

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Факультет фінансів
Кафедра фінансів ім. С.І. Юрія

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІНАНСОВОЇ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

**Збірник матеріалів П'ятої заочно-дистанційної наукової
конференції студентів і молодих вчених**

м. Тернопіль, 5-6 листопада 2018 р.

Тернопіль, 2018 р.

ББК 65.9(4Укр)26
УДК 336
А 43

**П'ята заочно-дистанційна наукова конференція
студентів і молодих вчених**

**«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІНАНСОВОЇ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ»
м. Тернопіль, 5-6 листопада 2018 р.**

ГОЛОВА РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Кириленко О. П. – завідувач кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, д.е.н., професор

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Горин В.П. – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент; *Гупаловська М. Б.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н.; *Квасниця О.В.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н.; *Коваль С.Л.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент; *Коломийчук Н.М.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н.; *Круп'як І.Й.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н.; *Машко А.І.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент; *Мелих О.Ю.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н.; *Петрушка О.В.* – старший викладач кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н.; *Русін В.М.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н.; *Савчук С.В.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент; *Сидор І.П.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент; *Шулюк Б.С.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент.

*Розглянуто та рекомендовано до друку на засіданні
кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ
(протокол № 7 від 30 жовтня 2018 р.).*

Актуальні питання фінансової теорії та практики: збірн. матер. П'ятої заоч.-дистанц. конф. студентів і молодих вчених, м. Тернопіль, 5-6 лист. 2018 р. – Тернопіль: ТНЕУ, 2018. – 298с.

Коло проблем, які висвітлюються у збірнику конференції, пов'язані з розробкою основних напрямів фінансової політики держави, реформуванням складових фінансового механізму, удосконаленням системи управління фінансами на макро-, мезо- і макрорівнях. Висновки та рекомендації мають вагомое теоретичне значення і можуть бути використані при написанні наукових статей, курсових та дипломних робіт, проведенні інших форм наукових досліджень.

**ББК 65.9(4Укр)26
УДК 336**

За редакцію, зміст і достовірність даних, а також встановлення фактів плагіату матеріалів, розміщених у збірнику конференції, відповідальність несуть автори.

© ТНЕУ, 2018

ЗМІСТ

<i>Бабій Віталій Ярославович</i> ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ	11
<i>Батіг Ірина Ігорівна</i> ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА ДОМОГОСПОДАРСТВ.....	12
<i>Батіг Оксана Ігорівна</i> СИСТЕМА ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ	14
<i>Биць Валентина Володимирівна</i> МІСЦЕ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ В СИСТЕМІ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УКРАЇНИ	16
<i>Білан Олександр Анатолійович</i> НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПЛАНУВАННЯ І ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ЗА ДОХОДАМИ.....	19
<i>Білик Валентин Тарасович</i> УДОСКОНАЛЕННЯ СПРАВЛЯННЯ ПДФО В КОНТЕКСТІ СВІТОВОГО ДОСВІДУ	22
<i>Бойко Діана Романівна</i> ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	24
<i>Бондарчук Оксана Михайлівна</i> ЗАОЩАДЖЕННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ: ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ.....	27
<i>Борозняк Ірина Ігорівна</i> МИТНИЙ КОНТРОЛЬ: ПРОБЛЕМИ І НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ.....	30
<i>Будняк Дмитро Васильович</i> ПОДАТОК НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В ДОХОДАХ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ.....	32
<i>Була Павло Вікторович</i> СУЧАСНИЙ СТАН РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УКРАЇНІ.....	35
<i>Бучок Віталій Мирославович</i> ДЕРЖАВНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ: АНАЛІЗ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАКТИКИ.....	37
<i>Василишин Віталій Анатолійович</i> МОНІТОРИНГ СУЧАСНИХ ТРЕНДІВ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ	41

<i>Вівчарик Діана Василівна</i> ПЕРСПЕКТИВИ РОЗШИРЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА МІЖ УКРАЇНОЮ ТА КРАЇНАМИ ПЕРСЬКОЇ ЗАТОКИ	45
<i>Волонтир Марина Владиславівна</i> ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПОБУДОВИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	48
<i>Вороницька Єлизавета Олегівна</i> ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ У ДОХОДАХ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.....	50
<i>Гандзій Анастасія Романівна</i> ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК НА МІЖНАРОДНИХ КРЕАТИВНИХ РИНКАХ.....	53
<i>Гіль Людмила Іванівна</i> ПРОБЛЕМАТИКА ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ.....	55
<i>Гнип Діана Володимирівна</i> ОПТИМІЗАЦІЯ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ	58
<i>Головата Віра Василівна</i> РОЗВИТОК КЛІЄНТООРІЄНОВАНOSTІ ПІДПРИЄМСТВА.....	60
<i>Грема Катерина Володимирівна</i> ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДОМОГОСПОДАРСТВ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ У СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	62
<i>Гриньків Тарас Дмитрович</i> ОСНОВНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ОСОБИСТИХ ФІНАНСІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	64
<i>Гринюк Оксана Павлівна</i> УПРАВЛІННЯ БОРГОВИМИ РИЗИКАМИ В УКРАЇНІ.....	68
<i>Грицишина Ірина Ігорівна</i> ОСОБЛИВІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ ТА ЇХ РОЛЬ В ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ.....	71
<i>Грошко Тетяна Богданівна</i> СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	75
<i>Грубінка Ігор Іванович</i> ВАЛЮТНИЙ КУРС: ПРОБЛЕМАТИКА ФОРМУВАННЯ І ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНІ ПРОЦЕСИ.....	78

Гуменюк Наталія Степанівна ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЗАЛУЧЕННЯ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ ДО ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	81
Гункевич Богдан Миколайович ПРОБЛЕМИ ПЛАНУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ	85
Давидюк Лілія Петрівна ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ У СФЕРІ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ	87
Денисовець Анатолій Олегович ДОХОДИ БЮДЖЕТУ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ	90
Дмитрук Олена Василівна СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ ШВЕЦІЇ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ	92
Дмитрук Роман Андрійович ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	94
Дончак Марта Миколаївна ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ: ПЕРЕВАГИ І НЕДОЛІКИ	97
Дубенюк Микола Ігорович ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ	99
Дубина Вікторія Сергіївна ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ ЗБАЛАНСОВАНOSTІ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ	104
Дячук Анастасія Сергіївна ОСОБЛИВОСТІ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ НА ОСВІТУ	107
Дячук Марта Сергіївна ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ..	110
Дячун Павло Володимирович СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ ЯК ФАКТОР ЗМІЦНЕННЯ БРЕНДУ	112
Задворна Віта Степанівна ПЕРСПЕКТИВИ МІЖНАРОДНОГО ІНВЕСТУВАННЯ У ЗАЛІЗНИЧНУ ТРАНСПОРТНУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ	115

<i>Закревський Володимир Олегович</i> ФІНАНСОВО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У МИТНІЙ СФЕРІ	117
<i>Замійська Вероніка Вікторівна</i> ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА.....	120
<i>Запальська Ірина Вікторівна</i> ДЕФІЦИТ БЮДЖЕТУ: ПРИЧИНИ УТВОРЕННЯ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ.....	122
<i>Зварич Тетяна Ігорівна</i> РОЗРОБКА РЕКЛАМНОЇ КАМПАНІЇ ПІДПРИЄМСТВА НА ЗАРУБІЖНИХ РИНКАХ.....	125
<i>Кавецький Андрій Сергійович</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ.....	127
<i>Калінь Соломія Андріївна</i> БЮДЖЕТНИЙ ДЕФІЦИТ: ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	130
<i>Квас Олександр Петрович</i> ПОДАТОК НА МАЙНО, ВІДМІННЕ ВІД ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ.....	132
<i>Книш (Захарків) Тетяна Михайлівна</i> ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВА У ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ	134
<i>Конзера Ірина Петрівна</i> ПРАКТИКА ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН.....	138
<i>Колпак Анастасія Сергіївна</i> БЮДЖЕТНЕ ПЛАНУВАННЯ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ.....	141
<i>Корпан Василь Любомирович</i> ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ.....	144
<i>Кузьмич Андрій Васильович</i> ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ МІЖБЮДЖЕТНИХ ТРАНСФЕРТІВ	147
<i>Кузьмич Сергій Васильович</i> РОЛЬ СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ В УПРАВЛІННІ ЗОВНІШНІМ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ.....	153

Линник Михайло Васильович	
УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ: ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД.....	155
Мартинюк Роман Русланович	
ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ЗАПОРУКА СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	157
Масна Ольга Андріївна	
КРЕАТИВНІ ІНДУСТРІЇ ЯК ДЖЕРЕЛО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ.....	161
Матковська Вікторія Іванівна	
ФІНАНСОВІ РІШЕННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ РИЗИКІВ	163
Мащманюк Мар'яна Анатоліївна	
ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ПІПРИЄМСТВА.....	166
Морокишка Тетяна Олегівна	
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ	168
Мустеца Любов Василівна	
ОСОБЛИВОСТІ КОНТРОЛЮ ЗА ФОРМУВАННЯМ ТА ВИКОНАННЯМ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ.....	171
Мустеца Надія Василівна	
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ.....	172
Ничик Ольга Володимирівна	
ВПЛИВ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ НА МІЖНАРОДНИЙ БІЗНЕС.....	173
Одіжинська Вікторія Олегівна	
ОРГАНІЗАЦІЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА РИНКУ ДЕРЕВООБРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ.....	175
Парфелюк Марія Олександрівна	
ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ.....	177
Паучок Анастасія Анатоліївна	
Балицька Яна Ігорівна	
ПРАКТИКА ДІЯЛЬНОСТІ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	180
Пеляк Галина Петрівна	
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ КОМПАНІЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	184

<i>Петрушка Світлана Михайлівна</i> КОНТРОЛЬ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЗА ВИКОНАННЯМ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.....	186
<i>Пилипчук Юлія Василівна</i> СУЧАСНИЙ СТАН РИНКУ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	188
<i>Пірог Валерія Олександрівна</i> ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	191
<i>Попков Сергій Артемович</i> ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ ЯК ІНСТРУМЕНТ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ.....	194
<i>Проскуненко Вікторія Вячеславівна</i> ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ ОТГ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ (НА МАТЕРІАЛАХ БЮДЖЕТУ УСТИЛУЗЬКОЇ МІСЬКОЇ ОТГ ТА ЗИМНІВСЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ ОТГ)	196
<i>Прус Ігор Миколайович</i> СОЦІАЛЬНО – ЕКОНОМІЧНА НЕРІВНІСТЬ КРАЇН ЄС	201
<i>Рак Михайло Михайлович</i> ПІДВИЩЕННЯ РОЛІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ.....	204
<i>Реднік Василь Іванович</i> ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ.....	206
<i>Роговська Оксана Василівна</i> НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМИ ФІНАНСАМИ.....	210
<i>Ропицький Володимир Ігорович</i> ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ.....	212
<i>Рябоконт Олена Юрївна</i> ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ БЮДЖЕТНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЇХ РОЛЬ У РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ	216
<i>Самчук Іван Іванович</i> ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ ОКРЕМИХ НАПРЯМІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ.....	220
<i>Сахань Альона Андріївна</i> ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ.....	224

Світлик Дмитро Олександрович ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ПРОГРАМИ ЖИТЛОВИХ СУБСИДІЙ В УКРАЇНІ.....	225
Середа Ігор Георгійович ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ОBOB'ЯЗКОВОЇ НАКОПИЧУВАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДЯН В УКРАЇНІ	229
Сидор Тарас Ігорович ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ: АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД.....	233
Сиротинський Микола Олегович НАПРЯМКИ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ.....	237
Сівак Оксана-Зоряна Миколаївна ПОДАТОК НА БАГАТСТВО: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ.....	242
Сікліцький Ігор Вікторович ПРЕФЕРЕНЦІЙНЕ ОПОДАТКУВАННЯ У СТИМУЛЮВАННІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ.....	244
Скобляк Петро Ігорович МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ У ФІНАНСУВАННІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: НОВОВВЕДЕННЯ 2018 РОКУ	246
Слободян Віталій Іванович ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ	250
Слоєва Тетяна Віталіївна ВИДАТКИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІЙ	253
Смаль Іван Андрійович ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ УКРАЇНИ В ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ ДЕРЖАВИ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ.....	256
Собчук Сергій Юрійович УДОСКОНАЛЕННЯ БЮДЖЕТНОГО ПЛАНУВАННЯ В УКРАЇНІ	261
Сохор Христина Романівна ОСОБЛИВОСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЦЕНТРАЛІЗОВАНОЇ МОДЕЛІ ВИКОНАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ БЮДЖЕТІВ ОРГАНАМИ ДКСУ	264

<i>Стебельська Роксолана Орестівна</i> СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗАСТОВУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГУ В МІЖНАРОДНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ.....	266
<i>Стромчинська Тетяна Вікторівна</i> СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	268
<i>Суржик Ірина Володимирівна</i> ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ.....	270
<i>Ткаченко Анастасія Олександрівна</i> ПЛАНУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ НА ЛОКАЛЬНОМУ РІВНІ.....	272
<i>Троян Оксана Йосипівна</i> ДО ПИТАННЯ ПРО СУТНІСТЬ І МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ	275
<i>Феделеш Михайло Михайлович</i> ВАЖЛИВІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ ЗДІЙСНЕННЯ КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	279
<i>Шалапай (Ірха) Лілія Володимирівна</i> ПОДАТКОВА СОЦІАЛЬНА ПІЛЬГА ПО ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ: СТРУКТУРНО- АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	280
<i>Шуклінов Роман Анатолійович</i> НАПРЯМКИ ФІСКАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ РИНКУ ЕЛЕКТРОМОБІЛІВ В УКРАЇНІ.....	284
<i>Якимчук Михайло Юрійович</i> ІНВЕСТИЦІЇ НА МІЖНАРОДНИХ РИНКАХ	288
<i>ЗЯкимчук Олександр Олександрович</i> МІЖНАРОДНА ТОРГІВЛЯ ТА ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ КРАЇН ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ	291
<i>Ямелинець Андрій Ігорович, Оленюк Ольга Андріївна</i> ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ	293
<i>Яцишин Дмитро Ігорович</i> РОЗШИРЕННЯ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ ТА ЄС: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ	294

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Конкурентоспроможність – це сукупна характеристика товарів, яка розкриває його першість на ринку порівняно з схожими товарами-конкурентами. Конкурентоспроможність обумовлюється якісними та вартісними властивостями товару, на які зважає покупець з метою задоволення своєї потреби.

Сучасне розуміння конкурентоспроможності неможливе без вирішення цілого ряду методологічних проблем, пов'язаних, по-перше, із з'ясуванням самої суті конкуренції, по-друге, створенням чіткої, структурованої системи показників для її аналізу і, по-третє, з'ясуванням можливості їх використання з метою отримання моделі, придатної для комплексної оцінки конкурентоспроможності і прогнозування її динаміки.

Стосовно економічної сфери, конкурентоспроможність у загальному випадку – це володіння властивостями, що створюють переваги для суб'єкту економічного змагання. При цьому проблема конкурентоспроможності стосується всіх рівнів ієрархії: продукції (товарів і послуг), підприємства, галузі, регіону та країни в цілому. Тому, все різноманіття конкурентних відносин, що виникають у сфері економіки, можна з певною часткою умовності підрозділити на три рівні: мікрорівень (конкретні види продукції, виробництва, підприємства); мезорівень (галузі, корпоративні об'єднання підприємств і фірм конгломератного типу); макрорівень (народногосподарські комплекси).

Посилення глобалізаційних та інтеграційних тенденцій в останні десятиріччя спричинило посилення конкурентної боротьби між суб'єктами економічної діяльності, що призвело до переосмислення конкурентоспроможності як економічної категорії та зумовило необхідність у розробці адекватних методів і моделей її оцінки. У загальному випадку конкурентоспроможність означає здатність виконувати свої функції (призначення, місію) з необхідною якістю і вартістю в умовах конкурентного ринку.

Конкурентоспроможність є ключовим фактором в процесі відтворення національної економічної системи. Є обґрунтовані підстави вважати, що в Україні є шанс поліпшити свої позиції на світовому ринку. Здобуття такої мети можливо лише на конкурсній основі державної політики, яка

включає в себе: розвиток потенційних секторів експорту економіки відповідно до тенденцій на світовому ринку; інвестиційної та інноваційної діяльності в регіонах України; впровадження у виробництво ресурсо, енерго та еколого-ефективних технологій; підтримки науково-технічного розвитку; просування і підтримка високотехнологічного експорту; вивчення сприйняття і передової практики інших розвинених країн у здійсненні політики, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності економіки.

Література:

1. Крищенко Д.В. Визначення рівня конкурентоспроможності української економіки. *Зовнішня торгівля: право та економіка*. 2014. №4. С. 84-94.
2. Гончарова Н.М. Концептуальні параметри конкурентоспроможності національної економіки. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. №8. С. 35-37.
3. Радзівєвський С.І. Участь України в процесі регіональної інтеграції і його вплив на конкурентоспроможність національної економіки. *Зовнішня торгівля: право та економіка*. 2011. №1. С. 32-40.

Батіг Ірина Ігорівна

ст. гр. ФПФМ-11, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н. Петрушка О. В.

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА ДОМОГОСПОДАРСТВ

Фінансова політика – це цілеспрямована діяльність держави, міжнародних організацій та фінансових інституцій, а також суб'єктів господарювання щодо мобілізації, раціонального розподілу і використання фондів грошових ресурсів. Складовими фінансової політики суб'єктів господарювання є: політика формування капіталу; дивідендна політика; політика формування активів; інвестиційна політика; політика управління ризиками та ін.

Фінансова політика домогосподарств – діяльність громадянина чи його сім'ї, яка ґрунтується на створенні і використанні фондів фінансових ресурсів з метою задоволення особистих потреб. Фінансова політика таких суб'єктів полягає у формуванні доходів від заробітної плати, продажу та здавання в оренду майна, у вигляді безоплатних послуг від держави та здійсненні витрат на придбання продуктів харчування, оплату послуг, купівлю цінних паперів тощо. Така діяльність передбачає формування доходів домогосподарства у формі заробітної плати, відсотків та дивідендів, доходів від продажу майна або здавання його в оренду, від

підприємницької діяльності, а також від здійснення витрат для забезпечення його функціонування [1].

Головна мета фінансової політики полягає у підвищенні рівня суспільного добробуту шляхом оптимального розподілу ВВП між галузями національної економіки, соціальними групами населення та окремими територіями.

Основний вектор фінансової політики – забезпечення економічного зростання в країні через механізми фінансового впливу на попит і пропозицію, споживання, заощадження та інвестиції.

Засади та напрями фінансової політики на практиці відображаються у:

- фінансовому законодавстві;
- системі форм і методів мобілізації фінансових ресурсів;
- перерозподілі фінансових ресурсів між окремими верствами населення, галузями, регіонами;
- структурі доходів і видатків бюджетів.

Нині в Україні структура споживання протилежна, що свідчить про низький життєвий рівень населення і неможливість за рахунок фінансів домогосподарств забезпечити всебічний розвиток особистості. Фінансова політика держави має сформувати структуру видатків, наближену до розвинених країн, але це можливо тільки в разі збільшення загального обсягу фінансів населення.

Соціальний захист населення з боку держави становлять кошти, що надходять в домогосподарства у вигляді безпосередніх виплат та надання послуг з боку сфери охорони здоров'я, освіти та культури, що сплачуються за рахунок фінансових ресурсів бюджетної системи і державних цільових страхових фондів. Соціальний захист населення полягає в забезпеченні мінімального рівня споживання населення. Такий захист передбачає надання кожній людині державою певних гарантій споживання, що закріплені законодавчо. Економічна сутність державних гарантій полягає в перерозподілі національного доходу. Через фінансову систему у населення вилучається частина доданого продукту і перерозподіляється за окремими групами населення. Цей перерозподіл обмежується реальними можливостями державного бюджету, тобто розміром податкових надходжень [2].

Отже, щоб при досягнутому рівні податкових надходжень збільшити питому вагу витрат на соціальний захист населення у фонді споживання, необхідно збільшити податкове навантаження на все населення, що, у свою чергу, призведе до спаду виробництва і зменшення податкової бази. Розв'язати цю проблему можна як створенням умов для розширення виробництва, так і зниженням тиску соціальної сфери на бюджет шляхом збільшення заробітної плати. Підвищення заробітної плати сприятиме

зниженню загальної потреби населення в соціальному захисті через бюджетні кошти [3].

Таким чином, стан сучасного українського домогосподарства варто охарактеризувати як кризовий, бо воно втрачає можливості повноцінно виконувати функції споживача, виробника та інвестора у вітчизняній економічній системі. Це спричиняє проблеми у фізичному та моральному здоров'ї, відтворенні населення та формуванні соціальної психології. Основою розвитку вітчизняної економіки та її метою має бути могутній і розвинений сектор домогосподарств, який у країнах ринкової економіки є активним учасником усіх економічних процесів [3]. Для цього необхідна державна допомога у створенні ефективних програм підтримки домогосподарств. Державна політика повинна бути націлена на зростання доходів домогосподарств, стимулювання зростання народжуваності, підвищення рівня зайнятості, заохочення приватної ініціативи до підприємницької діяльності, надання дотацій домогосподарствам-виробникам на розвиток їхньої діяльності, запровадження пільгового оподаткування та вигідних умов кредитування домогосподарств.

Література:

1. Фінансова політика і фінансове право. URL: <https://works.doklad.ru/view/jxq2TSFBH6U.html> (дата звернення 10.11.2018).

2. Джерела і структура фінансових ресурсів домогосподарств. URL: <http://economics.studio/finansistam/djerela-struktura-finansovih-resursiv-54959.html> (дата звернення 20.10.2018).

3. Пікулик О. Проблеми та особливості функціонування домогосподарств в економіці України. *Вісник Львівського університету*. 2013. Вип. 49. Серія економічна. С. 110-115. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/9_ukr/52.pdf (дата звернення 27.09.2018).

Батіг Оксана Ігорівна

ст. гр. ФПФм-11, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н. Петрушка О. В.

СИСТЕМА ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

В Україні система пенсійного обслуговування перебуває на стадії трансформації. Перехід до ринкової економіки виявив неспроможність забезпечити достатні і надійні виплати пенсіонерам, використовуючи однорівневу модель державного пенсійного страхування. Адже нині середній розмір пенсії становить 30–35% від середньої заробітної плати. Реформування пенсійної системи має за мету збільшити величину пенсії

до 65%. Організація пенсійного забезпечення, яке відповідає вимогам ринкової економіки – напевно, одна із найважливіших задач, яку необхідно вирішити в соціальній сфері. У промислово розвинутих країнах використовується багаторівневе пенсійне обслуговування, яке охоплює солідарну систему, обов'язкове накопичення та добровільне формування пенсійних коштів. Така структура має сприяти забезпеченню обов'язкового прожиткового мінімуму всім пенсіонерам, а також запровадженню гарантованих механізмів, за допомогою яких громадяни можуть заощаджувати кошти на старість [1].

З прийняттям законів України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» і «Про недержавне пенсійне забезпечення» в 2004 році розпочато впровадження пенсійної реформи, сутність якої полягає в переході до трирівневої пенсійної системи.

Перший та другий рівні системи пенсійного забезпечення в Україні становлять систему загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Другий та третій рівні системи пенсійного забезпечення в Україні становлять систему накопичувального пенсійного забезпечення [2, с.80].

Створення другого та третього рівнів пенсійної системи вимагає забезпечення надійного збереження та захисту пенсійних активів, а також здійснення ефективного управління ними. Розвиток системи недержавних пенсійних фондів є вигідним як для держави, так і для населення. Зрозуміло, що крім вирішення такого важливого соціального завдання, як додаткове недержавне пенсійне забезпечення громадян, недержавні пенсійні фонди також матимуть змогу здійснювати регулярні капіталовкладення в національну економіку [3, с.107].

Громадяни України можуть бути учасниками та отримувати пенсійні виплати одночасно з різних рівнів системи пенсійного забезпечення. Обов'язковість участі або обмеження щодо участі громадян у відповідних рівнях системи пенсійного забезпечення в Україні та отримання пенсійних виплат устанавлюються законами з питань пенсійного забезпечення [1;4]. Для окремих категорій громадян законами України можуть встановлюватися умови, норми і порядок їх, пенсійного забезпечення, відмінні від загальнообов'язкового державного пенсійного страхування і недержавного пенсійного забезпечення.

У ході пенсійної реформи перед урядом ставиться ряд завдань щодо впровадження страхових принципів пенсійного забезпечення. Це дасть можливість зменшити кількість пільгових пенсій, виникне зацікавленість зайнятого населення у власному матеріальному забезпеченні, з'являться стимули до праці, а також скоротиться частка осіб, задіяних у тіньовому секторі економіки: чим більше людей буде зайнято в легальному секторі, тим вищими будуть пенсійні та інші соціальні виплати.

Література:

1. Система пенсійного забезпечення в Україні. URL: <http://www.npf-dnister.com/page.php?id=73> (дата звернення 05.10.2018р.).
2. Кириленко О., Петрушка О. Інституційні основи державного страхування в Україні. *Журнал європейської економіки*. 2013. Т.12. № 1. С. 79-95.
3. Петрушка О. Peculiarities of formation and implementation of corporate pension programs in Ukraine. *Науковий вісник Полісся*. Чернігів: ЧНТУ, 2017. № 3 (11). Ч. 1. С. 107-110.
4. Кириленко О.П., Козак Г.І. Захист пенсійних накопичень у контексті інвестиційної діяльності недержавних пенсійних фондів. *Фінанси України*. 2012.№2. С. 38-49

Биць Валентина Володимирівна

ст. гр. Ф-42, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н. Петрушка О. В.

МІСЦЕ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ В СИСТЕМІ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УКРАЇНИ

У всьому світі важливим напрямком діяльності у пенсійній сфері стало створення недержавних пенсійних фондів. Цей процес нерозривно пов'язаний з негативним явищем, так званим «старінням нації», яке переслідує на сьогоднішній день практично всі розвинені країни світу, що в свою чергу, створює величезний тиск на економіку країни, зокрема на бюджетну систему країни, внаслідок чого виникає дефіцит бюджету пенсійного фонду, який вимушений покриватися за рахунок коштів державного бюджету. Знову ж таки це породжує скорочення видатків на інші важливі сфери господарського життя країни. Саме тому ефективне функціонування недержавних пенсійних фондів, які функціонують на засадах добровільної участі як громадян так і роботодавців дозволить отримувати їм додаткові виплати при настанні пенсійного віку, а також сприятиме мобілізації додаткових фінансових ресурсів для провадження інвестиційної діяльності в Україні.

Варто також зазначити, що інтенсивний розвиток недержавного пенсійного забезпечення зарубіжних країн відбувся завдяки трансформації економіки та змінам у соціальних відносинах [1, с.205]. Це пояснює чому в Україні відбувається повільний розвиток такої моделі пенсійного забезпечення, адже в нас досі триває процес реформації економіки та соціальних відносин.

На сьогодні недержавні пенсійні фонди не є надто розвиненими в Україні, що пояснюється недовірою населення до таких форм пенсійного

забезпечення. На нашу думку, це частково пов'язано з тим, що значна частина населення асоціює недержавні пенсійні фонди з фінансовими пірамідами, у яких відсутнє забезпечення повернення вкладених коштів.

Передумовою заходів щодо активізації недержавного пенсійного забезпечення в нашій державі, на нашу думку, є налагодження дієвого контролю за фінансовою діяльністю недержавних пенсійних фондів. Не менш важливе значення для підвищення ролі недержавного пенсійного забезпечення має створення такої системи управління фінансами, яка б гарантувала вклади його учасникам [2, с.88].

Станом на 31.12.2017 р. в Україні функціонує 64 недержавних пенсійних фонди, які знаходяться на території 8 регіонів України, найбільше недержавних пенсійних фондів сконцентровано у м. Києві – 46, які становлять 72% від загальної кількості фондів [3].

На сьогоднішній день частка працездатного населення, яка здійснює вкладення у недержавні пенсійні фонди в Україні становить близько 3%. Кількість вкладників станом на 31.12.2017 зменшилася порівняно з аналогічним періодом 2016 року на 7,1% (4,0 тис. вкладників). Така ситуація пояснюється наступними причинами:

- економічною та політичною нестабільністю, високим рівнем інфляції та знеціненням національної грошової одиниці;

- недостатньою розвиненістю фондового ринку, що не дозволяє в повній мірі використовувати інвестиційні можливості недержавних пенсійних фондів;

- відсутністю законодавчого підкріплення здійснення інвестиційної діяльності в Україні;

- низьким рівнем довіри населення до такого виду фінансових установ та обмеженими фінансовими можливостями громадян, що унеможлиблює здійснення внесків та ін.

Отже, як показує практика, недержавні пенсійні фонди в Україні ще не зайняли стабільних позицій та не стали повноцінними елементами пенсійної системи України, що пов'язано з об'єктивно існуючими недоліками в економічній, політичній та соціальній сферах України. Тому розвиток та функціонування таких фінансових інститутів є перспективним напрямом у процесі формування потужного та стабільного інвестиційного ринку в Україні як на мікро-, так і на макрорівнях.

Для розвитку НПФ необхідне залучення коштів широких верств населення. Тому перспективним напрямом є активне зацікавлення громадян у індивідуальній участі в НПФ та забезпечення надійності отримання учасниками пенсійних фондів додаткових виплат. Для цього необхідно регулярно інформувати громадян про переваги НПФ в порівнянні з іншими інструментами довгострокового накопичення [4, с.1009].

Ще одним важливим кроком для активізації діяльності недержавних пенсійних фондів та для підвищення довіри громадян до даних інститутів має стати ухвалення нормативних актів, що регулюватимуть їх інвестиційну діяльність та створення системи гарантування повернення вкладених коштів.

У цьому контексті, в умовах пенсійної реформи в Україні, розвиток недержавного пенсійного забезпечення створить умови для оптимізації функцій державного пенсійного страхування відповідно до тих завдань, які вона виконує в країні з ринковою економікою на сучасному етапі її розвитку [5;6].

Отже, розвиток недержавних пенсійних фондів у Україні повинен стати одним з пріоритетних завдань держави, яке сприятиме економічному зростанню України і дозволить забезпечити гідні пенсійні виплати її громадянам.

Література:

1. Petrushka O. Development of multicomponent pension systems as a mean of protection of citizens in old age. International Scientific Conference Economy and Society: *The modern foundations of human development*. October 31. 2016. Germany, Leipzig. pp. 204-205.

2. Петрушка О.В. Недержавне пенсійне страхування як альтернатива забезпечення гідної старості. *Управління фінансами держави, регіону, підприємства та домогосподарства: погляди науковців і практиків: збірн. тез доп. Першої інт.-конф. проф.-викл. складу каф. фін. ТНЕУ (м. Тернопіль, 14 квіт. 2015 р.)/ відп. ред. О.П. Кириленко. Тернопіль: Видав. центр. «Вектор», 2015. с. 87-90.*

3. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення станом на 31.12.2017. URL: https://www.nfp.gov.ua/files//NPF_IV_kv%202017.pdf (дата звернення 12.09.2018).

4. Штепенко К. П., Деркаченко А. В. Аналіз діяльності недержавних пенсійних фондів в Україні. *Молодий вчений*. 2016. №12.1(40). С.1007-1010.

5. Петрушка О. Досвід реформування пенсійних систем зарубіжних країн та його використання в Україні. *Наука й економіка*. 2015. № 1. С. 19-27.

6. Кириленко О.П., Козак Г.І. Захист пенсійних накопичень у контексті інвестиційної діяльності недержавних пенсійних фондів. *Фінанси України*. 2012.№2. С. 38-49

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПЛАНУВАННЯ І ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ЗА ДОХОДАМИ

На сьогоднішній день однією з головних проблем місцевих бюджетів в Україні є децентралізація управління. Буде справедливим думка, що фінансовий бік економічної самостійності місцевих органів влади є основоположним. Україна взяла на себе відповідні зобов'язання після підписання й ратифікації Європейської хартії про місцеве самоврядування, яка передбачає, що органи місцевого самоврядування в межах, визначених законом, мають повну свободу дій для реалізації власної ініціативи з будь-якого питання, яке перебуває у сфері їх компетенції. Реальну самостійність місцеві бюджети можуть мати тільки за умови їх фінансової незалежності.

На даний час система формування місцевих бюджетів має низку серйозних недоліків:

- високий рівень накопичення фінансових ресурсів у державному бюджеті країни, що зменшує значення регіональних і місцевих бюджетів у вирішенні першочергових важливих для населення завдань;
- низька частка закріплених доходів (податкових платежів) у структурі надходжень до місцевих бюджетів;
- часта зміна порядку нарахування і сплати податків та зборів, що надходять до місцевих бюджетів;
- відсутність стабільних відрахувань від загальнодержавних податків до місцевих бюджетів.

Водночас головною проблемою фінансового забезпечення органів місцевої влади є неефективне використання отриманих трансфертів на місцях, що, своєю чергою, негативно відображається на соціально-економічному розвитку регіонів. Загалом серед проблем у сфері формування місцевих бюджетів в Україні найбільш суттєвими, на нашу думку, є такі:

- нестабільність доходної бази;
- незначна частка місцевих податків і зборів у порівнянні із загальнодержавними;
- незначна фіскальна роль і низька питома вага місцевих податків і зборів в доходах місцевих бюджетів [1].

Отже, для того, щоб місцеві бюджети насправді стали основою фінансової самостійності місцевої влади, потрібно здійснити комплекс взаємопов'язаних заходів.

По-перше, необхідно поступово переходити до децентралізації державних фінансів. Головною умовою такої децентралізації є чіткий розподіл компетенції між органами центральної влади та органами регіонального та місцевого самоврядування.

По-друге, потрібно надати місцевим органам самоврядування можливість самостійно приймати перелік місцевих податків і зборів та їх ставки в мірі та ефективності виконуваних ними функцій. Ще одним джерелом поповнення місцевих бюджетів могли б стати місцеві позики, проте, в Україні вони не набули належного поширення, притаманного європейським країнам [2].

На сьогоднішній день Україна неухильно спрямовує всі свої сили в напрямку впровадження євроінтеграційного курсу, в тому числі і виконання міжнародно-правових зобов'язань, зокрема щодо питання розвитку місцевої і регіональної демократії.

Децентралізація влади та демократизація суспільства, яка здійснюється на засадах субсидіарності є і були пріоритетами України. Ключовим у цих процесах є зміни місцевого самоврядування і територіальної організації влади відповідно до положень які описані у Європейській хартії місцевого самоврядування, яка є необхідною складовою національного законодавства у цій сфері. Як доказ цьому є визначення в програмних документах Президента, Уряду та Верховної Ради України основних пріоритетів серед яких – передача фінансових ресурсів та зміцнення матеріально-фінансової бази органів місцевого самоврядування, децентралізація влади, виконання інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідних територіях, надання високоякісних та доступних публічних послуг населенню, поєднання інтересів держави і територіальних громад. Запровадження реформи розпочато на базі Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади, Програми діяльності Уряду, «Стратегії – 2020» Президента України та відповідних планів з їх реалізації.

Ключовим кроком щодо реформи місцевого самоврядування стали завдання щодо фінансової децентралізації, передачі органам місцевого самоврядування додаткових бюджетних повноважень і регулярних фінансових надходжень для їх реалізації; стимулювання територіальних громад до об'єднання та переходу на прями міжбюджетні відносини з державним бюджетом з відповідним фінансовим забезпеченням на рівні міст обласного значення тощо.

Однією з важливих змін до Бюджетного кодексу України стала зміна, що дала можливість зберігати кошти, які були зекономлені на кінець

звітнього періоду на рахунках органів місцевого самоврядування з можливістю використовувати їх наступного року. Зазначене мотивувало місцеві органи влади до заощадження цих коштів. Важливою новацією стала можливість розміщувати тимчасово вільні кошти спеціального фонду місцевих бюджетів на рахунках комерційних банках. З однієї боку це вирішить проблему затримки виплат з рахунку органів ДКС, з іншого – позбавить можливості місцевої влади отримувати безвідсоткові кредити на покриття тимчасових касових розривів в місцевих бюджетах [3].

Серед основних напрямів удосконалення планування та виконання місцевих бюджетів за доходами, що передбачає їх зростання за рахунок податкових надходжень та підвищення фінансової автономії місцевого самоврядування доцільно виокремити необхідність:

- збільшення частки податків і зборів, які формують власну податкову базу місцевих бюджетів за рахунок зарахування частини загальнодержавних податків і зборів;

- вдосконалення механізму справляння податку на майно зокрема податку на нерухоме майно відмінне від земельної ділянки, транспортного податку;

- врахування податкової специфіки кожного регіону при здійсненні реформування системи оподаткування на місцях;

- мотивації населення до підвищення податкової культури шляхом проведення комплексу заходів з реалізації освітніх проектів;

- розробки стимулюючого механізму легалізації доходів підприємців і зниження тінізації економіки;

- підвищення рівня контрольно-аналітичної роботи фіскальних органів для формування інформаційної бази, необхідної для прийняття оперативних управлінських рішень;

- сприяння підвищенню ділової активності в регіонах з метою створення нових робочих місць як результат – збільшення податкових надходжень.

Література:

1. Войтович Т.Б. Основні проблеми формування доходів місцевих бюджетів в Україні та шляхи їх подолання. *Стратегічні орієнтири*. 2012. URL: <http://libfor.com> (дата звернення 23.10.2018).

2. Панасюк Л.В. Удосконалення механізму формування фінансових ресурсів місцевих органів влади з урахуванням світового досвіду. *Економіка та держава*. 2011. № 1. С. 46-50.

3. Бюджет місцевої ради в умовах децентралізації. Центр політичних студій та аналітики. URL: <http://www.cpsa.org.ua/novyny/byudzheth-mistsevoji-rady-v-umovah-detsentralizatsiji/> (дата звернення 23.10.2018).

УДОСКОНАЛЕННЯ СПРАВЛЯННЯ ПДФО В КОНТЕКСТІ СВІТОВОГО ДОСВІДУ

Фінансовою основою функціонування держави є податки, адже саме вони забезпечують більшу частину доходів бюджетів, мобілізуючи грошові ресурси для фінансування державних видатків. У сучасних умовах господарювання податки виступають не лише джерелом наповнення бюджетів, а й дієвим інструментом державного регулювання економіки, тому вони виконують важливу роль як у забезпеченні фінансової стабільності держави, так і в досягненні соціального добробуту громадян.

Невідповідність податкових надходжень до бюджетів фінансовим потребам держави загострює проблему підвищення ефективності адміністрування податків і зборів, вирішення якої потребує системного підходу. В умовах динамічних змін, нестабільності економічної ситуації та низького рівня податкової дисципліни в Україні особливого значення набуває створення такої системи адміністрування податків, яка б відповідала потребам соціально-економічного розвитку держави, забезпечила зниження податкового навантаження, ініціювала поживлення ділової активності суб'єктів підприємництва, стимулювала інвестиційно-інноваційну діяльність та заохочувала платників до своєчасної сплати податків в повній мірі.

Здійснивши аналіз світового досвіду оподаткування доходів фізичних осіб [1; 2] в контексті справляння податку на доходи фізичних осіб (особистого прибуткового податку) нами визначено і обґрунтовано ряд пропозиції щодо удосконалення його мобілізації в частині наповнення дохідної частини державного і місцевих бюджетів та забезпечення соціальної справедливості при оподаткуванні. Зокрема, на нашу думку необхідно відзначити, що:

– реформи, які здійснюються у сфері оподаткування доходів фізичних осіб у різних країнах світу, включають такі основні напрямки модернізації як розширення об'єкта оподаткування при зниженні податкових ставок і прогресії при побудові їхньої шкали. Дана тенденція обумовлена, з одного боку, необхідністю підвищення трудової активності населення й забезпечення більш справедливого оподаткування фіскальних суб'єктів, що володіють різними рівнями доходів, а з іншого боку – посиленням боротьби з ухиленням від сплати податків;

– сучасне світове податкове законодавство використовує для обчислення прибуткового податку прогресивну шкалу процентних ставок, яка представляє собою виражену у відсотках частку податку стосовно оподатковуваного об'єкта, що зростає в міру збільшення розміру доходу платника податків. Прогресивні ставки податку найбільш повно демонструють один з найважливіших постулатів податкового права – принцип справедливого оподаткування;

– в контексті реформування механізму справляння податку на доходи фізичних осіб, на нашу думку, доцільно податкову соціальну пільгу застосовувати до будь-якого обсягу доходу фізичних осіб, тобто мінімальний прожитковий мінімум повинен відповідати неоподаткованому мінімуму доходів громадян, а із доходу понад цю суму – розраховувати податок на доходи фізичних осіб за прогресивною шкалою. Застосування помірних ставок сприятиме зниженню податкового навантаження на платників із низьким і середнім рівнем доходів та його поступовому підвищенню для заможних платників, що дозволить збільшити надходження до бюджету. Таким чином податкова соціальна пільга сприятиме дотримання принципу соціальної справедливості, а оподаткування податком на доходи фізичних осіб за прогресивною шкалою дозволить забезпечити інтереси фіску;

– іншим варіантом модернізації механізму справляння податку на доходи фізичних осіб може бути диференціація ставок податку залежно від джерел отриманого доходу, а саме пропонуємо запровадити менш прогресивну шкалу оподаткування для трудових доходів населення. Для нетрудових доходів громадян, отриманих у вигляді відсотків на вкладений капітал, здачу майна в оренду, нараховані депозити та інше, запровадити диференційовані ставки, але більші як 5% (на сьогоднішній день). Адже це доходи, отримані без вкладання фізичної праці та не пов'язані із погіршенням здоров'я та стану людини і не потребують достатньо вагомих зусиль;

– у майбутньому доцільно розвивати різні варіанти системи оподаткування доходів громадян, в тому числі актуальним є сімейне оподаткування, яке передбачає зменшення ставок податку для працюючого населення, яке має на утриманні неповнолітніх дітей, інвалідів, інших утриманців. Такий підхід дозволить зменшити надання соціальних трансфертів окремим пільговим категоріям громадян, зникне необхідність додаткової роботи працівників соціальних служб з перерахунку коштів населенню з особливими потребами;

– неправомірним, на нашу думку, є норма законодавства в Україні, яка передбачає сплату податку на доходи фізичних осіб не за місцем їх фактичної діяльності, а за місцем реєстрації. Такий підхід сприяє значному обсягу мобілізації податку на доходи фізичних осіб у великих

містах, а районні центри, як правило, та інші адміністративно-територіальні одиниці позбавлені таких надходжень.

Вагомою ділянкою роботи в частині мобілізації податку на доходи фізичних осіб є податковий контроль, а тому сьогодні повинні бути спрямовані зусилля органів податкової служби на ефективність і результативність податкового контролю. В даному контексті, на нашу думку, необхідно:

– удосконалити боротьбу з незаконним ухиленням від сплати податків і нелегальною мінімізацією податкових зобов'язань;

– активізувати роль попереднього документального контролю (камеральних перевірок) і підвищити фінансову та адміністративну відповідальність за результатами виявлених правопорушень;

– цілеспрямовано відбирати для проведення документальних перевірок найбільш частих порушників податкового законодавства.

Література:

1. Ставки оподаткування доходів фізичних осіб в деяких країнах світу. URL: <http://excitingfinance.com> (дата звернення 20.09.2018).

2. Небильцова В.М. Оподаткування доходів фізичних осіб в Україні в порівнянні зі світовим досвідом. *Наукові праці НУХТ*. 2012. № 44. С. 196-203.

Бойко Діана Романівна

ст. гр. Ф-42, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н. Петрушка О. В.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Пенсійне забезпечення є важливою складовою соціальної політики держави й одночасно вважається невід'ємним компонентом системи соціального захисту і соціальної безпеки. Від ефективності цієї системи залежить добробут населення та рівень стабільності в суспільстві. Важливим завданням на сучасному етапі соціально-економічних перетворень у нашій країні є реформування пенсійної системи. Адже від цього реформування залежить підвищення рівня соціального забезпечення пенсіонерів, забезпечення сталого розвитку держави. Хоч урядом, було здійснено ряд важливих кроків у реформуванні пенсійної системи, на сьогодні ми не спостерігаємо прогресу у вирішенні найгостріших соціальних проблем. Тож можемо сказати, що дана реформа є ще повністю незавершеною, адже: по-перше, пенсія не захищає від бідності;

по-друге, система залишається соціально несправедливою; по-третє, Пенсійний фонд України не може обійтись без дотацій із бюджету тощо.

З прийняттям законів України «Про загальнообов'язкове державне страхування» [1] і «Про недержавне пенсійне забезпечення» [2] в 2004 розпочато впровадження пенсійної реформи, що полягає в переході до трирівневої пенсійної системи. Так, згідно із законодавством існує три рівні пенсійної системи – солідарна, накопичувальна та система недержавного пенсійного забезпечення. Фактично в Україні працює солідарний рівень пенсійної системи, який полягає в тому, що застраховані особи сплачують страховий внесок, який одразу покриває пенсійні виплати існуючим пенсіонерам. За твердженням авторитетних учених, державне пенсійне страхування в найближчі 50 років відіграватиме роль провідного пенсійного інституту, оскільки поєднує в собі сильні фактори: особисту відповідальність працівників і роботодавців, а також солідарну допомогу, яка, однак має свої чітко окреслені межі перерозподілу ресурсів між застрахованими – не більше 25-30% від здійснених внесків [3, с. 94-95].

Функціонування вітчизняної солідарної пенсійної системи в умовах трансформаційних процесів негативно позначилось на соціальній справедливості пенсіонерів. Сьогодні існує значна відмінність у визначенні розмірів пенсій для окремих категорій громадян, чимало різних пільг на одержання спеціальних видів пенсій, що суперечить страховим принципам державного пенсійного страхування. Саме криза солідарної системи пенсійного страхування служить передумовою для запровадження обов'язкової накопичувальної складової пенсійного страхування в Україні [4, с.123].

Уряд турбується про вдосконалення пенсійної системи України, зокрема, триває робота над запровадженням накопичувальної системи пенсійного страхування та розвитком добровільної системи недержавного пенсійного забезпечення. Запустити другий рівень пенсійного страхування урядовці планують вже з 1 січня 2019 року. На думку багатьох вчених, накопичувальна система допоможе не тільки збільшити розмір пенсій працівників а й підвищить рівень прозорості пенсійної системи, забезпечить фінансову стійкість та збалансованість пенсійної системи у довгостроковій перспективі.

Для розвитку третього рівня пенсійної системи України – недержавного пенсійного забезпечення – перешкоджають наступні причини:

- низький рівень довіри населення до недержавного пенсійного страхування, фінансово-кредитних установ зокрема;
- недосконалість законодавчої бази;
- низький рівень доходності пенсійних активів;

– відсутність забезпечення повернення пенсійних вкладів та ін.

Низька громадська активність населення в нашій державі, низький рівень взаємної довіри, високий рівень залежності від роботодавців, відсутність відповідних позитивних традицій значно послаблюють профспілковий рух, часто роблять офіційні профспілкові організації ефемерними [5, с.94]. Для вирішення вище зазначених проблем та удосконалення пенсійної системи доцільно реалізувати на практиці ряд заходів, а саме:

– запровадження накопичувальної системи пенсійного страхування. У даному випадку варто скористатись досвідом США – соціальний внесок має в рівних пропорціях сплачуватись як працівниками (3,5%), так і роботодавцями (3,5%) [6, с.22];

– зменшення рівня тіньових доходів, шляхом популяризації недержавних корпоративних фондів. Для заохочення роботодавців держава повинна надати їй певні податкові пільги;

– проведення інформаційних та пояснювальних заходів, з метою підвищення довіри населення до недержавних пенсійних фондів.

Література:

1. Закон України Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування від 09.07.2003 № 1058-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1058-15> (дата звернення 20.09.2018р.).

2. Закон України Про недержавне пенсійне забезпечення від 09.07.2003 № 1057-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4225-17> (дата звернення 20.09.2018).

3. Роик В. Д. Государственное и договорное регулирование заработной платы и пенсионного обеспечения. Зарубежный и отечественный опыт: моногр. за ред. В. Д. Роик. М.: МИК, 2008. 304 с.

4. Петрушка О. В. Накопичувальна система державного пенсійного страхування: переваги та ризики запровадження в Україні. *Світ фінансів*. 2015. № 1. С. 119-127.

5. Кириленко О., Петрушка О. Інституційні основи державного пенсійного страхування в Україні. *Журнал європейської економіки*. 2013. Т. 12. № 1. С. 79-95.

6. Петрушка О., Баніт Ю. Досвід реформування пенсійних систем зарубіжних країн та його використання в Україні. *Наука й економіка*. 2015. № 1. С. 19-27.

7. Кириленко О.П., Козак Г.І. Захист пенсійних накопичень у контексті інвестиційної діяльності недержавних пенсійних фондів. *Фінанси України*. 2012.№2. С. 38-49

ЗАОЩАДЖЕННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ: ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ

На даний час, однією з найбільш актуальних проблем в багатьох країнах світу є трансформація заощаджень населення в інвестиції, з метою забезпечення стійких темпів економічного зростання [5].

Домогосподарства, при можливості, намагаються заощаджувати певну частину своїх доходів. Трансформація заощаджень в інвестиції являє собою перетворення грошових ресурсів у матеріальні або нематеріальні активи, які в майбутньому принесуть дохід. На практиці існує два методи перетворення тимчасово вільних коштів в інвестиції: прямий і опосередкований.

Суть прямого методу полягає у переміщенні коштів від інвесторів до позичальників без посередників. За таких умов, інвестування обумовлює значний ризик для інвесторів. Опосередкований метод характеризується наявністю посередників (банків, страхових компаній, недержавних пенсійних фондів (НПФ), тощо), які забезпечують переміщення коштів, у відносинах між інвесторами та позичальниками [7, с. 86].

Перетворення тимчасово вільних коштів в інвестиційні ресурси сприяє зростанню надходжень домогосподарств за рахунок отримання ними пасивного доходу у формі дивідендів, процентів, тощо.

Тому, перед членами домогосподарств постає досить складне завдання вибору оптимальної форми заощаджень. Вирішення цього завдання є дуже важливим, оскільки, обравши оптимальну форму заощаджень, члени домогосподарства мають змогу не лише зберегти свої ресурси, а й примножити їх [8].

Серед основних форм заощаджень виділяють: заощадження у готівковій формі; кошти на депозитних рахунках у комерційних банках або небанківських фінансових установах; вкладення у цінні папери, нерухомість, дорогоцінні метали, тощо.

У світовій практиці найбільш поширеними формами заощаджень є депозитні вкладення, інвестування в нерухомість та цінні папери.

Банківські депозити є популярною формою заощаджень і для населення України [3, с.171-176]. Фінансові установи використовують інструменти, які стимулюють залучення коштів на депозитні рахунки. Зокрема, вони гарантують: надійність збереження та повернення коштів; зручне та комфортне обслуговування депозитного рахунку.

Зазвичай ці інструменти доповнюють один одного. Проте, на практиці часто бувають такі ситуації, коли один інструмент витісняє інший. Тобто чим вищий відсоток доходу по вкладу, тим менш надійною є банківська установа, і високий рівень надійності банківських установ може призвести до зниження ставок за депозитами фізичних осіб та збільшення обсягу готівкових заощаджень у іноземній валюті.

До основних переваг банківських депозитів, як форми заощаджень домогосподарств, слід віднести: низький рівень фінансового ризику; підбір індивідуальних умов до кожного вкладника; формування хорошої кредитної історії для вкладників та отримання супутніх банківських послуг; гарантію держави на повернення частини коштів вкладників [2].

Проте, дана форма заощаджень має певні недоліки, а саме: рівень дохідності не є високим, а лише запобігає інфляційному знеціненню коштів; ризик втрати процентного доходу у випадку дострокового розірвання депозитного договору; ризик затримки виплати вкладів або неповернення коштів у випадку банкрутства банківської установи; ризик втрати суми коштів, яка перевищує максимальну суму повернення коштів фондом гарантування вкладів фізичних осіб.

Стрімке знецінення гривні, запровадження добових лімітів на операції з іноземною та національною валютою у 2014-2015 рр. призвели до зниження рівня довіри населення України до банківської системи та виведення з неї власниками заощаджень.

Зниження амплітуди курсових коливань у 2016 – 2017 рр. позитивно позначилось на депозитному портфелі комерційних банків номінованому у національній валюті. Так, з 01.01.2016 р. по 31.08.2017 р. сукупний обсяг клієнтського портфелю банківської системи України номінований в національній валюті збільшився на 14 в.п. Проте, враховуючи, що зростання залишків коштів на депозитних рахунках відбувається виключно за рахунок короткострокових вкладів, наразі немає підстав говорити про відновлення довіри домогосподарств до банківської системи [4].

Тому, на даний час, необхідно задіяти всі необхідні інструменти та вжити заходів, як з боку банківських установ, так і з боку держави, які б сприяли, відновленню довіри населення до банківської системи України.

Як свідчить зарубіжний досвід, населення інвестує свої заощадження і у небанківські фінансові установи (наприклад кредитні спілки, недержавні пенсійні фонди).

На ринку небанківських фінансових послуг найбільш динамічно розвиваються інститути недержавного пенсійного забезпечення [1, с. 293-298]. В Україні, їх роль у залученні фінансових ресурсів домогосподарств є значно нижчою, у порівнянні з комерційними банками.

Розвиток НПФ найбільш характерний для великих українських міст. Зокрема, найбільше їх зосереджено у місті Києві – 46 од., Донецькі області – 6 од., Дніпропетровській області – 4 од.

На наш погляд, необхідно сприяти активному залученню коштів населення у недержавні пенсійні фонди, зокрема: забезпечити підвищення довіри населення до НПФ шляхом проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи; збільшити перелік фінансових інструментів, які будуть сприяти підтримці рівня дохідності та надійності залучених коштів у ці установи; забезпечити прозорість діяльності НПФ та здійснити зміни у законодавстві, які б забезпечили швидший перехід НПФ на міжнародні стандарти фінансової звітності.

На даний час, високий рівень дохідності забезпечують інвестиції в дорогоцінні метали, вартість яких з 2013 р. має стійку тенденцію до зростання.

Серед недоліків інвестування грошових коштів у банківські матеріали є те, що їх випускають у формі злитків і не кожне українське домогосподарство має змогу їх придбати. Щодо заощаджень у ювелірних виробках, то вони мають ще нижчий рівень ліквідності, тому що на нього впливає такий фактор як мода.

Однією з характерних особливостей транзитивних економік, в тому числі і економіки України, є значна питома вага неорганізованих заощаджень у загальній структурі заощаджень домогосподарств.

Неорганізовані заощадження – готівкові заощадження, які зберігаються безпосередньо у населення. Враховуючи нераціональність такої форми заощаджень, масове зберігання фінансових ресурсів вітчизняними домогосподарствами у готівковій формі пояснюється природним суб'єктивним відчуттям ризику можливих збитків, яке посилюється вкрай негативним досвідом, набутим у часи гіперінфляції й кризи банківської системи у 2008-2009 рр. та 2014-2015 рр. [6, с. 90-91].

Інвестування грошових коштів у цінні папери не є популярним серед вітчизняних домогосподарств, оскільки в Україні має місце слабкий рівень розвитку фондового ринку. Дана форма заощаджень є досить ризикованою, оскільки, на даний час характерна нестабільна ситуація на вітчизняному фондовому ринку.

Якщо інвестор прагне бути незалежним від ситуації на фондовому ринку, то йому варто розглянути такий об'єкт інвестування, як нерухоме майно. Інвестиції у нерухомість також мають свої особливості. Зокрема, з метою максимізації прибутку від інвестування коштів в нерухомість, необхідно правильно обрати регіон, в якому відбуватиметься її здорожчання. При цьому, термін вкладень повинен бути не менше одного року.

Таким чином, органам державної влади та фінансовим установам необхідно вжити ряд першочергових заходів, які сприятимуть розвитку ощадно-інвестиційного процесу серед українського населення та його залученню до співпраці з суб'єктами фінансового ринку України.

Література:

1. Великсар Т.І. Соціальне страхування як складова системи соціального захисту населення України: актуальні питання. *Вісник ЖНАЕУ*. 2013. № 1-2 (37), Т.2. С. 293-298.

2. Верхня межа гарантованої суми повернення вкладів може зрости в 4 рази (19 квітня 2018 р.). URL: <https://www.segodnya.ua/economics/finance/verhniy-porog-garantirovannoy-summy-vozmeshcheniya-vkladov-mozhet-vyrasti-v-chetyre-raza-1132023.html> (дата звернення: 30.10.2018).

3. Кізима Т.О. Заощадження домогосподарств: світовий досвід і вітчизняні реалії. *Інноваційна економіка*. 2013. № 7. С. 171-176.

4. Мелих О.Ю. Валютне регулювання та його вплив на соціально-економічний розвиток України. *Ефективна економіка*. 2017. №11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5889> (дата звернення 15.10.2018).

5. Нагайчук В.В. Заощадження домогосподарств як джерело інвестицій в національну економіку. *Економіка. Управління. Інновації*. 2014. Випуск № 2(12) URL:http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/6148/1/eui_2014_2_44%281%29.pdf (дата звернення 15.10.2018).

6. Одінцова Т.М. Заощадження населення як джерело інвестиційних ресурсів української економіки. *Бізнес Інформ*. 2014. № 7. С. 89-92.

7. Пасажко Т.С. Шляхи вдосконалення фінансового механізму трансформації заощаджень населення в інвестиційні ресурси економіки України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 10. С. 85-89.

8. Степанюк В. Сутність заощадження домашніх господарств та мотивація їх утворення. *Научная мысль информационного века – 2013* (Польща, 07-15.03.2013). Польща, 2013. URL:http://www.rusnauka.com/8_NMIW_2012/Economics/3_104204.doc.htm(дата звернення 10.11.2018).

Борозняк Ірина Ігорівна
ст. гр. ПУДСзм-34, ТНЕУ

Науковий керівник – д. е. н., професор Дем'янишин В. Г.

МИТНИЙ КОНТРОЛЬ: ПРОБЛЕМИ І НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

В умовах становлення та розвитку ринкових відносин в Україні, глобалізації економічних відносин, а також інтеграції української економіки до світового економічного та фінансового простору, проблема організації та проведення митного контролю в системі митної справи в

Україні набула особливої актуальності. Відтак, виникає низка завдань, що потребують нагального вирішення. Загалом практичні питання організації та здійснення митного контролю розглядаються Митним кодексом України [1] з урахуванням положень Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур (Кіотської конвенції) [2].

Одним із головних питань сучасної митної справи в Україні є наближення митного законодавства до міжнародних норм, правил та стандартів, у тому числі визначення рівня довіри митного органу до підприємств-резидентів, до яких під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності митними органами можуть бути встановлені форми й обсяги митного контролю, які сприятимуть спрощенню та прискоренню митних процедур.

Для вирішення цієї проблеми доцільно зробити максимально прозорою процедуру проходження митного контролю, працювати над вдосконаленням роботи зі спрощення митних процедур і підвищенням ефективності технологій митного контролю, модернізацією процедур митного контролю. Для досягнення позитивного результату та подолання цих проблем, на нашу думку, доцільно керуватись такими базовими принципами:

- забезпечення належної ефективності митного контролю;
- оптимізація використання митних ресурсів;
- сприятливе ставлення до суб'єктів ЗЕД;
- налагоджена співпраця з суміжними органами;
- прозорість роботи митних органів;
- уникнення бюрократизму в документообігу.

Також пропонуємо вдосконалювати правове регулювання відносин між митними органами і підприємствами, що надають послуги в галузі митної справи. Для цього рекомендуємо:

- розробити дієвий механізм надання митними органами митним посередникам необхідної інформації для їх діяльності;
- розробити та впровадити механізми фінансових гарантій та страхування діяльності митних брокерів, можливостей відстрочки повернення митних платежів протягом певного проміжку часу;
- впроваджувати в життя міжнародні конвенції щодо спрощення митних процедур і застосування новітніх технологій, які сприяють швидкому митному контролю та оформленню.

Вважаємо доцільним також підвищити ефективність митного контролю за здійсненням зовнішньоекономічних операцій, зменшити роль суб'єктивного фактору при прийнятті рішень щодо митного контролю шляхом:

– наукових досліджень та унормування у правових процедурних актах системи критеріїв ризиків при здійсненні митного контролю товарів і транспортних засобів;

– використання цієї системи як нормативно-інформаційної комп'ютерної бази при проведенні митного контролю та при аналізі документів, поданих до митного оформлення;

– користування цією системою оперативним складом митних органів при оцінці митної вартості товарів та встановленні їх коду згідно з УКТЗЕД.

Також детального розроблення потребують такі питання, як систематизація митного законодавства, впорядкування і оновлення його структури, визначення напрямів розвитку, вдосконалення процесу підготовки і прийняття законів та інших правових актів.

Однією з болючих проблем залишається ухилення суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності від сплати податків при декларуванні товарів шляхом заниження їх митної вартості та/або декларування не своїм найменуванням.

На стан дотримання вимог законності в діяльності співробітників митних органів в значній мірі впливають традиційні засоби та заходи забезпечення законності, до яких належать контроль та нагляд. До основних завдань, покладених на митні органи, передбачених законодавством нашої країни, належить організація та проведення митного контролю під час перетину кордону товарів і транспортних засобів.

Література:

1. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення 8.09.2018).

2. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (Киотська конвенція) від 18.05.1973 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_643 (дата звернення 18.10.2018).

Будняк Дмитро Васильович

ст. гр. Фм-21, ТНЕУ

Науковий керівник - к.е.н., доцент Горин В. П.

ПОДАТОК НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В ДОХОДАХ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ

Податок доходи фізичних осіб займає найбільш вагоме місце в доходах місцевих бюджетів України [1] . До 2004 року оподаткування

доходів громадян в Україні здійснювалось відповідно до вимог Декрету Кабінету Міністрів України «Про прибутковий податок з громадян». У 2004 р. з прийняттям Закону України «Про податок з доходів фізичних осіб» № 889 від 22.05.2003 р. відбулось реформування оподаткування доходів фізичних осіб в Україні. Внаслідок цього було змінено прогресивну шкалу ставок прибуткового податку з громадян на пропорційні ставки податку з доходів фізичних осіб, які, порівняно з попереднім досвідом, значно зменшились [2].

В 2011 році після прийняття Податкового кодексу України ставки податку на доходи фізичних осіб стали мало прогресивними і становили 15% для доходів у розмірі до 10 мінімальних заробітних плат і 17% - для доходів у розмірі понад цей розмір.

З 2016 р. відповідно до вимог Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році» № 909-VIII від 24 грудня 2015 року в країні знову відновлено пропорційну шкалу оподаткування доходів фізичних осіб та при цьому, дещо збільшились ставки самого податку на доходи громадян [3].

Основні особливості сучасного механізму справляння податку на доходи фізичних осіб в Україні можна представити наступним чином:

Платники: фізичні особи (резиденти та нерезиденти), а також податкові агенти, що або є роботодавцями, або ж виплачують фізичним особам доходи на умовах, визначених договорами.

Об'єкт справляння: заробітна плата та інші доходи фізичних осіб.

База справляння: різниця між нарахованою фізичній особі заробітною платою (або виплаченого доходу) та сумами податкових соціальних пільг і податкових знижок за їх наявності.

Ставки податку встановлені у відсотках від бази справляння у таких розмірах:

- з доходів у формі зарплати та більшості інших видів доходів – 18%;
- для окремих видів доходів – свої ставки (дивіденди в більшості випадків – 5%, доходи від виграшів та призів у більшості випадків – 18%, доходи у формі пенсій, що за місяць перевищують 3 розміри мінімальних заробітних плат – 15%, тощо).

Порядок обчислення і сплати:

- відповідальними за нарахування і сплату ПДФО є податкові агенти, тобто в більшості випадків – роботодавці;

- податок сплачується до бюджету під час виплати оподаткованого доходу (у разі виплати доходів готівкою з каси чи в не грошовій формі – податок сплачується на наступний банківський день після такої виплати);

- право на податкову соціальну пільгу має кожен громадянин, що є найманою особою, якщо розмір його заробітної плати не перевищує

розміру місячного прожиткового мінімуму, діючого для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, індексованого на 140% та округленого до найближчих 10 грн., при цьому окремі категорії працездатних громадян мають право на підвищений розмір податкової соціальної пільги (в розмірі 150% та 200% від її розміру для працездатних громадян);

– всі фізичні особи – резиденти мають право на податкову знижку, на яку можуть зменшити розмір свого річного оподаткованого доходу, але для цього необхідно зберігати документи, що засвідчують витрати, вести облік доходів і витрат в книзі встановленої форми та подати декларацію до ДПІ;

– до податкової знижки платник податку має право віднести пожертвування та благодійні внески неприбутковим організаціям, плату за навчання себе самого, або члена сім'ї першого ступеня спорідненості, який не одержує заробітної плати (в розмірі не більше прожиткового мінімуму за кожен місяць навчання протягом року), частину витрат на оплату лікування, на оплату відсотків за іпотечними житловими кредитами, витрати на сплату страхових платежів та пенсійних внесків;

– декларація подається до ДПІ за рік та не пізніше 1 травня року, що настає за звітним;

– граничний термін сплати податку (за результатами декларування) – протягом 10 календарних днів після встановленого терміну подання річної декларації.

За даними звітів про виконання Державного і місцевих бюджетів України впродовж 2013-2017 рр. обсяг податку на доходи фізичних осіб в доходах місцевих бюджетів України суттєво зріс, а саме, з 64,6 млрд. грн. до 110,7 млрд. грн., тобто на 46,1 млрд. грн., або більше ніж на 71%. Така тенденція за 5 років є позитивною, оскільки свідчить про покращення ситуації з надходженням податку до місцевих бюджетів.

Незважаючи на кількісне зростання обсягів ПДФО, його питома вага у складі податкових надходжень місцевих бюджетів за досліджуваний період зменшилась з 61,4% у 2013 р. до 48,2% у 2017 р. Також спостерігалось зниження частки податку на доходи фізичних осіб в доходах місцевих бюджетів (без трансфертів) – з 70,8% у 2013 р. до 55,1% у 2017 р. Однак, зниження даних показників не завжди є негативним, оскільки може свідчити про підвищення значимості інших податкових чи інших доходів структурі надходжень місцевих бюджетів.

Отже, податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) належить до основних бюджетоутворюючих джерел надходжень в структурі доходів місцевих бюджетів, оскільки, його частка становить близько 56% від загального обсягу доходів без урахування трансфертів. Тому, зважаючи на бюджетоутворюючу роль ПДФО в доходах місцевих бюджетів, органам

місцевого самоврядування слід вишукувати резерви сплати цього податку. Їхня увага повинна зосереджуватися на адмініструванні ПДФО, пошуку можливостей щодо розширення бази оподаткування, легалізації трудових відносин, підвищенню рівня заробітної плати на економічно активних суб'єктах господарювання та на інших заходах, метою яких є нарощування надходжень від даного податку[5].

Література:

1. Крисоватий А.І., Луцик А.І. Податки і фіскальна політика: навч. посіб. Тернопіль, 2003. 312 с.
2. Непочатенко О. О., Боровик П.П., Парій Д. Ю. Оновлений механізм справляння податку на доходи фізичних осіб: проблеми та перспективи. *Економіка. Управління. Інновації*. 2016. Випуск № 1 (16).
3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI Дата оновлення 22.09.2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 04.11.2018)
4. Звіти про виконання Державного і місцевих бюджетів України у 2013-2017 рр. URL: <http://www.treasury.gov.ua>. (дата звернення 05.11.2018)
5. Чи є у ОМС можливість збільшити надходження ПДФО до бюджетів? URL: <https://decentralization.gov.ua/news/7886> (дата звернення 05.11.2018)

Була Павло Вікторович

ст. гр. Ф – 31, ТНЕУ

Науковий керівник - к.е.н., доцент Дем'янюк А.В.

СУЧАСНИЙ СТАН РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УКРАЇНІ

В сучасних умовах ринок цінних паперів є одним із найважливіших сегментів українського фінансового ринку, тому його роль для розвитку економіки є достатньо великою. На даному етапі ринок цінних паперів України поступається аналогічним ринкам провідних країн світу, проте його становлення розпочалось та помалу набирає темпів розвитку [1].

Ринок цінних паперів водночас є елементом грошового ринку, а також ринку капіталів – це ключова ланка економіки. Наявність розвинутого фондового ринку сприяє притоку іноземних інвестицій, що зумовлює покращення суспільного добробуту та економіки в цілому. Український фондовий ринок, який функціонує сьогодні, був створений завдяки процесам, що пов'язані зі зміною економічної системи. Ці процеси відбувались в нашій країні під впливом внутрішніх факторів, а також фінансових криз на світових ринках [2].

В зв'язку з тим, що Україна отримала членство в Європейському Союзі, її фондовий ринок повинен бути максимально розвинутим, прозорим та відкритим, оскільки від цього залежить зростання іноземних

інвестицій, а також розвиток приватизаційних та реформаторських процесів в Україні.

Як показує аналітика минулого 2017 року, ринок цінних паперів України став світовим лідером зростання. За рік індекс української біржі виріс на 80%. У 2017 році вітчизняний фондовий ринок мав таку структуру: державні облігації склали 57,52%, акції – 12,83%, ф'ючерси – 23,44% та корпоративні облігації – 5,74% [3]. Причиною такого піднесення є економічне зростання та поступове відновлення економіки країни. Проте незважаючи на такі вражаючі показники, вітчизняний фондовий ринок залишається однаково мало розвинутим та неприбутковим.

Важливо зауважити, що обсяг торгів на ринку цінних паперів минулого року був надзвичайно вражаючим, він зріс на 367,17%, а лідером продаж стали, як і в минулих роках – облігації [4].

Також, варто зазначити те, що в 2017 році міжнародні аналітики та експерти оголосили про початок тренду на сировинні товари. Для України даний процес означає те, що ціни на руду та сталь будуть зростати, а це в свою чергу є позитивним явищем, оскільки ці товари мають велику частку в експорті нашої держави.

Щодо розмірів фондового ринку України, ситуація не є настільки позитивною, оскільки його обсяг (включаючи облігації) склав лише 7,6 млрд. доларів США. З такими цифрами інвестори вважають нашу країну не привабливою для інвестицій. Ще однією проблемою ринку цінних паперів є те, що кількість його якісних емітентів є вкрай малою. Це в свою чергу призводить до того, що як наслідок спостерігається низька капіталізація та низька ліквідність. Вільних акцій на ринку є надзвичайно мало, а великі акційні пакети – монополізовані [5].

Виходячи з вищесказаного, можна зробити висновок, що український ринок цінних паперів поступово розвивається, проте прибуткових галузей для інвестицій є вкрай мало. Для того, щоб залучити інвестиції в Україну, доцільно сформулювати якісну пропозицію на ринку та створити відповідні умови. На ринку цінних паперів має бути як мінімум 60 – 100 якісних емітентів, які повинні періодично звітуватись та платити дивіденди акціонерам. Отже, подальший розвиток вітчизняного ринку цінних паперів сприятиме як соціально-економічному розвитку держави, так і створенню сприятливого інвестиційного середовища.

Література:

1. Шаманська О. І. Особливості розвитку ринку цінних паперів в Україні. 2017. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5431> (дата звернення: 15.10.2018).

2. Шаповал М. С. Домінанти розвитку фондового ринку в Україні. 2017. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/12_2_2017ua/35.pdf (дата звернення: 15.10.2018).

3. Підсумки торгів за 2017. URL: <http://www.ux.ua/a8801/?nt=304> (дата звернення: 15.10.2018).

4. Шульга О. Фондовий вибух. Чому зростають акції українських компаній. 2017. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/publications/fondovij-vibukh-chomu-zrostaje-varnist-aktsij-ukrajinskikh-kompanij-2449604.html> (дата звернення: 15.10.2018).

5. Фондовий ринок України — світовий лідер росту в 2017 році. 2017. URL: <http://vseprogroshi.com.ua/fondovij-rinok-ukraïni-svitovij-lider-rostu-v-2017-roci-chas-investuvati.html> (дата звернення: 15.10.2018).

Бучок Віталій Мирославович

ст. гр. ФМ– 21, ТНЕУ

Науковий керівник - к.е.н., доцент Шулюк Б.С

ДЕРЖАВНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ: АНАЛІЗ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАКТИКИ

У сучасному суспільстві процес здійснення державного запозичення відіграє важливу роль в управлінні фінансовою системою України. Оскільки в країні не вистачає власних фінансових ресурсів, то запозичення виступають основою формування фінансових відносин у державі. Позикові відносини стосуються кожної сфери фінансової системи, в тому числі і державних фінансів.

У результаті здійснення державних запозичень виникає державний борг, який представляє собою сукупність заборгованостей держави підприємствам, фінансовим установам, іншим державам, міжнародним фінансовим інститутам. Головним результатом проведення державної політики запозичень на внутрішньому ринку є перерозподіл грошових коштів всередині країни. Основною причиною, яка викликає необхідність використання грошових коштів, залучених на внутрішньому ринку, є дефіцит державного бюджету. В умовах дефіциту фінансових ресурсів держави, відсутності додаткових джерел наповнення дохідної частини державного бюджету виникає необхідність у позикових коштах, які супроводжуються зростанням державної заборгованості, що може загрожувати дефолтом в країні.

У таблиці 1 представлено динаміку державних запозичень в розрізі внутрішніх та зовнішніх у період 2011-2017 рр.

Дані, представлені у таблиці 1 демонструють в цілому зростання державних запозичень у період 2011-2017 рр. на 94 млрд. грн. (з 124,3 млрд. грн. до 174,7 млрд. грн.). Хоча за окремими роками відмічено їх зменшення. Так, у 2011 р. проти 2010 р. обсяг державних запозичень скоротився на 43,6 млрд. грн. і склав 80,7 млрд. грн. Зменшення обсягу державних запозичень також відбулося у 2015 р. у порівнянні з 2014 р. на 88,7 млрд. грн. та у 2017 р. проти 2016 р. на 133 млрд. грн.

Причиною такої ситуації, за звітними даними Рахункової палати України [4], слугувало неповне здійснення запланованих видатків і надання кредитів при перевиконанні доходів, що спричинило виконання державного бюджету за 2015 р. з дефіцитом, меншим від затвердженого його граничного розміру на 40,5% і передбаченого планового обсягу на 42,6%. Фактично за 2015 р. державний бюджет виконано з дефіцитом у сумі 45,16 млрд. грн., або 57,4% плану. Дефіцит державного бюджету у 2015 р. на 32,88 млрд. грн., або 42,1% менше від дефіциту бюджету у 2014 р.

Таблиця. 1.

Динаміка державних запозичень у період 2011-2017 рр., млрд. грн.*

Показники	2011 р	2012 р	2013 р	2014 р	2015 р	2016 р	2017 р	Темп приросту
Державні запозичення, всього, в тому числі:	80,7	109,8	160,9	322,6	233,9	307,7	174,7	94,0
внутрішні запозичення	53,4	66,8	109,0	227,6	99,0	246,4	103,8	50,4
у % до загального обсягу	66,17	60,84	67,74	70,55	42,32	80,1	59,41	–
зовнішні запозичення	27,3	43,0	51,9	95,0	134,9	61,3	70,9	34,0
у % до загального обсягу	35,83	39,16	32,26	29,45	57,68	19,9	40,59	–

*складено автором на основі даних [2; 3]

У структурі внутрішніх та зовнішніх запозичень за аналізований період перевага надалася внутрішнім запозиченням, які перевищували 50-60% усіх державних запозичень, лише у 2015 р. ця частка скоротилася до 42%. Динаміка абсолютних показників внутрішніх запозичень вказує на їх

зменшення у період 2011 р. проти 2010 р. на 16,6 млрд. грн. з наступним зростанням у 2012-2014 рр. на 174,2 млрд. грн. (з 53,4 млрд. грн. до 227,6 млрд. грн.). У 2015 р. відбулося чергове скорочення обсягів залучення внутрішніх запозичень на 128,6 млрд. грн. (більше як у два рази). Проте, уже у 2016 р. – чергове зростання обсягу внутрішніх запозичень на 147,4 млрд. грн. або у 2,5 рази, абсолютний показник внутрішніх запозичень становив 246,4 млрд. грн. Збільшення обсягу державних внутрішніх запозичень обумовлено необхідністю фінансування дефіциту державного бюджету. У 2017 р. цей показник становив 103,8 млрд. грн.

У 2015 р. на внутрішньому ринку розміщено державних цінних паперів на суму 98,98 млрд. грн., що на 24,8% менше планового обсягу. Зокрема, надходження від розміщення цільових облігацій внутрішньої державної позики для надання кредиту Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (41,5 млрд. грн.), додаткової капіталізації Національної акціонерної компанії «Нафтогаз України» (29,7 млрд. грн.) і публічного акціонерного товариства акціонерний банк «Укргазбанк» (3,84 млрд. грн.) становили загалом 75,37 млрд. грн., або 75,8% внутрішніх запозичень. Сума облігацій внутрішньої державної позики в обігу за 2015 р. зросла на 10,4% – до 505,17 млрд. грн. При цьому обсяг цих облігацій у власності Національного банку України збільшився з початку року на 22,6% – до 389,93 млрд. грн., а їх частка в загальному обсязі облігацій, що перебували в обігу, з 69,0% – до 75,12% (див. табл. 2.2). Тобто, як і в попередні роки, основним кредитором державного бюджету на внутрішньому ринку державних запозичень залишався Національний банк України, який придбавав облігації внутрішньої державної позики на вторинному ринку [4].

У 2017 р. причиною зростання державного боргу стало фінансування державного бюджету за рахунок державних запозичень, в тому числі за рахунок залучення коштів від ЄС та випуску ОЗДП, капіталізація ПАТ «Державний експортно-імпорتنного банк України», ПАТ «Державний ощадний банк України» та ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК», девальвація національної валюти, курс якої по відношенню до долара США зріс з близько 27,2 грн./дол. США на кінець 2016 року до близько 28,1 грн./дол. США на кінець грудня 2017 року [4].

Механізм залучення позичкових коштів у формі державного внутрішнього запозичення визначається урядом України за погодженням з Національним банком України (НБУ). Йдеться про зобов'язання з випуску державних цінних паперів. Залучення боргових фінансових ресурсів здійснюється на ринку державних цінних паперів. Державні боргові зобов'язання на внутрішньому ринку представлені такими видами цінних

паперів: облігація внутрішньої державної позики (ОВДП), облігації місцевих позик, казначейські зобов'язання.

Загальноприйнятим показником оцінки здійснення державних запозичень є відношення державного боргу до валового внутрішнього продукту. Так у 2013 році Кабінетом Міністрів України було розроблено Середньострокову стратегію управління державним боргом на 2013-2015 роки. У документі визначаються цілі державної політики з приводу здійснення державних запозичень, шляхи їх досягнення та очікуванні результати внаслідок дотримання стратегії. Відповідно до цього документу обсяги запозичень у 2015 р. мали становити 125,6 млрд. грн. (але в Законі України «Про державний бюджет на 2015 р.» вони становили 139,4 млрд. грн.). Найбільш яскравим виявом провалу Середньострокової стратегії управління державним боргом на 2013-2015 роки стали планові та фактичні показники відношення обсягу державного боргу до ВВП. Так у 2014 р. цей показник планувався на рівні не більш як 30,9%, але фактично становив 71,5% ВВП [3].

Відповідно до європейських стандартів такий показник, як відношення державного боргу до ВВП, не повинен перевищувати 60%. Як бачимо на рисунку 2.4, у період з 2011 по 2013 рр. даний показник був у межах норми, проте у 2014 – 2016 рр. він зріс на 41,9% і становив 81,8% з незначним його скороченням у 2017 р. до рівня 71,79%.

Зважаючи на євро інтеграційний курс розвитку України, доцільним, на нашу думку, буде аналіз даного показника у країнах – членах Європейського Союзу. Цікавим фактом, виявленим при аналізі показника відношення державного боргу до ВВП країн ЄС, є те, що даний показник не перевищує 60% тільки у 12 країнах з 28 країн-членів Європейського союзу: Естонія (10,6%), Болгарія (27,6%), Чехія (42,6%), Данія (45,2%), Литва (40%), Латвія (40,9%), Люксембург (23,6%), Польща (50,1%), Румунія (39,8%), Словаччина (53,6%), Фінляндія(43,9%) та Швеція (43,3%), а вісім із цих країн стали учасниками ЄС у 2004-2007 роках. До країн з найвищим показником борг/ВВП належать: Італія (132,1%), Ірландія (109,7%), Кіпр (107,5%), Португалія (130,2%) та Греція (177,1%). Тобто Україна з показником 79,4% у порівнянні з країнами ЄС знаходиться на середньому рівні.

Відповідно до вищезазначеного можна зробити висновок, що державні запозичення безпосередньо впливають на соціально-економічну ситуацію в країні. Використання внутрішніх чи зовнішніх державних запозичень впливає на фінансову безпеку держави. Державні запозичення поступово трансформуються в державний борг, а його рівень з кожними роком стає все більш загрозливим для економіки країни. Проблема підвищення відношення рівня державного боргу до ВВП стосується не лише України, але й країн з розвиненим рівнем економіки.

Література:

1. Аналітична записка: Аналіз сучасного стану державного боргу та ключові напрями забезпечення боргової безпеки України URL: http://www.niss.gov.ua/public/File/2018_analit/derzh (дата звернення: 15.10.2018).
2. Аналітичний огляд стану державного боргу України та його вплив на фінансовий ринок України станом на 01.09.2018 року URL: http://rurik.com.ua/documents/research/REVIEW_debt.pdf (дата звернення: 17.10.2018).
3. Вахненко Т.П. Взаємодія політики державних запозичень і грошово-кредитної політики у забезпеченні розвитку фінансової системи України. *Банківська справа*. 2008. №2. С. 83-94.
4. Звіт про результати аналізу звітності щодо державного та гарантованого державою боргу. Рахункова палата. 2017. URL: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16753206/Zvit_16-3_2017.pdf?subportal=main (дата звернення: 18.10.2018).

Василишин Віталій Анатолійович

ст. гр. Фзм-21, ТНЕУ

Науковий керівник - д.е.н., професор Кізіма Т.О.

МОНІТОРИНГ СУЧАСНИХ ТРЕНДІВ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах розвитку української економіки серед різновидів банківського кредитування значний потенціал, на нашу думку, має іпотечне кредитування, адже саме воно є тим дієвим інструментом, який дає можливість домогосподарствам задовольнити власну потребу у житлі через реалізацію програм банківського іпотечного кредитування під заставу нерухомості.

Насамперед зазначимо, що аналіз стану іпотечного кредитування вітчизняних домогосподарств свідчить про нестабільність його розвитку в Україні. Це передусім зумовлено тим, що сьогодні українці не повною мірою погоджуються на умови, які пропонують їм банківські установи щодо такого виду кредиту.

Відтак розглянемо динаміку обсягу іпотечних кредитів, які були надані вітчизняними банками домогосподарствам України упродовж п'яти останніх років (табл. 1).

Як свідчать дані табл. 1, динаміка обсягу іпотечних кредитів, наданих вітчизняним домогосподарствам, має тенденцію до зниження (а у 2017 р. – до стрімкого зниження: більше, ніж на третину обсягу 2016 р.). Динамічне падіння обсягів іпотечних кредитів, на нашу думку, спричинене низкою

чинників, зокрема: відсутністю як політичної, так і економічної стабільності в країні, складністю отримання таких кредитів та високими вимогами до позичальників при залученні коштів на довгостроковий період, а також високими процентними ставками за користування іпотечним кредитом.

Таблиця 1

Динаміка обсягу іпотечних кредитів, наданих банківськими установами домогосподарствам України, у 2013–2017 рр.*

Період		2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Іпотечні кредити	млн. грн.	56 270	72 156	60 215	60 265	38 601
	темп зростання, %	89,09	128,23	83,45	100,38	64,05
	абсолютний приріст, млн. грн.	-6 888	15 886	-11 941	50	-21 664

*розраховано на основі даних [1]

Скажімо, умови, які банківські установи висувають до фізичних осіб, котрі залучають іпотечні кредити, є доволі жорсткими: перший внесок за іпотекою має становити від 15 до 50% від суми іпотечного кредиту (причому частка внеску банківськими установами встановлюється самостійно), обов'язкова наявність застави у вигляді нерухомого майна, високий рівень доходів позичальників тощо (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка процентної ставки за іпотечними кредитами домогосподарств в Україні у розрізі валют в 2013–2017 рр.*

Види валют	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Гривня	18,5	16,9	11,8	12,4	17,4
Долар США	13,0	8,5	9,3	7,3	9,0
Євро	12,7	11,8	12,6	9,7	2,9
Інші валюти	7,0	7,7	6,3	6,3	4,9
Усього за кредитами	17,6	15,9	11,7	12,1	17,3

*розраховано на основі даних [2]

Причому встановлення банківськими установами жорстких умов для отримання іпотечного кредиту зумовило зменшення їх обсягу упродовж 2013–2017 рр. як в національній, так і іноземній валютах (табл. 3).

У процесі аналізу показників, представлених у табл. 3, виявлено загальну для усіх видів валют нестійку тенденцію щодо обсягу та частки іпотечних кредитів, наданих населенню як у національній, так і іноземних валютах, що, на наш погляд, є свідченням нестабільної економічної ситуації в державі та значним рівнем недовіри населення України до

діяльності банківських установ на ринку іпотечного кредитування зокрема.

Таблиця 3

Динаміка структури іпотечних кредитів населенню, наданих банківськими установами України, в розрізі валют у 2013–2017 рр.*

Період		2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Гривня	млн. грн.	18 641	16 167	14 884	13 263	9 901
	пит. вага %	33,13	22,41	24,72	22,01	25,65
Долар США	млн. грн.	35 691	53 311	42 797	44 267	26 931
	пит. вага %	63,43	73,88	71,07	73,45	69,77
Євро	млн. грн.	854	1 204	969	923	868
	пит. вага %	1,52	1,67	1,61	1,53	2,25
Російський рубль	млн. грн.	2	1	1	1	1
	пит. вага %	0,004	0,001	0,002	0,000	0,000
Інші валюти	млн. грн.	1 082	1 473	1 565	1 812	901
	пит. вага %	1,92	2,04	2,60	3,01	2,33
Всього	млн. грн.	56 270	72 156	60 215	60 265	38 601
	пит. вага %	100	100	100	100	100

*розраховано на основі даних [1]

Для аналізу боргової поведінки домогосподарств України на ринку іпотечних кредитів доцільним є аналіз динаміки обсягів іпотечних кредитів у розрізі строків їх погашення. Матеріали, представлені у табл. 4, свідчать, що найбільшу частку становлять кредити з терміном погашення більше 5 років. Їх частка в загальному обсязі іпотечних кредитів, наданих домогосподарствам, протягом аналізованого періоду постійно зростала. Найменшими за питомою вагою у структурі іпотечних кредитів є іпотечні кредити з терміном погашення до 1 року.

Таблиця 4

Динаміка обсягів і структури іпотечних кредитів домогосподарствам України у розрізі строків погашення у 2013–2017 рр.*

Період		2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
до 1 року	млн. грн.	2 564	3 806	3 546	3 212	1 659
	пит. вага %	4,56	5,27	5,89	5,33	4,30
від 1 року до 5 років	млн. грн.	6 095	6 428	4 502	4 374	2 611
	пит. вага %	10,83	8,91	7,48	7,26	6,76
більше 5 років	млн. грн.	47 611	61 922	52 167	52 679	34 330
	пит. вага %	84,61	85,82	86,63	87,5	88,94
Всього	млн. грн.	56 270	72 156	60 215	60 265	38 601
	пит. вага %	100	100	100	100	100

*розраховано на основі даних [1]

Підводячи підсумки, відмітимо, що іпотечне кредитування є складною системою відносин, яка дозволяє узгоджувати інтереси населення в покращенні житлових умов, комерційних банків – в ефективному та прибутковому напрямі діяльності, будівельного комплексу та пов'язаних з ним виробничим процесом галузей – у ритмічному завантаженні виробництва та збереженні робочих місць, держави – в загальних темпах економічного зростання.

При цьому варто зазначити, що система іпотечного кредитування займає унікальне місце в національній економіці. По-перше, іпотечне кредитування істотно впливає на економічну ситуацію в країні в цілому і може бути основним засобом поліпшення соціально-економічних умов життя населення України.

По-друге, система іпотечного кредитування в сучасних умовах є складним механізмом, що складається із взаємопов'язаних і взаємозалежних підсистем (ринок нерухомості та операції з купівлі-продажу нерухомості, комплекс операцій з надання та обслуговування іпотечних кредитів, фондовий ринок і угоди сек'юритизації іпотечних активів тощо). За рахунок іпотеки може здійснюватися інвестування реального сектору економіки та збільшуватися його капітал, внаслідок чого може забезпечуватися стабільне зростання доходів у різних галузях економіки. Водночас при широкому впровадженні іпотечного кредитування в країні ефективніше вирішуватимуться житлові питання, зросте мобільність робочої сили.

По-третє, іпотечне кредитування здійснює значний вплив на мотивацію щодо активізації боргової поведінки домогосподарств. Разом з тим, якщо особа бере кредит на декілька років, у неї формується інший менталітет, вона більшою мірою намагається досягти максимального результату у своїй справі, прагне до успіху свого підприємства, а значить, і до стабілізації та зростання економіки в цілому.

Таким чином, незважаючи на нестабільне політичне та соціальне становище в Україні, іпотечне кредитування в перспективі дозволить вирішити житлову проблему домогосподарств, сприятиме покращенню житлових умов громадян, знизить соціальну напруженість серед населення та підвищить добробут країни в цілому.

Література:

1. Кредити, надані домашнім господарствам, за цільовим спрямуванням, строками погашення та у розрізі валют. URL:<http://www.bank.gov.ua/> (дата звернення 21.10.2018).

2. Процентні ставки за кредитами домашнім господарствам. URL:<http://www.bank.gov.ua> (дата звернення 22.10.2018)

Вівчарик Діана Василівна
ст. гр. МЕВМБм-11, ТНЕУ
Науковий керівник - к.е.н., ст. викладач Бригадир В. О.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗШИРЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА МІЖ УКРАЇНОЮ ТА КРАЇНАМИ ПЕРСЬКОЇ ЗАТОКИ

На сьогодні роль взаємовідносин України з країнами Перської затоки є недооцінена, про це свідчить мізерна частка обсягу торгівлі між ними у загальній структурі зовнішньої торгівлі. Однак, інтеграція України в систему світового господарства потребує вирішення завдань розширення та зміцнення її зовнішньоторговельних зв'язків, особливо з тими країнами, які є найменш вивченими українськими виробниками, але в той же час могли б відіграти значну роль у реалізації експортного потенціалу України. До таких країн належить ті, що входять до Ради співробітництва арабських держав Перської затоки (РСАДПЗ) – Бахрейн, Кувейт, Оман, Катар, Саудівська Аравія та Об'єднані Арабські Емірати [1].

Значення цього регіону для України обумовлюється значним потенціалом для взаємовигідного торговельно-економічного співробітництва та наявністю транспортно-логістичних морських комунікацій. Слід відзначити, що Україна належить до країн з дефіцитним балансом енергоресурсів, а нафтовидобувний сектор країн Перської затоки відкриває широкі можливості для технологічного співробітництва, зокрема, у галузі геологорозвідувальних робіт, видобування, нафтопереробки та розвитку інфраструктури [1].

Зовнішньоторговельний оборот України з країнами Перської затоки у 2016 році досяг майже 1,5 млрд доларів і становив 1,64% від загального обороту товарів і послуг України. Зокрема, експорт товарів і послуг з України до країн РСАДПЗ склав 1,15 млрд доларів США, імпорт – 332,2 млн доларів США [1].

Серед шести країн РСАДПЗ основні обсяги торгівлі України припадають на Саудівську Аравію (50,8% від загального обороту товарів і послуг з РСАДПЗ) та ОАЕ (41,1%). Найменш дослідженим для українських експортерів з-поміж ринків країн Перської затоки залишається ринок Бахрейну, на нього припадає лише 0,4% вітчизняного товарообігу з РСАДПЗ [1].

За підсумками I півріччя 2017 р. спостерігається часткове відновлення обсягів товарного експорту з України до країн Перської затоки, який істотно просів у 2015-2016 рр. (-36,2%). Зокрема, експорт товарів до Саудівської Аравії за перші шість місяців 2017 р. зріс на 30,0% порівняно

з аналогічним періодом попереднього року, а до ОАЕ – на 47,3%. В експорті товарів з України до країн Перської затоки переважають чорні метали (35,2%) і зернові культури (34,7%). Вагому частку вітчизняних поставок до країн-членів РСАДПЗ також становлять жири та олії (13,4%), насіння і плоди олійних культур (3,6%). В імпорті переважає продукція хімічної галузі промисловості з Саудівської Аравії (78,6%), у тому числі полімерні матеріали (55,7%) та продукція органічної хімії (17,8%), а також кава з ОАЕ (8,0%) [2].

Між Україною та країнами Перської затоки активно розвивається й інвестиційна співпраця. Станом на 1 квітня 2017 року чотири з шести країн РСАДПЗ – ОАЕ, Саудівська Аравія, Кувейт і Катар – здійснювали вливання ПІІ в економіку України. Основні обсяги з них припадають на ОАЕ – 51,8 млн доларів США, внесок Саудівської Аравії склав 2,0 млн доларів США [1].

Країни Перської затоки є потенційними споживачами української продукції АПК, харчової і хімічної галузей промисловості, металургії та машинобудування, військової промисловості. Виходу українських виробників на ринки цих країн заважає, перш за все, відсутність достатньої інформації про стан цих ринків, а також недостатня підтримка на державному рівні [3]. Тому належним механізмом для активізації двосторонніх відносин у торговельно-економічній сфері на державному рівні мають стати заходи щодо інтенсифікації діяльності міжурядових комісій з питань торговельно-економічного і науково-технічного співробітництва.

Також перспективним напрямком взаємодії є розвиток науково-технічної та промислової кооперації між сторонами, зокрема у рамках вільних економічних зон та індустріальних парків [3]. В процесі розробки довгострокових планів економічної та науково-технічної співпраці України з державами басейну Перської затоки потрібно мати на увазі, що в цьому субрегіоні розпочався етап глибоких трансформаційних зрушень, модернізаційних процесів, за яких загострюється конкурентна боротьба за ринки між провідними економічними державами світу.

Сучасні тенденції вказують, що на енергетичному ринку країн Перської затоки Україні випадає конкурувати з провідними європейськими і азійськими країнами, що вимагає планомірної діяльності і координації зусиль між Кабінетом міністрів України і окремими державними і приватними нафтогазовими компаніями. Співпраця України з державами Перської затоки може забезпечити Україні широкі можливості для взаємовигідного співробітництва та втілення масштабних економічних проектів. Також, рекомендується виходити на ринок альтернативної енергетики в країнах Перської затоки, перш за все, співпрацюючи з потужними транснаціональними компаніями, які

реалізують або мають намір реалізувати енергетичні проекти як в країнах Перської затоки, так і в Україні (ExxonMobil, Royal Dutch Shell, Siemens/KWU, Westinghouse, Chevron, Millennium Energy, General Electric, Total, AREVA, Samsung та інші) [4].

Окрім цього, в процесі розвитку співпраці України з державами Перської затоки в енергетичній галузі слід повніше використовувати ті унікальні економічні можливості, які є в українському агропромисловому комплексі. Тобто, в процесі укладання двосторонніх міждержавних угод на поставки української сільськогосподарської продукції в країни Перської затоки слід, по можливості, висувати умову про залучення арабських інвестицій у розвиток не лише агропромислового комплексу, а й енергетичної галузі України [4].

Отже, для поживлення двосторонніх торгово-економічних відносин України з країнами РСАДПЗ варто зосередити зусилля на стимулюванні діалогу на рівнях B2B, B2G та G2G для обміну інформацією про існуючі та потенційні можливості та започаткуванні співпраці. Для створення необхідної інформаційної продукції з метою її постійного поширення на Близькому Сході слід започаткувати відповідний інформаційно-аналітичний центр в Україні, який би працював у тісному контакті з МЗС, РНБОУ, СБУ, профільними комітетами Верховної Ради, Адміністрацією Президента України, та науково-дослідними інститутами НАНУ з завданнями: формувати позитивний імідж України на Близькому Сході; інформативно супроводжувати політичні та економічні інтереси України на Близькому Сході; постійно взаємодіяти з провідними інформаційними близькосхідними агенціями і найвпливовішими ЗМІ; поширювати інформацію про економічний потенціал України; нейтралізувати інформаційні диверсії проти України і її національних інтересів.

Література:

1. Зовнішньоекономічні відносини України з РСАДПЗ. URL: <http://forumkyiv.org/uk/analytics/zovnishnoekonomichni-vidnosini-ukrayini-z-radoyu-spivrobotnictva-arabskih-derzhav-perskoyi-zatoki> (дата звернення: 19.10.2018).

2. Україна має великі можливості для співпраці у Перській затоці. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/1145710ukrana_ma_velik_moglivost_dlya_spvprats_u_persky_zatots_posol_yury_polurez_989828.html (дата звернення: 01.11.2018).

3. Арабські перспективи. URL: <https://business.ua/vlast/item/2141-arabski-perspektyvu> (дата звернення: 18.10.2018).

4. Україна і держави Перської затоки: співпраця в енергетичній сфері. URL: <http://bintel.com.ua/uk/article/ukraina-i-gosudarstva-persidskogo-zaliva3/> (дата звернення: 21.10.2018).

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПОБУДОВИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Банківська система - складна специфічна структура, що підпорядкована економічним законам, є частиною загального механізму регулювання господарської діяльності у країні, має власні функції та завдання. Бюджетна, податкова системи, система ціноутворення органічно взаємопов'язані із банківською системою і разом впливають на цінову політику у внутрішньому обігу та зовнішньоекономічній діяльності.

Банківська система разом із недержавними страховими організаціями, пенсійними фондами та небанківськими фінансово-кредитними установами є складовою національних кредитних систем.

Від банківської системи залежить виконання основних функцій фінансової системи, що пов'язані з:

- забезпеченням способів переміщення фінансових ресурсів у часі, через кордони держав та між окремими галузями тощо;
- розробкою та забезпеченням способів управління ризиками;
- забезпеченням механізму об'єднання фінансових ресурсів та їх розподілу між окремими суб'єктами господарювання;
- забезпеченням безперебійного функціонування платіжних систем, зокрема шляхом удосконалення способів клірингу та здійснення розрахунків, що сприяють торгівлі;

Дворівневність банківської системи виявляється в тому, що, з одного боку, банки самостійні щодо НБУ і юридично йому не підпорядковані, тобто НБУ не є вищою інстанцією для банківських установ. З іншого - банки є піднаглядними НБУ, їх створення та діяльність безпосередньо залежать від нього. Досить часто відносини між ними мають вертикальний характер, є владними і тому регулюються переважно нормами публічного права (адміністративного, фінансового).

Дворівневний характер банківської системи підкреслює також рівноправність між банками одного рівня (тобто між усіма банками за винятком центрального), що дає підстави говорити про горизонтальний характер відносин. Останні регулюються переважно приватним правом, у першу чергу цивільним.

Визначаючи НБУ як центральну ланку банківської (і кредитної) системи України, слід розуміти, що він становить систему органів та установ, які входять до банківської системи та значно розширюють її

склад. До системи НБУ (а відповідно і до банківської системи країни) крім його центрального апарату та філій (територіальних управлінь) належать розрахункові палати, Банкотно-монетний двір, Фабрика банкотного паперу, Державна скарбниця України, Центральне сховище, спеціалізовані підприємства, банківські навчальні заклади та інші структурні одиниці й підрозділи.

На другому рівні банківської системи знаходяться комерційні банки, що можуть функціонувати як універсальні або ж спеціалізовані. За спеціалізацією банки в Україні поділяють на ощадні, інвестиційні, іпотечні, розрахункові (клірингові)). Такий розподіл впливає фактично з поняття базової операції:

Згідно з чинним законодавством банк набуває статусу спеціалізованого, якщо понад 50% його активів є активами одного типу. Для інвестиційного банку це емісія та розміщення цінних паперів, що їх здійснюють за рахунок коштів приватних інвесторів; для іпотечного банку - активи, розміщені під заставу землі чи нерухомого майна; для розрахункового (клірингового) банку - активи, що їх розміщують на клірингових рахунках.

Спеціалізованим ощадним банком є банк, у якому понад 50% пасивів є вкладками фізичних осіб. В Україні переважають універсальні банки, і лише кілька за правовими ознаками є спеціалізованими, наприклад Державний ощадний банк України. За обсягом і характеристикою своїх пасивів кілька великих банків країни також наближуються до статусу спеціалізованих, що примушує центральний банк держави змінювати підхід до них при визначенні економічних нормативів, які різняться залежно від спеціалізації банку.

Ощадні банки — це банки, в основі діяльності яких лежить залучення коштів фізичних осіб та інших вкладів із можливістю вилучення коштів із вкладу в будь-який прийнятний для клієнта час. Вони, як правило, надають кредити саме фізичним особам.

У практиці банківської діяльності та в законодавстві використовується термін «системоутворюючі банки», під яким розуміють банки, зобов'язання яких становлять не менше 10% від загальних зобов'язань банківської системи. До вітчизняних системоутворюючих банків можна віднести «Приватбанк», «Ощадбанк», «Укрсоцбанк», «Укрексімбанк». Слід зауважити, що чинне законодавство не містить якихось пільг для такої категорії банків. Узагалі, застосування категорії «системоутворюючий банк» має значення лише в економічному розумінні, а з юридичних позицій вони мають рівноправний правовий статус порівняно з будь-яким іншим банком.

Отже, у складі банківської системи України немає небанківських фінансово-кредитних установ, що є методологічно виправданим із позицій

теорії кредитної справи. Для останніх навіть існує власний регулятор - Державна комісія з питань регулювання ринків фінансових послуг. Зазначені установи можуть здійснювати деякі з банківських операцій, але для цього вони повинні дотримуватися певних обмежень, встановлених законодавством. Такий підхід є характерним для країн із розвинутою економікою та власною кредитною системою.

Підсумовуючи, можна зазначити, що підхід до розуміння банківської системи України та поняття ринків фінансових послуг повною мірою відповідає стандартним підходам визначення понять банківської та кредитної систем, прийнятим у розвинених країнах.

Вороницька Єлизавета Олегівна

ст. гр. ФМ-21, ТНЕУ

Науковий керівник - к.е.н., доцент Савчук С.В.

ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ У ДОХОДАХ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

На сьогодні податки відіграють визначальну роль у формуванні доходів як державного, так і місцевих бюджетів. Адже саме від ефективного застосування податкового методу формування дохідної частини залежить належне виконання органами влади різних рівнів своїх функцій. В сучасних умовах бюджетного реформування податкові надходження посідають важливе місце у державних доходах; займають найбільшу питому вагу у структурі доходів бюджетів, що у свою чергу, справляє визначальний вплив на соціально-економічний розвиток держави та регіонів.

Як відомо, податкові надходження – це встановлені законами України про оподаткування загальнодержавні податки і збори (обов'язкові платежі), а також місцеві податки та збори (обов'язкові платежі). Зокрема, до загальнодержавних податкових платежів, які формують дохідну частину місцевих бюджетів, належать податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток підприємств, податок на додану вартість, акцизний податок, екологічний податок, рентна плата тощо [5; 8].

В сучасних умовах більшість місцевих бюджетів України характеризуються досить низьким рівнем акумуляції власних та закріплених джерел доходів, оскільки наявні обсяги податкових надходжень не забезпечують органи місцевого самоврядування достатніми й стабільними фінансовими ресурсами, що обумовлює фіскальний дисбаланс у регіонах.

Актуальною, відмітимо, і проблему підвищення рівня самодостатності муніципалітетів. Саме тому, реальним її вирішенням є посилення ролі податкових надходжень у доходах бюджетів [4].

Крім того, важливою умовою забезпечення зростання податкових надходжень до бюджетів є розширення та підвищення ефективності виробництва. Саме у сфері виробництва створюється нова вартість – національний дохід – джерело фонду заробітної плати, інших видів доходів фізичних осіб, прибутку підприємств, з яких сплачуються податки до бюджетів різних рівнів [6].

Практика фінансового забезпечення місцевого самоврядування свідчить про високу залежність місцевих бюджетів від податкового механізму формування доходів. Незважаючи на збільшення обсягу податкових надходжень із 98218 млн. грн. у 2015 році до 201005 млн. грн. у 2017 році, органи місцевої влади й досі не володіють достатніми фінансовими ресурсами для виконання покладених на неї функцій і завдань.

Так, у 2016 році до місцевих бюджетів надійшло 146902 млн. грн. податкових надходжень, а їхня частка у доходах становила 86,1%, у 2017 році - 201005 млн. грн., відповідно частка склала 87,6%. При цьому основним джерелом їх наповнення був податок на доходи фізичних осіб (у 2016 році питома вага даного податку у структурі податкових надходжень становила 53,7%, а у 2017 році – 55%). Попри переспрямування його значної частки до державного бюджету, він продовжує зберігати позицію найвагомішого за обсягом джерела дохідної частини місцевих бюджетів. Хоча питома вага податку на доходи фізичних осіб могла б бути ще вищою, проте проблемним питанням залишається приховування (тінізація) доходів у вигляді заробітної плати.

Що ж до місцевих податків та зборів, то вони поки що не відіграють суттєвої ролі у формуванні доходів місцевих бюджетів. Їхні надходження у 2016 році становили 42261 млн. грн., а у 2017 – 52587 млн. грн., але, незважаючи на збільшення обсягу, частка місцевих податків та зборів у структурі податкових надходжень місцевих бюджетів скоротилась з 28,8% у 2016 році до 26,2% у 2017 році [2;7].

Варто зазначити, що у зарубіжних країнах частка місцевих податків і зборів як власного джерела бюджетів місцевого самоврядування становить від 30% до 70%. Наприклад, у США за рахунок місцевих податків забезпечується 65% доходів місцевих бюджетів, у Франції – 60%, Великобританії – 36%, Японії – 33%.

Аналіз формування доходів бюджету міста Тернополя показав, що у 2016 році було акумульовано 729,8 млн. грн. податкових надходжень, а їхня частка у доходах становила 86,5%. У 2017 надійшло 1008,1 млн. грн., а частка становила 89,8%. Питома вага податку на доходи фізичних осіб у

структурі податкових надходжень у 2016 році склала 58%, а у 2017 році - 61%. Що стосується місцевих податків та зборів, то їх надходження до міського бюджету у 2016 році становили 203,3 млн. грн., а у 2017 – 268,2 млн. грн. Проте, не дивлячись на збільшення обсягу, питома вага місцевих податків та зборів у структурі податкових надходжень зменшилась на 1,2% [1].

Таким чином, вітчизняна практика свідчить про те, що вагомим джерелом в частині податкових надходжень до місцевих бюджетів залишається податок на доходи фізичних осіб – загальнодержавний податок, елемент та пропорції розподілу якого закріплюються централізовано. А тому зусилля місцевої влади щодо забезпечення приросту надходжень даного податку до місцевих бюджетів можуть мати виключно непрямий характер, а саме: створення робочих місць, підвищення інвестиційної привабливості територій, запобігання виплаті заробітної плати у конвертах, тощо.

Тому, посилення ролі податкових надходжень у формуванні місцевих бюджетів можливе за таких умов:

- формування податкової культури населення, у тому числі платників податків;
- інформування платників податків щодо податкового законодавства;
- роз'яснення щодо порядку застосування податкового законодавства та організація навчання платників податків;
- підвищення ролі органів місцевого самоврядування та податкової служби в легалізації доходів підприємців;
- удосконалення практики справляння місцевих податків та зборів, зокрема податку на нерухомість, який є потенційним джерелом диверсифікації доходів місцевих бюджетів в Україні;
- збільшення впливу органів місцевого самоврядування на наповнення місцевих бюджетів шляхом розширення їхніх прав стосовно місцевого оподаткування [3].

Отже, одним з найважливіших бюджетоутворюючих факторів доходів місцевого бюджету є податки. Підвищення ролі податкових надходжень, а також зростання обсягу їх питомої ваги у доходах є головним напрямом забезпечення фінансової стійкості місцевих бюджетів та розширення їх фінансової автономії. При цьому, доходи місцевих бюджетів повинні залишатися важливим інструментом зміцнення фінансової системи України.

Література:

1. Звіт про виконання дохідної частини бюджету міста Тернополя за 2016-2017 pp. URL: <https://rada.te.ua/byudget-ternopolya/informatsiya-pro-vikonannya-byudgetu/> (дата звернення: 22.10. 18).

2. Зубенко В. В., Самчинська І. В., Рудик А. Ю. та ін. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2016 рік. *Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-ІІ) впровадження»*, USAID. К., 2017. 92 с.

3. Іваницька М. П. Напрями посилення ролі податкових надходжень у системі доходів міських бюджетів. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=inek_2013_8_65 (дата звернення: 22.10.18).

4. Калмиков О. В. Оцінка місця податкових надходжень в доходах місцевих бюджетів. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/otsinka-mistsya-podatkovih-nadhodzen-v-dohodah-mistsevih-byudzhativ> (дата звернення: 21.10.18).

5. Кириленко О., Малиняк Б., Письменний В., Русін В. Планування та управління фінансовими ресурсами територіальної громади. *Асоціація міст України – К., ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ»*. 2015. 396 с.

6. Попова С. П., Блохіна І. Р. Роль податкових надходжень у формуванні доходів бюджетів. *Наукові записки: зб. наук. пр.* Кіровоград. 2016. № 19. С. 140-148.

7. Ціна держави. URL: <http://cost.ua/budget/revenue/> (дата звернення: 21.10.18).

8. Кириленко О.П. Класичні засади оподаткування у вітчизняній системі. *Фінанси України*. 1999. Випуск 11. С.114-122

Гандзій Анастасія Романівна

ст. гр. МЕВМБМ-11, ТНЕУ

Науковий керівник - к.е.н., доцент Скавронська І.В.

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК НА МІЖНАРОДНИХ КРЕАТИВНИХ РИНКАХ

На сьогодні тенденція глобального розвитку міжнародних економічних відносин сприяє процесу транснаціоналізації. Беззаперечно, транснаціональні корпорації відіграють важливу роль у світовому господарстві, оскільки вони є монопольними носіями прямих іноземних інвестицій та інноваційного потенціалу. Тим не менш, ТНК відіграють вагомую роль й на міжнародних креативних ринках. Адже вони задають тренди, розробляють нові формати проектів, стимулюють розробку новітніх продуктів і розвиток електронної комерції.

Під креативними індустріями прийнято розуміти галузь, що поєднує у собі створення, виробництво та комерціалізацію креативних ідей. Британський департамент культури, медіа та спорту визначив креативні індустрії як такі, що походять з індивідуальної творчості, вміння і таланту, та які мають потенціал до нагромадження багатства і створення робочих

мість через генерування та використання інтелектуальної власності. Результати діяльності креативних індустрій зазвичай захищені правом інтелектуальної власності та можуть відображатись у формі продукту чи послуги. Згідно Департаменту креативний сектор поєднує 13 галузей: рекламну діяльність; архітектуру; мистецтво та ринок антикваріату; творчі ремесла; дизайн; моду; кінематограф, відеоролики; музику; сценічне мистецтво; видавничу діяльність; програмне забезпечення; телебачення та радіомовлення; відеоігри [1].

Враховуючи реалії сьогодення, тисячі малих і середніх підприємств, які функціонують на креативних ринках, характеризуються не лише економічним зростанням, а й є своєрідними попередниками нового економічного порядку. Таким чином, компанії креативних індустрій започатковують нову парадигму ведення та організації бізнесу, вдосконалення системи освіти, оцінки вартості й планування в умовах транснаціоналізації підприємств. Діяльність компаній у креативних індустріях сприяє значному збільшенню кількості робочих місць та кар'єрних перспектив мільйонів людей [2].

Наприклад, транснаціональні корпорації, що працюють у сфері моди, є своєрідними інноваторами у міжнародній fashion-індустрії. У 2017 році найбільшою платформою у сфері моди «Fashion United» було складено рейтинг міжнародних брендів fashion-індустрії на основі досліджень світової частки ринку. Отож, передові позиції у рейтингу посідають французький конгломерат «Louis Vuitton Moët Hennessy» («LVMH») зі світовою часткою ринку в розмірі 181,1 млрд дол. США, американський виробник спортивних товарів «Nike» (107,8 млрд дол. США) й іспанський гігант «Inditex», представлений торговою маркою «ZARA» (100, 4 млрд дол. США) [3].

Мультимедійні конгломерати, такі як Grupo Globo у Бразилії, Grupo Televisa в Мексиці та Grupo Clarin в Аргентині мають право створювати та транслювати телевізійні програми, що охоплюють значну аудиторію. Виробництво фільмів є рушійною силою для зростання креативної зайнятості і в Африці, що демонструє вражаючий прогрес, наприклад, Nollywood – це Нігерійська кіноіндустрія – друга за величиною у світі. В даний час у цьому секторі нігерійської економіки працює 300 тис. осіб [4, с.92].

За останніми дослідженнями «ЮНЕСКО», внесок креативних індустрій у ВВП України становить 4%. Тим не менш, компанії, що працюють на креативному ринку України забезпечують 3% робочих місць для населення. Найбільш прибутковими сферами є дизайн та телебачення. Варто зазначити й те, що вітчизняні IT-компанії розвиваються шаленими темпами, особливо це спостерігається на ринку Західної України.

Беззаперечно, багато дослідників вважають, що український продукт гарантує високу якість та може конкурувати на міжнародних ринках [5].

Таким чином, можна зробити висновок, що транснаціональні корпорації є генератором інноваційного потенціалу на міжнародних креативних ринках. Вони сприяють створенню унікальних проектів світового масштабу, нових робочих місць та розвитку найпрогресивніших технологій. Отож, у подальшій перспективі для забезпечення стабільного розвитку компаній України, що працюють у креативних індустріях, доцільно підвищити рівень обізнаності населення про цей сектор, сприяти креативності та підприємницьким навичкам у системі освіти на всіх рівнях і забезпечити просування вітчизняних компаній у системі глобальних світогосподарських зв'язків.

Література:

1. Understanding creative industries. *UNESCO*, 2015. URL: https://www.americansforthearts.org/sites/default/files/pdf/2015/international/UNESCO_Understanding_Creative_Industries.pdf. (дата звернення 01.11.2018)
2. Global Advertising Market. *Statista*, 2017. URL: <https://www.statista.com/topics/990/global-advertising-market/>. (дата звернення 01.11.2018)
3. TOP-100 fashion companies. *FashionUnited*, 2018. URL: <https://fashionunited.com/i/top100/>. (дата звернення 02.11.2018)
4. Iryna V. Skavronska. Creative Industries in Ukraine: Analysis and Prospects of the Development, *Economics & Sociology*, Vol. 10, No. 2, 2017, pp. 87-106
5. Розвиток культурних та креативних індустрій в Україні. *Culture & Creativity*, 2017. С. 2–59.

Гіль Людмила Іванівна

ст. гр. ФМНВ-21,

Нововолинський навчально-науковий

інститут економіки та менеджменту ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Самольтов П. В.

ПРОБЛЕМАТИКА ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

В сучасних економічних умовах України досить актуальним у всі роки залишається питання проблематики формування дохідної і видаткової частин Державного бюджету України.

Ці дві економічні категорії взаємодіють і доповнюють одна одну. Загальновідомо, що доходи виступають фінансовою базою держави, а витрати задоволенням її суспільних потреб.

Відповідно до Бюджетного кодексу України під доходами розуміють усі податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, плату за адміністративні послуги, власні надходження бюджетних установ). Під видатками державного бюджету слід розуміти кошти, що спрямовуються на здійснення програм та заходів, передбачених законом про державний бюджет на відповідний бюджетний період, за винятком коштів на погашення основної суми боргу та повернення надміру сплачених до бюджету сум [1, с. 28].

Законодавчі і виконавчі органи прагнуть знайти баланс між цими двома величинами, що дозволить подолати диспропорції розвитку регіонів, а загалом позитивний ефект можна буде очікувати і у фінансово-економічному секторі держави.

Як свідчить практика планування та забезпечення виконання усіх видів доходів державного бюджету, у бюджетному процесі має місце значна кількість проблем в контексті здійснення податкової політики, зокрема це стосується як функціонування системи оподаткування загалом, так і адміністрування окремих податків і зборів фізичних та юридичних осіб. Це безпосередньо впливає на обсяг їх надходжень до бюджету та обумовлює необхідність посилення їх ролі у формуванні дохідної частини та збільшенні питомої ваги у загальному обсязі доходів [1, с. 31].

Виникнення суттєвих коливань та відхилень у структурі дохідної частини державного бюджету в контексті реалізації бюджетної політики держави обумовлено низькою якістю планування, що спостерігалось останніми роками при організації державних фінансів. Тому в умовах бюджетної децентралізації актуалізується питання щодо посилення ролі планування у формуванні бюджету, необхідності здійснення стратегічного планування.

Окрім того, забезпечення стабільності здійснення процесу моніторингу і порівняння показників соціально-економічного розвитку з плановими показниками бюджетних доходів повинна забезпечуватися на постійній основі і формуватися як самостійний цілісний процес у системі бюджетного планування [2, с. 56].

Відсутність єдиного системного комплексного підходу у підготовці й реалізації основних завдань політики держави у сфері бюджету є основною причиною наявності нереалістичних планових показників дохідних джерел і неефективного податкового законодавства [3, с. 3].

Отже, нами було встановлено, що реформування державних фінансів повинно бути спрямовано на забезпечення сталих тенденцій зростання доходів державного бюджету за рахунок:

– прийняття ефективного і дієвого чинного бюджетно-податкового законодавства, забезпечення його стабільності і однозначності трактування;

– здійснення інвентаризації діючих пільг та пільгових режимів відповідно до сучасних реалій розвитку держави;

– розширення податкової бази за рахунок регулювання доходів фізичних та юридичних осіб, їх легалізації.

Варто підкреслити, що суспільний вибір на стадіях планування і прийняття Державного бюджету України у здійсненні державних видатків за рахунок бюджетних коштів може бути успішним у разі об'єктивно прийнятих рішень щодо доходів бюджету, в розрізі окремих джерел їх формування. Виважені і реально визначені планові показники доходів і бюджету в цілому – це основа реальності суспільного вибору у здійсненні державних видатків на виконання зобов'язань держави [4, с. 556].

Тому якість і реальність видатків безпосередньо залежить від політики державних доходів і, зокрема, доходів бюджету, що є основою державної бюджетної політики.

Основною проблемою на сьогоднішній день є відсутність досконалого бюджетного законодавства та методів формування.

Література:

1. Аврамченко К. В., Дешко А. Л., Жаліло Я. А. Бюджетна політика: прагматичні підходи до стратегічних рішень: навч. посіб. Київ: СТ-ДРУК, 2016. 112 с.

2. Бюджетна система: підруч. / за наук. ред. С. І. Юрія, В. Г. Дем'янишина, О. П. Кириленко. Тернопіль: ТНЕУ, 2013. 624 с.

3. Дорошенко О. О. Особливості формування дохідної частини бюджету України. *Ефективна економіка*. 2015. № 10. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/10_2015/66.pdf (дата звернення: 25.10.2018).

4. Слободянюк Н. О., Шикор К. І. Проблемні питання формування дохідної частини бюджету: сучасні реалії. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 15. С. 554–558.

ОПТИМІЗАЦІЯ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ

Децентралізація влади – головна реформа, яка відбувається в Україні впродовж останніх років. В основі цієї реформи знаходиться деконцентрація бюджетних ресурсів та розширення повноважень органів місцевого самоврядування у фінансовій сфері. Вирішуючи дилему забезпечення суспільних послуг за рахунок бюджетних коштів, слід мати на увазі, що при децентралізованому підході існує можливість повніше враховувати інтереси споживачів, а при переході до централізованого забезпечення – знизити вартість послуг. При забезпеченні колективних потреб населення за рахунок місцевих бюджетів існує можливість також повніше враховувати запити громадян, адже місцева влада знаходиться у безпосередній близькості до споживачів благ. Тому наявність більш повної та достовірної інформації про вподобання жителів регіону створює необхідні умови для надання громадянам тих суспільних та приватних благ, яких вони найбільше потребують. Прерогатива забезпечення послуг за рахунок місцевих бюджетів полягає в тому, що пропонуючи мешканцям різні набори суспільних благ, регіони конкурують між собою. Прагнення забезпечити кращі умови для проживання в кожному з регіонів призводить до загального покращення економічного та соціального становища в країні [0, с. 15].

Реформа бюджетної, яка передбачає децентралізацію ресурсів та повноважень дає змогу пристосувати надання суспільних послуг до потреб місцевих мешканців, підвищує рівень відповідальності органів місцевого самоврядування та ефективність функціонування державного сектору економіки загалом через запровадження елементів конкуренції.

Втім, використання переваг бюджетно-податкової децентралізації потребує:

- достатньої автономності органів місцевого самоврядування у питаннях визначення розміру і структури видатків місцевих бюджетів;
- чіткого розподілу видаткових зобов'язань між рівнями влади з врахуванням економічних критеріїв;
- достатнього адміністративного і фінансового потенціалу органів місцевого самоврядування для належного виконання покладених на них функцій;

– дієвих стимулів і механізмів відповідальності органів місцевого самоврядування для забезпечення ефективного надання суспільних благ [2, с. 3].

Децентралізація управління призвела до певних позитивних наслідків у формуванні видатків місцевих бюджетів. Зокрема, зазнала змін структура видатків місцевих бюджетів. Зросла частка видатків на виконання самоврядних повноважень, що свідчить про підвищення видаткової автономності місцевих бюджетів та ефективності використання бюджетних коштів на місцевому рівні. Видатки загального фонду місцевих бюджетів (без урахування вилучень) у 2017 р. були профінансовані у сумі 393,8 млрд грн, що на 111,1 млрд грн, або на 39,3%, більше, ніж у 2016 р. Ще одним позитивним аспектом реформи міжбюджетних відносин є поступове зростання інвестиційних ресурсів місцевих бюджетів. Обсяг капітальних видатків місцевих бюджетів за 2017 рік склав 74,3 млрд грн, що на 21,7 млрд грн, або на 41,3%, перевищило рівень попереднього року. У розрізі рівнів бюджетів найвищий темп зростання капітальних видатків у порівнянні з 2016 роком мав місце по бюджетах ОТГ (у 2,2 рази більше) та по обласних бюджетах (на 83,6% більше) [3, с. 12].

Значним недоліком формування видатків місцевих бюджетів в Україні, є низька роль у цьому процесі громадськості. Через це суттєво послаблюються передумови врахування наявних у суспільстві потреб у бюджетному процесі. З огляду на зазначене, до заходів, спрямованих на удосконалення планування видатків місцевих бюджетів є активізація участі населення. Сприятиме вирішенню зазначеної проблеми реалізація заходів, спрямованих на забезпечення його належної прозорості та публічності. З цією метою доречно, насамперед, на законодавчому рівні встановити чіткий перелік інформації про бюджет, яка має бути оприлюднена. Важливе значення при цьому має закріплення сучасних ефективних способів і засобів оприлюднення інформації. Невід’ємна роль у наданні громадськості усієї необхідної інформації про бюджет сьогодні належить інтернет мережі. Вирішення зазначеного завдання сприятиме пришвидшенню темпів формування громадянського суспільства в Україні, спроможного активно відстоювати свої інтереси під час формування і використання коштів місцевих бюджетів.

Необхідною умовою підвищення задоволеності суспільних потреб є забезпечення громадського контролю за доступністю та якістю бюджетних послуг. Для цього, необхідно вдосконалювати нормативно-правове забезпечення управління місцевими бюджетами. Зокрема, доцільно передбачити норми про проведення громадського обговорення пріоритетів місцевої бюджетної політики, проведення бюджетних

слухань, публічного звітування всіма головними розпорядниками коштів про заходи, вжиті ними за рахунок коштів місцевого бюджету.

Література:

1. Малиняк Б., Горин В., Письменний В. «#аналізуємо бюджет: доступно про головне. Тернопіль»: ZAZAPRINT, 2017. 76 с.

2. Становлення ефективної системи регулювання видатків місцевих бюджетів. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій в Україні. Німецька консультативна група з питань економічних реформ – Київ, 2004. 14 с.

3. Місцеве самоврядування в Україні 2017. К.: Асоціація міст України, 2018. 66 с.

Головата Віра Василівна

ст. гр. МЕВМАМ-11, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Сивак Р. Б.

РОЗВИТОК КЛІЄНТООРІЄНОВАНOSTІ ПІДПРИЄМСТВА

Загострення ринкової конкуренції, збільшення витрат на просування, зростання очікувань споживачів та їх розбірливості вимагають від сучасних підприємств переглянути свою маркетингову концепцію. При цьому акценти зміщуються від концепції класичного маркетингу до маркетингу взаємовідносин. Це проявляється у тому, що тепер клієнтоорієнтований підхід спрямовується не скільки на залучення нових клієнтів, скільки на утримання існуючих.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що клієнтоорієнтований підхід за рахунок підвищення якості обслуговування клієнтів і задоволення їх потреб, рівня сервісу є важливою конкурентною перевагою в умовах жорсткої конкуренції на ринку. Залучення клієнтів і утримання найбільш прибуткових з них забезпечує ріст дохідності фірми.

Клієнтоорієнтованість компанії в сучасному бізнесі зумовлює здатність організації отримувати додатковий прибуток за рахунок глибокого розуміння й ефективного задоволення потреб клієнтів.

Не дивлячись на популярність, термін «клієнтоорієнтованість» не має чіткого наукового визначення. Існує велика кількість думок різних вчених, бізнесменів і експертів відносно цього поняття. Проаналізувавши підходи різних авторів до визначення клієнтоорієнтованості можна зробити висновок, що це стратегічний підхід до розвитку організації, який забезпечує підвищення її конкурентоспроможності і ріст дохідності, зумовлює мобілізацію всіх її ресурсів на виявлення і залучення клієнтів,

утримання найбільш прибуткових з них за рахунок підвищення якості обслуговування і задоволення потреб клієнтів.

Сьогодні одним із найбільш ефективних інструментів конкурентної боротьби за клієнтів є грамотно складена і продумана програма з формування лояльності покупця.

Лояльність – від англійського слова *loyal*, в перекладі означає вірний, відданий. Це позитивне відношення покупця до конкретного торговельного підприємства, бренду, виробника тощо. Одним з вирішальних факторів, що формує значні конкурентні переваги підприємства виступає саме лояльність споживачів. Ось чому підприємствам необхідно не тільки чітко розуміти що таке лояльність але й вміло реалізовувати програми лояльності на практиці [1, с. 16].

Програма лояльності – це комплекс заходів в рамках клієнтоорієнтованого підходу, спрямованих на підвищення лояльності клієнтів до бренду, в першу чергу вже існуючих.

Всі програми можна розділити на дві категорії: цінові та нецінові. Якщо мета цінових програм – змінити поведінку споживачів, то головною метою нецінових програм є зміна ставлення споживачів до товару або послуги компанії. Сформоване позитивне та віддане ставлення до фірми змінить купівельну поведінку споживачів. Саме тому варто поєднувати та доповнювати цінові програми лояльності неціновими для отримання синергічного ефекту. На даному етапі доцільним є також визначення відповідного типу програми лояльності [2].

На жаль, сьогодні більшість вітчизняних підприємств використовують лише програми лояльності для формування лояльних споживачів, що є помилковим. Процес формування лояльності є досить складним, довготривалим і потребує значної кількості інструментів.

Для підприємств надзвичайно важливим є правильна ідентифікація виду лояльності, яка притаманна для споживачів товарів або послуг даного підприємства. Від визначення характерного виду лояльності в подальшому буде визначена правильна програма лояльності, яка допоможе не лише втримати та ефективно співпрацювати з наявними клієнтами підприємства, але й допоможе залучити нових, що призведе до збільшення прибутків підприємства.

Література:

1. Андреев А. Г. Лояльный потребитель – основа долгосрочного конкурентного преимущества компании. *Маркетинг и маркетинговые исследования*. 2003. № 2. С. 15–20.

2. Діброва Т. Г. Основні засади розробки програми лояльності на підприємстві. URL: http://probl-economy.kpi.ua/pdf/2008_20.pdf (дата звернення: 19.10.2018).

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДОМОГОСПОДАРСТВ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Що кращі умови створюються в країні для виконання домогосподарствами їхніх функцій, то більше фінансових ресурсів домогосподарств активно працює в економіці. Такі умови може створювати лише ефективна система зовнішніх грошових потоків домогосподарств [1, с. 6].

Навіть з огляду на наявність досить численної кількості публікацій щодо діяльності домогосподарств, питання щодо оцінювання їх інвестиційного потенціалу залишається актуальним і потребує подальших досліджень.

Інвестиційний потенціал домогосподарств будь-якої країни є визначальним чинником прискореної структурної модернізації економіки, розвитку продуктивних сил та переходу на нову траєкторію соціально-економічного розвитку [2, с. 81]. Домашні господарства як суб'єкти господарювання, створюють потужний фінансовий ресурс не тільки для задоволення потреб у забезпеченні власної життєдіяльності, а й для розвитку національної економіки загалом.

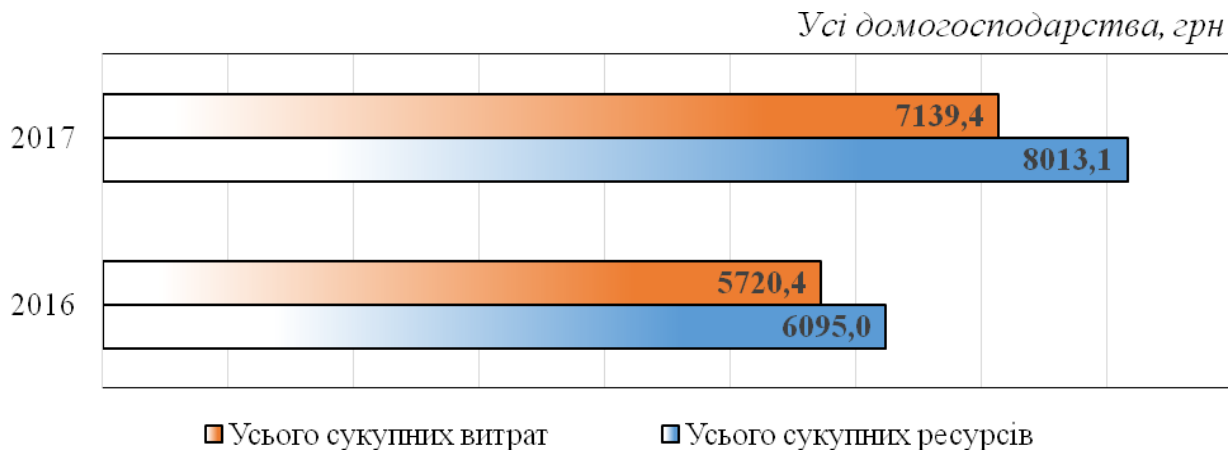
До основних джерел формування інвестиційного потенціалу домогосподарств України слід віднести: доходи від зайнятості у сфері матеріального виробництва, сфери послуг та управління; доходи від підприємницької діяльності; доходи від зайнятості в особистих підсобних господарствах; доходи від власності; міграційний капітал; залучені ресурси фінансових установ. Інвестиційні можливості домогосподарств країни є диференційованими, вони залежать передусім від обсягів сукупних доходів, що припадають на кожного його члена, а також обсягів, динаміки та структури видатків.

Досліджуючи дане питання, Заєць В. С. зазначає про залежність домогосподарств між їх інвестиційною активністю та належністю до певної децильної групи за рівнем доходів. Лише домогосподарства з доходами, що можуть бути віднесені до вищих децилів, мають змогу інвестувати в нерухомість, акціонерний капітал, створювати приватні підприємства [2, с. 83].

Найбільш сприятливою для інвестування є ситуація, коли підвищення реальних доходів населення відбувається на основі адекватного зростання продуктивності праці, валового внутрішнього продукту в умовах

прогнозованої ситуації на ринках. Передумовою зміцнення інвестиційних можливостей домогосподарств є підвищення номінальних і реальних доходів населення та створення відповідних фінансових каналів, що забезпечують їх трансформацію в інвестиційний ресурс.

З метою дослідження рівня життя різних соціальних груп населення Державна служба статистики України у 2017 р. провела обстеження 8 тис. домогосподарств (рис. 1).

Рис. 1. Сукупні середньомісячні доходи та витрати домогосподарств за 2016-2017 рр.

*Складено автором на основі даних [3]

Ці дослідження показали, що середньомісячні загальні доходи одного домогосподарства у 2017р. становили 8013 грн. Міське домогосподарство отримувало в середньому за місяць 8071 грн., сільське – 7893 грн. У середньому на одну особу, яка входить до складу домогосподарства, загальні доходи становили 3798 грн. у місяць, у міських домогосподарствах – 3880 грн., у сільських – 3637 грн. Рівень середньомісячних доходів однієї особи у 2,4 рази перевищував рівень законодавчо встановленого на цей період прожиткового мінімуму (1603,67 грн.) [3].

Середньомісячні сукупні витрати одного домогосподарства у 2017 р. становили 7139 грн., що на чверть більше, ніж у 2016 р. Міське домогосподарство витрачало в середньому за місяць 7345 грн., сільське – 6717 грн. У середньому на одну особу витрати становили 3384 грн. на місяць (на чверть більше, ніж у 2016 р.), у міських домогосподарствах – 3531 грн. (на 26%), у сільських – 3095 грн. (на 21%). У 2017 р. як і у 2016 р. 93% витрат домогосподарства направляли на споживчі цілі[3].

З вище наведеної інформації зрозуміло, що у домогосподарств є зовсім мало вільних коштів для здійснення заощаджень та перетворення їх в інвестиційні ресурси. Звичайно, через даний аналіз не можна стверджувати, що така ситуація присутня у всіх без виключення домогосподарств. Проте скорочення реальних трудових доходів, інфляція

і безробіття, внутрішній і зовнішній борг держави та ряд інших чинників, безумовно, обмежують інвестиційні можливості домогосподарств України.

Можна зробити висновок, що домогосподарства країни не можуть функціонувати в якості стратегічного інвестора, зацікавленого у піднесенні вітчизняної економіки. Щоб досягти позитивних результатів у напрямку зміцнення інвестиційного потенціалу домогосподарств варто більшу увагу приділяти розробці національних проектів, які орієнтувалися б на зміну економічної бази розвитку домогосподарств, та могли забезпечити підвищення продуктивності їх функціонування в сучасних умовах.

Література:

1. Юрій С. І., Кізіма Т. О. Фінанси домогосподарств: теоретичні підходи до трактування сутності. *Фінанси України*. 2008. № 8. С. 3–11.

2. Заєць В. С. Інвестиційні можливості домогосподарств України: обмеження і перспективи. *Економічна думка*. 2016. №5 (107). С. 78–84.

3. Сукупні середньомісячні доходи та витрати домогосподарств за 2016-2017 рр. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 18.10.2018).

Гриньків Тарас Дмитрович

ст. гр. ФМ-22, ТНЕУ

Науковий керівник – д.е.н., професор Кізіма Т. О.

ОСНОВНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ОСОБИСТИХ ФІНАНСІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У сучасних реаліях української економіки практика функціонування особистих фінансів свідчить про наявність низки проблемних аспектів у процесах формування доходів громадян та їх ефективному використанні на задоволення тих чи інших потреб.

Насамперед зазначимо, що рівень життя населення загалом та добробут окремого громадянина зокрема залежать від низки чинників, що прямо чи опосередковано впливають на його фінансовий стан: наявності на ринку праці відповідних вакансій; фінансової та фізичної спроможності людини здобувати відповідну освіту; можливості залучення різноманітних джерел доходів; зусиль держави щодо фінансової підтримки громадян шляхом підвищення розміру заробітної плати працівників бюджетної сфери, соціальних виплат, регулювання рівня цін на основні групи споживчих товарів тощо.

Важливо наголосити, що упродовж останніх років в Україні у кожному із зазначених напрямів відбуваються певні зміни, які безпосередньо впливають на фінансовий стан і добробут громадян. Саме тому досить актуальною нині є проблема зростання (або хоча б збереження на попередньому рівні) реальних доходів населення, оптимізації споживчих та інвестиційних витрат громадян з метою максимізації особистого добробуту в сучасних мінливих умовах розвитку вітчизняної економіки.

Досліджуючи проблеми раціоналізації особистих фінансів, передусім відмітимо, що структура та динаміка особистих витрат перебуває у прямій залежності від величини та структури особистих доходів індивіда. Відтак з метою оптимізації джерел формування особистих доходів, зростання їх обсягів та максимізації частки пасивних доходів у загальній структурі особистих доходів громадян доцільним вважаємо здійснення на рівні держави комплексу заходів одночасно за двома основними напрямками:

- екстенсивним (тобто, за рахунок збільшення рівня заробітних плат та соціальних стандартів, зменшення рівня податкового навантаження);
- інтенсивним (тобто, за рахунок активізації ведення підприємницької діяльності фізичними особами, участі населення в операціях на фінансовому ринку та збільшення можливостей для реалізації інтелектуального потенціалу громадян) [1, с. 98].

Причому до екстенсивних заходів впливу на особисті фінанси науковці зараховують:

- збільшення сукупних доходів населення на основі випереджаючого росту номінальної заробітної плати у тісній кореляції із підвищенням споживчих цін, удосконалення тарифної системи оплати праці, розширення сфери її колективно-договірного регулювання;
- удосконалення методики визначення мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму відповідно до реальних потреб людини та фактичного стану економіки в країні, привівши їх у відповідність до реальної вартості споживчого кошика;
- формування ефективної системи адресної соціальної допомоги населенню;
- здійснення ефективних заходів щодо детінізації економіки, які стимулюватимуть виплату офіційних заробітних плат;
- формування ефективної пенсійної системи, яка забезпечуватиме прозорий та чіткий механізм нарахування пенсій, приведення їхнього розміру до реальних потреб громадян [1, с. 99].

До заходів інтенсивного впливу на зростання доходів населення відносять:

- запровадження комплексної програми підвищення рівня фінансової грамотності населення;

- активну пропаганду використання у системі особистих фінансів методів та інструментів особистого фінансового планування;
- законодавче закріплення функціонування інституту незалежних фінансових консультантів в Україні;
- спрощення доступу фізичних осіб до операцій на вітчизняному фінансовому ринку, і насамперед у його небанківському сегменті;
- активне використання інноваційних Інтернет-технологій для підвищення рівня самоосвіти громадян та отримання ними додаткових доходів, формування можливостей для диверсифікації і зростання частки пасивних доходів [1, с. 99].

Відтак у сучасних умовах стимулювання зростання доходів населення доцільно здійснювати шляхом заохочення громадян до організації та ведення підприємницької діяльності, а також активізації їх діяльності на фінансовому ринку України. Адже у ринковій економіці держава лише встановлює «правила гри» на ринку, які визначають межі дозволеного та дають можливість реалізовувати таланти і вміння громадян у процесі реалізації власної господарської чи фінансової діяльності. А тому нині потребують нагального вирішення як на законодавчому, так і інформаційному та технічному рівні, проблеми недоступності відповідних фінансових інструментів для фізичних осіб, низька якість знань широких верств населення стосовно наявного спектру фінансових послуг, нерозвиненість фондового ринку та системи страхування громадян тощо.

Принагідно зазначимо, що з метою оптимізації особистих фінансів, у першу чергу, необхідно оцінити джерела та величину особистих доходів і співставити їх із особистими витратами. Це можливо здійснювати шляхом складання особистого балансу (бюджету) доходів і витрат з метою визначення поточного фінансового стану особи. Фахівці стверджують, що на основі складання та ведення відповідного особистого бюджету, у якому відображаються усі операції із особистими доходами і витратами людини, можна економити до 10% особистих витрат громадянина [2, с. 51].

Слід наголосити, що важливою складовою балансу особистих доходів і витрат є формування резерву коштів для фінансування непередбачуваних витрат: загрози втрати роботи, валютних ризиків, хвороби чи тимчасової непрацездатності тощо. Адже за настання несприятливих обставин відсутність особистих фінансових резервів призводить до появи та накопичення заборгованості, яка погіршує фінансовий стан особи.

Скажімо, фінансові консультанти рекомендують створювати резерв коштів планомірно, відкладаючи від 10% до 25% від кожного доходу індивіда [2, с. 57]. Залежно від віку та сімейного статусу особи такий резерв набуватиме різних значень, оскільки для сімейної людини частина коштів, яка необхідна для допомоги рідним чи утримання сім'ї в разі хвороби когось із її членів або втрати роботи, буде значно більшою, ніж

для самотньої людини, так само як і для людини похилого віку, в якій витрати на лікування будуть більші в порівнянні з молодого особою.

Вважаємо, що дотримання основних правил складання особистого балансу доходів і витрат та особисте фінансове планування, яке здійснюється на основі таких балансів, є однією із основних умов оптимізації особистих фінансів.

Важливо наголосити, що з метою уникнення знецінення особистих фінансових ресурсів надзвичайно важливим у сучасних умовах є формування особистої інвестиційної стратегії. Насамперед зазначимо, що перед здійсненням інвестування фінансових ресурсів індивіду необхідно визначити, до якого із типів інвесторів він належить, тобто якій із стратегій управління особистими фінансами він надає перевагу.

Особливу увагу, на нашу думку, необхідно також приділити проблемі підвищення рівня фінансової грамотності наших співвітчизників. Відтак, враховуючи зарубіжний досвід та вітчизняні реалії, у сфері підвищення рівня фінансової грамотності вважаємо за доцільне:

1. Поширювати практику запровадження курсу фінансової грамотності в освітній процес не лише на рівні школи, але й вищих навчальних закладів та професійно-технічної освіти усіх напрямків підготовки фахівців.

2. Національному Банку України та Міністерству інформаційної політики України проводити активнішу роботу з населенням щодо навчання основам фінансової грамотності, сформувавши комплексну програму дій. Адже ефективність діючого проекту НБУ щодо підвищення рівня фінансової грамотності, що був започаткований у 2012 році, на нашу думку, є недостатньою внаслідок її низької результативності та інформаційного забезпечення. Переконані, що лише активні заходи рекламного, просвітницького та всеохоплюючого характеру дадуть змогу якісно впливати на підвищення рівня фінансової грамотності населення і зможуть відновити довіру до фінансової системи держави.

3. Закріплення на законодавчому рівні жорстких санкцій за використання неправдивої чи неповної інформації при рекламуванні фінансових послуг фінансовими установами та посередниками, що, на нашу думку, зменшить кількість шахрайських та недобросовісних дій з боку фінансових установ.

В Україні, на жаль, процес управління особистими фінансами не набув широкого розповсюдження в основному через відсутність належного рівня фінансової культури громадян і низький рівень доходів населення. Однак переконані, що стрімкий розвиток суспільства, його глобалізація й інформатизація стимулюватимуть розвиток громадянського суспільства, в якому сфера управління особистими фінансами займе одне із провідних місць в житті людини, ставши буденним заняттям, яким

громадяни зможуть займатись, використовуючи програмні та технічні засоби комунікації.

Література:

1. Куцяк В. Особисті фінанси населення та їх роль в ринковій економіці держави. *Світ фінансів*. 2012. Вип. 3 (32). С. 97–100.

2. Савенок В. С. Как составить личный финансовый план. Путь к финансовой независимости. СПб.: Питер, 2006. 189 с.

Гринюк Оксана Павлівна

ст. гр. Фзм-21, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Булавинець В. М.

УПРАВЛІННЯ БОРГОВИМИ РИЗИКАМИ В УКРАЇНІ

Світова економічна думка уже не одне десятиліття намагається досягти компромісу у питаннях щодо ролі держави, визначення оптимальних масштабів державної діяльності, обґрунтування доцільності втручання чи невтручання держави у соціально-економічні процеси, а, відтак щодо прийняття фінансових рішень з питань бюджетної розбалансованості.

Останніми роками, як в Україні, так і в зарубіжних країнах, спостерігається тенденція щодо посилення навантаження на державні фінанси. Зазначене обумовлено зниженням ділової активності та дієвості валютно-кредитного регулювання, нагромадженням ризиків у фінансовій сфері, збільшенням соціальних зобов'язань. Збільшення навантаження на державні фінанси призвело до загострення проблем із залученням доходів на світових і вітчизняних ринках. Водночас, можливості відповідного зменшення видаткової частини бюджету виявились обмеженими. Наслідком чого стало зростання обсягів фінансування бюджету шляхом залучення позикових ресурсів та швидке нагромадження державного боргу. В таких умовах знижується ліквідність державних фінансів, поглиблюється залежність країни від світових ринків, а також обмежуються можливості органів державного управління у виборі заходів реагування на нові зовнішні та внутрішні виклики.

За результатами аналізу практики формування державного боргу та управління борговими ризиками в Україні можна сформулювати низку висновків:

– в сучасних умовах внутрішні запозичення є одним із вагомих джерел позикового фінансування державних потреб. Водночас, позики на внутрішньому ринку розглядаються сучасними економістами як дієвий

інструмент регулювання пропорцій грошово-кредитної політики, а саме грошового обігу, рівня процентних ставок за кредитами, обмінного курсу національної грошової одиниці та ін. Втім, в Україні через нерозвиненість фінансового ринку, залучення внутрішніх позик мало обмежене застосування;

– масштаби використання зовнішніх запозичень для фінансування потреб держави значною мірою визначаються макроекономічною динамікою в Україні, а також особливостями співпраці уряду з іноземними кредиторами. У зв'язку з погіршенням економічної ситуації в країні в період економічної кризи 2008-2017 рр., уряд був змушений звернутися до практики залучення коштів через отримання системних кредитів від МВФ, а також емісії ОЗДП;

– основу зовнішнього державного боргу України складає заборгованість перед міжнародними фінансовими організаціями економічного розвитку. Свого «пікового» значення зобов'язання перед МФО досягли у 2017 р. – 372 млрд. грн., що пояснюється активною співпрацею з МВФ в рамках подолання економічної кризи та відновлення захоплених територій. Зазначене обумовлює вагоме зростання боргового навантаження, що виступає одним з базових факторів гальмування розвитку економіки країни.

Основними причинами зростання обсягу державного боргу в 2014–2017 рр. стали наступні:

– політична криза, анексія АР Крим та тривалий військовий конфлікт на сході країни;

– глибока економічна рецесія, викликана перегрупуванням економічних зав'язків з міжнародними партнерами та руйнуванням інфраструктури та промислових об'єктів на частині території країни;

– фінансування за рахунок державних запозичень дефіциту державного бюджету, зростання якого обумовлене в значній мірі збільшенням видатків на оборону та обслуговування державного боргу;

– необхідність потужної державної підтримки державних підприємств та банків, зокрема НАК «Нафтогаз України» тощо.

Підсумовуючи дослідження зарубіжного досвіду формування державного боргу, управління ризиками та окреслюючи пріоритетні напрями вдосконалення боргової політики на перспективу, можемо сформулювати наступні висновки. У практиці інших країн державний борг розглядають як дієвий важіль макроекономічного регулювання, інструмент проведення стабілізаційної політики, стимулювання або стримування темпів економічного зростання. Його головною метою є задоволення потреб уряду у коштах, а також виконання його зобов'язань за платежами при мінімальних витратах у середньо- і довгостроковій перспективі. Більшість країн, які досягли успіху в питанні зниження

боргового навантаження, використовують тактику активного управління державним боргом, яка передбачає неперервне пристосування його параметрів до кон'юнктури фінансового ринку. Проведене дослідження вказало, що для країн Заходу нині характерне активне впровадження інноваційних методів та інструментів боргового менеджменту, що дає можливість здійснювати ефективне управління борговим портфелем держави. Серед оригінальних інструментів боргового менеджменту, які доцільно було б запозичити у вітчизняну практику, слід зарахувати лімітування державного боргу (встановлення системи обмежень щодо обсягу та структури запозичень), розробка правил планування боргових показників з використанням бенчмаркінгу, а також таргетування витрат на обслуговування боргу.

Вдосконалення боргової політики в Україні вимагає реалізації комплексу заходів, спрямованих на коригування правового забезпечення, а також організації розробки та реалізації управлінських рішень у царині боргових операцій. Головні завдання, які стоять на сьогодні перед урядом у питанні підвищення ефективності боргової політики, полягають у виробленні дієвих обмежень для унеможливлення проведення урядом агресивної і непродуманої боргової політики; законодавчому закріпленні граничних та оптимальних параметрів боргового тягаря; чіткому розмежуванні компетенції органів влади у питанні управління державним боргом; радикальному підвищенні ефективності використання позичених коштів; пошуку способів для диверсифікації інструментарію запозичення коштів та управління наявними борговими зобов'язаннями. Для реалізації цих завдань потрібно:

– провести інституційне розмежування запозичень, отримуваних з метою обслуговування та погашення державного боргу, та запозичень на цілі розвитку. Такий інституційний механізм дасть змогу: перевести фінансування частини видатків розвитку на кредитну основу; забезпечити контроль за цільовим характером та ефективністю реалізації гарантованих державою кредитів; узгодити та контролювати виконання інвестиційних програм, які зараз здійснюються за рахунок спеціального фонду бюджету; сформулювати, з використанням ринкових інструментів оцінювання ефективної вартості запозичень, оптимальний обсяг державних запозичень понад потреби, обумовлені необхідністю обслуговування державного боргу; забезпечити довгострокове фінансування інвестиційних програм держави на основі Програми державних інвестицій;

– забезпечити обґрунтоване визначення і законодавче закріплення граничних та оптимальних параметрів боргового тягаря для держави. Йдеться не лише про чіткі вимоги щодо припустимого розміру боргу, а також про обмеження щодо вартості, терміну і валюти залучених ресурсів, що дасть змогу застосувати більш широкий спектр інструментів

управління державними зобов'язаннями. Поряд з цим, варто зменшити обсяги запозичень на внутрішньому ринку, адже надмірна активність уряду щодо залучення коштів з внутрішніх джерел має наслідком збільшення вартості та вичерпання вільних фінансових ресурсів, що призводить до витіснення приватних інвестицій. Бюджет та реальний сектор економіки не повинні бути конкурентами за кредитні ресурси на внутрішньому ринку;

– забезпечити диверсифікацію інструментів залучення боргових ресурсів. Наразі Україна використовує ОВДП, ОЗДП та позики міжнародних фінансових організацій, хоча має значний потенціал диверсифікації запозичень у межах країни. У цьому ракурсі досить ефективним інструментом можуть стати: державні облігації, номіновані в іноземній валюті; облігації та казначейські зобов'язання, які розміщуються серед населення; індексовані, амортизаційні облігації. Особливу увагу слід приділити розробці боргових інструментів, орієнтованих на так званих «пасивних» інвесторів – пенсійні та інвестиційні фонди, страхові компанії. Саме інституційні інвестори, акумулюючи кошти дрібних вкладників та фізичних осіб, є одними з основних покупців державних облігацій у країнах з розвинутою економікою. Іншим об'єктом уваги має стати поширення боргових інструментів для розповсюдження серед населення, що дасть змогу мінімізувати негативний вплив державних позик на ринок позикового капіталу, а також матиме позитивні наслідки неекономічного характеру.

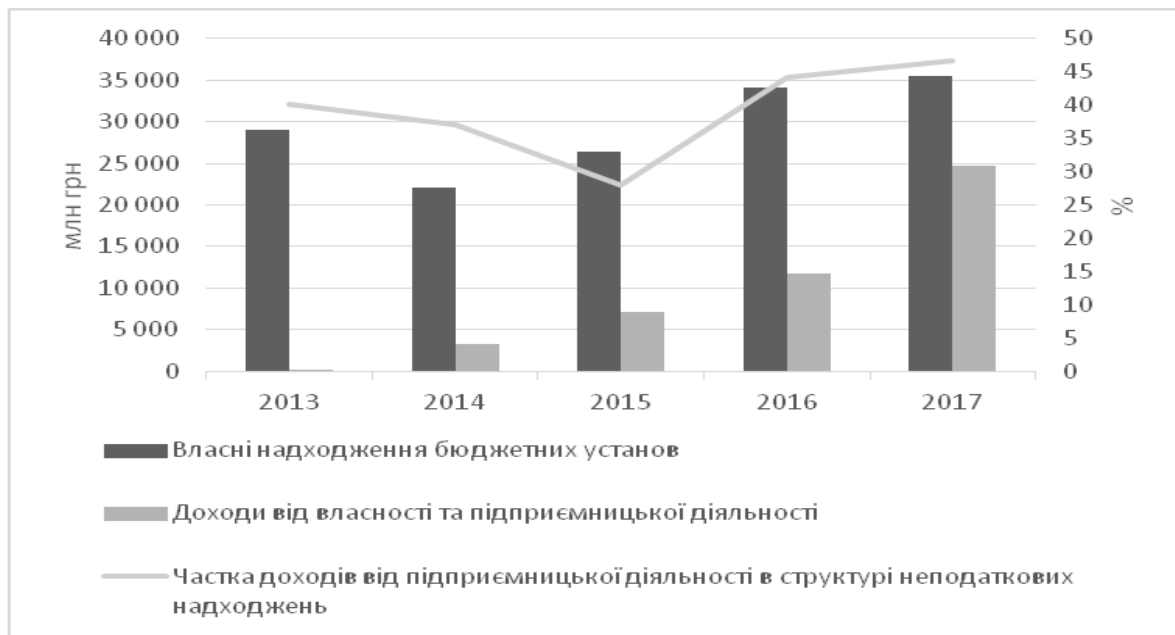
Грицишина Ірина Ігорівна

ст. гр. ФМ-21, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Мелих О. Ю.

ОСОБЛИВІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ ТА ЇХ РОЛЬ В ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

Як би стрімко не розвивався приватний сектор економіки, сучасне суспільство навряд чи можна уявити без державних підприємств, установ і організацій. Особливістю вітчизняних державних підприємств є те, що окрім виконання певних соціальних функцій, вони виступають джерелом надходжень до Державного бюджету України. Зокрема, у 2017 р. доходи від власності та підприємницької діяльності становили 46,8% усіх неподаткових надходжень до державного бюджету (рис. 1).

Рис 1. Динаміка надходжень до Державного бюджету України від підприємств державної форми власності у 2013-2017 рр.

Примітка: розроблено автором за даними [1]

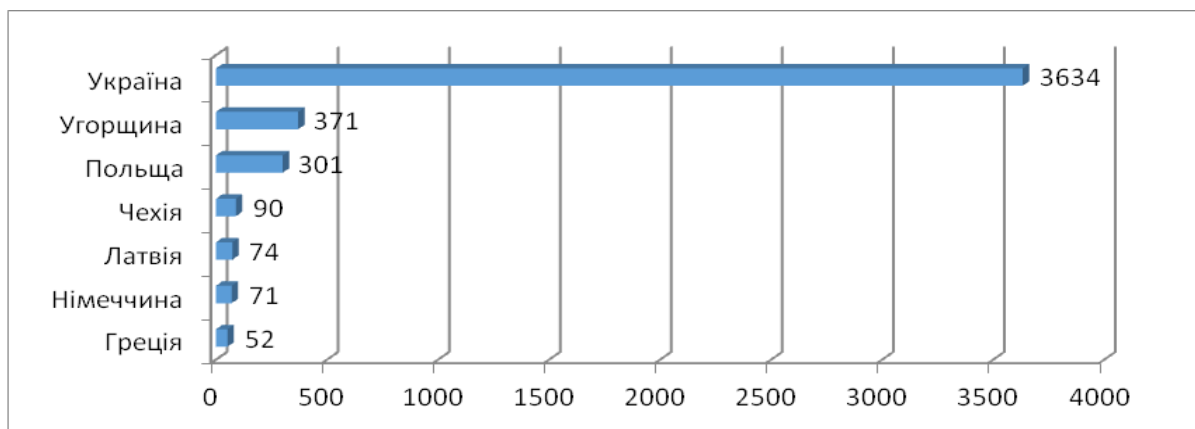
Відзначимо, що впродовж 2013-2017 років спостерігалася тенденція до зростання надходжень до державного бюджету від підприємств державної форми власності. Так, якщо у 2013 році надходження від державних підприємств становили 29199 млн. грн. (40,0% неподаткових надходжень), то у 2017 р. аналогічні доходи державного бюджету сягнули 60165 млн. грн. (46,8% неподаткових надходжень).

Варто відмітити, що з 2015 р. швидкими темпами зростали доходи бюджету від оподаткування підприємств державної форми власності. Так, у 2017 р. сума доходу державних підприємств, що вилучається до бюджету збільшилася більше ніж у два рази. Проте, така динаміка не була наслідком підвищення дохідності держпідприємств, а стала результатом збільшення ставки відрахування прибутку (до 75%) та розширення бази нарахування платежу.

Таким чином, впродовж останніх років дійсно має місце динаміка до зростання надходжень від державних підприємств. Проте вона має екстенсивне походження, а не є результатом провадження ефективної економічної діяльності.

Ще однією особливістю підприємств державної форми власності в Україні є їхня чисельність. На даний час, в нашій державі їх функціонує 3634 одиниці (рис. 2). Зазначимо, що управляти такою кількістю підприємств не може собі дозволити більшість економічно розвинених країн світу.

Рис 2. Кількість підприємств державної форми власності в різних країнах світу

Примітка: розроблено автором за даними [4]

У європейських країнах державна власність скоріше виняток. Наприклад, в сусідній Польщі функціонує лише 301 державне підприємство, а в Угорщині – 371. Україна вже давно не може ефективно управляти тисячами підприємств, ледве втримуючи величезний баласт неефективних і неприбуткових компаній.

Так, за даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України станом на I квартал 2018 р. лише 27,93% державних підприємств були прибутковими. Кількість непрацюючих підприємств сягнула 1315 одиниць, а по 434 підприємствах інформація взагалі відсутня (табл. 1).

Таблиця 1

Ефективність управління об'єктами державної власності за підсумками I кварталу 2018 року

Стан державних підприємств	Кількість	Частка, %
Прибуткові	941	27,93
Неприбуткові	679	20,15
Непрацюючі	1315	39,03
Інформація відсутня	434	12,88
Всього	3369	

Примітка: розроблено автором за даними [2]

Основні причини потенційної неефективності державних підприємств – використання їх у політичних цілях та корупція. Так, у 2017 році в розслідуваннях Національного антикорупційного бюро України фігурувало 33 державних підприємства, 10 з яких знаходилися в ТОП-100 державних підприємств України. При цьому, сума збитків, яка встановлена в ході цих розслідувань, становила майже 80 мільярдів гривень [3].

Ще однією рисою вітчизняних державних підприємств є їхня менша прибутковість за приватні. Так, у 2018 році експерти Центру економічної стратегії дослідили, як державна власність впливає на прибутковість українських підприємств (табл. 2).

Відповідно до результатів аналізу, в Україні державні підприємства мають на 5% меншу прибутковість за приватні. В сфері сільського господарства, у зв'язку з вищим ступенем конкурентоспроможності галузі, цей показник ще вищий – 7,1%. При цьому, приватні підприємства характеризуються меншими розмірами капіталу та кількістю працівників.

Таблиця 2

Медіанні значення основних показників державних та приватних підприємств

Показник	Державні підприємства	Недержавні підприємства
Прибутковість, %	2,0	10,0
Дохід, тис. грн.	7790,0	735,9
Активи, тис. грн.	9336,0	551,8
Кількість працівників	72,0	3,0
Кредиторська заборгованість, тис. грн.	282,0	9,8
Короткострокові зобов'язання, тис. грн.	2626,0	109,5

Примітка: розроблено автором за даними [5]

Зазначимо, що така тенденція є загальносвітовою і пов'язана з тим, що держава зазвичай функціонує у неприбуткових сферах, де не зацікавлений у своїй діяльності приватний бізнес. Проте, якщо підприємство не створює унікальної суспільної користі і при цьому є менш прибутковим, ніж приватні – тоді воно потребує приватизації.

Таким чином, в Україні назріла проблема створення дієвої системи управління державними підприємствами та проведення ефективної, прозорої приватизації. Особливістю українських реалій є те, що зростання надходжень до бюджету від діяльності підприємств державної форми власності досягається шляхом зростання частки частини доходу, що вилучається до бюджету, а не підвищенням їхньої рентабельності.

Література:

1. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/index> (дата звернення: 15.10.2018).
2. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. URL: <http://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA> (дата звернення: 18.10.2018).

3. Офіційний сайт Національного антикорупційного бюро України. URL: <https://nabu.gov.ua/verbatim/stenograma-vistupu-direktora-nabu-na-parlamentskih-sluhannya-24052017> (дата звернення: 20.10.2018).

4. Офіційний сайт Організації економічного співробітництва та розвитку. URL: <http://www.oecd.org> (дата звернення: 30.10.2018).

5. Чи є державні підприємства менш прибутковими за приватні? URL: https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2017/12/Are-SOEs-more-profitable_presentation.pdf (дата звернення: 30.10.2018).

Грошко Тетяна Богданівна

ст. гр. Фзм-21, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н. Петрушка О. В.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Впродовж останніх років реформування пенсійної системи в Україні декларується в якості першочергових завдань соціальної політики держави. Разом з тим, створення оптимальної стратегії реформування пенсійної системи передбачає вибір методології її оцінки та сукупності індикаторів, які впливають на стан пенсійної системи. Оскільки чинна пенсійна система в нашій державі, значною мірою зберігає ще адміністративно-розподільчий характер, вона не завжди відповідає стратегії соціальної політики, відповідно – немає очікуваного ефекту від змін в системі пенсійного страхування. Така ситуація, змушує звернутися до аналізу нагромадженої низки проблем у державному пенсійному страхуванні.

1) Незадовільний макроекономічний стан, що проявляється у дефіциті бюджету Пенсійного фонду, який не в повній мірі забезпечує фінансування пенсій за рахунок власних джерел.

2) Погіршення демографічної ситуації (хоча вона і відповідає загальній тенденції старіння населення, характерній для розвинутих країн). У розвинутих країнах потреба вживання такого заходу, як підвищення пенсійного віку, виникла внаслідок старіння населення, а відтак – погіршення співвідношення чисельності платників ЄСВ до чисельності пенсіонерів, що передбачає загрозу погіршення платоспроможності національних пенсійних систем та їх банкрутства. Більше того, в ряді країн жінки та чоловіки виходять на пенсію одночасно в одному віці, що є цілком справедливо, оскільки за статистикою жінки живуть на 7-10 років довше за чоловіків. За даними досліджень, післяпенсійний вік в Україні для чоловіків в середньому складає 2,6 року, а для

жінок 20 років. Саме з цієї причини, Світовий Банк рекомендував нашій країні збільшити пенсійний вік на п'ять років, як мінімум, лише для жінок.

За підрахунками вчених економістів-демографів, якщо пенсійний вік підвищити на п'ять років для обох статей, то, як свідчать розрахунки – чисельність пенсіонерів була б зменшена на 40%, розмір пенсій поступово можна було б підвищити на 60-70%, а з врахуванням скасування або фінансуванням пільгових пенсій підприємствами – удвічі. У цьому слід визнати надзвичайну актуальність фактору підвищення пенсійного віку [2, с. 6].

3) Старіння населення і необхідність збільшення обсягу коштів для їх забезпечення призводить до зростання пенсійного навантаження на населення працездатного віку. На сьогодні в Україні нараховується близько 26,3 млн. осіб працездатного віку. З них зайняті лише 16,2 млн., а внески до Пенсійного фонду сплачує ще менша кількість. В результаті лише 12,8 млн. застрахованих осіб утримують 12 млн. нинішніх пенсіонерів. По-друге, Пенсійний фонд не має належних ресурсів для того, аби забезпечити гідний рівень пенсій. У 67% (8 млн.) пенсіонерів розмір страхової пенсії – на рівні прожиткового мінімуму [1]. В період економічних негараздів безробіття зростає, підприємства несуть збитки або банкрутують, ситуація ускладнюється ще й тим, що значна частина їх працює у тіньовому секторі.

В Україні, внаслідок глибокої економічної кризи, в демографічній сфері сформувалась негативна тенденція, яку суспільство не пододало й до теперішнього часу, вона полягає в значних масштабах міграції кваліфікованої робочої сили за кордон. На жаль, у відкритому доступі не існує правдоподібної офіційної статистики, щодо масштабів цієї тенденції.

4) Один із чинників, який ускладнює реалізацію пенсійної реформи в Україні – нестабільність законодавчої бази (постійне внесення змін до чинного законодавства, перерахунки пенсій, пов'язані із зміною законодавчо-нормативної бази).

5) Незважаючи на заходи, які здійснюються у зв'язку з переглядом Єдиної тарифної сітки та розміру мінімальної заробітної плати, близько третина працюючих сплачують ЄСВ із заробітної плати не вище мінімального її розміру.

6) Істотний вплив на фінансовий стан пенсійної системи мають зміни порядку встановлення таких державних соціальних стандартів: прожитковий мінімум, мінімальна заробітна плата. Встановлення мінімального розміру пенсії на рівні прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, викликає зрівнялівку у пенсійному забезпеченні та підвищення соціальної напруги у суспільстві і нівелює роль трудового стажу та сплачених страхових внесків. Підвищення мінімальної пенсії до рівня прожиткового мінімуму (величина оцінки одного року страхового

стажу дорівнює 1,35%) призводить до того, що пенсіонери, які трудилися понад 40 років у бюджетних установах, сільському господарстві та інших галузях, отримують пенсії на рівні мінімальних, через низькі заробітні плати у цих галузях [5].

7) Не в повній мірі відповідає реаліям сьогодення нова формула розрахунку пенсій, оскільки індивідуальний коефіцієнт заробітку розраховується як відношення заробітної плати, з якої сплачені страхові внески, до середньої заробітної плати по Україні. Такий порядок розрахунку свідчить про необхідність відновлення соціальної справедливості щодо тих громадян, які мають невеликі заробіток і значний трудовий стаж, що стосується, в першу чергу, працівників бюджетної сфери. Частково цю несправедливість можна подолати, якщо під час розрахунку коефіцієнта страхового стажу (а звідси й пенсії) у солідарній системі враховувати середню заробітну плату у окремих галузях замість середньої заробітної плати працівників, зайнятих у галузях економіки України [4, с. 120].

8) Ще одним спірним моментом при розрахунку пенсії є визначення середньої заробітної плати за останні 3 роки, а не як це було раніше, на вибір особи будь-які три роки з її трудового стажу. Адже відомо, що продуктивність праці, а відповідно і заробіток у перед пенсійному віці є не на високому рівні, а відтак – це знижує обсяг нарахованої пенсії. До того ж на сьогодні (жовтень 2017 р.) пенсії призначаються з урахуванням середньої заробітної плати за 2014-16 рр. у розмірі 3764 грн. Також парадоксальна ситуація, коли при розрахунку пенсії у 2017 р. береться до уваги показник середньої заробітної плати за попередні три роки без відповідного коригування на рівень інфляції (індекс споживчих цін).

9) В чинній системі державного пенсійного страхування мають місце подвійні стандарти, призначення пенсій регламентується більше ніж 30 законодавчими актами, кожен з яких керується своїми підходами.

10) Істотною проблемою в нашій країні є пільгове пенсійне забезпечення, що стало найбільш масовою формою компенсації професійної втрати працездатності. Таким чином, пенсійна система перерозподіляє частину коштів Пенсійного фонду з-поміж пільгових категорій, не забезпечуючи соціальної справедливості, в частині захисту прав громадян пенсійного віку, що суперечить основним принципам соціально-орієнтовної економіки [3, с. 14].

Література:

Інформаційно-аналітичні матеріали до звіту про виконання бюджету Пенсійного фонду України за 2016 рік (за даними Пенсійного фонду України). URL: <https://www.pfu.com.ua/news/2017/01/3/616> (дата звернення 20.10.2018).

Лич В. Реформування пенсійної системи: сутність, напрями. Формування ринкових відносин в Україні. 2010. № 3. С. 2–10.

Мельничук В. Тенденції розвитку пенсійної системи України. Фінанси України. 2010. № 4. С. 66.

Петрушка О. Накопичувальна система державного пенсійного страхування: переваги та ризики запровадження в Україні. Світ фінансів. 2015. № 1. С. 119–127.

Халецька К. Як розрахувати свою пенсію за новою формулою? Громадське радіо. URL: <https://hromadskeradio.org/programs/hromadska-hvylya/yak-rozrahuvaty-svoyu-pensiy-formuloyu> (дата звернення 25.09.2018).

Грубінка Ігор Іванович

к.е.н., викладач,

ВП НУБіП України «Мукачівський аграрний коледж»

ВАЛЮТНИЙ КУРС: ПРОБЛЕМАТИКА ФОРМУВАННЯ І ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНІ ПРОЦЕСИ

Валютний курс є одним з головних макроекономічних показників, важливим інструментом економічного розвитку і разом з тим індикатором стану економіки країни. Формування валютного курсу є компетенцією вищих органів влади країни, в тому числі і виборних, ця компетенція реалізується через діяльність центрального банку в його валютній політиці.

Як відомо, розрізняють декілька видів валютних курсів, зокрема ринковий (він же вільний), регульований і фіксований. Переважна більшість ринкових економік світу використовує вільний валютний курс, що формується під впливом попиту і позиції на валютному ринку. Його перевагами є:

- відображення реального розвитку економіки в порівнянні з іншими країнами, проводячи їх до спільного знаменника – світової валюти і беручи до уваги масштаб цін;
- можливість збереження і зростання золотовалютних резервів, через меншу потребу у валютних інтервенціях з боку центрального банку;
- поліпшення інвестиційної привабливості країни, оскільки кожна економічна система при встановленні ринкового курсу є більш прозорою для вкладення в неї інвестиційних ресурсів та ін.

Разом з цим недоліком ринкового курсу є можливі різкі коливання, що зумовлюють дією як ринкових чинників так і можливими спекулятивними впливами, які важко передбачити. Тому на центральні банки і покладена функція не тільки валютного регулювання, але і валютного планування, ці дві функції разом з головним завданням – забезпечення купівельної спроможності національної грошової одиниці,

вимагають втручання центробанків на валютний ринок в моменти різких коливань для унеможливлення різких стрибків, неважливо в яку сторону.

Яким чином центральний банк може впливати на курс? На нашу думку, цей вплив реалізується на основі 2 основних груп заходів:

- валютні регулювання і обмеження, це в першу чергу обмеження доступу покупців на валютний ринок, через встановлення лімітів на обсяги і терміни закупівлі валюти, ускладнення доступу нерезидентів; збільшення валютної пропозиції через встановлення обов'язкових норм по продажу валюти і термінів його реалізації;

- здійснення валютних інтервенцій і забезпечення зрівноваження попиту і пропозиції в даний момент часу на основі використання золотовалютних резервів і відповідно їх зменшення.

Практика використання ринкового валютного курсу в Україні була впроваджена у 2014 році, вона була вимушеною, однак логічно послідовною, як наслідком 23 років регульованого(а фактично фіксованого) валютного курсу.

Із тої непростой ситуації, яка склалася вдасться отримати певні позитивні і досить важливі моменти, які б стали основою подальшого економічного зростання. Ці моменти стосуються перед усім девальвації національної грошової одиниці до ринкового курсу:

- стимулюванням внутрішнього виробництва, заміною імпоротної продукції вітчизняними аналогами, з огляду на значне зростання вартості такої продукції. Це стосується насамперед легкої промисловості, вироблення побутової техніки, машинобудування та деяких інших галузей чи окремих груп товарів;

- зростання конкурентоспроможності українських експортерів на зовнішніх ринках, це також стосується і створення нових підприємств, виробництво яких не тільки дозволить замінити імпортну продукцію, але і виходити на ринки інших країн;

- стимулювання здійснення прямих іноземних інвестицій (з огляду на те, що жоден конфлікт не може бути вічним), оскільки зараз робоча сила для інвестора подешевшала фактично в 2,5 рази, відповідно і реалізація різного роду інвестиційних проектів стала нижчою, що істотно покращило інвестиційний клімат;

- зменшення валютних операцій і розрахунків всередині країни, які не були пов'язані з зовнішньоекономічною діяльністю, а скоріше мали «традиційний характер», іншими словами дедоларизація економіки, зростання позицій гривні при внутрішньогосподарських розрахунках. В Україні за стабільного курсу часто складалася ситуація, коли різного роду розрахунки здійснювалися в валюті, незважаючи на те, що доходи суб'єктів, які їх проводили були гривневими, тобто ці суб'єкти свідомо наражали себе на валютний ризик, ми вважаємо, що перехід до

плаваючого валютного курсу, неминуче призведе до зростання цього ризику, а найпростішим варіантом його уникнення є перехід на ту грошову одиницю і якій суб'єкт отримує с вий дохід, для суб'єктів в Україні – гривня. В цьому контексті також слід очікувати продовження і значної висхідної динаміки тенденції зниження попиту на валютні кредити, хоча проблема погашення вже отриманих стане ще більш нагальною, і потребуватиме діалогу, а відповідно і поступок з боку як регулятора так і комерційних банків та їх позичальників.

Наочно відобразити ціну стримування валютного курсу з боку НБУ на фіксованому рівні можна на прикладі аналізу динаміки золотовалютних резервів країни, які використовувались переважно для цієї цілі.

Таблиця 1

Динаміка золотовалютних резервів НБУ

Дата	Сума, млн. грн	Відхилення, +/-	Темп приросту
31.12.2009	26 505,00	-	-
на 31.12.2010	34 576,00	8071	30.45%
на 31.12.2011	31 794,61	-2781,39	-8.04%
на 31.12.2012	24 546,19	-7248,42	-22.80%
на 31.12.2013	20 415,71	-4130,48	-16.83%
на 31.12.2014	7 533,33	-12882,38	-63.10%
на 31.12.2015	13 299,99	5766,66	76.55%
на 31.12.2016	15 539,33	2239,34	16.84%
на 31.12.2017	18 808,45	3269,12	21.04%
на 30.09.2018	16 637,69	-2170,76	-11.54%

*Розроблено автором за основі джерела [1]

Як видно з таблиці, після досягнення піку у 2010 році золотовалютні резерви почали стрімко зменшуватись, що в першу чергу пов'язано з негативною кон'юнктурою світових ринків на основні статті нашого експорту, в таких умовах плюс негативне сальдо торговельного балансу тиснули на курс, який був значно нижчим за ринковим.

Отже, неринковий валютний курс і його стримування призвели до зменшення золотовалютних резервів і збільшення боргового навантаження на бюджет. Сутність питання полягає у зменшенні різких коливань і формування прогнозованих трендів валютного курсу для збільшення довіри економічних суб'єктів і поліпшення прогнозованості та інвестиційної привабливості.

Література:

1. Сайт Мінфін: електронний ресурс. URL: <https://index.minfin.com.ua> (дата звернення: 17.10.2018).

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЗАЛУЧЕННЯ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ ДО ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Оскільки заощадження домогосподарств є надзвичайно різноманітними за своїм складом, це, відповідно, зумовлює наявність великої кількості фінансових інструментів їх залучення до сучасних інвестиційних процесів.

Насамперед зазначимо, що інструмент – це «засіб, спосіб для досягнення чогось» [1, с. 499]. Відтак узагальнено фінансові інструменти можна трактувати як засоби, що застосовуються для виконання завдань, передбачених фінансовою політикою держави, суб'єктів господарювання чи домогосподарств.

Міжнародні стандарти фінансової звітності визначають фінансовий інструмент як будь-який контракт, результатом якого є створення фінансового активу одного суб'єкта господарювання і фінансового зобов'язання або інструменту власного капіталу іншого суб'єкта господарювання [2]. При цьому характерними властивостями фінансових інструментів є такі:

- термін обігу – період часу до кінцевого платежу або вимоги ліквідації (погашення) фінансового інструменту;
- ліквідність – можливість швидкого перетворення на готівку без значних втрат;
- дохід за інструментами – визначається очікуваними процентними, дивідендними виплатами, а також сумами, отриманими від погашення чи перепродажу фінансового активу іншим учасникам ринку;
- номінальна ставка доходу – відображає в грошовому вираженні дохід, отриманий від інвестування коштів у фінансовий актив. Реальна ставка доходу дорівнює номінальній ставці доходу за вирахуванням темпів інфляції;
- ризиковість фінансового інструменту – відображає невизначеність, пов'язану з величиною та терміном отримання доходу в майбутньому;
- подільність – характеризується мінімальним його обсягом, який можна купити або продати на ринку;
- конвертованість – можливість обміну фінансового інструменту на інші фінансові активи;

– механізм оподаткування – визначає, в який спосіб та за якими ставками оподатковуються доходи від володіння та перепродажу фінансового інструменту;

– валюта платежу – валюта, в якій здійснюється виплата за фінансовим інструментом [3].

Автори підручника «Фінанси» під фінансовими інструментами мають на увазі різноманітні фінансові активи, які обертаються на фінансовому ринку, є законними вимогами власників цих активів на отримання певного (як правило, грошового) доходу в майбутньому і за допомогою яких реалізуються операції на фінансовому ринку [4]. Як слідує із вищенаведеного визначення, фінансові інструменти, що обертаються на окремих сегментах фінансового ринку, характеризуються значною різноманітністю, тому їх можна класифікувати за багатьма ознаками [4]:

1. За видами фінансових ринків:

– інструменти грошового ринку та ринку позичкових капіталів (гроші, розрахункові документи, цінні папери, які обертаються на цьому ринку);

– інструменти ринку цінних паперів (різноманітні цінні папери, що обертаються на цьому ринку);

– інструменти валютного ринку (іноземна валюта, розрахункові валютні документи, а також окремі види цінних паперів, які обслуговують цей ринок);

– інструменти ринку фінансових послуг – фінансові послуги, які надаються фінансовими інституціями (банками і небанківськими кредитними установами, факторинговими і лізинговими компаніями, фондовими і валютними біржами, страховими компаніями, недержавними пенсійними фондами тощо) суб'єктам фінансових відносин – підприємницьким структурам, державі та домогосподарствам.

2. За періодом обертання:

– короткострокові фінансові інструменти (з терміном обігу до одного року), що обслуговують операції на ринку грошей;

– довгострокові фінансові інструменти (з терміном обігу понад один рік), що обслуговують операції на ринку капіталів;

– безстрокові фінансові інструменти (кінцевий термін погашення яких не встановлено, наприклад, акції), що обслуговують операції на ринку капіталів.

3. За характером фінансових зобов'язань:

– інструменти, наступні фінансові зобов'язання за якими не виникають, тобто інструменти без наступних фінансових зобов'язань (валютні цінності, золото тощо);

– боргові фінансові інструменти, які характеризують кредитні відносини між їх покупцем і продавцем та зобов'язують боржника

погасити у встановлені терміни їх номінальну вартість і заплатити винагороду у формі відсотка (облігації, векселі тощо).

Відтак основними інструментами на фінансовому ринку можемо вважати грошові кошти у формі національної та іноземної валют, банківські депозити, кошти на рахунках у небанківських фінансово-кредитних установах (кредитних спілках, недержавних пенсійних фондах тощо), цінні папери, золото.

Традиційно популярною і найбільш привабливою для українців формою заощаджень продовжують залишатися банківські депозити. Банківські інструменти стимулювання заощаджень загалом можна згрупувати за такими ознаками: рівень доходу за банківськими вкладками; надійність банківських вкладів; рівень зручності та комфортності депозитного обслуговування.

Окрім банківських установ, домогосподарства можуть вкладати свої тимчасово вільні кошти і у небанківські фінансово-кредитні інституції, зокрема кредитні спілки, а також у недержавні пенсійні фонди. І хоча діяльність цих установ по залученню заощаджень домогосподарств є менш потужною в порівнянні із банками, вони, все ж таки, продовжують в сучасних умовах активно співпрацювати із сектором домогосподарств.

Окремі фахівці до ефективних форм заощаджень відносять також і банківські метали, адже саме ця форма вкладень, маючи високу надійність, цінилась в усі часи, і нині вартість золота теж стабільно зростає. Однак слід наголосити, що заощадження на основі банківських металів в основному здійснюються з метою отримання прибутку та, у деяких випадках, для забезпечення майбутніх планових витрат. Проте світовий досвід підтверджує тезу про те, що ця форма вкладень є найбільш ефективною у довгостроковій перспективі [5, с. 313].

Характерною особливістю нестабільних економік є значна питома вага неорганізованих заощаджень домогосподарств у їх загальній структурі. Формування таких заощаджень є можливим з огляду на невизначеність економічної ситуації, високі темпи інфляції, відсутність дієвих інструментів для залучення заощаджень домогосподарств та їх трансформації в інвестиції, а також брак необхідних знань і відповідного досвіду роботи на фінансовому ринку. Неорганізовані заощадження домогосподарства в основному зберігають у формі готівки, яка є найзручнішою у контексті ліквідності.

Недовірою населення до держави загалом та інституцій фондового ринку зокрема можна пояснити також і досить незначне використання вітчизняними домогосподарствами такого фінансового інструменту як цінні папери. Фондовий ринок є одним із найбільш чутливих сегментів фінансового ринку, адже, окрім низки економічних факторів, на його функціонування впливають численні соціальні регулятори (звички,

умовності, певні стереотипи), незнання яких обумовлює слабку участь домогосподарств на ринку цінних паперів. Однак варто наголосити, що приймаючи рішення про інвестування коштів у цінні папери, члени домогосподарств повинні пам'ятати про те, що фондовому ринку властива висока волатильність («коливальність»), а також великий ступінь ризиковості здійснюваних на ньому операцій.

Якщо ж інвестор не бажає, щоб його заощадження «лихоманило» разом із фондовим, валютним та іншими нестійкими ринками, формою своїх заощаджень він може обрати нерухомість. Останніми роками інвестувати в нерухомість в Україні було дуже вигідно, зважаючи на постійне здорожчання житла, особливо в столиці та великих містах. Однак практика свідчить, що зростання цін на нерухомість – процес циклічний. Тому розглядати нерухомість у якості об'єкта короткострокових інвестицій немає сенсу, адже ціни на житло зростають повільно і більш-менш прогнозовано [5, с. 315].

Таким чином, дослідження основних фінансових інструментів залучення заощаджень домогосподарств дає підстави стверджувати, що конкретні рішення домогосподарств щодо доцільності здійснення заощаджень та вибору конкретних інструментів для вкладення тимчасово вільних коштів поєднують у собі як елементи об'єктивного оцінювання загальної економічної ситуації та власних доходів, так і суб'єктивні мотиви співвідношення дохідності і ризику обраних інструментів заощаджень.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. 1736 с.
2. Міжнародні стандарти фінансової звітності. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/929_010
3. Фінансові інструменти: Вікіпедія URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
4. Фінанси: підручник. URL: <https://pidruchniki.com/11200611/finans/>
5. Кізима Т. О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та доміанти розвитку: монографія; [вст. слово С. І. Юрія]. К.: Знання, 2010. 431 с.

ПРОБЛЕМИ ПЛАНУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ

Як засвідчує досвід розвинутих держав, успіху в розбудові сучасної економіки та сильною соціальною сферою досягають країни з потужним місцевим самоврядуванням. В основі дієздатного місцевого самоврядування знаходяться ефективні місцеві бюджети, які слугують важливим інструментом реалізації повноважень владних інституцій та забезпечення населення суспільними благами. З огляду на зазначене, центральною реформою, яка відбувається в нашій країні є децентралізація державного управління. Суть реформи на принципі децентралізації в Україні полягає в такому:

– утворення виконавчих органів місцевого самоврядування на всіх рівнях: у громаді, районі та області;

– закріплення принципу субсидіарності при розмежуванні повноважень у системі органів місцевого самоврядування та їх виконавчих органів різних рівнів;

– органи місцевого самоврядування різних рівнів – громади, району, області – отримують повноваження, які найбільш ефективно виконувати саме на цьому рівні, а під повноваження отримують необхідні фінансові, матеріальні та інші ресурси під їхню власну відповідальність [1, с. 27].

Зміни, які відбувалися у процесі децентралізації призвели до розширення ресурсів місцевих бюджетів. Втім не завжди спостерігається високий рівень управління місцевими фінансами, зокрема, значні недоліки притаманні також практиці планування доходів і видатків місцевих бюджетів.

На прикладі планування міського бюджету Тернополя на 2018 рік, експерти зробили висновки про певні недоліки, які створюють ризики для успішної мобілізації ресурсів до міського бюджету та їх ефективного використання. Так, процес формування Проекту бюджету міста Тернополя на 2018 рік не дає достатніх підстав вважати його демократичним. Зокрема, міською радою не витримані вимоги Статуту територіальної громади міста Тернополя щодо порядку оприлюднення Проекту бюджету, не проведенні бюджетні слухання. При цьому, інформація, що стосується формування Проекту бюджету оприлюднена не в повному обсязі. Так, у відкритому доступі відсутня Пояснювальна записка до Проекту бюджету, в якій була б інформація про обґрунтування доходів і видатків бюджету і

обов'язковість якої передбачена ст. 76 Бюджетного кодексу України, не розміщено проекти бюджетних програм головних розпорядників бюджетних коштів [2, с. 18].

Окремо авторами дослідження було зазначено, що міською радою не прийняті відповідні документи з реалізації Плану стратегічного розвитку міста Тернополя до 2025 року. В цілому фінансування місцевих (регіональних) програм Проектом бюджету передбачене лише на 40 відсотків. Фінансування 11 місцевих програм не передбачене зовсім. Зазначене є підставою сумніватися в цілісності документів, що визначають розвиток громади міста та його фінансування.

Програма економічного та соціального розвитку на 2018 рік, інші документи не містять конкретних заходів з детінізації зайнятості та заробітної плати, юридичної легалізації прав користування земельними ділянками, повного переходу передачі прав на земельні ділянки та користування ними лише на конкурентних засадах, як резервів суттєвого збільшення доходів бюджету міста. Видаткова частина бюджету не передбачає повноцінного забезпечення ресурсами пріоритетних напрямків розвитку міста.

У проекті міського бюджету Тернополя на 2018 рік були заплановані значні обсяги видатків на житлово-комунальне господарство. При цьому непередбачено заходів щодо інституційного розмежування замовника і контролера робіт, що створює високі ризики неефективного використання ресурсів. У проекті бюджету та в інших відкритих джерелах відсутні критерії та об'єктивні показники на основі яких відбувалося формування списку бюджетних установ у яких фінансуватимуться капітальні видатки.

Першочергові дії, спрямовані на удосконалення бюджетного планування, на нашу думку, мають включати заходи, спрямовані на вирішення означених проблем. Для цього доцільно, насамперед, посилити зв'язок між плануванням місцевих бюджетів та реалізацією стратегій розвитку відповідних громад. Запорукою успішної реалізації цієї пропозиції є якісні, добре підготовлені стратегії регіонального розвитку. Крім цього, важливо зазначити, що потребує запровадження інструмент, який узгоджує поточну бюджетну політику з реалізацією стратегії громади – середньострокове бюджетне планування. Відтак, умовою подальшого вдосконалення практики планування місцевих бюджетів є запровадження та розвиток середньострокового бюджетного планування.

Окремим напрямком вдосконалення бюджетного планування на місцевому рівні є подальший розвиток програмно-цільового методу бюджетування. Цей метод бюджетного планування створює передумови для посилення зв'язку місцевого бюджету та стратегії розвитку громади, а також стимулює розпорядників та одержувачів бюджетних коштів до їх ефективного використання. Крім цього, використання програмно-

цільового методу дає змогу підвищити рівень бюджетного процесу та застосовувати контроль за ефективністю видатків.

З метою вдосконалення бюджетного планування доцільно також удосконалювати практику встановлення цільових індикаторів у форматі результативних показників бюджетних програм. Особлива увагу тут має бути приділена показникам якості реалізації бюджетних програм. Важливо при цьому розширювати застосування таких показників, які засвідчують задоволеність громадськості одержуваних суспільних послуг.

Ще одним важливим напрямком вдосконалення планування доходів і видатків місцевих бюджетів є демократизація цього процесу та залучення до нього громадськості. Через це доцільно застосовувати практику публічного обговорення пріоритетів бюджетної політики, застосовувати бюджетні слухання, публічне звітування головних розпорядників бюджетних коштів про результати здійснених видатків. Реалізація цих заходів дасть змогу удосконалити планування місцевих бюджетів.

Література:

1. Моніторинг процесу реформ 2016. К., 2017. 102 с.
2. Горин В., Малиняк Б., Тарас В. Експрес-аналіз проекту бюджету міста Тернополя на 2018 рік. Тернопіль: ZAZAPRINT, 2017. 20 с.

Давидюк Лілія Петрівна
ст. гр. Фзм-21, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доц. Малиняк Б. С.

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ У СФЕРІ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Питання впливу фінансової політики на розвиток регіонів є надзвичайно актуальними для України, адже відсутність обґрунтованої фінансової політики регіонального розвитку держави може призвести до зростання диспропорцій та загострення економічних, політичних і соціальних проблем. Пріоритетними напрями діяльності органів виконавчої влади у сфері розвитку регіонів визначено досить широкий перелік галузей та обмежений набір інструментів фінансування, причому основним суб'єктом міжбюджетних відносин та реалізації регіональної політики держави як у нормативних актах [1, с. 203], так і у наукових дослідженнях вітчизняних фахівців визначено регіон.

Сучасні дослідження макроекономічних показників розвитку регіонів враховують зміни за певний період у співвідношенні загальнонаціонального показника та цього показника на певній території:

частки валового внутрішнього продукту на душу населення, рівня безробіття, співвідношення кількості населення працездатного віку, кількості зайнятого населення до загальної кількості населення, рівня народжуваності, рівня освіти населення, рівня розвитку інфраструктури, інвестицій в розвиток інфраструктури, впровадження наукових розробок, розвитку людського капіталу, рівня залучення кваліфікованих мігрантів, рівня міжтериторіальної кооперації.

Ефективна регіональна політика в умовах посилення глобальних тенденцій полягає у проведенні інтегрованих заходів як соціального, так і наукового і фінансового характеру, розрахованих на середньо- та довготермінову перспективу, оскільки інвестиції в інфраструктуру та людський капітал мають термін окупності три роки, а інвестиції у запровадження інновацій – понад п'ять років [2, с.101].

Чітке визначення суб'єктів та об'єктів фінансування сприятиме впровадженню ефективної політики розвитку регіонів в Україні. До перспективних напрямів фінансової політики, які узгоджуються з основними напрямками розвитку регіонів зарубіжних країн слід зарахувати внесення змін до актів законодавства щодо забезпечення фінансово-організаційної кооперації на місцевому рівні та впровадження програм розвитку регіонів на середньострокову перспективу.

Послідовна зміна парадигми політики розвитку регіонів передбачає відповідну зміну парадигми фінансової політики. Фінансова політика держави в умовах трансформації фінансових відносин, переходу від централізованого адміністративного управління фінансовими потоками до децентралізованого демократичного урядування, являє собою діяльність органів державного управління та включає заходи, методи і форми організації та використання фінансів для забезпечення економічного і соціального розвитку.

Розглядаючи суспільні фінанси як мультирівневу систему яка включає наднаціональний, національний та місцевий (регіональний) рівень, на кожному з рівнів суспільних фінансів можна виділити відповідні інститути та інструменти фінансування проектів та програм розвитку регіонів (табл. 1).

Сучасна модель фінансування розвитку регіонів є багатоканальною, мультирівневою та включає як традиційні фінансові інститути – державний, місцевий бюджет, так і нові для трансформаційної економіки інститути змішаного фінансування.

Формування пріоритетів фінансової політики розвитку регіонів передбачає як горизонтальну, так і вертикальну взаємодію всіх інституційних секторів, органів державного управління всіх рівнів та різні форми державно-приватного партнерства та громадського і приватного співробітництва [5, с. 138].

**Багатоканальна мультирівнева модель змішаного фінансування
розвитку регіонів [4, с. 64]**

Рівень	Інститути	Інструменти
Наднаціональний рівень	Фонди інтеграційних об'єднань	Гранти
	Міжнародні фінансові організації	Позики
	Дво- та багатосторонні міжурядові фінансові проекти	Угоди про спільне фінансування
	Міжнародні неурядові фінансові організації	Гранти
Національний рівень	Державний бюджет	Державні програми розвитку регіонів Субвенції
	Фонди розвитку регіонів	Внески, трансферти
	Загальнонаціональні державно-приватні партнерства	Інвестиції
	Загальнонаціональні установи спільного фінансування	Інвестиції
	Загальнонаціональні неурядові фінансові організації	Гранти
Місцевий рівень	Місцевий бюджет	Місцеві програми розвитку
	Фонди місцевого розвитку	Внески
	Регіональні (місцеві) державно-приватні партнерства	Інвестиції
	Регіональні (місцеві) установи спільного фінансування	Інвестиції
	Регіональні (місцеві) неурядові фінансові організації	Гранти

Фінансова політика розвитку регіонів на загальнонаціональному рівні формується з урахуванням пріоритетів стратегії національного розвитку та глобальних тенденцій розвитку, зокрема економічного розвитку, розвитку людського капіталу, розвитку сучасної інфраструктури, впровадженню інновацій. Заходи з реалізації фінансової політики держави включають удосконалення нормативно-правового регулювання інституційного середовища та забезпечення використання фінансових інструментів (інвестиції, гранти, трансферти, запозичення). Фінансова

політика на місцевому рівні формується органами місцевого самоврядування з урахуванням пріоритетів місцевого розвитку, які в свою чергу узгоджуються з представниками всієї громади.

Пріоритезація включає результативні показники досягнення поставлених цілей у довго-, середньо- та короткотерміновій перспективі, для моніторингу ефективності реалізації місцевих програм розвитку регіонів встановлюються проміжні результативні показники, які перевіряються протягом року. Практична реалізація вказаних вище положень в Україні здійснюватиметься шляхом удосконалення методологічної та нормативної бази програмно-цільового методу в бюджетному процесі на місцевому рівні, застосування такого методу під час складання та виконання місцевих бюджетів у пілотних регіонах.

Література:

1. Романенко О. Р. Фінанси: підручник для ВНЗ. Київ: Міністерство освіти і науки України; Центр учбової літератури, 2016. 310 с.
2. Благун І. Г., Сорока І. С., Єлейко І. В. Фінанси: навч. посіб. Львів: Магнолія–2006, 2008. 314 с.
3. Безгуба М. О. Фінансова складова регулювання економічного розвитку. *Економіка та держава*. 2016. № 6. С. 77–81.
4. Вертелева О. В. Економічна теорія: опорний конспект лекцій. К.: КНТЕУ, 2015. 113 с.
5. Бандурка О. М. Гроші і кредит: Підручник. Львів: Магнолія 2006, 2015. 368 с.

Денисовець Анатолій Олегович

ст. гр.Фмнв-21, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доц. Булавинець В. М.

ДОХОДИ БЮДЖЕТУ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Бюджет займає особливе місце у фінансовій системі будь-якої сучасної країни. Він охоплює всі ланки економічного відтворення і впливає на економічне життя всього суспільства, адже бюджет належить до тієї сфери суспільного життя, що безпосередньо торкається інтересів усіх членів суспільства. Тому дослідження методологічних і науково-практичних формування доходів бюджету є актуальним і значущим.

Так, А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк та Т. С. Смовженко у фінансовому словнику дають таке визначення: це здійснювані на підставі правових норм обов'язкові і добровільні надходження до бюджету, що використовуються державою для виконання нею своїх функцій [1, с. 145].

На думку В. М. Родіонової доходи бюджету представляють собою економічні відносини, що виникають у держави з підприємствами, організаціями і громадянами в процесі формування бюджетного фонду країни. Формою прояву цих економічних відносин є різні види платежів підприємств, організацій, населення до бюджету, а їхнім матеріально-речовим втіленням — кошти, що мобілізуються до бюджетного фонду [2, с. 239].

Трактування доходів бюджету як економічної категорії, що проявляється у специфічних відносинах підтримує О. Романенко: доходи бюджету відображають економічні відносини, що виникають у держави з юридичними і фізичними особами в процесі формування бюджетного фонду країни [3, с. 164]. На думку вченого, формою прояву цієї категорії служать різні види платежів підприємств, організацій і населення у бюджет, а їх матеріальним втіленням – грошові кошти, які мобілізуються до бюджету.

Як специфічну частину фінансових відносин трактує доходи бюджету С. В. Ковальчук: «Державні доходи представлені тією частиною фінансових відносин, яка з формуванням фінансових ресурсів залишається у розпорядженні держави та держпідприємств» [4, с. 145].

Визначення, яке пропонує Ю. Пасічник тісно пов'язує доходи бюджетів з фінансовими ресурсами і функціями держави. Так, під доходами державного бюджету розуміє частину централізованих фінансових ресурсів держави, які врегульовані відповідними нормативними актами і необхідні для виконання її функцій [5, с. 355].

Досліджуючи доходи державного бюджету, професор Буряк П. Ю. вказує на визначальний вплив на доходи бюджету функцій і завдань, які стоять перед державою: «Доходи бюджету є фінансовою базою діяльності держави. Їх склад, форми мобілізації залежать від системи і методів господарювання, а також від економічних завдань, які вирішує суспільство в той чи інший період [6, с. 5].

Савчук С. В. запропонувала під доходами бюджетів розуміти грошові надходження в централізовані фонди, які формуються для забезпечення планомірного розвитку всіх секторів економіки, підвищення матеріального добробуту і культурного рівня народу, забезпечення обороноздатності країни, утримання державних органів та органів місцевого самоврядування та вирішення необхідних завдань загальнодержавного та місцевого значення [7, с. 88].

Комплексне дослідження бюджетних відносин та доходів бюджету здійснив Дем'янишин В. Г. у монографії «Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України». Саме тому, трактування доходів бюджету запропоноване вченим є найбільш обґрунтованим: доходи бюджетів є об'єктивним економічним явищем, пов'язаним зі сукупністю економічних відносин щодо розподілу і

перерозподілу ВВП із метою формування централізованого фонду грошових коштів держави. За сутністю доходи бюджетів, з одного боку, є результатом розподільчих процесів, а з іншого – об'єктом подальшого розподілу коштів централізованого грошового фонду на окремі цільові фонди відповідно до функцій держави. Отже, обсяг доходів бюджету безпосередньо залежить від обсягу функцій та повноважень держави в особі органів державної влади, державного управління та місцевого самоврядування, визначених Конституцією та законами України [8, с. 70].

Література:

1. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С. Фінансовий словник / 2-ге вид., випр. та доп. Львів: Видавництво «Центр Європи», 1997. 576 с.
2. Финансы / В. М. Родионова и др.; Под ред. В. М. Родионовой. Москва: Финансы и статистика, 1993. 400 с.
3. Романенко О. Р. Фінанси: підруч. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 312 с.
4. Ковальчук С. В., Форкун І. В. Фінанси: навч. посібник. Львів: «Новий світ – 2000», 2006. 568 с.
5. Пасічник Ю. В. Бюджетна система України та зарубіжних країн: навч. посіб. Київ: Знання-Прес, 2002. 495 с.
6. Буряк П. Ю. Актуальні проблеми формування загального фонду державного бюджету України. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. «Економічні науки»*. 2010. Випуск 7 (25). С 4–12.
7. Савчук С. В. Теоретико-концептуальні засади визначення доходів бюджетів як об'єкту бюджетного планування. *Наука й економіка*. 2012. № 1 (25). С. 81–89.
8. Дем'янишин В. Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України: Монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2008. 496 с.

Дмитрук Олена Василівна

ст. гр. Ф-41, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., ст. викл. Петрушка О. В.

СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ ШВЕЦІЇ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Соціальне страхування відіграє вагомую роль при здійсненні соціального захисту громадян від соціальних ризиків. Будучи важливим елементом соціальної економіки, воно виступає свого роду лакмусовим папірцем, який характеризує проблеми та недоліки існуючої системи соціального захисту [1].

Сучасні системи соціального страхування в розвинутих країнах світу становлять базу соціального захисту населення. Заснований на страхових принципах механізм фінансового забезпечення соціально вагомих цілей вже багато років займає провідне місце в системі соціального страхування. Така стійкість пояснюється гнучкістю і адаптованістю цього інституту соціального захисту до умов ринкової економіки.

Швеція є зразком соціал-демократичного шляху розвитку в сучасній концепції розвитку Європи. Цій країні вдається дотримуватися прогресивного напрямку, на відміну від інших держав, які йшли схожим шляхом, скандинавська модель соціального захисту населення (Швеція, Норвегія, Фінляндія) відрізняється від інших європейських держав більш розвинутою системою соціального забезпечення. В даний час Швеція – єдина країна в світі, де доля від державних витрат на соціальне забезпечення в ВВП перевищує 42% [2].

Шведське соціальне страхування розподіляється на страхування за місцем мешкання, що стосується гарантованих державою виплат і допомог ("бенефіцій") та страхування за місцем роботи, яке переймається виплатами на випадок втрати доходу. Обидва види страхування однаково застосовуються до осіб, що мешкають чи працюють у Швеції, тобто наявність шведського громадянства не є неодмінною умовою для страхування. Закон охоплює більшість систем страхування під управлінням Шведського агентства із соціального страхування і Адміністрації із додаткового пенсійного забезпечення [3].

Швеція має добре розгалужену систему соціального забезпечення, яка передбачає різні форми обслуговування і грошову допомогу (з урахуванням індексу цін). Одна з таких допомог – пенсія – має загальний характер і поділяється на три види: по старості; у зв'язку з втратою працездатності; сімейна (в разі втрати годувальника). Основний вид пенсійного забезпечення – пенсія по старості. Вона може складатися з трьох частин: народної пенсії, загальної додаткової пенсії за вислугу років і додаткових доплат. Народна пенсія виплачується незалежно від трудової діяльності та стажу роботи. Вона єдина для всіх і становить 90% прожиткового мінімуму, що розраховується центральним статистичним управлінням на кожний місяць. У шведському суспільстві діє розвинена система соціальної допомоги людям похилого віку, що розглядається як складова їхнього існування [4].

Характеризуючи шведську систему соціального захисту можна виділити такі основні її принципи, які будуть корисними для реформування вітчизняної системи соціального страхування:

– принцип універсальності – система охоплює всі прошарки населення;

– принцип соціальної солідарності – всі громадяни рівним чином і незалежно від соціального статусу беруть участь у фінансуванні системи соціального захисту, вносячи рівний своїм прибуткам внесок. Важливим елементом у такій системі виступає держава, яка виконує функцію перерозподілу соціальних благ між різними за рівнем забезпечення категоріями населення.

Реалізація вище перелічених принципів, на нашу думку, сприятиме перетворенню соціального страхування в один із найважливіших макроекономічних механізмів розвитку і регулювання соціальних процесів, а також забезпечить соціальний захист громадян України [5, с. 92].

Література:

1. Петрушка О. В., Шулюк Б. С. Проблеми соціального страхування та напрями його модернізації в Україні. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. №11/3. С. 59-61.

2. Статистика Швеції. URL: <https://svspb.net/sverige/statistika-shvecii.php> (дата звернення 27.09.2018 р.).

3. Обухова О. В., Гажаєва А. В. Зарубежный и отечественный опыты формирования фондов социального страхования. URL: <https://cyberleninka.ru> (дата звернення 27.09.2018 р.).

4. Швеція і її система соціального захисту. URL: <https://www.pilga.in.ua/node/22> (дата звернення 27.09.2018 р.).

5. Петрушка О. В. Напрями реформування системи соціального страхування в Україні. *Треті наукові читання пам'яті С. І. Юрія: зб. наук. праць* [м. Тернопіль, 28 листоп. 2017 р.] Тернопіль: ТНЕУ. 2017. С. 90-92.

Дмитрук Роман Андрійович

ст. гр. Ф-42, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., ст. викл. Петрушка О. В.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Система охорони здоров'я України, яка була побудована переважно на бюджетних засадах, продемонструвала свою неефективність. Дефіцит фінансових ресурсів наклав суттєві обмеження на розвиток інфраструктури медичної галузі, рівень та якість медичної допомоги. Світовий досвід свідчить, що фінансування медичної галузі лише за рахунок коштів Державного бюджету зазвичай не є ефективним. Тому, зараз все активніше постає питання перед українською державою щодо

змішаної системи фінансування охорони здоров'я, вагому частку у якій буде займати обов'язкове медичне страхування.

Обов'язкове медичне страхування забезпечить додатковий притік коштів у сектор, який дозволить системі охорони здоров'я бути динамічною, мобільною та забезпечить надання якісних медичних послуг, що відповідатимуть міжнародним стандартам [1].

За допомогою страхової медицини держава може підвищити доступність медичних послуг для різних верств населення та залучити додаткові фінансові ресурси у сферу охорони здоров'я. Страхова медицина буде сприяти фінансуванню наукових досліджень та розробок, підготовці та перекваліфікації медичних працівників, оновленню матеріально-технічної бази медичних закладів, наданню якісних медичних послуг населенню.

Україна, здійснюючи ринкові трансформації в медичній галузі, прагне сформувати змішану бюджетно-страхову систему фінансування охорони здоров'я. Така форма фінансування системи охорони здоров'я базується на моделі побудови системи соціального страхування О. Бісмарка. За нею медична галузь фінансується за рахунок обов'язкових внесків роботодавців та найманих працівників у спеціальні фонди, які створюються за професійною або територіальною ознакою. Розмір внеску залежить від платоспроможності страхувальника, а доступ до послуг залежить від потреб застрахованих осіб. Медичні фонди переважно незалежні від держави, хоча діють в її правових рамках. Управління цими фондами здійснюють представники застрахованих осіб. Така система набула найбільшого поширення у Німеччині, Італії, Швеції, Франції та Японії [2].

Вже у 2017 році розпочався поступовий процес введення страхової медицини, який відбуватиметься протягом трьох років. З 1 січня 2018 року в Україні вступила в дію медична реформа. Принцип «гроші ходять за пацієнтом» запрацює для первинної ланки медичних працівників. Відтепер медичні послуги формально надаватимуться на страховій основі, жодних додаткових відрахувань через це українці не робитимуть. Завдяки реформі було створено Національну службу здоров'я України (НСЗУ), що фактично виконує роль страховика. Гроші на покриття видатків надходитимуть до цієї фінансової організації з Державного бюджету. Фактично ті податки, які сплачують громадяни України, і будуть своєрідними «страховими внесками», які підуть на їхнє медичне обслуговування. Передбачається, що до безкоштовних послуг належатимуть невідкладна, первинна та паліативна медична допомога. Це означає, що усі звернення до сімейних лікарів, педіатрів та терапевтів, термінові операції, а також догляд і знеболювання для важко і смертельно хворих залишатимуться безкоштовними. У переліку буде спеціалізована

та високоспеціалізована медична допомога, медична реабілітація, медична допомога дітям до 16-ти років, а також породіллям. До 2020 року планують покриватимуться всі рівні медичних послуг, включно з лікуванням на стаціонарі. Таким чином, планується забезпечити кожній людині гарантоване покриття основних медичних послуг первинної, спеціалізованої, екстреної допомоги через Національну службу здоров'я [3].

Отже, впровадження страхової медицини є нагальною необхідністю, але завадити ефективному впровадженню цих реформ медичного страхування в Україні можуть такі причини:

- недостатньо розроблена законодавча база;
- недовіра до страхування в цілому;
- відсталість технологічної та матеріальної бази медичних установ;
- низький добробут населення;
- кадрові проблеми галузі охорони здоров'я та ін.

Тому, уряду країни необхідно провести реформи, пов'язані з охороною здоров'я загалом, включаючи реструктуризацію органів охорони здоров'я, ефективне фінансування і облаштування медичних закладів по всій території України, а також вдосконалення якості надання медико-страхових послуг, підвищення рівня довіри населення до страхових компаній.

Під час реформування галузі охорони здоров'я український уряд повинен залучати додаткові фінансові ресурси, які є коштами, накопиченими за допомогою надання платних медичних послуг, надходження від благодійних фондів та добровільного медичного страхування [4].

Саме запровадження змішаної бюджетно-страхової моделі медичного страхування у нашій державі є досить вдалим вирішенням проблем медичної галузі, що забезпечить врахування інтересів як страховиків, так застрахованих осіб.

Література:

1. Медична реформа в Україні: що зміниться з 1 січня 2018 року. URL: <https://www.unian.ua/health/country> (дата звернення 29.09.2018 р.).

2. Петрушка О. В. Інноваційні аспекти реформування системи охорони здоров'я. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/11634> (дата звернення 29.09.2018 р.).

3. Петрушка О. В. Особливості функціонування моделей медичного страхування в економічно розвинутих країнах. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/25375> (дата звернення 29.09.2018 р.).

4. Петрушка О. В. Світовий досвід фінансового забезпечення охорони здоров'я: уроки для України URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/11632> (дата звернення 29.09.2018 р.).

Дончак Марта Миколаївна
ст. гр. МЕВМБм-11, ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Дем'янюк О. Б.

ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ: ПЕРЕВАГИ І НЕДОЛІКИ

Стрімкий розвиток глобальної мережі Інтернет та посилення електронного обміну даними спричинив перерозподіл акцентів з комунікаційної та інформаційно-пошукової функції мережі Інтернет на ведення за її допомогою сучасного бізнесу – електронного бізнесу, як електронної економічної діяльності, яка здійснюється за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій з метою отримання прибутків.

Можливості комп'ютеризації та інформатизації суттєво змінили характер міжнародного бізнесу, який набув у таких умовах, принципово нових ознак, зокрема таких як можливості ефективного управління бізнес-процесами, не виходячи з офісу; здійснення комунікації в режимі реального часу тощо. Сьогодні найпоширенішою і найдоступнішою формою інформаційних технологій вважається Інтернет, результатом розвитку якого стало перенесення економічних процесів у віртуальне середовище, а проявом віртуалізації ринку є «інтернет-комерція» – торгівля між різними суб'єктами економіки, за якої зв'язок здійснюється за допомогою Інтернету.

Сьогодні Інтернет стає новою платформою для ведення бізнесу, за допомогою якого виникають широкі можливості для розвитку бізнесу [1, с. 184-196].

Інформаційні технології та їхній розвиток привели до зміни способів ведення бізнесу. Організація електронного інформаційного обміну між фірмами дозволяє істотно підвищити їх ефективність, зокрема сприяє зниженню комунікаційних витрат, зменшенню чисельності персоналу, який займається опрацюванням вихідних та вхідних документів, зменшенню часу для організації різних операцій, скороченню витрат фірм, за рахунок складання контрактів в електронному вигляді, а це, у свою чергу, призводить до зниження цін для споживачів, а також забезпечує швидкість і точність отримання інформації, і високу швидкість фінансових розрахунків.

За допомогою мережі Інтернет зрівнюються шанси суб'єктів міжнародного бізнесу в конкурентній боротьбі, дозволяючи як великим, так і дрібним фірмам, змагатися на рівних умовах щодо асортименту продукції, якості, ціни тощо. Вона надає торговельним фірмам доступ до світового ринку, який недоступний для малих фірм та різних компаній

ніякими іншими засобами. Електронні магазини відкривають керівникам всебічні аспекти ведення бізнесу, і це дозволяє перевершувати за своїми можливостями всі види реклами та збільшувати обсяги діяльності і кількість клієнтів.

Поряд з зазначеними перевагами ведення міжнародного бізнесу в Інтернет існує низка проблем і ризиків, наприклад: невідповідність рівня освіченості і підготовленості персоналу, неготовність бізнес-партнерів до зовнішньої інтеграції, нестабільні прибутки, проблеми із ціноутворення та забезпеченням економічної безпеки у цій сфері. Пріоритетною з усіх є проблема безпеки при веденні електронного бізнесу – серйозна і непроста проблема, оскільки злочини в мережі набагато складніше виявити і розкрити, що пояснюється високою кваліфікацією самих злочинців, трудностю збору доказів і, отже, доведення винності підозрюваного, можливістю скоєння злочину фактично з будь-якої точки планети з використанням систем віддаленого доступу, Інтернету тощо.

Для захисту інтересів суб'єктів міжнародного бізнесу в Інтернет необхідно поєднувати заходи законодавчого, адміністративного, процедурного і програмно-технічного рівнів. Комплексне використання сучасних засобів програмно-технічного характеру, вжиття певних організаційних заходів, удосконалення нормативно-правового забезпечення електронного бізнесу дають змогу досягти ефективних результатів у сфері безпеки інтернет-торгівлі та електронних платежів [2, с. 184-188; 3, с. 269].

Отже, за останні роки електронний бізнес став одним з перспективних напрямів економічної діяльності, який не лише є ефективним засобом комунікацій, але й невід'ємним та конкурентоспроможним інструментом ведення бізнесу в сучасних умовах. Сьогодні електронний бізнес динамічно розвивається, і підприємницька діяльність у традиційних сегментах економіки пристосовується до вимог «нової економіки» і цілком або частково переноситься в кібернетичний простір. Комерційний потенціал мережі Інтернет, кількість користувачів Інтернет невпинно зростає, внаслідок чого електронний бізнес перетворився в один із пріоритетних напрямів розвитку підприємницьких структур. Незважаючи на свої очевидні переваги (відкритість, демократичність, глобальність тощо), електронний бізнес є ще досить незахищеним середовищем підприємництва, ведення якого у відкритих мережах вимагає ефективних і надійних механізмів, що гарантують безпеку всіх учасників.

Література:

1. Величко К. Ю., Носач Л. Л., Печенка О. І. Сучасні тенденції та перспективи розвитку ринку інтернет-торгівлі: міжнародний досвід та національна практика. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2017. Вип. 1(25). С. 184–196.

2. Євтушенко Д. Д. Електронний бізнес, електронна комерція, Інтернет-торгівля: сутність та взаємозв'язок понять. *Бізнес Інформ*. 2014. № 8. С. 184–188.

3. Fellenshtein C., Wood R. Exploring E-commerce, Global E-business and Esocieties. Upper Saddle River: Prentice-Hall, 2000. 269 p.

Дубенюк Микола Ігорович

ст. гр. ФМНВ-21

Нововолинський навчально-науковий

інститут економіки та менеджменту ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доц. Румянцева Г. І.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Державні доходи забезпечують соціально-економічний розвиток країни загалом, а також окремих її регіонів і фінансову підтримку населення. З огляду на це, головним завданням держави є збалансування її доходів з видатками. Державний бюджет України як самостійна економічна категорія, яка втілює фінансові відносини, що виникають при утворенні централізованого фонду грошових ресурсів країни та його використанням на загальнодержавні потреби.

Доходи бюджету – це частка централізованих ресурсів держави, які потрібні їй для виконання відповідних функцій. Вони виражають економічні відносини, що виникають у процесі формування основного централізованого фонду грошових коштів і надходять у розпорядження органів державної влади та управління.

Особлива роль доходів Державного бюджету полягає у тому, що правильне їх формування, організація та використання зумовлюють підвищення ефективності соціально-економічного розвитку країни та подальшу його стабілізацію.

Доцільно зауважити, що доходи бюджету доцільно розглядати як істотний фактор, що здійснює вплив на сукупне споживання та заощадження через рівень дохідності різних видів економічної діяльності. Високий рівень вилучення коштів у підприємств і населення призводить до зменшення підприємницької активності, сукупного попиту, що відповідно впливає на зменшення обсягів виробленої продукції і, зрештою, призводить до зменшення обсягу новоствореної вартості та, відповідно, до зменшення надходжень до бюджетів. У дохідній частині бюджету зосереджується та частина вартості ВВП, яка у процесі розподілу і перерозподілу доходів і нагромаджень може бути спрямована на

розвиток економіки держави, соціальний захист населення, соціально-культурні заходи, потреби оборони, управління. Отже, доходи Державного бюджету є суттєвим комплексним фактором впливу на соціально-економічне становище держави, забезпечує її фінансову стійкість, соціальну стабільність, дає можливість здійснювати перерозподіл коштів на користь пріоритетних галузей економіки, вирішувати проблеми соціального захисту населення. доходи Державного бюджету є однією із головних інструментів регулювання економіки, бо саме через загальнодержавний центральний фонд здійснюються основні державні функції та завдання. Наведені міркування є доказом, що це особливі грошові відносини, що являють собою сукупність надходжень грошових коштів, яка, у свою чергу, є частиною внутрішнього валового продукту. Ключову роль у формуванні дохідної бази Державного бюджету мають податки. Слід підкреслити, що характерною рисою податків є примусове відчуження державою знову утвореної вартості. Держава має прибутково регулювати економічні відносини, а це потребує гнучкої податкової політики, яка дає змогу оптимально пов'язати інтереси держави з інтересами товаровиробників, рядових платників податків. Для цього відповідно для розвитку економіки повинні змінюватися як податкова система, так і методи обрахування й сплати податків. Прикладом повинне стати податкове законодавство розвинених країн, яке має гнучкий механізм, що чітко реагує на зміни в економіці. Вже набутий досвід показує, що проблема розвитку економіки вимагає комплексності, нерозривності та взаємозв'язку при формуванні фінансів, державних доходів і податкової політики [14].

На сучасному етапі розвитку економіки України, при недостатній забезпеченості державними коштами необхідно окреслити основи діяльності системи доходів бюджету держави для наступного визначення напрямів удосконалення її функціонування в Україні. Проблема наповнення та зростання доходів Державного бюджету України набуває все більшої гостроти, оскільки з кожним роком видатки держави збільшуються, а пошук джерел їх забезпечення ускладнюється.

Згідно класифікації Бюджетного Кодексу України виділяють чотири основні джерела надходжень до державного бюджету: податкові, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом та трансферти). Зокрема, податкові і неподаткові надходження поділяються на кілька ланок [2].

Отже, за досліджуваний період постійно збільшувалась сума доходів державного бюджету. Хоча за 2017 р. Мінфін подав інформацію лише за III квартали, сума доходів цього року вже перевищує значення попередніх років. Загальна сума доходів зросла у 1,15 разів відносно попереднього року у 2015-2016 рр. і становила 616275 млн. грн.. За наступні III квартали

вона ще збільшилась у 1,25 рази і показала значення 783817 млн. грн. За досліджуваний проміжок часу податкові надходження мали постійну позитивну тенденцію і зросли з 280178 млн. грн. до 631328 млн. грн.. При значному знеціненні валюти упродовж останніх років, а точніше при сумарному індексі інфляції за 2014-2017 рр. у розмірі 192%, можемо сказати, що зростання податкових надходжень за вказаний період по більшій мірі зумовлене саме інфляцією, а не розвитком національної економіки. У загальній сумі доходів державного бюджету вони займають найбільшу частку, що за досліджуваний період коливається у межах 76-81% і означає значний вплив на зміну дохідної частини бюджету. Неподаткові надходження не мали постійної тенденції. А ось інші надходження у 2017 р. стрімко зросли, більше ніж у 2 рази, відносно попереднього року, що було зумовлено значним зростанням трансфертів у бюджет України (табл. 1).

Таблиця 1

**Динаміка доходів державного бюджету України
за 2014-31.10.2017 рр. (млн. грн.)**

Показник	2014 р.	2015 р.	2016 р.	31.10.2017 р.	Темп приросту, %		
					2015-2014	2016-2015	2017-2016
Податкові надходження	280178	409418	503879	631328	146,13	123,07	125,29
Неподаткові надходження	68355	120006	103635	127638	175,56	86,36	123,16
Інші	6433	5271	8761	24851	81,94	166,21	283,65
Всього	354966	534695	616275	783817	150,63	115,26	127,

Податкові надходження у структурі доходів державного бюджету займають значну нішу, тому доцільно розглянути, які з податків найбільше сприяють зростанню дохідної частини бюджету (табл. 2). Їх найбільшу частку займає податок на додану вартість, що щорічно становить більше, ніж половину загальної суми надходжень. У період 2014-2016 рр. даний вид зріс у 1,74 рази та становив 329912 млн. грн.. Вже за наступний період відбулось його зниження до суми 302866 млн. грн., але це зумовлено наявністю даних лише за III квартали. Чинником зростання ПДВ було введення у дію електронного адміністрування ПДВ. Тобто залучення в систему оподаткування сучасних методів реєстрації податкових накладних залучило більшу кількість його платників. Також зростання ПДВ було зумовлене зростанням середнього рівня цін.

Наступним за значимістю є акцизний податок, сума якого за період 2014-31.10.2017 рр. підвищилась у 2,5 рази та зупинилась на значенні 113336 млн. грн., відносно значення 2014 р. у 44941 млн. грн. До збільшення акцизного податку призвело підвищення плати як за алкоголь,

так і за сигарети не менше, ніж на 12%. Також підвищили плату за пальне будь-якого виду.

Також відбувалось зростання податку на доходи фізичних осіб, що за досліджуваний період збільшився більше, ніж у 6 разів і у 31.10.2017 р. становили 77178 млн. грн. Ця зміна в першу чергу зумовлена підняттям розміру мінімальної заробітної плати у 2017 р. Найбільше за 2014-2015 рр. зросли плата за користування надрами та ввізне мито. Із зростанням ПДВ також зростало його відшкодування, проте за 2017 р. ми ще не маємо даних, адже воно не може бути остаточно порахованим. Найменшу частку у структурі податкових надходжень займає ввізне мито, адже на найбільш вживані товари держава встановлює низькі ставки мита, і його основна частина – мито на менш необхідні товари.

Таблиця 2

Динаміка податкових надходжень до Державного бюджету України за 2014-31.10.2017 рр. (млн. грн.)

Показник	2014 р.	2015 р.	2016 р.	31.10.2017 р.	Темп приросту, %		
					2015-2014	2016-2015	2017-2016
ПДВ	189241	246858	329912	302866	130,45	133,64	91,8
ПДФО	12646	45062	59810	77178	356,33	132,73	129,04
Акцизний податок	44941	63110	90122	113336	140,43	142,8	125,76
Податок на прибуток підприємств	39942	34776	54344	67120	87,07	156,27	123,51
Плата за користування надрами	18199	36990	39699	44794	203,25	107,32	112,83
Ввізне мито	12389	39881	20001	23062	321,91	50,15	115,3
Відшкодування ПДВ	-50216	-68405	-94405	–	136,22	138,01	0
Інше	13038	11146	4396	2972	85,49	39,44	67,61
Всього	280178	409418	503879	631328	146,13	123,07	125,29

Загальними чинниками, які вплинули на зростання податкових надходжень дохідної частини стало значне зростання податкових надходжень зумовлене постійним проведенням державою детінізації економіки та боротьбою із компаніями, які ухиляються від сплати податків, а також збільшення кількості об'єднаних територіальних громад внаслідок децентралізації, які можуть краще контролювати сплату податкових платежів та обов'язкових зборів на об'єднаній території.

Проблемами, що перешкоджають у отриманні достатнього рівня податкових надходжень до бюджету є:

– зменшення обсягів виробництва національних підприємств та зменшення їх кількості, що супроводжуються скороченням робочих місць через нестабільну ситуацію в країні та високий рівень інфляції, це робить фактичні суми надходжень таких податків, як: ПДФО та податок на прибуток нижчими від очікуваних;

– надання податкових пільг, які впливають на ефективність формування доходів бюджету. Безсистемне та невиправдане надання податкових пільг (велика кількість податкових пільг для одних підприємств означає високі податкові ставки для інших, що змушує останніх ховати свої доходи з метою збереження конкурентоздатності), звільнень від оподаткування та масштабне ухилення від сплати податків звужує базу оподаткування. Усе це призводить до зменшення надходжень до бюджету [4];

– неефективна податкова політика, що викликає явище ухилення від сплати податків та диспропорції у розподілі податкового навантаження.

Для того, щоб подолати проблеми, які перешкоджають надходженню податкових доходів до державного бюджету у достатній кількості можемо запропонувати такі шляхи:

– одним з найвагоміших податків є акцизний, тому необхідно підвищувати ставки акцизу, адже в будь-якому разі купуватимуться алкоголь, цигарки та пальне, що призведе до збільшення надходжень до бюджету;

– необхідно збільшувати оподаткування великих платників податків, адже саме у їх руках зосереджена найбільша кількість фінансових ресурсів та їхнє число зростає. Це дозволить отримувати більше доходів у бюджет від підприємств, які мають на це можливості і злегка звільнити від податкового тягаря малих компаній, що сприятиме зменшенню фактів приховування доходів та оборотів діяльності;

– зменшити кількість наданих податкових пільг, створити та законодавчо затвердити перелік напрямів, на які вони надаються;

– підвищити ставки ввізного мита на купівлю електрокарів, з метою стимулювання роботи національних виробників.

Література:

1. Індустріальні парки в Україні: удосконалення політики стимулювання у контексті світового досвіду / А. П. Павлюк та ін. К.: НІСД, 2014. 64 с.

2. Білопольський М. Г., Волошин В. С., Кленін О. В. Концептуальні засади економічної програми щодо виходу України з кризи. *Вісник економічної науки України*. 2016. №1 (30). С. 208-215.

ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ ЗБАЛАНСОВАНОСТІ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ

Протягом багатьох років не втрачають своєї актуальності питання дефіциту бюджету Пенсійного фонду України у результаті порушення принципу залежності видатків на споживання від одержаних доходів і ВВП, дисбалансу функціонування пенсійної системи в рамках його дохідної і видаткової частин. Також для України не менш важливою є демографічна проблема, а саме значне старіння нації, що зумовлює зменшення частки працюючого населення та, відповідно, посилює навантаження на ПФУ. Тому особливої уваги потребують питання забезпечення збалансованості бюджету Пенсійного фонду України, а також ефективного й раціонального використання його коштів.

Як слушно стверджує А. Сидорчук, фінансова збалансованість системи державного пенсійного страхування відображає такий стан, коли сформовані фінансові ресурси державного пенсійного цільового фонду забезпечують, з одного боку, незалежність від зовнішніх джерел фінансування (коштів бюджетної системи), а з іншого – здатність погашати взяті зобов'язання. Збалансованість фінансових ресурсів пенсійного страхування аналізується за допомогою системи коефіцієнтів, а саме: коефіцієнта забезпеченості внутрішніми фінансовими ресурсами, коефіцієнта співвідношення зовнішніх і внутрішніх фінансових ресурсів державного пенсійного страхування та коефіцієнта їхньої автономії [1, с. 92].

Враховуючи наукові розробки А. Сидорчука, пропонуємо визначати такі коефіцієнти збалансованості фінансових ресурсів державного пенсійного страхування:

1) коефіцієнт забезпеченості внутрішніми фінансовими ресурсами, що визначається як співвідношення величини внутрішніх фінансових ресурсів до загальної величини фінансових ресурсів пенсійного страхування. Даний коефіцієнт характеризує наявність внутрішніх фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення поточної діяльності Пенсійного фонду України. Чим вищий показник, тим кращий фінансовий стан системи пенсійного страхування;

2) коефіцієнт співвідношення внутрішніх і зовнішніх фінансових ресурсів пенсійного страхування, що визначається як співвідношення фінансових ресурсів Пенсійного фонду України, отриманих із внутрішніх

джерел до загальної величини зовнішніх фінансових ресурсів пенсійного страхування. Зростання даного коефіцієнта є позитивним явищем і засвідчує покращення фінансової збалансованості ресурсів державного пенсійного страхування;

3) коефіцієнт співвідношення зовнішніх і внутрішніх фінансових ресурсів пенсійного страхування, що визначається як співвідношення фінансових ресурсів Пенсійного фонду України, отриманих із зовнішніх джерел до загальної величини внутрішніх фінансових ресурсів пенсійного страхування, і характеризує обсяг отриманих з державного бюджету ресурсів, яку Пенсійний фонд України залучає на 1 грн. внутрішніх. Зростання коефіцієнта свідчить про залежність Пенсійного фонду України від зовнішніх джерел фінансування та про втрату фінансової збалансованості;

4) коефіцієнт автономії фінансових ресурсів, що визначається як співвідношення обсягу внутрішніх фінансових ресурсів пенсійного страхування до обсягу використаних фінансових ресурсів пенсійного страхування. Даний коефіцієнт характеризує частку видатків, яка фінансується винятково за рахунок внутрішніх фінансових ресурсів пенсійного страхування. Чим вищий коефіцієнт, тим більший ступінь фінансової незалежності (автономії) пенсійного страхування.

У табл. 1 наведено результати розрахунків коефіцієнтів, які характеризують збалансованість формування та використання фінансових ресурсів державного пенсійного страхування.

Таблиця 1

Аналіз показників збалансованості формування та використання фінансових ресурсів ПФУ (складено автором на основі [2])

Показник	2013	2014	2015	2016	2017	Відхилення	
						2017/ 2013 рр.	2017/ 2016 рр.
Коефіцієнт забезпеченості внутрішніми фінансовими ресурсами	0,66	0,68	0,64	0,44	0,54	-0,12	0,10
Коефіцієнт співвідношення внутрішніх та зовнішніх фінансових ресурсів пенсійного страхування	2,95	2,12	1,75	0,77	1,18	-1,77	0,41
Коефіцієнт співвідношення зовнішніх та внутрішніх фінансових ресурсів пенсійного страхування	0,51	0,47	0,57	1,30	0,85	0,34	-0,45
Коефіцієнт автономії фінансових ресурсів	0,66	0,68	0,64	0,44	0,54	-0,12	0,10

Дані табл. 1 дозволяють зробити такі висновки:

1) коефіцієнт забезпеченості внутрішніми фінансовими ресурсами протягом 2013-2017 рр. коливався від 0,68 – у 2014 році до 0,44 – у 2016 році, тобто у ці роки відзначається відповідно найкраще та найгірше співвідношення внутрішніх фінансових ресурсів пенсійного страхування до загальної величини фінансових ресурсів пенсійного страхування. У 2017 році зафіксовано зниження коефіцієнта на 0,12 в.п. відносно 2013 року, однак це значення дещо краще, ніж у 2016 році;

2) протягом 2013-2016 років намітилася тенденція зменшення значення коефіцієнта співвідношення внутрішніх і зовнішніх фінансових ресурсів пенсійного страхування (з 2,95 до 0,77), що є негативним явищем і засвідчує погіршення фінансової збалансованості ресурсів державного пенсійного страхування. Однак у 2017 році відбулося його зростання на 0,41 і, відповідно, він становив 1,18;

3) впродовж аналізованого періоду відбулось в цілому зростання коефіцієнта співвідношення зовнішніх і внутрішніх фінансових ресурсів пенсійного страхування, що доводить посилення залежності Пенсійного фонду України від зовнішніх джерел фінансування;

4) коефіцієнт автономії фінансових ресурсів зазнав зниження протягом 2013-2016 рр., проте у 2017 році відзначається його певне зростання (на 0,10), що є свідченням незначного збільшення ступеня фінансової незалежності (автономії) державного пенсійного страхування.

Отже, у системі державного пенсійного страхування першочергове значення має збалансування формування та використання його фінансових ресурсів, що представлені відповідно доходами і видатками Пенсійного фонду. Дефіцитний бюджет ПФУ є свідченням неефективної політики у вищевказаній сфері. Дефіцит ПФУ, як правило, покривається за рахунок коштів державного бюджету.

Проведені розрахунки підтверджують, що пенсійна система в Україні надалі залишається залежною від трансфертів із державного бюджету. О. Драбик доречно зазначає, що за таких умов Пенсійний фонд замість перетворення в самоврядну, самоокупну організацію трансформується у державний фонд, який дотується з державного бюджету. Недоотримання Пенсійним фондом страхових внесків спричинено наявністю пільг та високими темпами скорочення як застрахованих осіб, так і страхувальників [3, с. 59].

Як наголошує Е. Лібанова, щорічне зростання суми дотацій Пенсійному фонду віддаляє можливість проведення пенсійної реформи. Насправді, щоб Пенсійний фонд України почав нормально функціонувати, не потрібне зменшення його видатків. Це зробити практично неможливо, зважаючи на нинішнє співвідношення пенсіонерів і платників страхових внесків. Треба збільшувати доходи, і для цього, як слушно зауважує Е. Лібанова, є тільки два способи: перший – забезпечити детінізацію

економіки й зарплат; другий – збільшити кількість робочих місць, щоб змінити співвідношення працюючих і непрацюючих. Не може бути такого неухильного зниження кількості платників у ПФУ, як останніми роками, оскільки цього ніяка система не витримає [4].

Отже, вищезазначені фактори справляють негативний вплив на процеси формування фінансових ресурсів державного пенсійного страхування та, відповідно, розбалансовують дохідну й видаткову частини бюджету ПФУ. Для покращення стану системи пенсійного страхування слід використовувати комплексний підхід та орієнтуватися на перспективу, оскільки рішення на короткостроковій дії не здатні вирішити сукупність масштабних проблем у сфері пенсійного забезпечення.

Література:

1. Сидорчук А. А. Теоретичні засади формування та використання фінансових ресурсів державного пенсійного страхування. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Економіка. 2013. Вип. 650-652. С. 93-100.

2. Пенсійний фонд. Ціна держави. URL: <http://cost.ua/budget/deficit/pension>. (дата звернення: 05.10.2018).

3. Драбик О. М. Формування бездефіцитного бюджету Пенсійного фонду для забезпечення належного соціального захисту населення. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 12(1). С. 58-62.

4. Лібанова Е. «Потрібно стимулювати економію». *Дзеркало тижня*. 2015. №10 (206). Дата оновлення: 30.03.2015. URL: http://www.nas.gov.ua/text/pdfNews/Libanova_interview_DT210315.pdf (дата звернення: 06.10.2018).

Дячук Анастасія Сергіївна

ст. гр. ФМ-22, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Коваль С. Л.

ОСОБЛИВОСТІ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ НА ОСВІТУ

Провідна роль у забезпеченні ефективного, стабільного розвитку держави належить бюджету, який є невід'ємною частиною ринкових відносин і одночасно ринковим інструментом реалізації державної політики. Від бюджету залежить фінансове середовище, що впливає на швидкий розвиток ринкових відносин, забезпечує макроекономічну рівновагу в економіці.

Видатки бюджетів на освіту спрямовані на створення потенціалу економічного зростання як найважливішого фактора у забезпеченні національної безпеки та добробуту країни, благополуччя кожної людини.

Саме фінансування освіти визнається однією із найважливіших інвестицій у людський капітал [1].

Необхідність зростання обсягу бюджетних коштів, що витрачаються на розвиток освіти, зумовлена завданнями підвищення ефективності та конкурентоспроможності економіки, структурними зрушеннями у сфері зайнятості, що визначають постійну потребу у підвищенні кваліфікації та підготовці кадрів, зростанні їх професійної мобільності. Існування зазначених факторів спричиняє необхідність пошуку нових підходів до вирішення питань бюджетного фінансування освіти.

Саме завдяки постійному зростанню видатків на освіту розвинуті країни зберігають провідні позиції у світовій економіці.

В Україні фінансування освіти відбувається за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів. Відповідно до Бюджетного кодексу України розподіл коштів між рівнями бюджетної системи відбувається з урахуванням принципу субсидіарності, тобто базується на максимальному наближенні надання послуг до споживача [2].

Так, у місцевих бюджетах зосереджено понад 60% видатків на освіту (зокрема, фінансове забезпечення освітніх закладів нижчих рівнів — дошкільної та середньої освіти).

Фінансування освіти на місцевому рівні відбувається за рахунок субвенцій. Відповідно до чинного законодавства України субвенції — це міжбюджетні трансферти які використовуються на певну мету в порядку, визначеному органом, який прийняв рішення про надання субвенції [2].

Субвенція спрямовується на оплату поточних видатків таких типів навчальних закладів:

- 1) загальноосвітні навчальні заклади усіх ступенів;
- 2) шкільні відділення навчально-виховних комплексів «дошкільний навчальний заклад — загальноосвітній навчальний заклад», «загальноосвітній навчальний заклад — дошкільний навчальний заклад»;
- 3) спеціалізовані школи (школи-інтернати), включаючи школи-інтернати з поглибленим вивченням окремих предметів і курсів для поглибленої підготовки дітей в галузі науки і мистецтв, фізичної культури і спорту, інших галузях, ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою; ліцеї (ліцеї-інтернати); гімназії (гімназії-інтернати); колегіуми (колегіуми-інтернати);
- 4) вечірні (змінні) школи;
- 5) загальноосвітні навчальні заклади для громадян, які потребують соціальної допомоги та реабілітації: загальноосвітні школи-інтернати, загальноосвітні санаторні школи-інтернати; спеціальні загальноосвітні школи-інтернати; загальноосвітні навчальні заклади для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, дитячі будинки (крім дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей);

б) спеціальні загальноосвітні навчальні заклади для дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку, навчально-реабілітаційні центри [3].

Як свідчить практика, сучасна система фінансування загальноосвітніх закладів не повністю забезпечує покриття необхідних видатків за рахунок бюджетних коштів. Законодавство України визначає пріоритетність освіти в державній політиці, при цьому застосовується нормативний підхід до визначення потреби у фінансуванні загальноосвітніх шкіл на основі стандартів витрат. Стандарти, які встановлені, придатні лише для розрахунку фінансування видатків великих шкіл.

На нашу думку, до стратегічних напрямів удосконалення системи бюджетного фінансування освіти варто віднести:

– забезпечення ефективного розподілу фінансових ресурсів на видатки освітніх послуг з місцевих бюджетів у розмірах, достатніх для розвитку навчальних закладів, враховуючи стан матеріально-технічної бази, можливості відтворення потенціалу науково-педагогічних кадрів та розвитку освіти і науки;

– посилення контролю та здійснення систематичного аналізу цільового використання коштів на освіту, забезпечення дієвих механізмів громадського контролю за їх витрачанням;

– удосконалення методів визначення обсягів фінансування освіти та розробка нормативів фінансування із врахуванням мінімальних соціальних стандартів, які дозволять встановити нижню межу обов'язкового фінансового забезпечення розвитку освіти [4].

З огляду на вищезазначене, можна зробити висновок, що ефективний розвиток освітніх послуг в Україні вимагає вдосконалення бюджетного фінансування освітніх закладів. Головною метою змін має стати висока якість надання освітніх послуг, що сприятиме розвитку інтелектуального потенціалу країни.

Література:

1. Волошин М. Роль держави у зростанні видатків на розвиток людського капіталу. *Економічний вісник університету*: збірник наукових праць учених та аспірантів ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». 2010. № 14. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Evu/2010_14/Voloshin.pdf.

2. Бюджетний кодекс України. URL: https://www.e-reading.club/chapter.php/1002290/62/Byudzhetniy_Kodeks_Ukraini.html.

3. Про деякі питання надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам: постанова Кабінету Міністрів України від 14 січня 2015 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/247889101>.

4. Малишко В.В. Фінансування вищої освіти в Україні: проблеми та перспективи. *Молодий вчений*. 2016. № 2. С. 64–67.

Дячук Марта Сергіївна
ст. гр. ФМ-22, ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Коваль С. Л.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

З'ясування сутності соціального захисту та соціального забезпечення набуває актуальності в умовах складної соціально-економічної ситуації в Україні, адже соціальний захист та соціальне забезпечення виступає одним із найважливіших індикаторів розвитку, стабільності та добробуту суспільства та умовою розбудови соціальної держави.

Вагому роль у реалізації соціального захисту і соціального забезпечення відіграють місцеві бюджети. Адже саме за рахунок коштів місцевих бюджетів забезпечується процес реалізації державної соціальної політики на місцевому рівні з позиції задоволення потреб різних соціальних груп населення.

Для розкриття сутності видатків місцевих бюджетів на соціальний захист та соціальне забезпечення необхідно з'ясувати зміст понять «соціальний захист та соціальне забезпечення».

Михайловська І.М. та Неліпович О.В. вбачають у соціальному захисті багаторівневу систему економічних, правових та соціальний відносин по управлінню соціальними ризиками суспільства для ліквідації їх небажаних наслідків та забезпечення належного рівня життя [1, с. 259].

Як систему державного гарантування прав громадян України на матеріальне забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, безробіття, втрати годувальника з незалежних від них обставин, а також у старості та інших випадках, передбачених законодавством України трактує соціальний захист З. М. Лободіна [2, с. 7].

З точки зору Атаманюка Р.Ф., Климчука І.Г., Козік О.М., соціальний захист є правилами перерозподілу суспільного багатства на користь людей, які тимчасово чи постійно потребують особливої підтримки з боку суспільства від багатих до бідних, від здорових до хворих, від молодих до літніх, тобто це також взаємозв'язок між урядом і всіма верствами населення [3, с. 53]

Під соціальним забезпеченням Шайхатдінов В.Ш. розуміє сукупність суспільних відносин між громадянами, з одного боку, й органами держави, місцевого самоврядування, організаціями з приводу надання громадянам за рахунок спеціальних фондів, бюджетних коштів, медичної допомоги, пенсій, допомог та інших видів забезпечення у випадку

настання життєвих обставин, що тягнуть за собою, втрату чи зниження доходу, підвищені витрати, малозабезпеченість, бідність – з іншого [4, с. 25].

На думку Аралова В.А та Левшина А.В соціальне забезпечення є однією з правових форм матеріального забезпечення: у старості, при непрацездатності, в разі настання інвалідності, хвороби, втрати годувальника та в інших випадках, передбачених законом [5, с.14].

З позиції Гусова К.Н., соціальне забезпечення – це форма вираження соціальної політики держави, спрямованої на матеріальне забезпечення певних категорій громадян за рахунок коштів державного бюджету і спеціальних позабюджетних державних фондів, у випадку настання обставин, що визнаються державою на даному етапі розвитку соціально значимими, з метою вирівнювання соціального положення цих громадян у порівнянні з іншими членами суспільства [6, с. 10].

Зазначені визначення відображають різні підходи до трактування понять, проте об'єднує їх те, що кінцевою метою соціального захисту та соціального забезпечення є підтримка добробуту населення та попередження соціальної напруги, яка може бути спричинена майновою нерівністю чи соціальним походженням.

Важлива роль у реалізації соціального захисту і соціального забезпечення належить місцевим бюджетам. Адже саме за рахунок коштів місцевих бюджетів забезпечується процес реалізації державної соціальної політики на місцевому рівні з позиції задоволення потреб різних соціальних груп населення. Видатки місцевих бюджетів відображають сутність місцевих бюджетів у функціонуванні місцевого господарства, проведенні інвестиційної політики, утриманні об'єктів соціально-культурного призначення, охороні навколишнього природного середовища, здійсненні соціального захисту населення.

О. Василик та К. Павлюк, визнаючи видатки місцевих бюджетів, вказують на їх соціальне призначення та безпосередній зв'язок інтересами широких верств населення, вплив на соціальні процеси в державі та, рівень добробуту населення, освіченості, забезпеченості медичними послугами, а також послугами в галузі культури, спорту, соціальної захищеності на випадок непередбачуваних обставин» [7, с. 103].

Для ефективного використання бюджетних коштів на соціальний захист та соціальне забезпечення, розподіл видатків здійснюється за принципом субсидіарності, що передбачає наближення гарантованих послуг до їх безпосереднього споживача. Видатки бюджетів мають безпосередній вплив на суспільний добробут населення та ступінь задоволення життєво необхідних потреб кожної людини, зокрема не на мінімальному, а на соціально достатньому рівні.

Отже, необхідність видатків місцевих бюджетів на соціальний захист та соціальне забезпечення полягає у необхідності:

- підтримки ефективного та стабільного функціонування країни;
- перерозподілу доходів у суспільстві на користь найбільш вразливих членів спільноти, що дозволяє попередити соціальну напруженість через майнову та соціальну нерівність;
- управління соціальними ризиками.

Роль органів місцевого самоврядування у вирішенні питань щодо соціального захисту значно зросла, що спричинено безпосереднім зв'язком з населенням, необхідністю врахування територіальних проблем та можливістю оперативного проведення необхідних змін. Ефективне здійснення видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення на місцевому рівні забезпечить стабільне функціонування держави загалом та щасливе існування суспільства у майбутньому.

Література

1. Михайловська І.М., Неліпович О.В. Система соціального захисту населення в Україні: сутність, основні складові та напрямки вдосконалення: *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 6. С. 255–264.

2. Лободіна З.М. Бюджетне фінансування соціального захисту в Україні. *Вісник ТНЕУ*. 2014. № 3. С. 7–19.

3. Атаманюк Р.Ф., Климчук І.Г., Козік О.М. Стан соціального захисту населення в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2017. № 3. С. 50–58.

4. Шайхатдинов В.Ш. Право социального обеспечения: навч. посіб.: Юрайт. 2012. С. 25.

5. Аралов В.А., Левшин А. В. Социальное обеспечение в СССР. Москва: Госполитиздат, 1959. 314 с.

6. Гусов К.Н. Право социального обеспечения: навч. посіб.: Київ: «Проспект», 1999. 210 с.

7. Василик О. Д., Павлюк К. В. Державні фінанси України: підручник. Київ: Центр навч. літ., 2003. 608 с.

Дячун Павло Володимирович

ст. гр. МЕВМАМ-11, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Братко О. С.

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ ЯК ФАКТОР ЗМІЦНЕННЯ БРЕНДУ

Актуальність теми полягає у тому, що як великі транснаціональні компанії, так і невеликі організації у всьому світі змінюють своє бачення

функціонування та формулюють нові стратегії, які дозволили б їм краще реагувати на потреби не лише споживачів, партнерів, суспільства, а й навколишнього середовища. Однією з складових успішної стратегії, що зміцнює бренд компанії, приваблює клієнтів та утримує найкращих працівників стають саме принципи соціальної відповідальності [1].

Основоположне обґрунтування сутності соціальної відповідальності бізнесу було зроблено у працях П. Друкера, Ф. Котлера, М. Портера, Г. Прингла, М. Томпсона, М. Фрідмана, а серед вітчизняних науковців, які вивчали дане питання, були А. Крєтова, С. Мельник, Г. Осовська, О. Федорова.

Соціальна відповідальність бізнесу виникла у вигляді окремого напрямку в 70-80 роках ХХ століття в західних країнах. Раніше реалізація методів і принципів корпоративної соціальної відповідальності проводилася нечасто, ця діяльність не була інституціалізована, а була швидше проявом активності окремих представників бізнесу та наукової спільноти. Сьогодні все більша кількість компаній дотримуються принципів соціальної відповідальності. Одна з основних переваг – зміцнення позицій бренду[2].

Дослідження показали, що для 70% європейських споживачів соціальна відповідальність компанії впливає на вибір торгової марки при купівлі товару. Пята частина європейців готова платити більше за товари, які, наприклад, вироблені з мінімальною шкодою для природи

Результати дослідження Reputation Institute показали, що лідером у рейтингу соціально відповідальних компаній стала компанія Google, витіснивши Microsoft, який очолював даний рейтинг декілька років. До десятки компаній з найкращою репутацією в сфері корпоративної соціальної відповідальності також увійшли Volkswagen, BMW, Apple, Lego, WaltDisney, IntelandRolex (tie) та Daimler [3].

Прикладом соціальної відповідальності є діяльність «McDonald's», зокрема, їх соціально орієнтовані програми та благодійні акції. За час роботи компанії в Україні були організовані та підтримані різноманітні соціальні програми благодійного, спортивного та мистецького спрямування. «McDonald's» проводить акції для придбання медичного обладнання різних профілів для українських лікарень.

Компанія також займається екологічною діяльністю, зокрема працює над такими проектами, як переробка ламп та картонних відходів, використання пакетів, які розкладаються, гарантуючи безпеку для споживачів та довкілля[4].

Отже, корпоративна соціальна відповідальність - це концепція, відповідно до якої організації враховують інтереси суспільства та беруть на себе відповідальність за вплив їх діяльності на замовників, постачальників, працівників, акціонерів, місцеві спільноти та інші

зацікавлені сторони суспільної сфери. Це зобов'язання виходить за рамки встановленого законом зобов'язання дотримуватися законодавства і передбачає, що організації добровільно приймають додаткові заходи для підвищення якості життя працівників та їх сімей, а також місцевої громади та суспільства в цілому[5]. Базуючись на результатах досліджень нами було визначено основні переваги соціальної відповідальності для бізнесу:

1. Репутація
2. Гарні партнерські відносини
3. Підвищення лояльності персоналу
4. Економія ресурсів
5. Залучення інвестицій і вихід на міжнародні ринки
6. Підвищення ефективності управління та мінімізації нефінансових ризиків.

Застосування заходів з корпоративної соціальної відповідальності впливає на імідж компанії, зміцнення її позицій на ринку, обсяги нематеріальних активів, мотивування співробітників, оптимізацію операційних процесів та зменшення витрат, лояльність працівників, споживачів та інвесторів тощо. Це, в свою чергу, підвищує конкурентоспроможність бренду компанії та зміцнює її конкурентну позицію.

Література:

1. Corporate Social Opportunity: Seven Steps to Make Corporate Social Responsibility work for Your Business. David Grayson & Adrian Hodges. 115.
2. Благов Ю. Е. Корпоративная социальная ответственность: эволюция концепции: *Высш. шк. менеджмента СПбГУ*. – 2-е изд. – СПб: Высш. шк. менеджмента, 2011.
3. Ackerman R. W. How companies respond to social demands: *Harvard Business Review*. Vol. 51 (4). P. 88–89.
4. Фундація Дім Рональда МакДональда в Україні. URL: <http://rmhc.org.ua/>
5. КСВ – Корпоративна соціальна відповідальність || CSR – Corporate Social Responsibility. URL: [http:// https://www.srm-ukraine.org/ksv-korporativna-socialna-vidpovidalnist-II-csr-corporate-social-responsibility/](http://https://www.srm-ukraine.org/ksv-korporativna-socialna-vidpovidalnist-II-csr-corporate-social-responsibility/)

Задворна Віта Степанівна
ст. гр. МЕВМБм-11, ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Братко О. С.

ПЕРСПЕКТИВИ МІЖНАРОДНОГО ІНВЕСТУВАННЯ У ЗАЛІЗНИЧНУ ТРАНСПОРТНУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ

В українській економіці однією з провідних галузей є залізничний транспорт, що слугує для дальніх і масових перевезень майже всіх видів продукції і товарів. Залізничний транспорт має ряд переваг для іноземних інвесторів: регулярність перевезень, низькі тарифи порівняно з європейськими та відносна безпека. Також Україна має вигідне географічне положення на перетині транспортних кордонів Схід-Захід та Балтика-Чорне море.

Питання інвестування в залізничний транспорт розглядали такі вчені як Бойко О.В., Гурнак В.М., Лікаренко Я.Я., Сич Є.М., Савицька Г.П., Кондратюк М.В. та ін. Як показує аналіз наукової літератури з цієї проблеми, активізація інвестиційної діяльності в Україні є необхідною передумовою сталого розвитку та неможлива без відповідного забезпечення сприятливого інвестиційного клімату.

Пошук інвесторів для залізничного транспорту, у тому числі й зарубіжних, залучення кредитів міжнародних фінансово-кредитних установ гальмовано несприятливим інвестиційним кліматом. Проте розташування України на головному європейсько-азіатському перехресті транспортних сполучень із перспективою збільшення обсягів перевезень примушує інвесторів змінити свої погляди і ставлення до фінансування галузі [1].

За наявності великого потенціалу залишаються невирішеними загальнодержавні економічні проблеми: багаторазове зростання цін на матеріальні ресурси, що веде до значного скорочення реальних доходів транспорту; низький рівень іноземних та вітчизняних інвестицій у фінансування техніко-технологічної модернізації транспорту; низька конкурентоспроможність залізничного транспорту на зовнішніх і внутрішніх перевезеннях; недостатня ефективність функціонування різних видів транспорту, що призводить до повільного вирішення питань щодо того, щоб привести у відповідність з обсягами виконуваної роботи експлуатаційний персонал і основні фонди, транспортну інфраструктуру, а також з утриманням непрофільних для галузі об'єктів; низькі темпи впровадження технологій ресурсозбереження.

Задля усунення даних проблем 18 квітня 2018 року в Києві відбулась перша міжнародна конференція «Залізниці України. Розвиток та

інвестиції». Ключовим питанням якого було реформування залізниць України – формування конкурентного ринку залізничних послуг.

У 2018 році "Укрзалізниця" та американська корпорація General Electric підписали семирічний контракт на мільярд доларів [2]. Так, відповідно до домовленостей, співробітництво передбачатиме декілька етапів. На першому етапі General Electric поставить ПАТ "Укрзалізниця" 30 дизельних локомотивів GE33A Evolution. На другому етапі американці повинні поставити протягом семи років до 175 тепловозів.

Застосування схеми «інвестиції + інновації → залізниця → інноваційні послуги» спонукає до застосування міжнародного досвіду під час розробки прогресивних технологій та нового обладнання. Позитивним прикладом використання новітніх технологій є будівництво швидкісних залізниць і запуск швидкісних поїздів в Китаї [3]. Перший такий поїзд CRH-380A може рухатись зі швидкістю 380 км/год, а його тестова рекордна швидкість – 486,1 км/год. У Швейцарії запустили інноваційний сервіс EasyRide, що дозволяє подорожувати без квитка, уникаючи черг в касах на вокзалах та незручностей із паперовими та електронними квитками [4]. Пасажирам потрібно лише відкрити програму на своєму смартфоні і зареєструватись перед початком поїздки. Після завершення подорожі поставити позначку кінцевого місця призначення, програма вираховує пройдений шлях та застосовує найнижчий тариф.

Отже, при визначенні пріоритетів інвестування необхідно виходити з наявних конкурентних переваг на світовому ринку, що виражаються в наявності розробок високих технологій. Збільшення інвестиційної привабливості залізничної галузі дозволить: залучити національних і зарубіжних інвесторів, забезпечити розвиток технологічної і виробничої бази, стабілізувати виробничу, наукову і комерційну діяльність, підвищити якість і привабливість перевезень, підвищити конкурентоспроможність підприємств залізничного транспорту України.

Література:

1. Surface transportation. Many factor affects investment decisions. – United States General Accounting Office (GAO), Report to the ranking minority member, Comitee on commerce, science and transportation, US Senate. June 2004. URL: <http://gao.gov/news.iteurs/olo4744.golf>

2. General Electric. URL: <https://www.ge.com/power>.

3. CRH380A High Speed Train. URL: <https://www.railway-technology.com/project>.

4. Swiss railways launches ticketless travel through its app. URL: <https://www.thelocal.ch/20181004/swiss-railways-launches-ticketless-travel-through-its-app>.

ФІНАНСОВО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У МИТНІЙ СФЕРІ

Питанням правового регулювання фінансової відповідальності присвячено достатню кількість різноманітної наукової літератури. В аспекті наукової розробки цієї проблеми особливої уваги заслуговує фундаментальна праця А. Іванського, в якій зроблено теоретичний аналіз фінансово-правової відповідальності [1]. Науковцем досліджено сутність фінансово-правової відповідальності, фінансового правопорушення, фінансово-правових санкцій та здійснено диференціацію зазначених правопорушень і санкцій.

Проблеми юридичної відповідальності суб'єктів фінансового права у механізмі правового забезпечення фінансової безпеки України аналізувала Е. Дмитренко [2]. Вчена комплексно висвітлила інститут фінансової відповідальності суб'єктів фінансових відносин та визначила його місце у механізмі правового забезпечення фінансової безпеки, детально розглянула підстави відповідальності суб'єктів фінансового права та їх вплив на фінансову безпеку України, виокремила проблеми застосування фінансової відповідальності за бюджетні, податкові правопорушення, правопорушення у сфері державних (місцевих) запозичень, грошового обігу та розрахунків, валютного регулювання та фінансової безпеки держави. Попри значне зацікавлення науковців проблематикою фінансово-правової відповідальності чимало питань і досі залишаються поза увагою юристів-фінансистів. Зокрема, це стосується фінансової відповідальності у сфері митного регулювання.

Глибокі соціально-економічні та політичні зміни, що відбуваються у нашій країні, зумовлюють необхідність перегляду та вдосконалення її правової й фінансової систем, приведення до відповідності з тими завданнями, які висуває перед собою суспільство і держава на даному етапі свого розвитку. Особливу увагу доцільно приділити тим її інститутам, регулювання яких потребує наукового осмислення та радикальних перетворень. Сьогодні до складу таких можна віднести відповідальність за порушення митного законодавства.

Аналіз чинного законодавства України дозволяє зробити висновок, що відповідальність за порушення митного законодавства є міжгалузевим правовим інститутом, який об'єднує в собі норми різних галузей законодавства. Так, за порушення митних правил передбачена

адміністративна відповідальність (ст. ст. 458–485 Митного кодексу України (далі – МК України); за переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї, боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї та бойових припасів до неї), спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, а також наркотичних засобів, психотропних речовин їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів, передбачена кримінальна відповідальність (ст. ст. 201, 305 Кримінального кодексу України); за вчинення правопорушень, пов'язаних з підприємницькою діяльністю у митній сфері, передбачена цивільна відповідальність (наприклад, митно-брокерська діяльність – ст. 416–419 МК України).

Обов'язковою умовою переміщення товарів через митний кордон України та розпорядження ними згідно з заявленим режимом є сплата митних платежів. Згідно ч. 2 ст. 1 МК України відносини, пов'язані із справлянням митних платежів, регулюються цим Кодексом, Податковим кодексом України (далі – ПК України) та іншими законами України з питань оподаткування [3]. Відповідно до пп. 6 п. 2 ст. 544 МК України одним із завдань митниці є забезпечення справляння митних платежів, контроль правильності обчислення, своєчасності та повноти їх сплати, застосування заходів щодо їх примусового стягнення у межах повноважень, визначених цим Кодексом, ПК України та іншими актами законодавства України [3]. У п. 27 ч. 1 ст. 4 МК України зазначено, що до митних платежів відноситься мито, акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції), податок на додану вартість із ввезених на митну територію України товарів (продукції) [3]. Відповідно до пп. 14.1.113 п. 14.1 ст. 14 ПК України митні платежі це податки, що відповідно до цього Кодексу або митного законодавства справляються під час переміщення або у зв'язку з переміщенням товарів через митний кордон України та контроль за справлянням яких покладено на контролюючі органи [4]. Правила оподаткування товарів, що переміщуються через митний кордон України, митом регламентуються Розділом IX Глави 42 МК України, акцизного податку та податку на додану вартість – Розділами V та VI ПК України.

Загальновідомо, що правові основи оподаткування є інститутом фінансового права. Тому фінансово-правові норми регулюють відносини, пов'язані з митними платежами, і ці відносини у деякій мірі є предметом фінансового права, а саме є податковими відносинами, норми яких регламентують процес фінансової діяльності у напрямку акумулювання доходів бюджетної системи.

У випадку неналежного виконання обов'язку із сплати митних платежів може бути застосована фінансово-правова відповідальність (ст. ст. 109–1281 Глави 11 ПК України) [4]. Слід також зазначити, що згідно ч. 1 ст. 302 МК України після закінчення встановлених цим Кодексом та ПК України строків сплати митних платежів на суму податкового боргу нараховується пеня у розмірі та порядку, визначених ПК України [3]. Відповідно до ч. 1 ст. 303 МК України у разі несплати або неповної сплати митних платежів у встановлений строк такі платежі стягуються в порядку та строки, визначені ПК України [3].

Узагальнюючи викладене, можна зробити висновок, що поряд з адміністративною, кримінальною, цивільною, є також і фінансова відповідальність за порушення митного законодавства. Фінансова відповідальність за порушення митного законодавства – це правовідносини, що виникають у зв'язку з вчиненням фінансового правопорушення у сфері державної митної справи, змістом яких є застосування уповноваженими державними органами до правопорушника заходів покарання, передбачених фінансово-правовими санкціями. Означений вид юридичної відповідальності може бути застосований за невиконання або неналежне виконання обов'язку зі сплати митних платежів та за порушення порядку здійснення валютних операцій у сфері зовнішньоекономічної діяльності у вигляді штрафу та/або пені. Вивчення характерних ознак фінансової відповідальності у митній сфері дає підстави для твердження про існування інституту фінансової відповідальності у сфері митного регулювання. Разом з цим інститут фінансової відповідальності у сфері митного регулювання недостатньо регламентований чинним законодавством України, йому притаманна низка проблемних моментів і він потребує подальших наукових розвідок.

Література:

1. Іванський А. Й. Фінансово-правова відповідальність: теоретичний аналіз: монографія. Одеса: Юридична література, 2008. 504 с.
2. Дмитренко Е. С. Юридична відповідальність суб'єктів фінансового права у механізмі правового забезпечення фінансової безпеки України: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2009. 592 с.
3. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.
4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Важливу роль у підвищенні конкурентоспроможності економіки та відновлення її зростання відіграє розвиток малого підприємництва. Досвід щодо реалізації державної фінансової політики підтримки малого підприємництва в Україні вимагає нових підходів до функціонування відповідних інститутів підтримки малого підприємництва.

Державну політику фінансової підтримки розвитку підприємництва слід розглядати як складову економічної політики, визначаючи її основні взаємозв'язки з іншими напрямками і сферами господарювання; структурувати функції держави у сфері управління процесами розвитку підприємництва; аналізувати й оцінювати вплив зовнішніх і внутрішніх чинників на ефективність функціонування підприємницького сектору економіки; планувати і прогнозувати результати функціонування підприємницького сектору економіки та визначати їхній вплив на розвиток національної економіки; свідомо створювати сприятливі умови для ефективного розвитку суб'єктів підприємництва, запобігаючи появі негативних умов і чинників господарювання; розробляти механізми реалізації державної політики сприяння ефективному розвитку підприємництва [1, с.323].

На сучасному етапі державотворення варто відмітити розпорошеність повноважень між різними інститутами державної фінансової підтримки малого підприємництва, зокрема потрібно забезпечити створення агентства зі спеціальними повноваженнями яке повинно стати базою для формування спеціалізованого уповноваженого органу, відповідального за реалізацію підтримки щодо малого підприємництва.

В даний час у складі Міністерства економічного розвитку та торгівлі функціонує Департамент розвитку підприємництва та регуляторної політики, ефективність функціонування якого у якості центрального органу підтримки малого підприємництва залежатиме від достатнього обсягу повноважень для координації різних міністерств та відомств, ефективної структури управління та фінансової стабільності.

На регіональному рівні для забезпечення державно-приватного партнерства та максимального наближення наявних механізмів фінансової підтримки до її безпосередніх та потенційних користувачів необхідно створити місцеві центри підтримки бізнесу, що підпорядковуватимуться

спеціально уповноваженому органу та співпрацюватимуть із регіональними фондами підтримки підприємництва.

Дослідження застосовуваних нині в Україні фінансових інструментів державної підтримки показало, що вони використовуються неефективно, їх перелік не є достатнім та державні програми підтримки позбавлені достатнього обсягу фінансування.

Основні напрями державної фінансової політики розвитку малого підприємництва мають бути орієнтовані на:

- продовження розробки середньо- та довгострокових стратегій розвитку малого підприємництва на державному та регіональному рівнях із забезпеченням належного бюджетного фінансування та оцінки реалізації запроваджених програм;

- збереження функціонування діючих підприємств, оскільки є тенденція до їхнього закриття, що зумовлено зниженням фінансових можливостей;

- забезпечення якісного розвитку суб'єктів господарювання, що досягається: посиленням експортної спроможності вітчизняних малих підприємств; спрощенням доступу до сучасних технологій; підвищенням рівня їхньої конкурентоспроможності; забезпеченням доступу підприємств до довгострокових кредитів для розширення існуючих та побудови нових виробництв, доступу до інформації про державні, муніципальні або приватні програми;

- застосування міжнародних стандартів оцінки державного регуляторного впливу на розвиток підприємництва, зокрема методики Євростату та Організації економічного розвитку та співробітництва з метою забезпечення порівняння даних;

- забезпечення доступу вітчизняних малих підприємств до європейських програм фінансової підтримки, таких як COSME та CIP та їх підключення до європейського порталу фінансової підтримки «Access to finance»;

- залучення представників підприємницької спільноти до складу тендерних комісій та розширення можливостей участі у публічних закупівлях шляхом: досягнення балансу централізації закупівель та їхнє введення до системи цілісного економічного розвитку країни; спрощення вимог до потенційних учасників у процедурах державних закупівель непрямыми засобами; встановлення стимулюючих конкурентних обмежень для суб'єктів малого та середнього підприємництва; а також напрацювання процедур запобігання монопольному становищу чи встановленню узгоджених дій суб'єктів господарювання чи органів державної влади у сфері державних закупівель, що здійснюються за неконкурентними правилами.

Розробка відповідних заходів державної фінансової політики розвитку підприємництва сприятиме стимулюванню їх розвитку.

Література:

1. Квасниця О.В. Пріоритетні напрями реформування державної фінансової політики розвитку підприємництва в Україні. *Формування фінансового механізму сталого розвитку України*: моногр. / за ред. д-ра екон. наук, проф. О.П.Кириленко та д-ра екон. наук, доц. О.І.Тулай. Тернопіль: ТНЕУ, 2017. 414с.

Запальська Ірина Вікторівна

ст. гр. ФМНВ -21

Нововолинський навчально-науковий

інститут економіки та менеджменту ТНЕУ

Науковий керівник - к.е.н., доцент Румянцева Г.І.

ДЕФІЦИТ БЮДЖЕТУ:

ПРИЧИНИ УТВОРЕННЯ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

З-поміж усіх проблем сучасного суспільного життя найбільшу частку займають фінансові питання, особливо доходи і видатки держави, дефіцит бюджету та державний борг. Ця тема залишається актуальною на протязі багатьох десятиліть в результаті відсутності збалансованості бюджету, що зумовлена безперервним процесом проведення реформ різних галузей економіки та підсилена дією взаємопов'язаних між собою внутрішніх і зовнішніх факторів. Відсутня послідовність у проведенні соціально-економічних змін, перманентні політичні протиріччя та несприятлива економічна кон'юнктура загострили проблеми у системі державних фінансів.

Передусім, економічні труднощі спричинили утворення бюджетного дефіциту, які в результаті зумовлюють виникнення негативних фінансових та соціальних ефектів, відсутність адекватних до вимог часу стратегії розвитку національної економіки в умовах дефіцитності бюджету та неефективний механізм залучення позик як джерела фінансування дефіциту й непродуктивне їх використання призвели до швидкого накопичення боргу і концентрації платежів стосовно його обслуговування. Згідно цього, функціонування бюджетного механізму значною мірою залежить від шляхів скорочення дефіциту бюджету та забезпечення ефективного управління ним.

У процесі закладення теоретичних і практичних основ державних фінансів вітчизняні та зарубіжні вчені-економісти розробили підходи до обґрунтування сутності незбалансованості бюджету держави, проте

потребує подальшого дослідження проблема комплексного вивчення причин, наслідків та напрямків управління дефіцитом державного бюджету.

Дослідженню проблемних аспектів бюджетного дефіциту присвячені праці українських вчених: В.П.Андрущенко, О.І.Барановського, О.Д.Василика, Т.П.Вахненко, В.М.Гейця, Л.П.Гладченко, А.І.Даниленка, В.В.Дем'янишина, М.М.Єрмошенка, О.Д.Заруби, І.О.Луніної, К.В.Павлюк, Ю.В.Пасічника, М.І.Савлука, В.М.Федосова, О.А.Фрадинського, С.І.Юрія й ін. Вивчали питання незбалансованості бюджету Д.П.Боголепов, М.І.Мітіліно, М.Д.Мордвінов, І.Х.Озеров, М.М.Сперанський, М.М.Соболев. Серед зарубіжних дослідників варто відзначити роботи Ш.Бланкарта, Дж.Б'юкенена, А.Вагнера, Б.Гербера, Е.Кардосо, Дж.Кейнса, Дж.Копітца, Дж.Левіна, А.Лернера, Р.Масгрейва, У.Олівера, Д.Патінкіна, А.Премчанда, К.Родрігеса, П.Самуельсона, Дж.Стігліца, В.Танзі, М.Фрідмена, Ф.Хайека, Дж.Хікса, Й.Шумпетера та ін.

Бюджетний дефіцит - дуже складне економічне явище, у якому віддзеркалюються різні аспекти соціально-економічного розвитку суспільства, ефективність економічної політики держави. Він має різні вияви, характеризується розмаїттям причин, чинників і наслідків.

Гордєєва Л.П. в своїй книзі «Фінанси України», дає більш об'ємне визначення дефіциту бюджету: бюджетний дефіцит виражає такі об'єктивні економічні відносини, які виникають між учасниками суспільного виробництва, в процесі використання грошових коштів поверх закріплених джерел прибутків бюджетів, що є, внаслідок зростання граничних витрат виробництва.

Утворення бюджетного дефіциту може бути спричинене не тільки завдяки об'єктивним причинам, але й суб'єктивним. Проблема бюджетного дефіциту стосується не тільки обмеженості можливостей держави мобілізувати необхідні їй доходи, а й раціоналізації витрат держави.

До суб'єктивних причин, які пов'язані з неприродними та свідомими діями держави, в результаті яких утворюється бюджетний дефіцит, відносять:

- кризові явища в економіці, її розруха, яка супроводжується зменшенням обсягу валового внутрішнього продукту, стрімким падінням ефективності виробництва та інфляційними процесами;

- відсутність ефективності як у внутрішніх так і в зовнішніх фінансово-кредитних зв'язках;

- існування значного рівня тіньового сектору економіки та незадовільний рівень податково дисципліни;

- значне збільшення і недоцільна структура бюджетних витрат;

- непомірний зріст соціальних витрат в порівнянні з темпами приросту валового внутрішнього продукту;
- непомірні видатки на утримання управлінського апарату;
- непомірні витрати на мілітаризацію та оборону держави у мирний час;
- неспроможність уряду підтримувати контроль за фінансовою ситуацією в державі;
- неефективність, відсутність узгодженості та часта змінність фінансового законодавства;
- ігнорування та усвідомлене ухилення суб'єктами фінансових відносин від забезпечення виконання чинного законодавства;
- корупційність органів судової влади і правоохоронних органів, державної влади, державного управління, місцевого самоврядування, що спонукає до узгодження недієвих рішень та управлінських дій у бюджетній сфері і як наслідок спричиняють бюджетний дефіцит.

Внаслідок об'єктивних причин, пов'язаних з примусовими діями держави виникає потреба у збільшенні видатків бюджету при недостатньому обсягу доходів, зокрема:

- надзвичайні обставини (стихійні лиха, техногенні аварії, екологічні катастрофи, війни, тероризм);
- необхідність здійснення великих державних вкладень у розвиток економіки з метою її структурної перебудови;
- необхідністю підвищення рівня доходів громадян у зв'язку з відставанням їхнього обсягу від прожиткового мінімуму.

У програму конкретних заходів стосовно скорочення дефіциту бюджету варто включити та послідовно застосовувати такі заходи, які одночасно стимулюватимуть приплив коштів у бюджетний фонд країни сприяють скороченню державних витрат. Зокрема, до таких заходів можна віднести:

- зміну напрямків інвестування бюджетних засобів у галузі народного господарства з метою значного підвищення фінансової віддачі від вкладених коштів;
- запровадження жорсткого контролю за раціональним та ефективним використанням коштів бюджетів усіх рівнів;
- зниження витрат на військово-промисловий комплекс;
- фінансування лише найважливіших соціальних програм, тимчасовий мораторій на прийняття нових соціальних програм, що потребують значного бюджетного фінансування;
- заборону Центральному банку України надавати кредити урядовим структурам будь-якого рівня без належного оформлення заборгованості державними цінними паперами;

Отже, для підтримки бюджетного дефіциту на рівні, що відповідає таким макроекономічним цілям, як контроль за інфляцією, підвищення інвестиційної активності всіх фінансових ресурсів, зростання загального економічного потенціалу суспільства, що в свою чергу забезпечує приріст доходної бази бюджету і відповідно, збільшення обсягу державних послуг потрібна ефективна бюджетна політика, яка у свою чергу залежить від ефективної податкової політики та якісної політики бюджетних видатків.

Література:

1. Глухова В.І. Дефіцит державного бюджету та його погашення / В.І.Глухова, М.В. Покутня // *Фінансова політика та інвестиції*. 2016. №1. С.17.
2. Д'яконова І.І. Бюджетний дефіцит і його регулювання у перехідній економіці України: дис... канд. екон. наук: 08.04.01 / *Українська академія банківської справи*. Суми, 2015. 182 с.
3. Янів Л. М., Зінченко О. А. Проблеми дефіциту державного бюджету України і шляхи їх розв'язання. *Вісник Дніпропетровського університету*. 2016. №6. С. 12–14.

Зварич Тетяна Ігорівна

ст. гр. МЕВМАМ-11, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Мигаль О.Ф.

РОЗРОБКА РЕКЛАМНОЇ КАМПАНІЇ ПІДПРИЄМСТВА НА ЗАРУБІЖНИХ РИНКАХ

Реклама, будучи часткою масової культури, спрямованої, зокрема, на людей середнього віку й молодь, містить дуже потужний вплив на всі групи суспільства.

Для сучасної молодшої людини реклама стає, свого роду, демонстраційним матеріалом, світом думок, нових ідей та цінностей, тому що в сфері її впливу є, як виявилось, не лише інформація про товари, але й норми суспільної взаємодії. Рекламна кампанія - це розроблений комплекс різних звернень, які з'являються в ЗМІ протягом певного часу [1, с. 27]. Рекламна кампанія розробляється для досягнення поставлених цілей і вирішення проблем. Вона і є двигуном торгівлі, тому що створює стереотип про необхідність споживання тих або ж інших продуктів і послуг, або ж впровадження продуктів певної марки, вона сприяє формуванню поведінки покупця, який пристосовується і звикає до певних товарів, продуктів і, внаслідок цього, купує їх.

Проблематика розробки ефективної рекламної кампанії знаходить своє відображення в працях безлічі вітчизняних та іноземних науковців,

зокрема таких як: Багіїв Г. Л., Близнюк С. В., Веселов С.В., Гаркавенко С.С., Должанський І. З., Загорна Т. О., Кочеткова А.І. та ін.

В даний час майже всі підприємства незадоволені власним становищем на українському ринку, деякі бажають розширити своє виробництво на іноземні ринки продуктів або послуг, щоб досягти вдосконалення функціонування підприємства треба застосувати рекламні інструменти, а саме втілити в життя розробку рекламної кампанії.

Для кращого розуміння суті рекламної кампанії, вважаю, стане доцільним привести приблизний проект її проведення.

Рекламну кампанію слід продумувати наступним чином:

1. Аналізування рекламної ситуації та стану зарубіжного ринку.
2. Визначення цілей реклами.
3. Визначення цільової аудиторії.
4. Формування кошторису витрат на рекламу і контроль за її виконанням.
5. Вибір засобів розповсюдження реклами.
6. Формування рекламного повідомлення.

Дослідження покупців та ситуації на міжнародних ринках може допомогти виявляти групи більш можливих клієнтів і виявити можливості становлення фірми на зарубіжному ринку продуктів або ж послуг. Вони дозволяють зрозуміти, як покупці сприймають їх продукти та продукти конкуруючих підприємств. Необхідним нюансом розробки рекламної кампанії вважається потреба досягнення лояльності та відданості клієнтів. Відданість потенційного клієнта - загальне поняття, на яке впливає ставлення покупця до марки і його вірогідність періодично купувати продукти наданої марки [2, с. 51]. Для виявлення потужних, слабких сторін і здатності боротись з проблемними ситуаціями, потрібно організувати SWOT-аналіз підприємства, яке планує вийти на міжнародний ринок.

Отже, вивчення та дослідження підприємства відіграють роль головного робочого інструмента в розробці дієвої маркетингової кампанії.

При розробці рекламної стратегії потрібно не забувати не лише про цілі та маркетингові ідеї, але, наприклад, і про здатність профінансувати рекламну кампанію, тобто необхідно розробити рекламний бюджет. Підприємство повинною правильно застосувати власні гроші для рекламної кампанії. Також по можливості треба підключити нових інвесторів, які допоможуть підприємству підняти на новий рівень.

Для того, щоб вибрати вірний спосіб поширення рекламної інформації, потрібно скористатися інформацією з аналізу рекламної роботи підприємства та маркетингових досліджень, зроблених протягом його діяльності. Потрібно скласти медіа-план на один рік з урахуванням даних видів реклами - участь в інтернаціональних виставках, просування

роботи підприємства на телебаченні або ж радіо, розміщення реклами в газетах, журналах, на білбордах та ін.

Після розробки медіа-плану потрібно скласти бюджет рекламної кампанії. Оцінка ефективності рекламної кампанії дозволить передбачити, який ефект буде від наступної кампанії, і чи варто дотримуватись її основних моментів у майбутньому.

Впровадження конкретних заходів дозволить підприємству досягти поставлених рекламних цілей, покращити його імідж та репутацію, викликати довіру в клієнтів, збільшити збут продукції, що виробляється на підприємстві, підвищити конкурентоспроможність, вийти на новий рівень - зарубіжний ринок продуктів і послуг.

Література:

1. Гаркавенко С.С. Маркетинг. Підручник. - 4-е вид. доп. - Київ: Лібра, 2006. 720 с.
2. Петруня Ю.Є., Маркетинг: Навч. посібник. К.: Знання, 2007. 325 с.

Кавецький Андрій Сергійович

ст. гр. Ф-41, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., ст. викладач Петрушка О. В.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

Пенсійний фонд України (ПФУ) – центральний орган виконавчої влади, що здійснює керівництво й управління солідарною системою загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, провадить збір, акумуляцію та облік страхових внесків, призначає пенсії і готує документи для їх виплати, забезпечує своєчасне та в повному обсязі фінансування і виплату пенсій, допомоги на поховання, інших соціальних виплат.

Доходи та видатки Пенсійного фонду України відображаються у його бюджеті. Бюджет Пенсійного фонду – планутворення і використання цільового страхового фонду, що формується за рахунок страхових внесків до солідарної системи та надходжень з інших джерел (державний бюджет, фонди соціального страхування, добровільні внески тощо) [1].

Доходи бюджету ПФУ відіграють пріоритетну роль у забезпеченні населення пенсійного віку соціальними благами. До структури сукупних доходів бюджету Пенсійного фонду України входять як власні, так і передані кошти. Власними є кошти, які поступили від сплати обов'язкових страхових платежів, добровільних внесків, фінансових

санкцій і комерційної діяльності. Передані доходи – це кошти, які передаються з бюджету та з інших державних позабюджетних фондів [2, с. 112].

Проаналізувавши динаміку доходів бюджету Пенсійного фонду України протягом 2014–2017 років, можна дійти певних висновків. Так, у 2016 році порівняно з 2015 роком власні доходи Пенсійного фонду зменшилися на 58,2 млрд. грн. (на 34,2%), що пов'язано зі зниженням розміру ставки ЄСВ та зменшенням частки його розподілу на пенсійне страхування. Так, у 2015 році ставка ЄСВ становила 34,7% ФОП, частка ЄСВ на пенсійне страхування – 89,39%; у 2016 році розмір ЄСВ становила 22%, частка ЄСВ на пенсійне страхування – 79,65%; у 2017 році ЄСВ стягувалось у розмірі 22%, частка ЄСВ на пенсійне страхування становила 82,5%. За умови збереження розміру ЄСВ на рівні 2015 року власні доходи ПФУ розрахунково зросли б на 96,4 млрд. грн. і становили 208,1 млрд. грн., що забезпечило б зменшення на відповідну суму коштів державного бюджету для покриття дефіциту Пенсійного фонду та перевищення доходів над видатками Фонду в сумі 14,7 млрд. грн.

Також спостерігається негативна тенденція в плані того, що в період 2014–2017рр. щороку збільшувалися видатки з державного бюджету для фінансування дефіциту Пенсійного фонду, вони зросли на 25,1%, 50,4%, та 48,5% відповідно у 2015, 2016 та 2017 роках. Відповідно загальна сума надходжень до ПФУ у 2016 році зменшилася на 3,4% порівняно з 2015 роком і становила 255 801,1 млн. грн. У 2017 році загальна сума надходжень становила 296 281,7 млн. грн., що на 15,8% більше, ніж попереднього року [3].

Розглянемо детальніше склад та питому вагу складників дохідної частини бюджету Пенсійного фонду України протягом 2014–2017 років бачимо негативну тенденцію функціонування ПФУ, оскільки за аналізований період частка власних надходжень суттєво зменшилась (від 68,7% у 2014 році до 43,5% у 2016 році, хоча дещо зросла до 54,7% у 2017 році) [4]. Така ситуація пояснюється насамперед зниженням доходів від єдиного соціального внеску та, відповідно, їх питомої ваги у загальній структурі доходів. Передбачалося, що зменшення ставки ЄСВ приведе до детінізації ринку праці, заробітних плат, підвищення рівня доходів населення тощо. Водночас очікуваних результатів не досягнуто, оскільки поряд зі змінами ставок слід було передбачити підвищення рівня контролю за зайнятістю. Крім цього, відсутнє належне нормативно-правове та інформаційне забезпечення на весь період реформування ЄСВ, що створює умови невизначеності для платників.

Відповідно зменшення частки власних доходів привело до зростання питомої ваги переданих з ДБУ коштів (31,2% та 45,3% у 2014 та 2017 роках відповідно). Залучені доходи становлять велику частку бюджету

Пенсійного фонду, що є наслідком незбалансованості системи пенсійного забезпечення. До основних причин такої ситуації можна віднести випереджаюче зростання частки осіб пенсійного віку відносно економічно активного населення, повільне зростання мінімальної та середньої заробітної плати, високий рівень диференціації пенсійних виплат, тіньову зайнятість, економічну та політичну нестабільність [5, с.58].

Доходи Пенсійного фонду України відображаються у його бюджеті. Основні фінансові показники Пенсійного фонду України свідчать про збільшення його дефіциту та дисбаланс структури доходів і видатків у результаті системного порушення принципу економічної залежності видатків споживання від отриманих доходів і внутрішнього валового продукту. Необхідно підкреслити, що частка власних надходжень зменшується, при цьому дотації з державного бюджету в загальному обсязі фінансових ресурсів зростають.

З метою оптимізації управління процесами формування доходів необхідним є виконання комплексу взаємоузгоджених заходів щодо реформування пенсійної системи, що сприятимуть зростанню власних надходжень Пенсійного фонду України та зменшенню дефіциту його бюджету.

Література:

1. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: закон України від 9 липня 2003 р. № 1058–IV зі змінами. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
2. Розвиток державного пенсійного страхування в умовах пенсійної реформи: монографія [О.П. Кириленко, Б.С. Малиняк, О.В. Петрушка та ін.]: за ред. О.П. Кириленко, Б.С. Малиняка. Тернопіль: ТНЕУ. 2013. 350 с.
3. Бюджет Пенсійного фонду України. URL: <https://pfu.gov.ua/33933-byudzhhet-pensijnogo-fondu-ukrayiny>.
4. Інформація про виконання бюджету Пенсійного фонду України URL: <http://www.pfu.gov.ua/pfu/doccatalog/document?id=277122>.
5. Петрушка О. В. Стан і проблеми формування доходів пенсійного фонду України в період реформування пенсійної системи. *Наука й економіка*. 2013. № 1(29). С. 56-61.

Калінь Соломія Андріївна
ст. гр. ФЗМ-21, ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Квасниця О.В.

БЮДЖЕТНИЙ ДЕФІЦИТ: ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Функціонування багатьох сфер економіки України залежить від обсягу та структури державного бюджету, проте перед вітчизняною економікою стоїть вагома проблема – дефіцит Державного бюджету України. Проблеми формування бюджетного дефіциту, визначення його розміру і пошук джерел погашення є одними з ключових при розробці стратегії розвитку держави на наступні бюджетні періоди.

Враховуючи те, що бюджетний дефіцит відіграє значну роль у розвитку держави, впливає на розвиток соціально-економічної сфери та життєвий рівень громадян, багато науковців (як вітчизняних так і зарубіжних) зацікавлені у дослідженні проблем формування, подолання та управління бюджетним дефіцитом.

Аналізуючи праці дослідників потрібно відзначити, що у наукових роботах вітчизняних вчених дефіцит державного бюджету трактується як перевищення видатків над доходами. Таке визначення міститься і в Бюджетному кодексі України (ст. 2). Проте, у більшості випадків, не уточнюється, які доходи та видатки беруться до уваги при формуванні такого визначення.

У працях окремих дослідників спостерігаються намагання видозмінити подібне визначення. Зокрема, В. Федосов, В. Опарін і С. Львовчкін висловлюють думку, що «...під дефіцитом бюджету, незважаючи на те, як трактується це поняття, розуміється перевищення видатків над власними доходами держави, що надходять на постійній основі» [1, с. 93]. С. Ковальчук та І. Форкун розуміють дефіцит бюджету як «перевищення видатків над постійними доходами бюджету, до складу яких відносяться податки і обов'язкові платежі, що згідно з бюджетною класифікацією відносяться до складу доходів бюджету» [2, с. 155].

З визначення сутності бюджетного дефіциту, можна виділити найсуттєвіші чинники його виникнення. Загальновідома причина дефіциту бюджету – це обмежена кількість фінансових ресурсів держави для гарантування наповнення бюджету необхідними доходами. Причинами цього можуть стати: зниження виробництва, висока собівартість виробництва продукції, потреби в оновленні або заміні застарілого обладнання та реконструкція виробництва за рахунок впровадження нових

методів виробництва та нових технологій, та в цілому зниження ефективності господарювання [3, с. 108].

Третьою, найбільш вагомою групою чинників бюджетного дефіциту є інфляційні процеси, розбалансування грошового обігу та системи розрахунків, недосконали податкову, інвестиційну та кредитну політику [3, с. 108].

Також варто взяти до уваги дослідження українського дослідника В. Дем'янишина, в яких він відзначає, що дефіцит бюджету підпорядкований економічним законам, зміст яких полягає у залученні додаткових обсягів доходів та їхньому спрямуванні на фінансування затверджених видатків [4]. Тобто, дефіцит бюджету, виникає через незбалансованість бюджету, зокрема, внаслідок нестачі коштів для фінансування встановленого державою обсягу видатків. Таким чином можна констатувати, що основні причини бюджетного дефіциту є відставання темпів збільшення доходів бюджету в порівнянні зі збільшенням бюджетних видатків і зумовлюється дією різних чинників.

Глибинними причинами дефіциту бюджету в Україні стали скорочення обсягів виробництва, ефективності функціонування галузей економіки й підприємств, не виважена соціально-економічна політика, що викликало зменшення обсягів ВВП й національного доходу та призвело до скорочення обсягу фінансових ресурсів у державі, й певним чином відобразилося на показниках бюджету у формі довгострокового дефіциту [5, с. 147].

Так як дефіцит бюджету є важливим інструментом державної фінансово-кредитної політики та засобом впливу на економічне становище в країні, уряд повинен постійно контролювати розмір бюджетного дефіциту, приділяти більше уваги збільшенню доходів держави шляхом подолання безробіття, покращення системи сплати податків, поліпшення фінансового стану суб'єктів господарювання та ін. [6]. Тобто, дефіцитне фінансування є вкрай важливим для України проте, його слід переорієнтувати на вирішення основних проблем економіки держави зокрема фінансування пріоритетних галузей економіки, запровадження нових технологій у виробництво для зменшення витрат, підвищення зайнятості населення та пожвавлення інвестиційної діяльності.

Література:

1. Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями / В. Федосов, В. Опарін, С. Львовчкін; Київський національний економічний університет. Київ. 2002. 387 с.

2. Макеєнко Н. Ю. Дефіцит державного бюджету України та джерела його покриття. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2012. № 108. С. 154-161.

3. Адонін С. В. Ізюмська В. А. Особливості дефіциту державного бюджету України на сучасному етапі. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2016. Вип. 19. С. 108-111.

4. Дем'янишин В. Бюджетний дефіцит та його вплив на кризову ситуацію в Україні. Вісник Тернопільського національного економічного університету. Тернопіль: Економічна думка, 2007. Вип.5. С.120-123.

5. Янів Л. М., Зінченко О. А. Проблеми дефіциту державного бюджету України і шляхи їх розв'язання. Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Менеджмент інновацій. 2016. Т. 24. Вип. 6. С. 144-153.

6. Сидоренко О.О., Бабич М.О. Бюджетний дефіцит України та шляхи подолання. URL: http://www.rusnauka.com/30_OINXXI_2013/Economics/15_147246.doc.Htm.

Квас Олександр Петрович

ст. гр. ФМ-22, ТНЕУ

Науковий керівник – д.е.н., професор Тулай О. І.

ПОДАТОК НА МАЙНО, ВІДМІННЕ ВІД ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Започаткована в Україні реформа фіскальної децентралізації сприяє збільшенню надходжень місцевих податків та зборів, але не усуває проблем пов'язаних з їх нарахуваннями. Одним із основних джерел власних фінансових ресурсів місцевих бюджетів є податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. Застосування майнового оподаткування на місцевому рівні у значній мірі посилює виконання їх функцій – фіскальної, регулюючої та контрольної і сприяє розвитку територій.

Податок на нерухоме майно має такі переваги:

– рівномірний розподіл бази оподаткування, що забезпечує широкий розподіл податкового навантаження та залучає максимальну кількість громадян до формування доходів місцевих бюджетів;

– характеризується низькою еластичністю до проявів циклічності економічного розвитку, оскільки база цього податку є сталою і не залежить від фаз економічних циклів;

– нерухомість не є мобільним об'єктом, що дає змогу уникати негативних впливів міграційних процесів, коли надходження справляються до тієї адміністративно-територіальної одиниці, де платник отримує прибуток, але не завжди проживає у тому місці та отримує суспільні блага;

– ухилення від сплати даного податку є досить важким, його надходження є досить прогнозованими та надійними [1, с. 114].

До недоліків справляння податку на майно, відмінне від земельної ділянки можна віднести:

– відсутність єдиної інформаційної бази даних щодо об'єктів майнового оподаткування, що спричиняє втрату фінансових ресурсів місцевих бюджетів та спричиняє можливість несплати податку у майбутньому [2, с. 118];

– значні пільги щодо оподаткування нерухомості. Так база оподаткування об'єкта житлової нерухомості, що перебуває у власності фізичної особи, зменшується для квартир – на 60 кв. м., для житлових будинків – на 120 кв. м., якщо платник одночасно володіє квартирою і будинком – 180 кв. м.[3], незалежно від площі даної нерухомості та її розташування, що є соціально несправедливим;

– ставка податку встановлена відносно мінімальної заробітної плати станом на 1 січня звітного року [3], а не відносно реальної ринкової вартості, що зменшує регулюючу та контрольну роль податку.

Податок на нерухоме майно створює значні можливості для органів місцевого самоврядування, адже вони мають безпосередній вплив на формування бази майна на території громади, встановлюють ставки даного податку. Зростання надходжень від справляння даного податку позитивно впливає на трансформацію вітчизняної податкової системи в умовах фіскальної децентралізації та позитивно впливає на прискорення економічного зростання і створенню ділового клімату. Резерви зростання податкових надходжень від податку на майно становлять приблизно 2,5% від ВВП [4, с. 238].

Місцеві органи влади можуть зустрітися з такими загрозами при адмініструванні даного податку, як невдоволеність платників даного податку, оскільки він на даному етапі не є соціально справедливим. Також справляння даного податку може спричинити корупційні зловживання[4, с. 237].

Отже, податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки є стабільним та надійним джерелом надходжень місцевих бюджетів. Надходження від його справляння не залежать від циклів економічного розвитку. Для збільшення його фіскальної ролі потрібно нараховувати його не відносно мінімальної заробітної плати, а відносно реальної ринкової вартості майна, дозволити місцевим органам влади встановлювати корегуючі коефіцієнти відносно розташування об'єкта нерухомості та його площі, створити єдину інформаційну базу нерухомості та вдосконалити процес обміну інформації між різними органами виконавчої влади, провести облік усього наявного майна незалежно від форми власності на території громад.

Література:

Тулай О. І., Марчук А. П. Підвищення фіскальної ролі податкових надходжень у формуванні місцевих бюджетів. *Світ фінансів*. 2013. № 3. С. 107–117.

Баранова В. Г., Слатвінська М. О. Дієвість майнового оподаткування в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2018. № 26. С. 113–116.

Податковий кодекс України: від 02.12.2010 № 2755-VI. Дата оновлення: 04.10.2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 28.10.2018).

Головко М. Й. Реформування податку на майно як перспективний спосіб трансформації податкової системи України. *Корпоративні фінанси: проблеми та перспективи інноваційного розвитку*. матеріали першої всеукр. наук.-практ. конф., (Київ, 22 черв. 2016 р.). Київ. 2016. С. 236–239.

Книш (Захарків) Тетяна Михайлівна

ст. гр. ФЗМ-21, ТНЕУ

Науковий керівник – д.е.н., професор Кізіма Т.О.

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВА У ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

Сучасна тенденція розвитку культури і мистецтва в європейських країнах свідчить про активізацію роботи відповідних державних органів і адміністрацій на місцях у контексті максимального наближення культурно-мистецьких надбань до пересічних громадян – безпосередніх споживачів таких послуг.

Принагідно зазначимо, що витрати європейців на культурно-мистецькі послуги є значно більшими, ніж на придбання одягу чи оздоровлення. До прикладу, у Данії, Норвегії, Великобританії на культурне дозвілля населення витрачає близько 12,5% сімейного бюджету [1, с. 128] (у цих державах витрати домогосподарств на дозвілля навіть перевищують розміри витрат на харчування). В бюджеті ж середньостатистичного українського домогосподарства витрати на відпочинок і культуру (сумарно!) становлять всього лише 1,5-2% від величини сукупних витрат сім'ї [2].

У сучасних умовах зміна орієнтирів культурної політики у практиці зарубіжних країн спричинила і диверсифікацію механізмів управління цією важливою сферою суспільних відносин, сутність яких полягає в переважанні принаймні двох концепцій. Перша полягає у тому, що центральний уряд приділяє якомога більше уваги і надає підтримку основним векторам культурної політики. Сутність другої полягає у тому,

що центральний уряд не бере безпосередньої участі в оцінці художніх творів і культурних проектів. При цьому необхідно відмітити, що у нинішніх реаліях культурна політика зарубіжних країн при ослабленні монополії держави у галузі культури і мистецтва орієнтується на співпрацю з комерційними організаціями, займається не стільки перерозподілом обмежених бюджетних коштів на користь в основному збиткових культурно-мистецьких установ, скільки формує стратегії розвитку культури і мистецтва на місцях та допомагає їх реалізації.

Відтак одні країни надають перевагу активній участі держави у формуванні та фінансуванні галузі культури і мистецтва; інші ж намагаються зменшити вплив держави на цю сферу шляхом делегування повноважень щодо її фінансового забезпечення на посередницькі структури; треті ж намагаються мінімізувати залежність від бюджетних коштів, роблячи ставку в основному на приватних меценатів і спонсорів та використовуючи різноманітні фіскальні інструменти. Однак, незважаючи на національні особливості розвитку економічних систем різних країн, саме бюджетна політика уряду визначає напрями та обсяги видатків на культуру і мистецтво, проте ефект від її реалізації не завжди залежить лише від обсягу фінансових ресурсів, але й від умов, створених державою для формування альтернативних джерел фінансового забезпечення галузі.

Необхідно зазначити, що у європейських країнах порівнювати обсяги фінансування галузі культури і мистецтва прийнято за трьома основними показниками: державні та приватні витрати на культуру і мистецтво у відсотках від величини валового внутрішнього продукту (ВВП); частка витрат на культуру і мистецтво в загальному обсязі видатків державного бюджету; видатки на культуру і мистецтво в розрахунку на одну особу.

Безперечно, співвідношення державного і приватного фінансування культурно-мистецької галузі неоднакове в різних країнах. Загалом у світовій практиці виокремлюють чотири основні форми фінансового забезпечення установ культури і мистецтва:

- у формі прямого фінансування (національні музеї, архіви, бібліотеки), у формі загальних і цільових бюджетних трансфертів (реалізація національних програм розвитку культури і мистецтва);

- на основі спільного фінансування органів влади різного рівня (регіональні організації культури і мистецтва та інвестиційні проекти);

- на основі змішаного державно-приватного фінансування (культурна спадщина, музичні, театральні фестивалі, виставки тощо);

- через незалежні посередницькі структури (благодійні фонди, громадські інституції культури і мистецтва, асоціації творчих працівників тощо).

Пряме фінансування організацій культури у формі повного фінансування поточних витрат і капіталовкладень, спеціальних цільових трансфертів, а також у вигляді грантів здійснюється у всіх країнах Європи, однак найбільше воно пов'язане з бюджетами унітарних держав (Великобританія, Італія, Франція, Іспанія, Нідерланди, Португалія, країни Північної Європи).

Скажімо, у Франції 99% загального обсягу фінансування культурної діяльності оплачує держава, а частка меценатів та спонсорів становить лише 1%. Значні витрати центрального бюджету Австрії припадають на виконавські мистецтва (46,6%). У центральних бюджетах Італії, Нідерландів і Швейцарії превалюють витрати на музеї, архіви та архітектурні пам'ятки (39-44%). У Великобританії, Іспанії на ці цілі виділяється всього 1,8-1,9% [1, с. 128]. Причому таке розмаїття у підходах до фінансування культури і мистецтва спостерігається і на місцевому рівні. Так, у Нідерландах у структурі видатків регіональних бюджетів на культуру і мистецтво переважають витрати на бібліотеки (42%), у Німеччині - на соціально-культурні заходи (45%), у Данії - на виконавські мистецтва (41%) [3].

Поширеною формою прямої державної підтримки є також гранти, різноманіттям яких вирізняється шведська система фінансування культури і мистецтва. Тут особливе значення надається індивідуальним грантам, покликаним забезпечувати «економічну безпеку» духовної творчості. До них відносять почесні безстрокові гранти видатним діячам культури; гранти у формі гарантованого доходу, що присуджуються видатним письменникам; п'ятирічні гранти молодим письменникам; гранти, що дають авторам право на отримання доходу за користування їх творами в публічних бібліотеках. Для шведської системи грантів характерні спрощена процедура надання і повна свобода організацій або індивідуальних одержувачів у їх використанні [1, с. 129]. Безумовно, такі гранти не лише сприяють поліпшенню фінансового становища установ культури, але і допомагають їм адаптуватися до ринкових умов, залучаючи недержавні фінансові ресурси.

У європейських країнах державне фінансування культури здійснюється і на основі міжбюджетних трансфертів шляхом перерахування місцевим бюджетам загальних і цільових трансфертів. Наприклад, у Норвегії муніципалітети отримують від уряду блоковий грант на фінансування сфер охорони здоров'я, освіти і культури. Датським муніципалітетам виділяють блоковий грант на фінансування бібліотек; кошти розподіляються між місцевими бюджетами пропорційно чисельності населення [3].

Державна підтримка культури на основі спільного фінансування з центральних і місцевих бюджетів здійснюється в рамках широких

соціально-економічних програм. Уряд Нідерландів міжбюджетні відносини вибудовує з великими містами (Амстердам, Роттердам, Утрехт і Гаага), укладаючи окремі угоди щодо спільного фінансування культурних установ у цих містах (наприклад, Королівська опера, Голландський національний балет, Опера Нідерландів, Філармонійний оркестр Роттердама тощо) [4, с. 221].

Іншою перспективною формою субсидування сфери культури є партнерська участь держави і корпоративних спонсорів, яка сприяє значному припливу коштів з приватного сектора. Спільні проекти, наприклад, у Великобританії фінансуються з центрального бюджету та спонсорських коштів у співвідношеннях 1:1 для першого проекту і 1:3 для наступних проектів. У Франції передбачена більш значна частка державної участі - бюджетний внесок і кошти спонсора складають 5:1; гроші виділяються за умови попереднього збору певного обсягу спонсорських коштів [5, с. 116].

Слід наголосити, що держава фінансує культуру і мистецтво не лише виключно через бюджети міністерств культури. У європейських країнах створюються міжвідомчі програми субсидування. Так, Міністерство культури Франції укладає угоди з міністерствами сільського господарства, юстиції, оборони про спільні програми фінансування кіномистецтва [4, с. 222].

Така форма фінансового забезпечення як підприємницьке спонсорство відрізняється від власне благодійної (меценатської) діяльності тим, що воно безпосередньо пов'язане з ринковою політикою корпорацій і слугує рекламним цілям. На відміну від спонсорства, приватне фінансування у сфері культури і мистецтва, здійснюване не для реалізації конкретних економічних інтересів, а під впливом ціннісних факторів, називається меценатством.

Таким чином, незважаючи на різноманіття суб'єктів культурної діяльності та відмінності їх економічного становища, в європейських країнах галузь культури і мистецтва в цілому розглядається як інститут національного надбання, розвиток якого вимагає від держави комплексних заходів підтримки та всебічної уваги. Велика мережа незалежних посередників - професійних асоціацій, фондів, громадських інститутів, які самостійно вирішують питання розподілу коштів, що виділяються на культуру, є сприятливою для творчості, адже гарантує певну захищеність від прямого адміністративного втручання.

Література:

1. Козлова А.А. Мировой опыт финансирования культуры в условиях финансового кризиса. *Вестник Саратовского государственного социально-экономического университета*. 2012. № 4. С. 127–131.

2. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2017 році. URL: www.ukrstat.gov.ua

3. Access to Finance for the Cultural and Creative Sectors // European Commission. Culture. – 2017. URL: http://ec.europa.eu/culture/policy/cultural-creative-industries_en

4. Кузнецова О.П. Влияние мирового финансово-экономического кризиса на государственные политики в сфере культуры ведущих стран Европы. *Омский научный вестник*. 2013. № 3. С. 219–223.

5. Колодина Е.А. Проблемы и перспективы развития публично-частного партнерства в сфере культуры. *Известия ИГЭА*. 2013. № 4 (90). С. 114–119.

Конзера Ірина Петрівна

ст. гр. ФМНВ-21, Нововолинський ННІЕМ

Науковий керівник – к.е.н., ст. викладач Самольтов П.В.

ПРАКТИКА ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

На відміну від зарубіжних країн, в Україні публікація основних показників фінансового стану підприємств у спеціалізованих виданнях не використовується.

Отже, нами виявлено низку спільних та відмінних рис щодо здійснення оцінки фінансового стану підприємства в Україні та зарубіжних країнах. Результати проведеного дослідження подано у табл. 1. Зокрема, спільними є методика здійснення аналізу та інформаційна база, що використовується у процесі оцінки фінансового стану підприємства. Відмінні риси – між напрямками проведення аналізу та основними показниками, які характеризують фінансовий стан підприємства.

Отже, головними перевагами у практиці оцінки фінансового стану підприємств зарубіжних країн є:

– здійснення аналізу ринкової вартості підприємств, що сприяє підвищенню вартості компанії;

– публікація компаніями річних звітів у спеціалізованих виданнях, що надає змогу порівнювати результати фінансово-господарської діяльності різних підприємств;

– застосування єдиної системи показників для оцінювання фінансового стану.

З огляду на позитивний міжнародний досвід у досліджуваній сфері може сприяти оптимізації основних напрямків підвищення ефективності аналізу фінансового стану вітчизняних підприємств.

**Порівняльна характеристика вітчизняного та зарубіжного досвіду
аналізу фінансового стану підприємства***

Напрямок дослідження	Характерні ознаки	
	Вітчизняний досвід	Зарубіжний досвід
1. <i>Методика аналізу фінансового стану</i>	Горизонтальний аналіз, вертикальний аналіз, трендовий аналіз, аналіз відносних показників, порівняльний аналіз, факторний аналіз	Коефіцієнтний аналіз, порівняльний аналіз, трендовий аналіз, факторний аналіз
2. <i>Інформаційна база оцінки фінансового стану</i>	Баланс підприємства, звіт про фінансові результати та інші форми фінансової звітності	Баланс підприємства, звіт про прибутки і збитки, Фінансова та бухгалтерська звітність
3. <i>Напрямки проведення аналізу</i>	Оцінка майнового стану, аналіз ділової активності, аналіз рентабельності, аналіз ліквідності та платоспроможності, аналіз фінансової стійкості, аналіз фінансових результатів діяльності підприємства	Аналіз активів, аналіз пасивів, аналіз ліквідності та платоспроможності, аналіз прибутковості, аналіз ринкової вартості
4. <i>Основні показники фінансового стану підприємства</i>	Коефіцієнти рентабельності, коефіцієнти ліквідності, величина власного капіталу, показники оборотності, співвідношення власних та залучених ресурсів	Показники рентабельності, ліквідності, ринкові вимірники, показники оборотності
5. <i>Джерела залучення зовнішньої інформації та можливість порівняння фінансових коефіцієнтів різних підприємств</i>	Дані Держкомстату (галузеві показники), звітність підприємств-контрагентів	Річні звіти компаній про фінансовий стан, спеціалізовані видання

*Складено автором за джерелами [3]

Групи вітчизняних науковців і практиків постійно працюють над пошуком заходів, що сприятимуть покращенню фінансового стану підприємств. Першочерговим етапом у покращання фінансового стану українських підприємств є пошук оптимального співвідношення власного і позикового капіталу, яке б забезпечило мінімальний фінансовий ризик за максимальної рентабельності власного капіталу.

Слушним є рекомендації вчених стосовно розроблення заходів з урахуванням необхідності використання основних засад економічної безпеки підприємств. Нині цей аспект залишається поза увагою українських бізнесменів та науковців.

Значна кількість сучасних підприємців не надає значення структурі капіталу підприємства, приймаючи миттєві управлінські рішення, залишаючи поза увагою дієвість ефекту фінансового левериджу.

Недостатня увага приділяється підприємцями збуту виробничих запасів, що роками лежать на складах підприємств, не використовуються у виробничих процесах, у наслідок чого суттєво впливають на зниження платоспроможності підприємств.

На нашу думку, лише ґрунтовний аналіз фінансового стану підприємства, усіх його складових, пошук резервів для покращення

фінансового стану підприємства; випуск нових конкурентоспроможних виробів, здатні суттєво покращити фінансовий стан підприємства.

Доцільно також звернути увагу на розширення ринків збуту продукції шляхом створення пунктів роздрібної торгівлі.

Ще одним ефективним напрямком покращання фінансового стану підприємства є збільшення грошових коштів на розрахунковому рахунку підприємства. Це сприяє збільшенню коефіцієнт абсолютної ліквідності і надасть підприємству шанс отримання довго- та короткострокових кредитних коштів у банківських установах для розширення поточної діяльності. Саме високе значення коефіцієнта абсолютної ліквідності підкреслює платоспроможність підприємства й надає широкі можливості для подальшого покращення його фінансового стану.

Система заходів для підтримки фінансового стану на високому рівні повинна передбачати:

- постійний моніторинг зовнішнього і внутрішнього станів підприємства;
- розробку заходів із зниження зовнішньої вразливості підприємства;
- розробку підготовчих планів при виникненні проблемних ситуацій, здійсненні попередніх заходів для їхнього забезпечення;
- впровадження планів практичних заходів при виникненні кризової ситуації, прийняття ризикових і нестандартних рішень у випадку відхилення розвитку ситуації;
- координацію дій всіх учасників і контроль за виконанням заходів та їхніми результатами.

Література:

1. Громова А.Є., Крамаренко К.В., Рудик Т.О. Аналіз фінансового стану підприємств з огляду ефективного використання фінансових ресурсів. *Молодий вчений*. 2016. № 5 (32). С.44-47

2. Гуменюк О.О. Особливості проведення аналізу фінансового стану підприємства. *Інноваційна економіка*. 2016.- № 7-8. С. 147-152.

3. Енциклопедія економіки [Електронний ресурс]. URL: <http://www.economic.lviv.ua/gospodarstvo/metod-lantsyugovikh-p-dstanovok-yogor-znovidnost.htm>.

БЮДЖЕТНЕ ПЛАНУВАННЯ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

У системі заходів, спрямованих на успішне розв'язання економічних і соціальних завдань адміністративно-територіальних одиниць важливе місце займає бюджетне планування. Ситуація, яка склалася в економіці та соціальній сфері української держави, вимагає нових підходів до розв'язання проблем, породжених економічною кризою. Вирішення таких проблем може бути забезпечене шляхом використання цілого комплексу важелів та інструментів, серед яких чільне місце відводиться саме бюджетному плануванню. З позиції бюджетного процесу бюджетне планування включає дві стадії: складання проектів бюджетів, їх розгляд і затвердження. Виконання бюджетів – це третя стадія бюджетного процесу.

У сучасній науковій літературі бюджетне планування розглядається з різних сторін, що іноді викликає дискусію стосовно його визначення, характеристики та сфери застосування. Так, наприклад бюджетне планування можна охарактеризувати як науково обґрунтований процес встановлення обсягів і джерел формування та напрямів використання централізованого фонду грошових коштів держави.

За змістом бюджетне планування представляє собою особливу сферу фінансової діяльності держави, пов'язану з обґрунтуванням певних управлінських рішень у сфері економіки стосовно фінансового забезпечення держави, тобто специфічну сферу управління. За формою бюджетне планування – це процес складання, розгляду і затвердження основного фінансового плану держави.

Щодо призначення бюджетного планування, то його можна розглядати як:

– забезпечення збалансованості фінансових ресурсів держави, які акумулюються через бюджет із метою найоптимальнішого поєднання можливих доходів держави та фінансування;

– визначення реальних джерел доходів бюджету виходячи із фіскальних цілей Уряду (державного регулювання перерозподілу доходів фізичних та юридичних осіб із метою встановлення більш рівномірного податкового навантаження або просто збільшення надходжень до бюджету);

– визначення пріоритетів у видатковій політиці бюджету, враховуючи цілі, встановлені основними програмними документами Уряду, у тому

числі затвердженими державними програмами розвитку певної галузі економіки, регіону тощо на основі яких формуються бюджети усіх рівнів;

- здійснення ефективного управління державним боргом, що полягає у своєчасному виконанні державою своїх боргових зобов'язань та залученні на фінансування бюджету запозичень з оптимальними умовами їх подальшого обслуговування і погашення;

- установлення середньострокових фіскальних і бюджетних цілей з метою досягнення ефективності бюджетної політики та передбачуваності соціально-економічних наслідків її проведення;

- забезпечення реалізації єдиної фінансової політики на всіх рівнях державної влади, єдиних форм і методів усієї бюджетної роботи [2, с. 78].

Термін «бюджетне планування» дуже часто характеризують як:

- науково обґрунтований процес визначення джерел доходів бюджету;
- комплекс організаційно-технічних, методичних і методологічних заходів із визначення доходів;

- процес формування показників бюджетного змісту;

- централізований розподіл та перерозподіл валового внутрішнього продукту.

Проте, єдиного спільного визначення даному поняттю немає, провідні українські економісти дають своє трактування визначенню «бюджетне планування». Проаналізувавши підходи низки науковців, можна побачити розуміння сутності вищезгаданого поняття.

Такі вчені як Василик О.Д., Павлюк К.В. стверджують, що бюджетне планування – це науково обґрунтований процес визначення джерел створення і напрямів використання бюджетних ресурсів в економіці держави з метою забезпечення стабільного економічного й соціального розвитку [1, с. 367].

Те, що бюджетне планування – це централізований розподіл та перерозподіл валового внутрішнього продукту і національного доходу по всіх ланках бюджетної системи та видах фінансових планів на підставі Державної програми економічного і соціального розвитку держави, вважають такі вчені як Юрій С., Стоян В., Мац М. [5, с. 119].

Розуміння даного поняття Ю.В. Пасічником дещо відрізняється від попередніх науковців. Він вважає, що це процес формування показників бюджетного змісту державними законодавчими та виконавчими органами певного рівня на конкретний період часу [4, с. 564].

Однак, окрім дослідження самого процесу формування і напрямів використання бюджетних ресурсів, як вважають І. Лютий та Л. Савич, значна увага має приділятися все ж таки методиці, методології, ефективності та оцінці використання бюджетних ресурсів. Зокрема, позиція зазначених авторів у даному випадку збігається із думкою Л. Сафонової про те, що бюджетне планування – це комплекс заходів,

оскільки сам процес планування включає в себе такі елементи, як дослідження і методологію певних явищ.

Виступаючи комплексом складних і різноманітних видів планової діяльності, бюджетне планування на всіх рівнях його виконання використовує відповідні методи. Найширшого застосування набули такі методи: метод економічного аналізу, метод екстраполяції (коефіцієнтів), нормативний метод, балансовий метод та програмно-цільовий метод.

Рівень бюджетного планування залежить від трьох основних чинників:

- чіткого формулювання мети і завдань, які вирішує держава;
- достовірності тієї інформації, яка використовується в бюджетному плануванні;
- методів, які застосовуються при бюджетному плануванні.

За допомогою бюджетного планування: визначається реальна величина доходів у наступному бюджетному періоді; розраховуються і обґрунтовуються розміри бюджетних видатків у галузевому і територіальному розрізах; закладається збалансованість бюджету.

Вітчизняні вчені економісти, які займаються дослідженням бюджетної проблематики виділяють сьогодні два головні завдання при аналізі бюджетного планування: збільшення обсягів бюджетних надходжень та ефективного і раціонального використання коштів. Система планування, програмування та бюджетування – це раціональний спосіб інтеграції процесів планування та розробки програм при складанні бюджету [3].

Таким чином, недооцінка ролі бюджетного планування, як правило, супроводжується негативними наслідками, зокрема посиленням податкового тиску, зниженням рівня економічної активності та скороченням фінансової бази бюджету у майбутньому, безконтрольному використанні бюджетних коштів тощо.

Література:

1. Василик О. Д., Павлюк К. В. Державні фінанси України: підруч. Київ: Центр навчальної літератури, 2003. 608 с.
2. Жибер Т. В. Удосконалення процесу бюджетування в Україні. *Фінанси України*. 2009. № 8. С. 76-81.
3. Корнієнко Н. М. Теоретико-методологічні засади програмно-цільового методу планування бюджетних видатків. *Наукові праці НДФІ*. 2012. Вип. 1. С. 70 –78.
4. Пасічник Ю. В. Бюджетна система України. Навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: Знання, 2008. 670 с.
5. Юрій С. І., Стоян В. І., Мац М. Й. Казначейська система. Підручник: Тернопіль: Економічна думка, 2002. 394.

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

У сучасних вітчизняних реаліях міграційна активність українських громадян значною мірою впливає на соціальні, економічні, політичні та демографічні процеси, а також на масштаби грошових переказів, які надсилаються у країну. Відтак грошові потоки, які надходять від трудових мігрантів з-за кордону, можуть стати вагомим джерелом наповнення дохідної частини бюджету, а отже виникає проблема оптимізації напрямів їх використання, правомірності оподаткування та мінімізації їх можливого переходу у тіньовий сектор економіки. Крім того, нині гостро стоїть питання пенсійного забезпечення українських трудових мігрантів, адже особи, які займаються трудовою діяльністю за кордоном, не завжди мають можливість отримати необхідний стаж для призначення пенсії в Україні, а працюючи нелегально, позбавляють себе можливості отримувати соціальні виплати у країні-реципієнті.

Згідно чинного податкового законодавства платниками податку на доходи фізичних осіб відповідно до п.п. 162.1.1 п. 162.1 ст. 162 Податкового кодексу є, зокрема, фізичні особи – резиденти, які отримують доходи як з джерела їх походження в Україні, так і іноземні доходи [1]. Відтак, грошові перекази трудових мігрантів є базою оподаткування, а одержувачі таких коштів (члени домогосподарств трудових мігрантів) є платниками податку на доходи фізичних осіб та військового збору.

Однак, згідно з нормами Сімейного кодексу України [2], під час переказу грошових коштів між членами однієї сім'ї, в особи, яка їх отримує, не виникає дохід, тож декларувати такі перерахування та сплачувати з них податок відповідно до пп. 17.11.1 Кодексу немає підстав. Адже Сімейним кодексом України [2] встановлений обов'язок:

– дружини і чоловіка матеріально підтримувати один одного (ст. 7).
При цьому заробітна плата, пенсія, стипендія, інші доходи, отримані одним із подружжя, є об'єктом права спільної сумісної власності (ч. 2 ст. 61);

– батьків утримувати своїх неповнолітніх дітей (до 18 років) (ст. 180), повнолітніх дітей, які продовжують навчання (до 23 років) (ст. 199), повнолітніх непрацездатних дітей, які потребують допомоги (ст. 198);

– повнолітніх дітей утримувати непрацевдатних батьків, які потребують матеріальної допомоги (ст. 202).

Відтак, враховуючи наявність такого обов'язку, можемо стверджувати, що перерахування коштів із-за кордону дружиною (чоловіком) для чоловіка (дружини), матір'ю (батьком) для дітей у зазначених вище випадках, а також дітьми непрацевдатним батькам є, по суті, передачею грошових коштів усередині сім'ї і повинно розглядатися як виконання обов'язку з утримання, встановленого Сімейного кодексу України, а не як отримання доходу із джерелом походження з-за кордону. У всіх інших випадках перекази, отримані з-за кордону від родичів чи інших фізичних осіб, підлягають оподаткуванню, проте тільки в тому випадку, якщо такі надходження не згадуються у ст. 165 Податкового кодексу України [1] серед тих, які не включаються до складу загального місячного (річного) оподатковуваного доходу (наприклад, видача та повернення позики, аліменти тощо).

Принагідно зазначимо, що посилення фіскального тиску з боку державних фіскальних органів (шляхом обкладання податком на доходи фізичних осіб і військовим збором грошових переказів трудових мігрантів) може мати зворотній ефект для економіки країни, а саме: тінізацію грошових переказів, стимулювання неофіційних каналів переказу грошових коштів, скорочення їх офіційного ринку, посилення недовіри до фінансових інституцій та органів державної влади.

Важливим напрямом сучасної фінансової політики в Україні є також вирішення питань, що стосуються пенсійного і соціального забезпечення трудових мігрантів. Оскільки здебільшого після завершення трудової діяльності в приймаючій країні трудовий мігрант повертається на батьківщину, то для підтримання свого матеріального благополуччя і забезпечення необхідних потреб в процесі життєдіяльності на батьківщині йому необхідні певні кошти.

Стосовно соціальних виплат зазначимо, що в угодах, підписаних Україною, вони регулюються по-різному. Так, у договорах України з країнами колишньої СНД застосовано територіальний принцип соціальних виплат, відповідно до якого їх здійснює країна проживання особи з урахуванням трудового стажу, набутого на території країн, що підписали угоди. На наш погляд, застосування територіального принципу соціального забезпечення громадян між країнами СНД можна вважати виправданим у частині трудового стажу, набутого за часів спільного історичного минулого [3, с. 17].

Однак значно більш адекватним ринковим умовам, страховим засадам і міжнародній практиці є пропорційний принцип соціального забезпечення, що передбачає урахування страхової участі відповідно до періоду сплати внесків у кожній конкретній країні. Ключову роль в

реалізації цього принципу відіграє наявність відповідних двосторонніх угод з країнами-партнерами по міграційному обміну. Такий принцип покладений в основу угод України з країнами ЄС. Ці документи охоплюють усі стандартні види обов'язкового соціального страхування, тобто пенсійне, страхування від нещасних випадків на виробництві, професійних захворювань чи смерті з цих причин, страхування у разі тимчасової втрати працездатності, а також у зв'язку з безробіттям. Угодами передбачається, що під час визначення тривалості страхового стажу кожна сторона за потреби також бере до уваги стаж, набутий на території іншої договірної сторони. На відміну від “територіальних”, угоди за пропорційним принципом передбачають продовження призначених соціальних виплат у випадку переїзду громадян однієї сторони в іншу шляхом грошових переказів. Таким чином, соціальні зобов'язання розподіляються між країнами – договірними сторонами відповідно до страхового внеску працівників-мігрантів в їхню економіку та соціальних ризиків, пов'язаних з трудовою діяльністю на їхній території [4, с. 76].

Відтак можемо стверджувати, що угоди про соціальне забезпечення не лише гарантують соціальний захист громадян, але й стимулюють законне працевлаштування, сприяють поверненню та адаптації мігрантів в Україні. Такі угоди та призначення пенсій за ними є одним із небагатьох способів заохотити людей до повернення на батьківщину.

Однак незалученість працівників за кордоном до системи соціального страхування, а також неможливість багатьох застрахованих осіб скористатися своїми правами не тільки стає причиною їхнього неналежного захисту, а й спричиняє низку серйозних фінансових проблем. По-перше, мігранти втрачають зароблені ними за кордоном внески. По-друге, соціальні фонди України недоотримують значні суми, оскільки працівники-мігранти сплачують їх за кордоном або не сплачують узагалі. Проте мігранти, які повертаються, користуються за рахунок держави медичними послугами, одержують інші соціальні виплати, наприклад, у зв'язку із народженням дитини, можуть, хоча й у мінімальному розмірі, отримати допомогу у зв'язку з безробіттям, пенсію. Усе це лягає додатковим тягарем на фонди соціального страхування та державний бюджет України. Причому в майбутньому, якщо питання соціального страхування мігрантів не буде належно врегульовано, цей тягар ставатиме відчутнішим: унаслідок збільшення кількості людей, які частину трудового життя провели за кордоном, а також тому, що дедалі більше мігрантів досягатимуть пенсійного віку й повертатимуться в Україну у зв'язку із завершенням трудової кар'єри або проблемами зі здоров'ям.

Отже, хоча головні питання, що виникають у зв'язку з працевлаштуванням українських громадян за кордоном, урегульовано на

законодавчому рівні та шляхом підписання дво- і багатосторонніх угод, Україні ще слід докласти значних зусиль для впровадження механізму реалізації відповідних норм. Так, імплементація міжнародних двосторонніх договорів ускладнюється, наприклад, через нестачу людських ресурсів у структурах державних органів, відповідальних за їх утілення, брак спеціалістів зі знанням іноземних мов та недостатнє фінансування.

Відтак головними нерозв'язаними проблемами у цій сфері залишаються: наявність осіб, котрі працюють за кордоном без належних дозволів; висока частка циркулярних мігрантів, які виїжджають за кордон на сезонні роботи; відсутність міждержавних угод про соціальне та пенсійне забезпечення з низкою країн, на території яких перебуває значна кількість працівників-мігрантів з України; недостатня ефективність імплементації існуючих угод, що пов'язано і з їхнім змістом, і з вадами механізмів реалізації; і, нарешті, особливості й неузгодженість законодавства України та країн-реципієнтів вітчизняної робочої сили.

Література:

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI (зі змінами і доповненнями). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
2. Сімейний кодекс України від 28 серпня 2018 року № 2947-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
3. Москаль Г. Напрямки вдосконалення міжнародного співробітництва України в сфері регулювання міграційних процесів. *Віче*. 2012. № 20. С. 16-19.
4. Ткаченко Л. Г. Проблеми соціального забезпечення українських трудових мігрантів. *Демографія та соціальна економіка*. 2012. № 1. С. 72–94.

Кузьмич Андрій Васильвич

ст. гр. Фмнв-21, Нововолинський ННІЕМ
Науковий керівник д.е.н., професор Тулай О.І.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ МІЖБЮДЖЕТНИХ ТРАНСФЕРТІВ

Трансферти в зарубіжній практиці трактуються як «передавальні платежі», «односторонні перекази», характерними ознаками яких є те, що рух коштів у вигляді трансфертів не супроводжується зустрічним одержанням товарів, послуг або грошей [2]. Широке за своєю сутністю поняття «трансфертні платежі» у бюджетній сфері трансформуються і конкретизуються поняттями «субсидії», «дотації», «субвенції». У кожній країні є своя специфіка надання субсидій, проте всі їх різноманітні види

можна об'єднати у дві основні групи: безумовні (або загальні) та умовні (або спеціальні) субсидії.

Трансферти – це узагальнюючий термін, яким у зарубіжних країнах називаються фінансові ресурси, що передаються з бюджету центрального уряду до бюджетів місцевого самоврядування, а також із бюджетів територіальних одиниць вищого адміністративного рівня до бюджетів одиниць нижчого адміністративного рівня, а також у зворотному напрямку.

У зарубіжних країнах сформувалася розгалужена система трансфертів. Вони є інструментом проведення державної регіональної фінансової політики. За допомогою трансфертів:

- здійснюється фінансове вирівнювання;
- фінансуються так звані агентські послуги (делеговані повноваження);
- забезпечуються послуги місцевої влади на рівні встановлених центральною владою мінімальних соціальних стандартів;
- компенсуються втрати окремих громад через додаткові витрати на послуги, якими користуються жителі інших територіальних колективів.

Досліджуючи досвід розвинених країн, бачимо, що федеративні країни практикують значну бюджетну централізацію (Бельгія чи Австрія), і навпаки, є багато прикладів, коли унітарні держави більшу частку повноважень делегують на місця (Данія чи Швеція). Однак дослідження не дають чітку та переконливу відповідь на питання, чи залежить успішність і розвиток країни від децентралізації, чи ні. Проте, коли досліджується якість державних послуг та ефективність використання громадських коштів, двох думок бути не може – фіскальна децентралізація стоїть на рівень вище за своєю ефективністю, ніж концентрація коштів на центральному рівні.

Відмінності в організації міжбюджетних відносин обумовлюються насамперед системою адміністративного поділу територій, відповідно до чого сформувалися різні моделі бюджетної системи: у федеративних країнах – бюджетний федералізм, у межах якого виділяють конкуруючий – (США, Канада) та співпрацюючий федералізм (Німеччина, Австрія), в унітарних – бюджетний унітаризм. В Європі вирізняють південно-європейську (Іспанія, Італія, Франція) і північно-європейську моделі міжбюджетних відносин (Швеція, Норвегія, Данія, Великобританія). Деякі науковці вирізняються і такі моделі бюджетного федералізму:

1) дуалістична модель, або ж модель двох рівноправних партнерів – федеративного центру та суб'єктів федерації, де повноваження органів місцевого самоврядування значною мірою визначаються суб'єктом федерації (наприклад, у Канаді, Індії);

2) корпоративна модель, за якої:

а) активною є політика горизонтального вирівнювання, підвищена відповідальність центру за стан регіональних і державних фінансів, за рівень соціально-економічного розвитку території;

б) підвищення ролі органів регіональної влади в системі розподілу податкових доходів;

в) доволі широка участь органів регіональної влади у перерозподілі національного доходу. Як приклади держав, де існує подібна модель бюджетного федералізму, називають США, Бразилію, Скандинавські країни.

У найбільш загальному вигляді можна виділити два типи моделей міжбюджетних відносин: децентралізований і кооперативний. Наприклад, Л.О. Миргородська [4] визначає такі характерні риси моделей міжбюджетних відносин:

1) децентралізовані моделі (приміром, у США) – характеризуються великою фіскальною автономією регіональної та місцевої влади, слабкістю зв'язків між різними рівнями влади; центральна влада фактично не переймається проблемами фінансового вирівнювання, мало зважає на фіскальні дисбаланси в розвитку окремих територій. Місцева влада за такої моделі має покладатися передусім на власні сили;

2) кооперативні моделі (наприклад, в Австрії, ФРН, Скандинавських країнах) – характеризуються тісною співпрацею різних рівнів влади, активною політикою центральної влади у питаннях подолання фіскальних дисбалансів на різних рівнях управління та фінансового вирівнювання. Центральна влада активно піклується про забезпечення єдиних стандартів суспільних послуг у межах усієї території держави.

Важливим показником ступеня децентралізації бюджетної системи є частка трансфертів бюджету центрального рівня в бюджетах місцевого самоврядування. За цією часткою в доходах місцевих бюджетів можна констатувати ступінь залежності місцевого бюджету від державного. Варто зазначити, що частка бюджетних трансфертів у структурі надходжень місцевих бюджетів в унітарних країнах є вищою, тоді як у федеративних вона значно менша.

Традиційно бюджетні трансферти поділяються на три види: дотації, субвенції, субсидії. Проте лише останнім часом з'явилися спроби чітко розмежовувати ці види, з чого можна зробити висновок: у різних країнах один і той самий вид бюджетних трансфертів може називатися по-різному. Субсидії спричинені значною постійною дефіцитністю місцевих бюджетів і поділяються на субсидії загального та цільового призначення. Субсидії загального призначення (дотації) надаються для покриття дефіциту місцевих бюджетів. Субсидії цільового призначення (субвенції) надаються місцевим органам управління на фінансування певних програм чи проектів.

У західній фінансовій науці виділяють кілька підстав для запровадження міжбюджетних трансфертів: фіскальну незбалансованість по вертикалі, відновлення горизонтального фіскального балансу, гарантоване надання суспільних благ, нейтралізацію зовнішніх факторів та внесок у політику стабілізації для економічного розвитку макроекономічних цілей. За рахунок трансфертів формується значна частина доходів місцевих бюджетів іноземних країн: у Румунії – 79%, Болгарії – 78%, Угорщині – 66%, Латвії – 68%, Словенії – 67%, Великій Британії – 77%, Нідерландах – 60%. В окремих країнах трансферти формують незначну частину доходів місцевих бюджетів: у Швеції – 19%, Данії – 24%, Франції – 25%, Австрії – 35%. Закордоном поділ фіскально-економічних повноважень між центральними органами державної влади і управління й місцевим самоврядування є законодавчо закріплений та значною мірою зумовлює чинну структуру доходів місцевих бюджетів [2].

Проте структура доходів бюджетів місцевого самоврядування в розрізі різних країн (табл. 2) відрізняється і тому неможливо виокремити сталі структурні співвідношення з найбільш дохідними джерелами місцевих бюджетів – податковими надходженнями 30% податкових надходжень місцевих бюджетів; у Франції – більше 25% власних доходів або 35% податкових надходжень до місцевих бюджетів [2].

Як уже згадувалось, доволі поширеними у світовій практиці місцевого оподаткування є місцеві збори. Однак у формуванні доходів місцевих бюджетів зарубіжних країн беруть також участь неподаткові доходи у вигляді: штрафів та обов'язкових зборів, доходів від використання майна, що перебуває у власності місцевого самоврядування, орендної плати, коштів від продажу об'єктів муніципальної власності, коштів, залучених через розміщення муніципальних позик.

Таблиця 1

Майнові податки в доходах органів місцевого самоврядування зарубіжних країн

Країна	Частка у власних доходах органів місцевого самоврядування, %	Частка у податкових надходженнях органів місцевого самоврядування, %
США	46,2	73,4
Австрія	6,2	8,3
Великобританія	45,9	99,2
Іспанія	23,1	30,2
Німеччина	9,5	20,9
Норвегія	6,7	9,4
Франція	25,6	35,7

Потрібно звернути увагу на те, що склад і структура неподаткових надходжень визначаються й національними особливостями. Так, у США, Великобританії, Швеції серед неподаткових доходів домінують доходи від власності та підприємницької діяльності; у Франції, Німеччині, Данії значне місце відводиться комунальному кредиту. Протистояння державній політиці підвищення податків спричинило зростання надходжень від надання платних послуг: у Норвегії – це послуги водопостачання, каналізації, утримання дітей у дитячих садках; у США – водопостачання, каналізації, прибирання сміття; у Швеції – використання відходів, водо- та енергопостачання; в Італії – місцеві ліцензійні збори, шкільний збір тощо [1].

Бюджетні надходження у вигляді грантів (у зарубіжній бюджетній практиці під ними розуміють надходження коштів з інших, як правило вищих, рівнів бюджетної системи) змінюється в межах 25-50% сукупних доходів, окрім Великобританії, де вони значно перевищують зазначені розміри. Збільшення грантів у доходах місцевих бюджетів є наслідком загального розповсюдження принципу субсидіарності в Європі й світі. Окрім цього, якщо розглядати види субсидій, які надаються центральним урядом, то перевагу дедалі більше надають незв'язаним субсидіям перед цільовими субвенціями, що, як показує зарубіжний досвід, не тільки не обмежує самостійність органів місцевого самоврядування, але й сприяє розвитку їхньої ініціативи, активізує діяльність щодо задоволення потреб населення територіальних громад.

На нашу думку, зміни у структурі доходів локальних бюджетів безпосередньо пов'язані з потребою фінансування дедалі зростаючих видаткових функцій місцевої влади, насамперед у соціальній сфері. У країнах Європейського Союзу розвиток соціально орієнтованої ринкової економіки підтверджується значною часткою бюджетних асигнувань на утримання установ і закладів освіти, охорони здоров'я, соціальний захист і соціальне забезпечення населення.

Взявши до уваги досвід зарубіжних країн в Україні, на наш погляд, доцільно провести реструктуризацію доходів у таких напрямках:

- здійснити поетапний перехід до спільного використання різними ланками бюджетної системи податків зі широкою базою оподаткування (податку на додану вартість і податку на прибуток підприємств) на основі встановлення законодавством нормативів розщеплення податкових платежів;

- удосконалити порядок нарахування й сплати основного податкового джерела місцевих бюджетів – податку з доходів фізичних осіб шляхом оптимізації бази оподаткування, раціоналізації системи пільг, насамперед податкових соціальних пільг, зарахування податкових сум до бюджетів

територіальних громад за місцем знаходження платника, а не податкового агента;

– активізувати роль податкових надходжень ресурсно-майнової групи, що передбачає запровадження на зразок розвинених країн податку на нерухоме майно фізичних осіб, податків на капітал (багатство);

– посилити роль власних доходів шляхом вирішення проблем місцевого оподаткування;

– вирішити проблеми місцевого оподаткування в Україні через розширення переліку місцевих податків у контексті реалізації місцевих програм у галузі соціального захисту й зайнятості населення, охорони довкілля, раціонального використання природних багатств, регулювання кількісних параметрів споживання підакцизних товарів, проведення регіональної економічної політики протекціонізму, що має забезпечити підвищення фіскальної ролі місцевих податків і зборів;

– забезпечити фінансову стійкість, самоокупність і самофінансування інститутів комунальної власності, що надають низку житлових, комунальних, транспортних послуг, шляхом запровадження ринкових відносин у комунальному секторі.

Водночас, такі реформи передбачають вирішення комплексу завдань управлінського, юридичного, соціального змісту, демократизації громадсько-господарських відносин територіального колективу, оптимізації чинних тарифів на базі запровадження ресурсозберігаючих технологій, активізації інвестиційних вкладень у ремонтні та ремонтно-будівельні роботи, прискореними темпами запровадження лізингових схеми розрахунків, диференціація нормативів плати за житло залежно від якості наданих послуг, реструктуризація бюджетної заборгованості із планово-дотаційних допомог комунальному сектору тощо.

Отже, світовий досвід свідчить, що загальна ефективність системи міжбюджетних відносин визначається не ступенем централізації або децентралізації бюджетної системи, не наявністю чи відсутністю регулюючих податків, не частками доходів та витрат центрального уряду, не обсягом і способами надання фінансової допомоги, а чітко встановленою та збалансованою системою всіх цих чинників, що повністю відповідають особливостям держави.

Література:

1. Бодров В.Г. Регулювання міжбюджетних відносин: Україна і європейський досвід: монографія / за ред. В.Г. Бодрова; кол. авт.: В.Г. Бодров, О.П. Кириленко, Н.І. Балдич та ін. К.: Вид-во НАДУ, 2016. 296 с.

2. Большенко С.Ф. Особливості формування місцевих бюджетів в європейських країнах URL: [https:// www.nbu.gov.ua/portal/natural/vcpi/TPtEV/2015_6/6_2015/3_Bolchenko_dr.pdf](https://www.nbu.gov.ua/portal/natural/vcpi/TPtEV/2015_6/6_2015/3_Bolchenko_dr.pdf)

3. Дані Ін-ту бюджету та соціально-економічних досліджень. URL: <https://www.ibser.org.ua>

4. Миргородська Л. О. Фінансові системи зарубіжних країн: навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2013. 240 с.

Кузьмич Сергій Васильович
ст. гр. ФМНВ-21, Нововолинський ННІЕМ
Науковий керівник д.е.н., професор Чорна Н.П.

РОЛЬ СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ В УПРАВЛІННІ ЗОВНІШНІМ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ

Державний борг є значущою економічною категорією, яка ілюструє сукупність економічних відносин у сфері залучення позикових фінансових ресурсів з метою фінансового забезпечення дефіциту загальнодержавного сектора економіки на принципах повернення, платності та строковості. З метою оптимізації структури боргових зобов'язань держави на сучасному етапі соціально - економічного розвитку України значно зростає увага до підвищення ефективності управління державним боргом. Результати оптимізації управління зовнішнім державним боргом суттєво залежать від використовуваних методів управління на середньо- та довгострокову перспективу.

Під управлінням державним боргом слід розуміти сукупність заходів з регулювання його обсягу та структури, визначення умов здійснення нових запозичень, регулювання ринку державних запозичень, реалізації заходів антикризового управління проблемними боргами, обслуговування і погашення боргу, визначення умов і надання державних гарантій, контролю за ефективним використанням запозичених коштів.

На нашу думку, під системою управління державним боргом необхідно розуміти сукупність заходів, спрямованих державою на визначення необхідності, умов залучення, обслуговування та погашення державних позик з метою забезпечення суспільних інтересів, з дотриманням пріоритету економічної безпеки держави. Ця система включає певні складові, а саме:

– підсистема прогнозування і планування обсягів погашення та обслуговування зовнішнього державного боргу;

– підсистема оцінювання та вибору методів управління державним боргом, моніторингу і контролю;

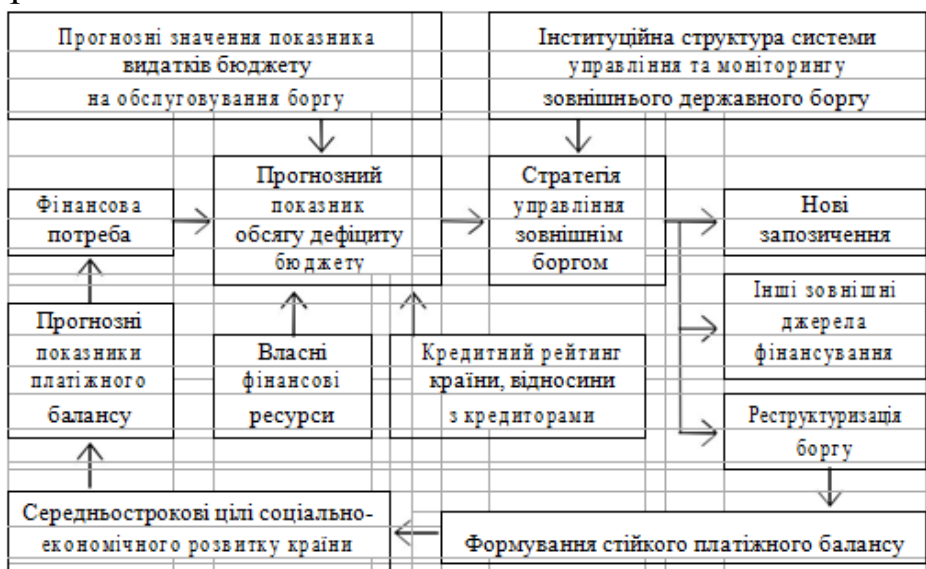
– підсистема інституційного забезпечення процесу управління боргом. Управління державним боргом покладено на Державні інститути, на котрі законодавчо покладені ці функції. Кабінет Міністрів від імені держави

розміщує державні запозичення та надає державні гарантії за кредитами. Міністерство фінансів України, зокрема – департамент управління державним боргом поєднує структурні підрозділи, діяльність яких пов'язана з плануванням та підготовкою кредитних проектів, аналізом, обліком, обслуговуванням державного боргу.

Одним з першочергових завдань фінансової політики держави, забезпечення важливої умови стабільності фінансової системи країни є управління та обслуговування державного боргу.

При цьому слід зазначити, що управління боргом держава має здійснювати з розрахунку максимальних розмірів зовнішнього боргу й котрі може отримати країна без суттєвих негативних наслідків для своєї економіки. Представлена структурно-функціональна модель дозволяє розробляти середньострокову боргову стратегію країни, виходячи з максимально можливого обсягу залучення зовнішніх ресурсів та є базисом для аналізу макроекономічного стану країни (рис. 1).

Значущість запропонованої структурно-функціональної моделі управління зовнішнім державним боргом є великою, оскільки її практичне використання стане підґрунтям під час розроблення стратегії боргової стратегії держави.

Рис. 1. Структурно-функціональна модель управління зовнішнім державним боргом

Література:

1. Скрипка О. Система управління зовнішнім державним боргом. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2017. №1. С.105-114.
2. Барановський О. Державний борг України в системі економічної безпеки. *Вісник Національного банку України*. 2015. № 4. С. 42-46.
3. Вахненко Т. Зовнішні боргові зобов'язання у системі світових фінансово-економічних відносин: моногр. Київ: Фенікс, 2015. 536 с.

УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ: ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Боргова політика є певною складовою фіскально-бюджетної політики будь-якої країни. Державні запозичення значно розширюють фінансові межі бюджету, виконуючи роль балансуючого інструмента державних витрат і податкових надходжень. Проблема державного боргу залишається актуальною як у кризовому так і посткризовому періодах, тому виникає потреба пошуку зміни підходів до використання запозичень, розробки нової парадигми вітчизняної боргової політики.

Удосконалення боргової політики має провадитися в рамках реформування бюджетного процесу, переходу до бюджетування, орієнтованого на позитивний результат, і створення додаткових стимулів для більш ефективного фінансування державного сектора [1, с. 4].

Проаналізувавши практику боргового управління в Україні, можна стверджувати про непродуманість та вузькоглядність у формуванні державного боргу, що у свою чергу призвело до накопичення надмірних обсягів зобов'язань, встановлення їхньої нераціональної структури, утворення так званих «пікових» періодів тиску боргових платежів на державний бюджет та інших негативних наслідків. Відтак, боргова політика України характеризується низькою ефективністю, а процеси у цій сфері вказують, що в сучасних умовах боргова проблема перетворилася на реальну загрозу національній безпеці держави.

Боргова політика України на сучасному етапі розвитку характеризується постійним зростанням обсягів державного боргу. Це, перш за все, пов'язано з політикою уряду, зорієнтованою на неінфляційні механізми погашення дефіциту бюджету; зростанням абсолютних обсягів платежів за державним боргом через закінчення пільгових періодів за раніше отриманими кредитами; тенденцією до збільшення строковості державних цінних паперів на ринку позикових капіталів; зниженням відсоткових ставок за державними цінними паперами, що, у підсумку, є важливим чинником зменшення вартості державних запозичень [2, с. 2].

У практиці зарубіжних країн державний борг розглядають як дієвий важіль макроекономічного регулювання, інструмент проведення стабілізаційної політики, стимулювання або стримування темпів економічного зростання. Його головною метою є задоволення потреб уряду у фінансуванні, а також виконання його зобов'язань за платежами

при мінімальних витратах у середньо- і довгостроковій перспективі за прийняттого рівня ризику. Більшість країн, які досягли успіху в питанні зниження боргового навантаження, використовують тактику активного управління державним боргом, яка передбачає неперервне пристосування його параметрів до кон'юнктури фінансового ринку. Реалізація цього завдання вимагає постійного моніторингу коливань процентних ставок та курсів валют, а також вибору різних сегментів ринку за результатами їхнього порівняння з визначеними бенчмарками (цільовими орієнтирами) [3, с. 266].

Політика управління державним боргом в Україні має скеровуватися на досягнення таких цілей: покриття потреби уряду в коштах для фінансування дефіциту за зовнішніми операціями; підтримка доступу до міжнародних ринків товарів і послуг, а також до міжнародного ринку капіталів; мінімізація вартості позик та витрат на обслуговування державного боргу; збалансування структури боргових зобов'язань; мінімізація валютних ризиків встановленням оптимальної валютної структури боргу; гармонізація політики державних позик із загальною економічною політикою. [4, с. 71]. Разом з тим, пріоритетність тих чи інших завдань визначається конкретною ситуацією в країні, сформованою під дією комплексу чинників. Так, з огляду на продовження європейської боргової кризи, у багатьох країнах ЄС головним завданням боргової політики на сьогодні залишається реалізація середньострокових планів щодо скорочення державного боргу, а також вдосконалення структури боргових портфелів. Одним із найважливіших завдань, які покладені перед управлінням боргом є оптимізація його структури.

Поряд зі оптимізацією процесів формування державного боргу, важливим аспектом реформування боргового управління має стати наукове обґрунтування та методологічно правильне визначення напрямів використання позичених коштів. Державні боргові запозичення (як внутрішніх, так і зовнішніх) здатні позитивно вплинути на економіку країни лише у випадку їхнього спрямування на вирішення стратегічних завдань підвищення ефективності використання інтелектуального та кадрового потенціалу країни на шляху переходу до наукомісткого розвитку.

Література:

1. Вінницький П. Особливості управління зовнішнім державним боргом України та напрями його удосконалення // *Роль фінансово-кредитної системи у розвитку економіки країни*: матер. наук. інтернет-конф. 15 грудня 2010. URL: <http://conf-cv.at.ua/forum/44-351-1> (дата звернення: 15.10.2018).

2. Молдован О. Щодо оптимізації боргової політики держави: Аналітична записка // Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:zZL8EWA77xsJ:www>

.niss.gov.ua/articles/783/+&cd=1&hl=uk&ct=clnk&gl=ua&client=firefox-a
(дата звернення: 15.10.2018).

3. Мазур А., Мокринська М., Ярошевич Н. Управління державним боргом: зарубіжний досвід та українська практика. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2007. Вип. 17.8. С. 266–271.

4. Поліщук О., Цимбал В. Сучасний стан та методи удосконалення управління зовнішнім боргом України. *Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ*. Серія: економіка, право, політологія, туризм. 2013. №1. Т. 1. С. 67–73.

Мартинюк Роман Русланович

ст.гр. ФМ-21, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Мелих О.Ю.

ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ЗАПОРУКА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

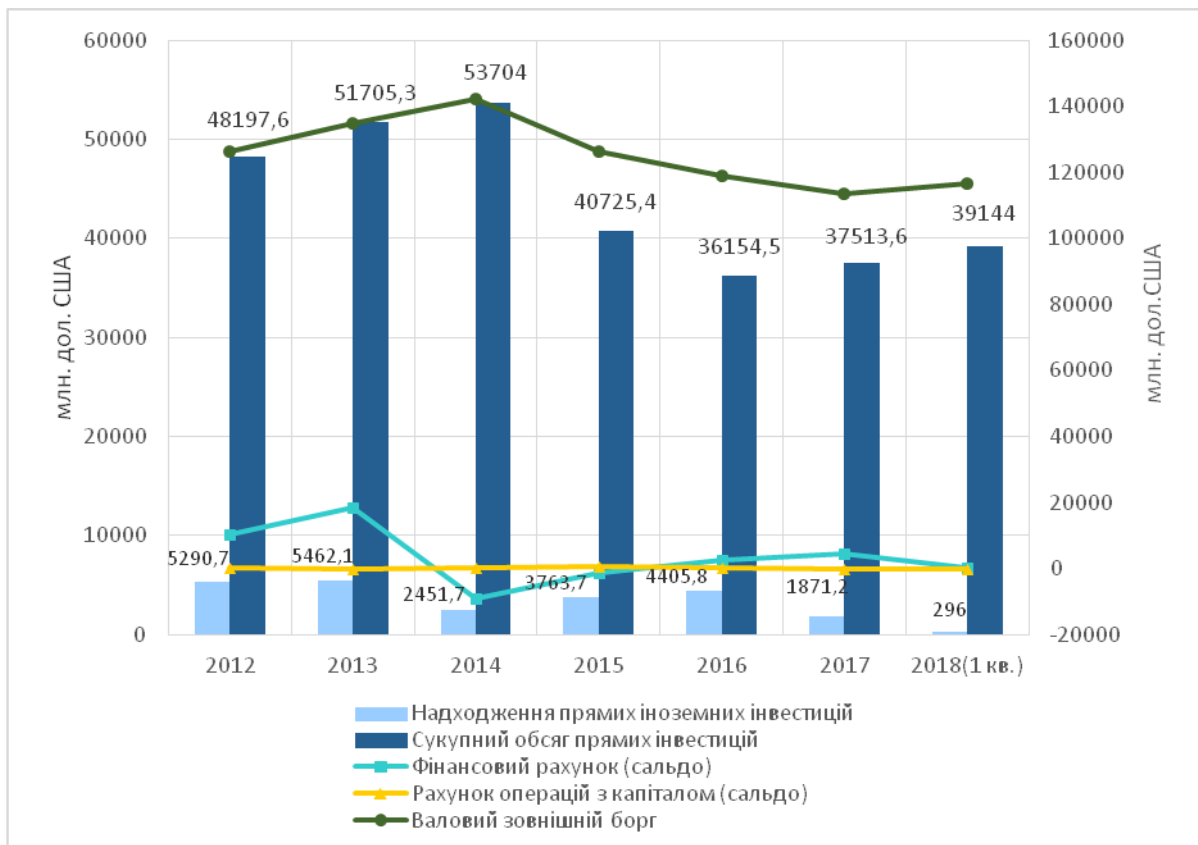
Важливою запорукою соціально-економічного розвитку країни виступає економічне зростання. Досягнення стійких темпів економічного зростання в Україні вимагає оптимізації, а саме: створення сприятливого інвестиційного клімату, пошуку надійних іноземних інвесторів, котрі вкладатимуть власні фінансові ресурси у інвестиційні проекти в Україні, забезпечуючи цим розвиток пріоритетних галузей економіки.

Часом піднесення української економіки, значна частина економістів вважає 2007 рік. У 2007 році Україна перебувала у фокусі уваги міжнародних фондів. Банки і промислові компанії розглядали пропозиції щодо інвестицій від найбільших світових гравців. За підсумками року приплив іноземних інвестицій в економіку України становив 5,839 млрд. дол. США.

За роки незалежності в Україні сформувався пул компаній, які інвестували в країну мільярди гривень, створивши виробництво і бізнес з нуля.

На даний час, на світовій арені Україна вважається країною з високими ризиками, що негативно позначається на динаміці припливу іноземних інвестицій. З іншого боку, прибутковість вкладень в Україні може досягати показників в кілька разів вище, ніж в країнах з розвиненою економікою.

Низький рівень захисту прав власності, високий рівень корупції та воєнний конфлікт на Сході України, є головними чинниками, які негативно впливають на інвестиційний клімат в Україні.

Рис. 1. Динаміка рахунку операцій з капіталом та фінансового рахунку платіжного балансу України у 2011-1 кв. 2018 рр. *

*Розроблено автором за даними [5]

Зокрема, погіршення інвестиційного клімату внаслідок ведення бойових дій на сході країни та накопичення низки макроекономічних дисбалансів призвело до формування у 2014 році дефіциту рахунку операцій з капіталом та фінансових операцій, який за підсумками року становив 8,7 млрд. дол. США (див. рис. 1). Це обмежувало притік інвестицій та кредитів для рефінансування поточних виплат за попередніми показниками.

Висока курсова мінливість, яка спостерігалась у 2014 р., призвела і до посилення інвестиційних ризиків та відпливу капіталу. З метою гальмування відтоку капіталу за кордон, сприяння зменшенню девальваційного та інфляційного тиску, у 2014 р. банківський регулятор використовував один із загальних важелів валютного регулювання, а саме - облікову ставку, яку впродовж року підвищував тричі.

Проте, покрокове підвищення облікової ставки НБУ (з 6,5% станом на 15.04.2014 р. до 19,5% 6.02.2015 р.), за умов дуже високих операційних ризиків, пов'язаних з військовим конфліктом на Сході України не дало необхідного позитивного ефекту. Так, у 2014 р. обсяг прямих інвестицій в економіці України скоротився на 13 млрд. дол. США (або на 24,2%) [2] (див. рис. 1).

У 2015 році Національний банк розпочав перший етап програми лібералізації грошово-кредитного та валютного ринків, послабивши дію деяких валютних. Зовнішні інвестори поступово почали інвестувати у державний сектор економіки України після завершення переговорів щодо реструктуризації боргів та зниження ризику порушення Мінських домовленостей. Зокрема, за підсумками року Європейська комісія надала Україні 600 млн. дол. США кредиту, а Світовий банк – 500 млн. дол. США, в рамках другої багатосекторної позики на підтримку політики розвитку в Україні.

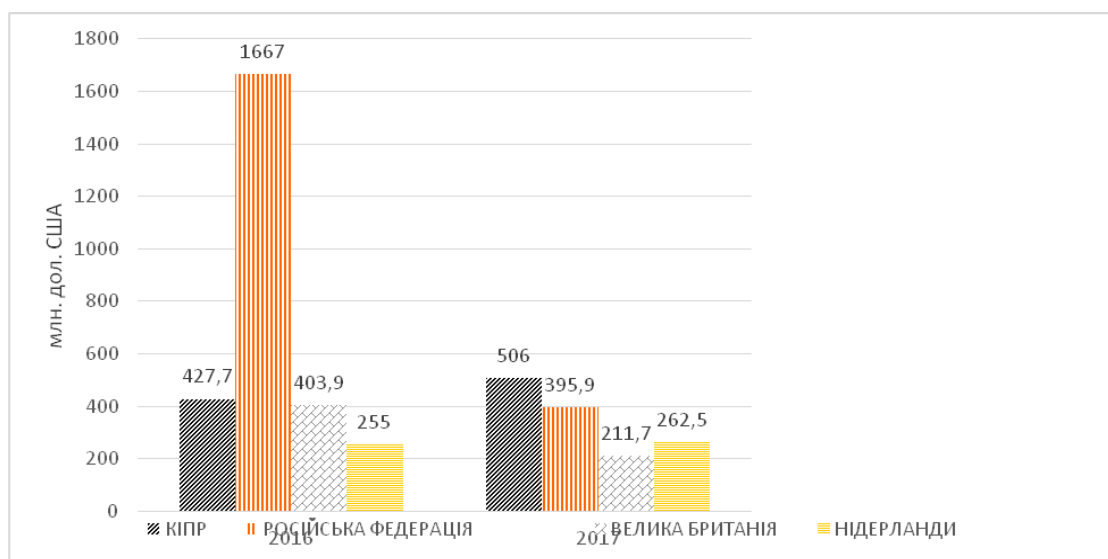
У 2015 році сукупний обсяг іноземних інвестицій скоротився і за підсумками року становив 41,1 мільярд дол. США (див. рис. 1).

У 2016 році в Україну надійшло 4405,8 млн. дол. США прямих іноземних інвестицій (див. рис. 1). Головними країнами-інвесторами виступали Російська Федерація - 1667,0 млн. дол. США, Кіпр - 427,7 млн. дол. США, Велика Британія - 403,9 млн. дол. США, Нідерланди - 255,0 млн. дол. США (див. рис. 2).

Значна частина коштів іноземних інвесторів (2825,3 млн. дол. США) надійшли у фінансовий і страховий сектори.

Фінансова підтримка дочірніх структур російських банків в Україні вивела Росію в трійку найбільших країн - інвесторів в економіку України.

Незважаючи на те, що завдяки реформі податкової системи, Україна, за останні три роки, піднялась на тридцять дві позиції у світовому рейтингу легкості ведення бізнесу й за підсумками 2018 року посіла 76 місце серед 190 країн, приплив іноземних інвестицій в вітчизняну економіку скорочується.

Рис. 2. Динаміка надходжень прямих іноземних інвестицій в економіку України за країнами-інвесторами у 2016-2017 рр. *

*Розроблено автором за даними [4]

Так, в 2017 році приплив іноземних інвестицій у річному вимірі скоротився на 57,5%. Інвестори побоюються вкладати гроші в Україну через високий рівень корупції. Найбільше у 2017 році інвестицій надійшло із Кіпру – 27% або 506 млн. дол. США (див. рис. 2). Значна частина цих інвестиційних ресурсів належать власникам українського бізнесу, які виводять кошти за кордон, а потім реінвестують їх в економіку України ухиляючись від сплати податків.

Підводячи підсумки, слід зробити висновок, що обсяг надходжень прямих іноземних інвестицій в економіку України є невисоким порівняно з докризовим періодом (2010-2013 рр.). Галузі вітчизняної економіки відчують гострий дефіцит інвестиційних ресурсів. Кожного року спостерігається нестача прямих іноземних інвестицій у галузях наукової та технічної діяльності, й особливо – у сільському, лісовому та рибному господарстві. Дефіцит інвестиційних ресурсів не дає можливості розкрити внутрішній потенціал регіонів України.

Для покращення інвестиційного клімату в Україні та активізації притоку іноземного капіталу необхідно удосконалити законодавство, створення системи державних гарантій захисту іноземних інвесторів та дієвого механізму протидії корупції.

Література:

Антоненко К.В. Аналіз прямих іноземних інвестицій в економіку України. *Інфраструктура ринку*. 2017. №5. DOI: <http://www.market-infr.od.ua/uk/5-2017>.

Мелих О.Ю. Валютне регулювання та його вплив на соціально-економічний розвиток України. *Ефективна економіка*. 2017. №11. DOI: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5889>.

Москалюк Н.П. Рахунок операцій з капіталом та фінансовий рахунок як засіб оптимізації платіжного балансу України. *Економічна наука.*, КНЕУ, 2015. С. 92–98.

Офіційний сайт Національного банку України. URL: www.bank.gov.ua. (дата звернення: 30.10.2018).

Офіційний сайт Державного комітету статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua. (дата звернення: 30.10.2018).

КРЕАТИВНІ ІНДУСТРІЇ ЯК ДЖЕРЕЛО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Сьогодні термін «креативні індустрії» є широкоживаним та популярним. Згідно з визначенням Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) креативні індустрії є наслідком виробництва товарів і послуг культурного походження та інноваційних розробок [1]. Креативні індустрії використовують індивідуальну творчість, талант і майстерність. Саме вони є основним елементом у структурі креативної економіки.

Великобританія по праву вважається лідером у сфері креативної економіки, де основною цінністю є продукти творчості та інтелектуальної діяльності людини. Креативні індустрії займають десятю частину економіки Великої Британії.

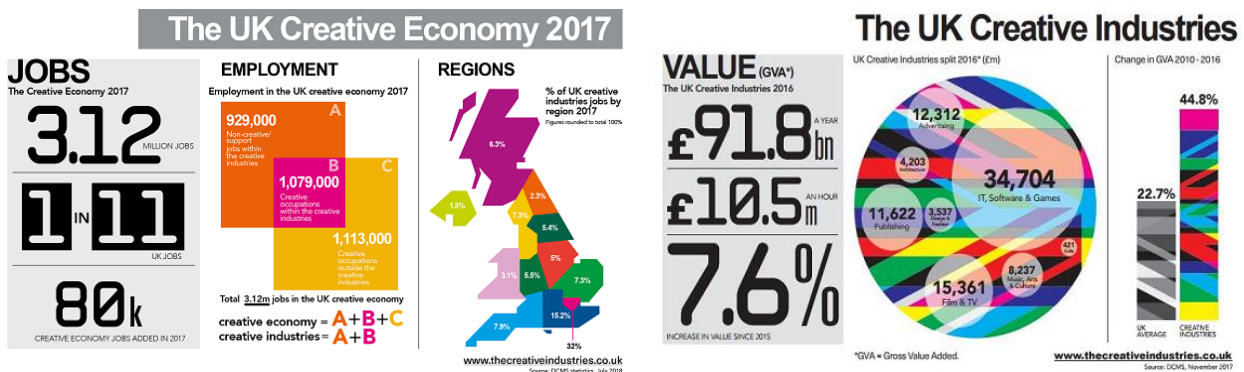
У березні 2018 року Уряд Великобританії та Рада креативних індустрій оголосили про укладення угоди щодо розвитку технологій, культури й управління талантами. Фінансування креативних індустрій в рамках угоди складає 150 млн фунтів стерлінгів. Секретар Ради з питань оцифрування та культури наголошує, що британські креативні індустрії мають економічний та культурний потенціал, і ця амбіційна угода гарантує, що вони продовжуватимуть процвітати, будуючи Великобританію майбутнього [2].

33 млн фунтів стерлінгів спрямовано на занурені технології – відеоігри віртуальної реальності та проекти розширеної реальності. Додаткові 1,5 млн фунтів стерлінгів будуть вкладені в успішний британський ігровий фонд протягом наступних двох років. Мета – подвоїти у Великобританії частку інтелектуального контенту до 2025 року, що оцінюється на суму понад 30 млрд фунтів стерлінгів. Ще 2 млн фунтів стерлінгів будуть спрямовані у підтримку "стабільного таланту", що допоможе фінансувати програму професійної кар'єри в галузі.

Крім того, уряд Великобританії ініціював заснування нової Ради з торгівлі та інвестицій в галузі креативних індустрій, метою якої є збільшення експорту креативної продукції на 50% до 2023 року. Рада зобов'язується захищати вміст авторських прав та вирішувати проблеми в Інтернеті.

Аналізуючи внесок креативних індустрій в економіку Великобританії, можемо стверджувати, що креативні індустрії

забезпечують зайнятість в країні на рівні 3.12млн [3] робочих місць або 1 з 11 всіх робочих місць Великобританії (Рис. 1.).

Рис. 1. Інфографіка британської креативної економіки*

*Джерело [3]

Таким чином, сьогодні креативні індустрії щорічно приносять Великобританії майже 92 млрд фунтів стерлінгів.

Підсумовуючи зазначене вище, можемо вважати, що активна підтримка та стимулювання розвитку креативних індустрій потенційно може стати універсальною моделлю розвитку економіки Великої Британії та забезпечать її якісно новий рівень, підвищить конкурентоспроможність економіки та відкриє нові унікальні можливості її у міжнародній торгівлі.

Література:

1. Creative Economy: Widening Local Development Pathways, 2013. 190 p. (UNDP)
2. Creative industries are key to UK economy. URL: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2017/jan/01/creative-industries-key-to-uk-economy> (дата звернення: 30.10.2018).
3. INFOGRAPHICS & ASSETS. URL: <http://thecreativeindustries.co.uk/resources/infographics> (дата звернення: 29.10.2018).
4. What does the future hold for the UK creative industries? URL: <https://www.virgin.com/entrepreneur/what-does-future-hold-uk-creative-industries> (дата звернення: 30.10.2018).

ФІНАНСОВІ РІШЕННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ РИЗИКІВ

Домогосподарствам для забезпечення належного існування, а також підвищення рівня добробуту своїх членів необхідно приймати безліч фінансових рішень.

Фінансові рішення домашніх господарств – це вибір дій одного або декількох членів домогосподарства з приводу формування та раціонального використання фінансових ресурсів, що знаходяться в їх розпорядженні, для досягнення економічних і соціальних цілей.

Загалом фінансові рішення, які приймають домогосподарства, можна поділити на дві основні групи: рішення з приводу формування структури і величини джерел доходів (або активів) домогосподарства (скажімо, чи доцільно здійснювати придбання нової нерухомості, автомобіля, цінних паперів тощо, і яким має бути співвідношення між цими активами) та рішення з приводу формування структури майбутніх витрат. Причому, якщо перша група рішень впливає на загальний рівень доходу домашнього господарства, то друга група здійснює вплив не лише на співвідношення, в якому дохід домогосподарства поділяється на споживчу та заощаджувальну частини, але і на рівень доходів домогосподарства в майбутніх періодах (отриманих, наприклад, у формі дивідендів по придбаних акціях або у формі процентного доходу на вклади у банківських установах) [1, с. 26].

Важливий вплив на майбутні доходи чинять також рішення домогосподарств, пов'язані з формуванням фонду робочого часу (визначення працюючих членів домашнього господарства, місця їх роботи, можливості працювати на принципах самозайнятості) та управлінням власністю (як правило, домогосподарство здійснює свою господарську діяльність, уже володіючи певним накопиченим раніше багатством, до складу якого входять: активи, створені за рахунок заощаджень і які приносять дохід; майно, яке не приносить процентний дохід; успадковане майно). Постійно реструктуризуючи свою власність, домогосподарства в умовах ринкової економіки приймають колективні фінансові рішення, тобто здійснюють управління витрачанням і надходженням грошових ресурсів, беручи до уваги конкуруючі цілі і ризики [2, с. 36].

В результаті прийняття домогосподарством відповідних рішень, фінансові ресурси, якими воно володіє, можуть спрямовуватися на: -

покриття поточних витрат, тобто придбання продовольчих і непродовольчих товарів, що використовуються упродовж нетривалого періоду часу (продукти харчування, одяг, взуття тощо), а також оплату за періодично споживані послуги; - капітальні витрати, тобто придбання непродовольчих товарів, що використовуються упродовж досить тривалого періоду часу (житло, транспортні засоби, земельні ділянки, меблі), а також оплату послуг, які домогосподарства споживають доволі рідко (освіта, закордонна туристична подорож, медична операція тощо); - придбання рухомого і нерухомого майна; - грошові заощадження.

На фінансові рішення, що приймаються домогосподарством, впливають різноманітні фактори, найважливішими з яких є: поточні і перспективні цілі домогосподарства; відносини між членами домогосподарства; рівень сукупного доходу домогосподарства; уподобання і схильність до ризику його членів; зовнішнє середовище (законодавче регулювання доходів і витрат, особливості оподаткування доходів, призначення соціальних допомог, специфіка ринку праці тощо). Рішення, які приймають домогосподарства, у кінцевому підсумку здійснюють суттєвий вплив на динаміку темпів економічного зростання (ріст реального ВВП на душу населення, зменшення безробіття) і коливання цін. Очевидним є і зворотній зв'язок: розвиток національної економіки безпосередньо впливає на фінансово-господарську діяльність домогосподарств та характер рішень, що приймаються ними.

Оскільки економічні ризики є об'єктивно неминучими у сучасному господарському житті, перед домогосподарствами постає важливе завдання – навчитися якомога ефективніше управляти ними. Визначальною умовою управління ризиками слугує уміння членів домогосподарства передбачати та мінімізувати їх на основі дослідження загальних і конкретних причин ризику, його ступеня, головних обставин, за яких він виникає, зіставлення вигоди й ризику, властивих кожному з альтернативних напрямів діяльності домогосподарства тощо. Зважаючи на те, що рівень життя населення значною мірою залежить від рівня його доходів, величини витрат і суми заощаджень, можемо стверджувати, що домогосподарство в процесі своєї економічної діяльності стикається з такими основними ризиками як ризик втрати доходу, ризик виникнення непередбачених витрат та ризик втрати заощаджень [1, с. 27-29]

Фінансові рішення домогосподарств в умовах економічних ризиків повинні базуватися на поетапному управлінні ними. До основних етапів управління ризиками відносимо: - встановлення усіх ймовірних ризиків, що можуть загрожувати домогосподарству; - виявлення джерел виникнення ризиків та основних факторів, що можуть вплинути на зміну фінансового стану домогосподарства; - визначення максимально допустимої межі ризику; - розрахунок ймовірних втрат від настання

ризиків; - розроблення системи антикризових заходів (превентивних, обмежуючих, компенсуючих); - розрахунок економічної ефективності різних варіантів антикризових заходів та прийняття рішення про їх реалізацію у практичній діяльності домашнього господарства.[3, с. 357]

Домогосподарства, приймаючи ті чи інші фінансові рішення, повинні враховувати необхідність попередження (зниження рівня) різноманітних ризиків. Зокрема, до таких ризиків належать: ризик втрати вкладених грошей, ризик відсутності прибутку, ризик неможливості повернути кредит тощо. Тому домогосподарства повинні ефективно управляти ними, встановивши причини їх виникнення, рівень збитків та превентивні напрями мінімізації. Зокрема, основними етапами управління ризиками є такі – виявлення джерел виникнення ризиків та основних факторів, що можуть вплинути на зміну фінансового стану домогосподарства; – визначення максимально допустимої межі ризику; – розрахунок ймовірних втрат від настання ризиків; – розроблення системи антикризових заходів (превентивних, обмежуючих, компенсуючих); – розрахунок економічної ефективності різних варіантів антикризових заходів та прийняття рішення про їх реалізацію у практичній діяльності домашнього господарства.

Підсумовуючи вищесказане, зазначимо, що домогосподарства, функціонуючи в умовах нестабільного ринкового середовища, повинні досить зважено підходити до прийняття фінансових рішень для того, аби нейтралізувати потенційні загрози і економічні ризики та забезпечити гідний рівень життя своїх членів.

Література:

Глухов В. Фінанси домашніх господарств: структура та управління. *Проблеми теорії і практики управління*. 2010. № 1. С. 81–89.

Білозеров С. А. Фінанси домашнього господарства: інвестиційний аспект. СПб.: Вид-во С.-Петербур. Ун-ту, 2006. 194 с.

Кізіма Т. О. Фінанси домогосподарств: концептуальні засади теорії і практики. Тернопіль: ТНЕУ, 2011. 466 с.

Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436–IV. Дата оновлення: 01.10.2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення 05.10.2018).

ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ПІДПРИЄМСТВА

На шляху до стабілізації соціально-економічної ситуації в Україні в ринкових умовах, однією з найнеобхідніших і найвагоміших умов є досягнення ефективного функціонування підприємств. Одним з найважливіших чинників економічного зростання та розвитку підприємства є ефективна система управління фінансовими ресурсами, адже її відсутність – це одна з причин кризової ситуації багатьох українських підприємств.

Фінансові ресурси є об'єктом загальної системи фінансового менеджменту підприємства, одним із завдань якої є прийняття сукупності рішень з формування та функціонування оптимальної структури фінансових ресурсів з метою максимізації прибутків підприємства. Достатня наявність фінансових ресурсів, їх ефективне використання також визначають фінансовий добробут торговельного підприємства: рентабельність, платоспроможність, ліквідність, фінансову стійкість [2].

Завданнями ефективного управління фінансовими ресурсами є такі:

- визначення оптимальної структури фінансових ресурсів;
- залучення коштів на найвигідніших для підприємства умовах;
- визначення методів та принципів раціонального використання фінансових ресурсів підприємства з метою отримання найкращих фінансових результатів [3].

Визначимо етапи процесу управління фінансовими ресурсами підприємств:

1. Виявлення та формулювання проблеми й завдання управління фінансовими ресурсами, які повинні виконуватись, враховуючи попередній досвід та інфляцію.

2. Прийняття управлінського рішення щодо використання фінансових ресурсів та його реалізація.

3. Аналіз наслідків прийнятого рішення, вияв можливих способів його модифікації для покращення результатів, врахування набутого досвіду при прийнятті управлінських рішень в майбутньому [2].

На формування і використання фінансових ресурсів підприємств впливають різноманітні чинники, які доцільно поділяти на внутрішні, які пов'язані безпосередньо з діяльністю окремого підприємства та зовнішні,

що не пов'язані безпосередньо з діяльністю підприємства, але впливають на неї.

До внутрішніх чинників можна віднести:

- рівень досконалості фінансової структури підприємства;
- якість організації управління фінансовими ресурсами;
- налагодження роботи з посередницькими організаціями;
- забезпечення зв'язку збутової стратегії з виробничою;
- моніторинг існуючого ринку продукції;
- якість фінансового, управлінського та податкового обліку;
- визначення критеріїв відповідності кваліфікації персоналу займаним посадам [1].

До зовнішніх чинників можна віднести інфляцію, зростання цін на ресурси, зміну політичного курсу влади, нововведення в нормативно-правовому полі, рівень розвитку фінансового ринку, стан економіки в цілому.

Для ефективного управління фінансами необхідно:

- обґрунтування оптимальних розмірів фондів грошових ресурсів, їхній розподіл і використання з урахуванням потреб підприємств, впливу на їх кінцеві результати господарської діяльності підприємства;
- визначення реального обсягу наявних фондів фінансових ресурсів;
- контроль за раціональним використанням ресурсів, виробничих фондів, виконанням планових завдань;
- організація своєчасних економічних розрахунків з іншими підприємствами, організаціями, працівниками;
- проведення аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства з погляду ефективності його роботи як бази для прийняття обґрунтованих управлінських рішень [3].

Система управління фінансовими ресурсами має бути спрямована на реалізацію загальної економічної стратегії розвитку підприємства щодо забезпечення його достатніми обсягами фінансових ресурсів в чітко визначені терміни, з мінімальною вартістю та прийнятими рівнями ризику.

Механізм управління фінансовими ресурсами підприємств повинен включати: моделі, засоби, методи та інструменти проведення розрахунків, визначення потреби у фінансових ресурсах, джерела їх формування, виявлення взаємозв'язку між наслідками діяльності і використанням фінансових ресурсів, оцінку та інтерпретацію отриманих результатів.

Література:

1. Горпинченко А. П. Формування політики управління фінансовими ресурсами в загальній системі розвитку торговельного підприємства. *Вісник ТНЕУ*. Тернопіль 2013. №52 (1025). С.37-44.

2. Погожа Н.В. Проблемні аспекти формування та використання фінансових ресурсів в умовах рецесії України. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2012. Випуск (2) 45. С.144-149

3. Кокотіна О.В. Шляхи підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства в умовах фінансової нестабільності. *Молодіжний науковий вісник*. 2014. №7. С.145-154.

Морокишка Тетяна Олегівна

ст. гр. ФМНВ -21, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Горин В.П.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Організаційно-правова база функціонування міжбюджетних трансфертів передбачає аналіз видів міжбюджетних трансфертів, їх призначення, порядок та умови надання їх з Державного бюджету місцевим бюджетам, а також розподіл міжбюджетних трансфертів між місцевими бюджетами. До складу організаційно-правової бази функціонування міжбюджетних трансфертів відносять:

– Бюджетний кодекс України [1];

– Закон України «Про Державний бюджет на 2018 рік»; [5]

– Постанова Кабінету Міністрів від 15 грудня 2010 р. № 1132 «Про внесення змін до Порядку перерахування міжбюджетних трансфертів» зі змінами [6];

– Постанова Кабінету Міністрів від 23 січня 2015 р. № 11 «Деякі питання надання медичної субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам» зі змінами [2];

– Постанова Кабінету Міністрів від 14 січня 2015 р. № 6 «Деякі питання надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам» зі змінами [3];

– Постанова Кабінету Міністрів від 14 січня 2015 р. № 7 «Деякі питання надання субвенції на підготовку робітничих кадрів з державного бюджету місцевим бюджетам» зі змінами [4].

Однак, уся ця нормативно-правова база передбачає дуже складну систему визначення розподілу трансфертів, безліч коефіцієнтів і коригувальних факторів, які призводять до порушення всією системою принципів прозорості і відповідальності.

Основним нормативно-правовим актом, на основі якого функціонують міжбюджетні трансферти є Бюджетний кодекс України [1].

Так, згідно з частиною першою ст. 85 Бюджетного кодексу України держава може передати (делегувати) органам місцевого самоврядування право на здійснення видатків лише за умови відповідної передачі бюджетних ресурсів у вигляді закріплених за відповідними бюджетами загальнодержавних податків і зборів (обов'язкових платежів) або їх частки, а також трансфертів з Державного бюджету України.

У Державному бюджеті України можуть передбачатися такі трансферти місцевим бюджетам:

- базова дотація;
- субвенції на здійснення державних програм соціального захисту;
- додаткова дотація на компенсацію втрат доходів місцевих бюджетів внаслідок надання пільг, встановлених державою;
- субвенція на виконання інвестиційних проектів;
- освітня субвенція;
- медична субвенція;
- субвенція на фінансування заходів соціально-економічної компенсації ризику населення, яке проживає на території зони спостереження;
- субвенція на проекти ліквідації підприємств вугільної і торфодобувної промисловості та утримання водовідливних комплексів у безпечному режимі на умовах співфінансування (50 відсотків);
- субвенція на фінансове забезпечення будівництва, реконструкції, ремонту і утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах;
- інші додаткові дотації та інші субвенції [1].

Порядок та умови надання субвенцій з Державного бюджету місцевим бюджетам визначаються Кабінетом Міністрів України.

Порядок та умови надання субвенції з Державного бюджету місцевим бюджетам, яка вперше визначена законом про Державний бюджет України, затверджуються Кабінетом Міністрів України не пізніше 30 днів з дня набрання ним чинності.

Розподіл додаткових дотацій між місцевими бюджетами здійснюється на підставі критеріїв, визначених Кабінетом Міністрів України.

Порядок перерахування міжбюджетних трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам, реверсної дотації, а також порядок перерахування міжбюджетних трансфертів між місцевими бюджетами визначаються Кабінетом Міністрів України і мають забезпечувати своєчасність, рівномірність, гарантованість та повноту перерахування трансфертів.

Відповідно до розпису Державного бюджету України органами Казначейства України здійснюється перерахування базової дотації та

реверсної дотації щорічно, а освітньої субвенції, субвенції на підготовку робітничих кадрів і медичної субвенції двічі на місяць [7].

Кабінет Міністрів України за погодженням з Комітетом Верховної Ради України з питань бюджету може здійснювати розподіл та перерозподіл обсягів субвенцій та додаткових дотацій з державного бюджету місцевим бюджетам між місцевими бюджетами у межах загального обсягу відповідних субвенцій та додаткових дотацій. Особливості розподілу обсягів освітньої субвенції, субвенції на підготовку робітничих кадрів і медичної субвенції щодо резерву коштів та перерозподілу обсягів таких субвенцій між місцевими бюджетами можуть визначатися законом про Державний бюджет України.

Місцева державна адміністрація може приймати рішення щодо розподілу та перерозподілу обсягів трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам у період між сесіями відповідної місцевої ради за умови делегування нею таких повноважень місцевій державній адміністрації з наступним внесенням змін до рішення про місцевий бюджет.

У даній статті ми дослідили організаційно-правову базу функціонування міжбюджетних трансфертів, проаналізувавши ряд постанов Кабінету Міністрів України, Закону України «Про Державний бюджет України на 2018 рік», а також Бюджетний кодекс України зі змінами.

Література:

1. Бюджетний кодекс України станом на 08.07.2010 р. № 2456-VI . *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 50-51. – Ст. 572.
2. Деякі питання надання медичної субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам: Постанова Кабінету Міністрів України: від 23.01.2015 р. №11 // *Офіційний вісник України*. 2015. №2. Ст.289
3. Деякі питання надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам: постанова Каб Міністрів України від 14.01.2015 р. №6 *Офіційний вісник України*. 2015. №2. Ст.160
4. Деякі питання надання субвенції на підготовку робітничих кадрів з державного бюджету місцевим бюджетам: постанова Каб Міністрів України від 14.01.2015 р. №7 . *Офіційний вісник України*. 2015. №2. Ст.180
5. Дорош В. Ю. Фінансовий механізм регулювання міжбюджетних відносин в Україні: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук: 08.00.08 Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. Львів, 2010. 20 с.
6. Плєскач В. Статистичний аналіз податкових надходжень до зведеного бюджету України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: економіка*. 2012. №139. С. 5–10.
7. Про затвердження Порядку казначейського обслуговування місцевих бюджетів: Наказ Мін фінансів України від 23.08.2012 р. №938. *Офіційний вісник України*. 2012. № 72. Ст. 2918.

ОСОБЛИВОСТІ КОНТРОЛЮ ЗА ФОРМУВАННЯМ ТА ВИКОНАННЯМ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

В умовах обмеженості бюджетних ресурсів досить актуальною є проблема їх цільового та ефективного використання, вирішення якої вимагає постійного контролю. Державний бюджет є важливим елементом фінансової системи держави, а тому питанням, пов'язаним із його формуванням та виконанням приділяється значна увага з боку державних органів, уповноважених проводити контроль за бюджетним процесом, а також громадськості.

Зважаючи на значну кількість суб'єктів контролю які, тією чи іншою мірою здійснюють контроль за бюджетними коштами, вважаємо, що основні повноваження щодо контролю за формуванням та виконанням Державного бюджету покладені на Рахункову палату України [1]. Відповідно до вимог чинного законодавства Рахункова палата протягом 2018 року здійснювала контроль бюджетів трьох років: 2017 року (виконаного бюджету), 2018 року (в ході поточного виконання) та 2019 року (на стадії формування проекту бюджету). Така система забезпечує безперервний цикл контролю на усіх стадіях бюджетного процесу.

Аналіз результатів, здійснених контрольних заходів свідчить про наявність суттєвих помилок у плануванні та виконанні Державного бюджету. Так, наприклад, за умов зростання економіки на 3,4%, що перевищує прогнозний показник, план доходів загального фонду Державного бюджету у першому півріччі 2018 року не виконано на 14,9 млрд. грн., або 3,5%, а невирішеність системних проблем в організації проведення видатків збільшує ризики невиконання у 2018 році значної кількості бюджетних програм. Разом з тим, за оцінкою Рахункової палати є можливість збільшити загальну суму доходів у проекті держбюджету на 2019 рік, загалом - на 17,6 млрд. грн. [2].

Однак, відповідно до чинного законодавства Рахункова палата за результатами своїх контрольних заходів готує відповідні висновки та пропозиції, з яких, як показує практика минулих років враховується лише половина.

Таким чином, ефективна організація системи контролю покликана забезпечити формування якісного та реалістичного Держбюджету, дати правильну та об'єктивну оцінку реальній ситуації і тим самим, створити передумови для вчасного внесення коригувань у процесі його виконання.

Література:

1. Гупаловська М. Б. Реалії функціонування та проблеми модернізації Рахункової палати України. *Світ фінансів*. 2008. Вип. 4. С. 139-146.
2. Діяльність Рахункової палати URL: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/category/412> (дата звернення: 07.10.2017).

Мустеца Надія Василівна

ст. гр. ФМ-21, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Гупаловська М.Б.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Доходи бюджету є важливим елементом впливу держави на соціально-економічний розвиток суспільства. Саме тому переконливим фактором є те, що цей показник є ні чим іншим, як фінансовою базою діяльності держави. Його склад, форми мобілізації залежать від системи та методів господарювання, а також від економічних завдань, які вирішує суспільство за певний період.

Питання формування дохідної частини бюджетів у всіх країнах на кожному етапі їхнього розвитку перебувають у центрі уваги керівників держав та урядів, вчених і практиків. Державні доходи забезпечують соціально-економічний розвиток країни загалом, її окремих регіонів та фінансову підтримку населення. З огляду на це, головним завданням держави є акумулювання достатнього обсягу доходів, здатних забезпечити державні видатки [1, с. 384].

Дослідження проблем формування дохідної частини Державного бюджету України викликає інтерес, насамперед тому, що саме бюджет характеризує рівень економічного розвитку країни, і завдяки правильному здійсненню бюджетного процесу забезпечується економічна і соціальна стабільність та належний життєвий рівень населення.

Аналіз формування дохідної частини Державного бюджету України свідчить, що найбільшу частку в доходах бюджету становили податкові надходження (76-89%), таким чином, вони мають найбільший вплив на формування доходів Державного бюджету України.

Підтримуючи думку Н. Слободянюк [2, с.557], основні проблеми формування доходів Державного бюджету України вбачаємо у збільшенні податкових надходжень за рахунок платників податків, відтоку іноземних інвестицій та нестабільності національної валюти, зростанні інфляції,

ухиленні від сплати податків підприємствами, а також зменшення надходження адміністративних зборів і платежів.

Разом з тим, на стан доходів Державного бюджету у сучасних умовах певним чином впливає зміна обсягів ВВП, військові дії на Сході України та нестабільність економіки. Таким чином, необхідно знайти ефективні шляхи вдосконалення механізму формування доходів Державного бюджету України.

Література:

1. Ружицький І.Ю. Підходи до класифікації джерел формування доходів Державного бюджету України. *Університетські наукові записки*. – 2013. № 2 (46). с. 384-391.

2. Слободянюк Н.О., Шикор К.І. Проблемні питання формування дохідної частини бюджету: сучасні реалії. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Випуск 15. С.554-558.

Ничик Ольга Володимирівна

ст. гр. МЕВМБм-11, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Дем'янюк О. Б.

ВПЛИВ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ НА МІЖНАРОДНИЙ БІЗНЕС

Для сучасної світової економіки характерним є бурхливий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, що спричинив виникнення нових форм взаємодії в сфері міжнародної підприємницької діяльності та віртуальної складової системи світових господарських зв'язків, невід'ємною частиною якої є електронна комерція. Зростання популярності електронної комерції в сучасному міжнародному бізнесі пов'язують з істотною економією на транзакційних витратах, швидкістю поставок, високою мірою інформаційного супроводу та широкими можливостями, які дають глобальні телекомунікаційні та соціальні мережі з відповідними каналами передачі даних, а також вбудовані в них електронні платіжні системи.

На сьогодні, просування технологій сприяє міжнародному бізнесу. Мільйони людей у всьому світі використовують Інтернет, щоб робити все, починаючи від пошуку, до придбання продуктів он-лайн. Різні способи використання Інтернету суб'єктами господарювання включають можливість рекламувати, генерувати або виконувати інший спосіб виконання звичайних бізнес-функцій. Тому, багато фірм використовують Інтернет для своєї діяльності.

Електронна комерція може бути визначена як використання Інтернету для ведення ділових операцій на національному або міжнародному рівні. Електронна комерція займає дві важливі ролі. По-перше, як більш ефективний і дієвий канал та агрегатор інформації. По-друге, як потенційний механізм заміни багатьох видів економічної діяльності, які колись виконувалися в рамках підприємства, тими, що можуть бути зроблені сторонніми постачальниками, які конкурують один з одним для виконання такої діяльності [1].

Оскільки в сучасних умовах кількість користувачів Інтернету зростає до двох мільярдів у всьому світі і ця цифра продовжує збільшуватися, то і зростатиме розвиток електронної комерції та її вплив на зовнішньоторговельні зв'язки. Уже на сьогодні електронну торгівлю можна розглядати як торговельну систему, в якій покупці та продавці можуть встановити справжню ринкову ціну. Наприклад, з більш ніж 90 мільйонами активних користувачів по всьому світу, eBay - найбільший в світі онлайн-ринок, де продається і купується будь-що. Компанія eBay об'єднує у спільноту окремих покупців і продавців, а також малий бізнес. Їх колективний вплив на електронну комерцію вражає: у 2017 році загальна вартість товарів, що продаються на eBay, складала 60 мільярдів доларів, тобто 2000 доларів за секунду [2].

Зростає популярність сайтів електронної комерції і в Україні. За даними Ecommerce Europe, у червні 2018 року 13,6 мільйонів користувачів Інтернет (71% усіх користувачів Інтернет, які використовують персональні комп'ютери та ноутбуки) відвідали веб-сайти електронної торгівлі. Це на 1,3 млн. осіб більше, ніж у попередньому році, коли їх число становило 12,3 млн. осіб (67,3%) У середньому, покупці в Інтернеті витрачають 286 євро на рік. Українці люблять платити готівкою за доставку, коли здійснюють покупки в мережі, оскільки вони вважають такий спосіб оплати надійним [3].

Найбільш популярними в Україні є веб-сайт електронної комерції - Інтернет-магазин Rozetka, 6,7 мільйони користувачів Інтернету (35%) відвідували його у червні 2017 р., веб-сайт OLX, із переліком місцевих рекламних оголошень, з 5,5 мільйонами відвідувачів (29%), а також Prom - загальний Інтернет-магазин, який відвідали 4 мільйони людей (21%). Усього в червні три найбільш популярних веб-сайтів електронної комерції залучили 10,3 мільйона відвідувачів, що становить більше половини серед користувачів Інтернет (54%) [4].

Три найбільш популярних іноземних електронних веб-сайтів в Україні відвідує понад 4 мільйони людей, тобто один з п'яти користувачів Інтернету. Найбільш популярним є Aliexpress, який зацікавив 3,8 мільйони людей, які відвідують сайт, Amazon (411,000) та eBay (328,000) [4].

Одним з наслідків електронної комерції є посилення конкуренції та вироблення переваг для споживачів за більш низькими цінами та більшим вибором. Проте, стрімке зростання електронної комерції викликає і певні недоліки як для споживачів: неможливо самостійно перевіряти товари, шахрайство з кредитними картками, затримка отримання товарів, неможливість ідентифікувати шахрайство, відсутність особистої взаємодії, так і для суб'єктів господарювання: регулярне оновлення програмного забезпечення, додаткові витрати та експертиза для інфраструктури електронної комерції, підготовка та технічне обслуговування, лояльність клієнтів, потреби в розширеній зворотній логістиці, питання безпеки та кредитних карт.

Отже, на даному етапі комерція через Інтернет займає провідну ланку на міжнародному ринку. У генерації цифрової економіки електронна комерція сьогодні є необхідною і невід'ємною частиною бізнесу, тому що вона тісно пов'язана з успіхом організацій на сучасному ринку. Проте, такі проблеми як юридичні труднощі, логістика та грошова безпека потребують невідкладного вирішення.

Література:

1. Measuring Electronic Commerce URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/237203566348.pdf?expires=1540258353&id=id&accname=guest&checksum=9D97AFD105106E8417A012522E46437E>
2. Information Economy Report 2017 URL: https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ier2017_en.pdf
3. Ecommerce Europe URL: <https://www.ecommerce-europe.eu/research-figure/ukraine/>
4. Gemius URL: <https://www.gemius.com/e-commerce-news/e-commerce-is-gaining-popularity-in-ukraine.html>

Одіжинська Вікторія Олегівна

ст. гр. МІММ-11, ТНЕУ

Науковий керівник – д.е.н., доцент Баглей Р.Р.

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА РИНКУ ДЕРЕВООБРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

У сучасних умовах господарювання практично всі суб'єкти господарської діяльності України, продукція яких конкурентоспроможна, мають можливість виходу на світовий ринок. Пошук нових зарубіжних ринків і можливостей, які вони відкривають перед українськими підприємствами, збільшення експортних операцій впливає на процес організації зовнішньоекономічної діяльності.

На сьогодні деревообробна промисловість України є перспективною експортоорієнтованою галуззю, від розвитку якої залежить створення нових робочих місць, наповнення бюджету, зростання конкурентоспроможності регіонів. Галузь має значний потенціал у виробництві енергозберігаючої продукції, попит на яку має стійку тенденцію до зростання, що визнано Міжнародними організаціями: ООН, UNCTAD, OECD, UNESCAP тощо. Розвиток цієї галузі дозволить українському виробнику вийти на зовнішні ринки, зокрема європейські, та інтегруватись до глобальних ланцюгів створення доданої вартості.

Аналізуючи темпи зростання ключових показників економічного розвитку в Україні за 2010-2016 рр. можемо зазначити, що у 2016 р. спостерігається відновлення економічного зростання після дворічного падіння. Позитивну роль в цьому процесі відіграло деревообробне виробництво, яке показує швидші темпи зростання ніж ВВП. Щодо експорту продукції деревини, ми бачимо різке його скорочення у 2015 р. – на 23,3% порівняно з 2014 р., проте подальша зростаюча траєкторія свідчить про динамічне його відновлення. Позитивною вважаємо перевагу в експорті продукції з більшою доданою вартістю, на що вплинуло впровадження мораторію на експорт необробленої деревини [2].

Після введення в дію (6.12.2016 р.) мораторію на експорт необробленого лісу в Україні деревообробна галузь показала приріст на 15%, меблева – 12%, а обсяг імпорту верстатів для обробки дерева збільшився у 3,5 рази. Крім того, на фоні падіння загального товарного експорту, почав стрімко зростати й експорт оброблених лісоматеріалів (на 12%), що поповнило торговельний баланс країни на 22 млн. дол. США лише за півроку дії мораторію. Увиразнює цю цифру і той факт, що сукупний товарний експорт у I півріччі 2016 року проти аналогічного періоду 2015-го навпаки – скоротився на 11%. Серед позитивних результатів мораторію також варто виокремити зростання вартості деревини на аукціонах (в середньому на сорок відсотків), податкових надходжень до бюджету. Якщо порівняти з першим півріччям 2015 р., то протягом аналогічного періоду поточного року внесок у скарбницю держави підприємств деревообробної, паперової та меблевої галузей зріс на 18%. Також у 3,5 рази збільшилися обсяги імпорту верстатів для обробки дерева. Останнє, зрозуміло, свідчить про те, що розвиток відповідних галузей набиратиме обертів [3].

Щоб закріпити позитивну динаміку розвитку експорту в деревообробній промисловості та підтримати її подальше економічне зростання необхідно впровадити кращі практики ЄС в сфері торговельної політики, які не суперечать правилам СОТ та одночасно забезпечують захист національного виробника.

Література:

1. Міжнародна економіка: підручник / за ред. Ю. Г. Козака, Д. Г. Лук'яненка, Ю. В. Макогона. 3-е вид. К.: Центр учбової літератури, 2009. 560 с.
2. Деревообробна галузь: як захищати та розвивати. URL: <https://voxukraine.org/uk/derevoobrobna-galuz-yak-zahishhati-ta-rozvivati/> (дата звернення: 26.10.2018).
3. Бути чи не бути українській деревообробці? URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2016/10/11/607422/> (дата звернення: 26.10.2018).

Парфелюк Марія Олександрівна

ст. гр. ФЗМ-21, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Коваль С.Л.

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ

В умовах ринкової економіки домогосподарства є активними суб'єктами фінансових відносин, що реалізуються у всіх сферах та рівнях фінансової системи. Доходи населення є важливим показником добробуту населення та соціальної ситуації в країні. Сукупні доходи домогосподарств характеризують обсяг благ, які надходять у розпорядження домогосподарств у результаті розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту [1, с. 31].

Населення будь-якої країни в цілому, а також окремі домогосподарства прагнуть підвищення рівня життя. Щодо сучасного розвитку України, яка прагне інтегруватися до світового та європейського простору, високого ступеня актуальності набувають проблеми досягнення європейського рівня якості життя кожної окремої людини. Тому важливого значення в нашій державі набуває сприяння зростанню добробуту населення, а саме – задоволення потреб, які знаходяться в процесі постійного кількісного зростання та якісного змінювання. Аналізуючи цей процес, необхідно дослідити фактори, які впливають на формування доходів населення.

Переважно під доходами домогосподарств розуміють сукупність надходжень упродовж певного періоду часу з усіх можливих джерел як у грошовій, так і негрошовій формах, збільшують активи домашнього господарства і можуть бути спожиті ним без зменшення реальної вартості його майна [2, с. 148]. В умовах ринкової економіки формування доходів населення та їх рівень значною мірою залежать від індивідуальних і

колективних результатів праці, а також від ефективності економіки в цілому.

На формування доходів домогосподарств впливають чинники різного рівня (табл. 1).

Таблиця 1

Рівні впливу чинників на формування доходів домогосподарств [3, с. 67]

Мікрорівень <i>(залежить від особистості)</i>	Мезорівень <i>(залежить від підприємства, де працює робітник)</i>	Макрорівень <i>(пов'язаний з економікою в цілому)</i>
<ul style="list-style-type: none"> – освіта; – кваліфікація; – досвід; – життєва позиція, успіх; – продуктивність праці; – соціальне становище; – розмір домашнього господарства. 	<ul style="list-style-type: none"> – галузь; – форма власності; – тип підприємства; – становище на ринку; – технічна оснащеність; – місце розташування; – колективно-договірні відносини. 	<ul style="list-style-type: none"> – економічний потенціал; – науково-технічний прогрес; – стан соціально-побутової сфери; – податкова політика; – соціальне партнерство.

Здібності та потенційні можливості, рівень освіти, життєвий та професійний досвід, наявність підприємницьких здібностей, мотивація та працьовитість людей визначають обсяги доходів. Оскільки люди, які мають високі інтелектуальні здібності, високу професійну кваліфікацію, можуть розраховувати на високооплачувану роботу.

До чинників мезорівня, які визначаються трудовою діяльністю членів домогосподарства належать: сфера діяльності та форма власності підприємства (фірми), де працює людина, її місце на товарному і ресурсному ринках, технічний рівень оснащеності, місце розташування, рівень корпоративної культури тощо.

Чинники мікро- та мезорівнів вважають контрольованими, оскільки громадяни та суб'єкти господарювання можуть приймати рішення і власними діями впливати на ці чинники.

Чинники, що формуються на макрорівні вважають неконтрольованими і включають три групи факторів впливу: демографічні, економічні, соціальні (табл. 2).

На формування доходів домогосподарств впливають соціальні, економічні, демографічні та інших чинники. До економічних чинників, що пов'язані із станом економіки належать: ефективність національного виробництва, обсяг валового внутрішнього продукту, цінова політика в країні, система оподаткування.

Серед соціальних факторів доцільно виділити соціальні стандарти (мінімальна заробітна плата та пенсія, прожитковий мінімум), розвиненість інститутів соціального партнерства, які регулюють

соціально-трудові відносини, рівень безробіття, соціальну активність членів домогосподарств.

Таблиця 2

Фактори, що впливають на формування доходів домогосподарств на макрорівні [3, с. 68]

Економічні	Соціальні	Демографічні
<ul style="list-style-type: none"> – розвиток виробництва; – динаміка ВВП; – продуктивність праці; – податкова політика; – цінова політика; – індекс споживчих цін; – рівень валютного курсу; – темп інфляції; – дефіцит бюджету. 	<ul style="list-style-type: none"> – прожитковий мінімум; – мінімальна заробітна плата; – мінімальна пенсія; – соціальна інфраструктура; – рівень безробіття; – соціальна активність; – рівень професійної освіти; – родинні зв'язки. 	<ul style="list-style-type: none"> – чисельність населення; – склад сім'ї; – статево-вікові групи; – міграція; – природно-кліматичні; – умови місця проживання.

До демографічних факторів, котрі впливають на формування доходів належать: склад сім'ї (наявність непрацездатних членів сім'ї, їх кількість у сім'ї; співвідношення працюючих і непрацюючих членів сім'ї), міграція населення. Природно-ресурсні умови проживання впливають на формування територіальної структури господарства, галузеву спеціалізацію регіону і відповідно також визначають можливості отримання доходів членами домогосподарства.

Література:

1. Коваль С.Л. Особливості фінансової поведінки вітчизняних домогосподарств. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 7/2. С. 28–34.
2. Кізима Т.О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та доміанти розвитку: монографія. Київ: Знання, 2011. 431 с.
3. Талавира М.П., Дворник І.В., Македон Г.М. Формування макроекономічної рівноваги на ринку товарів та платних послуг Ніжин: ПП Лисенко М.М., 2014. 255 с.

Паучок Анастасія Анатоліївна
ст. гр. 6МФд, ХУУП

Балицька Яна Ігорівна
ст. гр. 6МФд, ХУУП

Науковий керівник – к.е.н., доцент Ткачук Н.М.

ПРАКТИКА ДІЯЛЬНОСТІ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Для України розвиток недержавного пенсійного забезпечення є проблемою нагального характеру, адже наявна солідарна система вичерпала себе та нездатна вже забезпечувати державу необхідними фінансовими ресурсами для виплат пенсій та неспроможна активізувати додаткові ресурси. Тому питання діяльності недержавних пенсійних фондів (далі - НПФ) є надзвичайно актуальним сьогодні для нашої держави; такі фінансові установи у розвинутих країнах успішно функціонують, вони приймають участь у інвестиційному процесі країни, а за наслідками своєї діяльності спрямовують в економіку значні ресурси інвестиційного характеру. Саме на порівняльних особливостях діяльності НПФ в Україні та розвинутих країнах ми зосередимо увагу в нашому науковому дослідженні.

Діюче законодавство України встановило трирівневу пенсійну систему, в якій перший рівень – солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, де усі кошти, що перераховуються підприємствами та застрахованими особами до Пенсійного фонду України, одразу ж виплачуються нинішнім пенсіонерам; другий рівень – накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, яка передбачає, що частина обов'язкових пенсійних відрахувань (до 7% від заробітної плати працівника) буде спрямована на персональні рахунки громадян; третій рівень – система недержавного пенсійного забезпечення, в цій системі можуть брати участь добровільно як фізичні особи, так і юридичні особи-роботодавці [1].

Наразі найпоширенішою системою пенсійного забезпечення в Україні є солідарна система. Запровадження другого рівня пенсійної системи влада планує з року, коли буде досягнуто бездефіцитність Пенсійного фонду. За офіційною інформацією, бюджет Пенсійного фонду на 2018 рік був затверджений із дефіцитом 139,3 млрд. грн. Тому, найефективнішою системою пенсійного забезпечення вважається саме третій рівень – недержавні пенсійні фонди, особливості діяльності яких ми й розглянемо далі.

Згідно Ст. 1 Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення», недержавний пенсійний фонд – це юридична особа, яка має статус неприбуткової організації, функціонує та провадить діяльність виключно з метою накопичення пенсійних внесків на користь учасників пенсійного фонду з подальшим управлінням пенсійними активами, а також здійснює пенсійні виплати [2].

Проаналізуємо діяльність ринку недержавного пенсійного забезпечення за перше півріччя 2017-2018 рр. на підставі звітних даних Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Так, станом на 30.06.2018 р. в Державному реєстрі фінансових установ налічувалось 62 НПФ (у минулому звітному періоді - 64 НПФ); кількість укладених пенсійних контрактів становила 63,7 тис. штук, в той час як у 2017р. - 66,5 тис. штук (зниження на 4,2%), що пов'язано зі зменшенням пенсійних контрактів, укладених фізичними особами. Окрім того, відслідковується зменшення кількості вкладників, як фізичних осіб – на 3,3%, так і юридичних осіб – на 21,7%, а розмір пенсійного внеску вкладників зріс із 110,0 грн. у першому півріччі 2017 р. до 143,6 грн. у відповідному періоді 2018 р. (або на 130,5%); суми пенсійних виплат зросли з 685,2 млн. грн. до 753,4 млн. грн. відповідно (або на 110,0%). Як бачимо, незважаючи на зменшення чисельності вкладників, їхні пенсійні внески та пенсійні виплати зросли, збільшився також і прибуток від інвестування активів НПФ із 956,4 млн. грн. до 1240,0 млн. грн., що в динаміці становило 29,7% [3].

Аналіз функціонування НПФ у розвинутих країнах світу дає можливість виділити ряд особливостей. Зокрема, у Німеччині платежі в деякі фонди здійснюються за рахунок державного податкового кредиту в розмірі 154 євро на рік. Найбільш популярною формою приватного пенсійного забезпечення є "пенсія Ристера". Щорічні державні витрати на податкові пільги становлять близько 7 млрд. євро. Альтернативним приватним пенсійним планом є "пенсія Рюруп", яка призначена для самозайнятих осіб, які не мають права на "пенсію Ристера" [4].

Професійні пенсійні системи у Швеції регулюються колективним договором між працівником і роботодавцем. Великою популярністю користуються також індивідуальні добровільні накопичувальні пенсійні схеми, які можна здійснити через: приватний пенсійний фонд через банк; Фонд страхування капіталу або шляхом інвестування в акції, майно, або інші активи.

У Великобританії роботодавці мають можливість, або сплачувати внески у страхову компанію, або заснувати власний пенсійний фонд. Громадяни, які уклали договір додаткового пенсійного страхування мають можливість знизити розмір внесків за соціальним страхуванням, а також з метою стимулювання недержавного пенсійного страхування уряд

запровадив податкові пільги. Персональні пенсії формуються незалежно від роботодавця. Працівник, при бажанні, індивідуально накопичує майбутню пенсію в страховій компанії, яку він має право обирати на власний розсуд. Для більшості НПФ розмір пенсії яку отримує особа залежить від: суми, яку ви заплатили; ефективності інвестицій НПФ; віку та здоров'я.

Модель пенсійної системи США складається із 3 рівнів. НПФ за своїми масштабами практично досягли рівня другої національної пенсійної системи та тримають у акціях від 40% до 80% своїх активів. Широке поширення отримали персональні пенсійні рахунки, так звані IRA (individual retirement account).

В Японії фірми з чисельністю співробітників понад 500 осіб можуть відмовитися від національної пенсійної системи. Пенсійні фонди працівників є незалежними від своїх компаній і управляються комітетом, що складається з рівного числа представників роботодавців і працівників [5].

Діяльність НПФ, окрім надання пенсійного забезпечення своїм клієнтам, передбачає також активне інвестування наявних ресурсів у високоприбуткові активи, тобто ефективну інвестиційну діяльність. Так, згідно із оглядом ОЕСР «Регулювання інвестицій пенсійних фондів» у 2018 р. більшість розвинутих країн мають кількісні обмеження стосовно інвестицій НПФ, і лише 8 країн не встановлюють будь-яких обмежень на інвестиції пенсійних фондів, а саме: Австралія, Бельгія, Канада, Нідерланди, Нова Зеландія, Англія, США. В Австралії, незважаючи на те, що конкретні обмеження портфеля не встановлені, піклувальники повинні враховувати диверсифікацію при розподілі своїх активів [6]. У 2016 р. приватні пенсійні активи в країнах ОЕСР досягли найвищого за всю історію рівня - понад 38 трлн. дол. США; втрати інвестицій в результаті фінансової кризи окупились майже в усіх країнах ОЕСР [7].

Частка активів НПФ повністю покриває обсяги ВВП в ряді країн, серед яких: США, Канада, Австралія, Японія, Корея, Китай, Швеція, Ізраїль, Данія, Угорщина. Лідером серед названих країн є США, де обсяги активів НПФ на початок 2017 р. складав 22 трлн. дол. США, або 61% загального обсягу активів вказаних держав; на 2-й позиції – Великобританія (\$3,3 трлн.), 3-й – Японія (\$2,8 трлн.), 4-й – Австралія (\$1,6 трлн.), 5-й – Канада (\$1,5 трлн.). Для порівняння: активи національних НПФ становлять лише 0,01% ВВП [8].

Варто підкреслити надзвичайно важливу роль і значення інвестиційної діяльності НПФ у розвитку економіки, підтвердженням цього є те, що у ряді країн обсяги пенсійних активів є більшими за ВВП. Так, наприклад, у США – 127%, Швейцарії – 121,2%, Англії – 116,2%, Австралії – 113%, а загальні темпи зростання у світі становлять – 6% [9].

Отже, підводячи підсумок відзначимо: сфера недержавних пенсійних заощаджень в Україні перебуває на стадії розвитку й потребує покращення та розвитку, оскільки саме НПФ є на сьогодні своєрідним активатором інвестиційних процесів на фінансовому ринку, що буде сприяти також і підвищенню рівня його розвитку. Для забезпечення стабільного розвитку недержавного пенсійного забезпечення та активізації діяльності НПФ як інституційних інвесторів в Україні, необхідно реалізувати низку заходів на усіх рівнях управління. На нашу думку, доцільними будуть наступні заходи з боку держави як основного регулятора ринку фінансових послуг:

- посилення контролю за діяльністю НПФ;
- забезпечення надійності отримання учасниками НПФ пенсійних виплат;
- активізація заінтересованості громадян в індивідуальній участі в НПФ;
- забезпечення комплексної та постійної законодавчої бази у сфері НПФ;
- захист НПФ як інституційних інвесторів.

Практична реалізація вищезазначених заходів і використання позитивного досвіду зарубіжних країн покращить діяльність недержавних пенсійних фондів і дасть можливість їм стати вагомим частиним економіки в масштабах країни.

Література:

1. Напрями розвитку недержавного пенсійного забезпечення. URL: <https://global-national.in.ua/archive/19-2017/75.pdf> (дата звернення: 27.10.2018).
2. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15> (дата звернення: 28.10.2018).
3. Огляд ринку недержавного пенсійного страхування. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Ohliad-rynkv.html> (дата звернення: 27.10.2018).
4. Private Pension Plans in Germany. URL: <https://www.howtogermany.com/pages/private-pension-plans.html> (дата звернення: 27.10.2018).
5. Pensions at a glance 2017 country profiles – Japan. URL: <https://www.oecd.org/els/public-pensions/PAG2017-country-profile-Japan.pdf> (дата звернення: 28.10.2018).
6. OECD, IOPS and World Bank join forces to improve private pension statistics. URL: <https://www.oecd.org/daf/fin/private-pensions/oecd-iops-world-bank-join-forces-to-improve-private-pension-statistics.htm> (дата звернення: 26.10.2018).
7. Global pension statistics OECD-IOPS-WB. URL: <https://pubdocs.worldbank.org/en/286231474482091813/Session-10PabloAntolin.pdf> (дата звернення: 27.10.2018).

8. Оцінка ефективності топ-5 НПФ в Україні. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2015/11/2017-12-28-top-5-non-governmental-pension-funds-functioning.pdf> (дата звернення: 27.10.2018).

9. Яка ефективність роботи НПФ? - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.vectornews.net/news/politics/9661-es-i-kitay-hotyat-usilit-sotrudnichestvo.html> (дата звернення: 27.10.2018).

Пеляк Галина Петрівна

ст. гр. МІМзм-11, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Братко О.С.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ КОМПАНІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Одним із самих важливих ефектів глобалізації є взаємозалежність ринків. Національні ринки сьогодні не можна розглядати як незалежні об'єкти, відсьогодні вони входять відповідно і в регіональні і світовий ринок. Те, що відбувається на одному ринку, незаперечно впливає на всі інші.

В цих умовах виникає взаємозалежність конкурентів, яка в свою чергу впливає на інтереси всіх компаній на внутрішньому ринку, а також на міжнародному ринку, змушуючи їх по новому оцінювати свої конкурентні переваги та порівнювати їх з самим сильним конкурентом. Таким чином, в нових умовах конкуренції недостатньо орієнтуватися лише на покупця. Фірма повинна також орієнтуватися на конкурента, на врахування його становища та поведінки.

Проблеми конкурентоспроможності, визначення конкурентних переваг піднімалися у роботах Ансоффа І., Кемпела Д., Левіта Т., Портера М.Е., Стоунхауса Д., Стрікланда А. Дж., Томпсона А.А.

Серед вітчизняних вчених, що досліджували зазначену проблему слід згадати Балабанову І.В., Герасимчук З.В., Міценко Н.Г., Ракшу Н.В., Старостіну А.І., Харитову О.С. та ін.

Разом з тим, теоретичного узагальнення потребують наукові підходи до визначення конкурентних переваг, джерел їх походження та класифікації.

Конкурентні переваги є базовою категорією теорії конкуренції, що визначає конкурентоспроможність на будь-якому з рівнів (держави, регіону, підприємства чи іншого підприємницького суб'єкту) та є основою її забезпечення. Конкурентна перевага є відносним поняттям, так як вона встановлюється шляхом порівняння з кращим з конкурентів.

Аналіз існуючих визначень поняття «конкурентна перевага» дозволить визначити її як переваги над конкурентом, які дають можливість підвищити результативність компанії як в конкурентоспроможному, так і довготерміновому періоді.

Існують різні підходи до визначення конкурентних переваг. Так, в залежності від джерел виникнення розрізняють внутрішні, пов'язані з діяльністю компанії (рівень витрат, продуктивність праці, система менеджменту тощо) та зовнішні – пов'язані з можливістю компанії створити більш значимі цінності для споживача. В залежності від стратегічної направленості виділяють конкурентні переваги, як результат унікального набору дій, властивостей, характеристик більш цінних для споживачів і тій же сфері діяльності, та переваги, які з'являються в результаті свідомого вибору відмінних від пріоритетних конкурентів видів і сфер діяльності. В залежності від імовірності успіху конкурентні переваги поділяють також на імовірні (не можуть бути чітко прораховані в зв'язку з невизначеністю навколишнього середовища) та очевидні (не потребують додаткового обґрунтування).

На нашу думку всі конкурентні переваги доцільно класифікувати на:

– конкурентні переваги, що засновуються на якості. В основі цієї переваги повинна знаходитися відмінна від існуючих якості товару, яка представляє підвищену цінність для покупця. Стратегією, що базується на зовнішній конкурентній перевазі є стратегія диференціації. Компанія в цьому випадку повинна вміти продемонструвати своє ноу-хау, здатність виявляти бажання покупців і відповідати їх очікуванням;

– конкурентні переваги, що засновуються на витратах, обумовлені перевагою компанії в питаннях контролю за рівнем цін і витрат, адміністрування і управління товаром. Стратегія, заснована на внутрішній конкурентній перевазі – це стратегія домінування за витратами, яка визначається перш за все організаційними та технологічними ноу-хау компанії;

– конкурентні переваги, засновані на ключових компетенціях (особливих навичках чи технологіях, які дають можливість створити унікальну цінність для споживача). При правильному використанні ключові компетенції дозволяють створювати стійкі джерела конкурентних переваг.

Запропонована класифікація конкурентних переваг, на наш погляд, сприятиме кращому їх розумінню, правильній орієнтації в процесі їх формування та в досягненні відповідних результатів в конкурентному середовищі.

Література:

1. Безсмертний С.Ю. сутність та класифікація конкурентних переваг підприємства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2014. №714. С. 174–179.
2. Македон В.В. Формування конкурентних переваг транснаціональних корпорацій у системі міжнародного бізнесу. *Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції*. 2015. №3. С. 78–81.
3. Міценко Н.Г., Смик О.С. Конкурентоспроможність та конкурентні переваги підприємства в сучасних ринкових умовах. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2015. Випуск 19.3. С. 243–247.
4. Стеців Л.П. Конкурентні переваги: підходи до трактування та їх відмінності. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. Вип. 1219. С. 263–270.

Петрушка Світлана Михайлівна

ст. гр. ФМ-21, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Коломийчук Н.М.

КОНТРОЛЬ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЗА ВИКОНАННЯМ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Виконання дохідної частини будь-якого бюджету передбачає своєчасне і максимально повне забезпечення його надходжень. Функції контролю за дотриманням порядку зарахування доходів здійснюють органи Державної фіскальної служби України, Державної казначейської служби України і Державної аудиторської служби України. Всі контролюючі органи керуються відповідними положеннями нормативно-правових актів, якими встановлено обов'язковість і порядок здійснення контролюючих заходів.

Фінансовий контроль за виконанням дохідної частини місцевих бюджетів обов'язково включає контроль за повнотою та своєчасністю надходжень до бюджетів, функції якого, відповідно до Податкового кодексу України, закріплено за фіскальними органами. Функції фіскальних органів щодо контролю за повнотою та своєчасністю надходжень до місцевих бюджетів окреслено у ст. 75 Податкового кодексу України, де описуються види перевірок, предметом яких є своєчасність, достовірність, повнота нарахування та сплати всіх передбачених цим Кодексом податків і зборів, та методи їх проведення. Фіскальні органи можуть проводити такі види перевірок: документальні, планові і позапланові [1].

В Постанові Кабінету Міністрів України «Положення про Державну фіскальну службу» вказано, що одним з основних завдань ДФСУ є здійснення в межах повноважень, передбачених законодавством, контролю за надходженням до бюджетів та державних цільових фондів податків і зборів, митних та інших платежів [2].

Таким чином, Державна фіскальна служба України є державним фінансовим органом, який призначений забезпечувати своєчасне і в повному обсязі надходження податків і зборів (обов'язкових платежів) та інших доходів до місцевих бюджетів відповідно до чинного законодавства.

Одним з першочергових завдань ДФСУ є забезпечення виконання показників наповнення бюджетів. Відповідно до Звітів Державної фіскальної служби за 2015-2017 рр., ДФСУ було проведено заходи щодо забезпечення виконання доведених Міністерством фінансів України індикативних показників доходів, розширення бази оподаткування, здійснення контролю за правильністю обчислення, повнотою і вчасністю сплати податків до бюджетів, в тому числі, до місцевих бюджетів.

Аналіз роботи фіскальної служби щодо забезпечення виконання встановлених завдань щодо надходження податків, зборів та інших платежів до місцевих бюджетів України показав, що в 2015 році надходження до місцевих бюджетів склали 104,6 млрд. грн., з них 99,4 млрд. грн., або 95,1% були забезпечені органами ДФС. Темп росту надходжень відносно 2014 року становили 112,6%. (11,1 млрд. грн.) [3].

У 2016 році до місцевих бюджетів України надійшло надходжень в розмірі 168,1 млрд. грн., з яких 145,8 млрд. грн. або 86,7% були забезпечені ДФСУ. Темп росту відносно 2015 року становив 146,7% або 46,4 млрд. грн. [4].

У 2017 році надходження до місцевих бюджетів склали 216,5 млрд. грн., з них 189,5 млрд. грн., або 87,6% забезпечені ДФС. Темп росту надходжень до 2016 року становив 130% (43,8 млрд. грн.) [5].

Органи Державної фіскальної служби за 2015-2017 рр. забезпечували надходження місцевих бюджетів від 95,1% в 2015 р. до 86,7% в 2016 р. і 87,6% - у 2017 р.

Загалом, в 2017 році до Плану-графіка проведення документальних планових перевірок Державної фіскальної служби України було включено 5,6 тис. суб'єктів господарювання, в тому числі: 0,1 тис. – це були суб'єкти великого бізнесу, 2,2 тис. – середнього і 3,2 тис. – малого підприємництва. Також аудитом фіскальної служби була передбачена перевірка 2,1 тис. самозайнятих осіб. Також, в цьому ж році було здійснено 16,6 тис. позапланових перевірок (62,7% - за ініціативою платників податків) і 9,6 тис. зустрічних перевірок. У 2017 році було зроблено акцент на збільшення кількості планових перевірок [5].

Таким чином, контроль за своєчасним і повним надходженням податків, зборів, інших доходів до бюджетів усіх рівнів відповідно до законодавства покладено на органи Державної фіскальної служби України, які в 2017 році забезпечили майже 88% надходжень місцевих бюджетів України.

Література:

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. Дата оновлення 12.10.2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 25.10.2018).
2. Постанова КМУ «Положення про Державну фіскальну службу України» від 21.06.2014 р. №236. Дата оновлення 12.10.2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 25.10.2018).
3. Звіт Державної фіскальної служби за 2015 рік. URL: <http://sfs.gov.ua> (дата звернення: 27.10.2018).
4. Звіт Державної фіскальної служби за 2016 рік. URL: <http://sfs.gov.ua> (дата звернення: 27.10.2018).
5. Звіт Державної фіскальної служби за 2017 рік. URL: <http://sfs.gov.ua> (дата звернення: 27.10.2018).

Пилипчук Юлія Василівна

ст. гр. ФМ-12, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., ст. викладач Петрушка О.В.

СУЧАСНИЙ СТАН РИНКУ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Сучасний страховий ринок України посідає вагоме місце у фінансовій системі держави. Розвиток страхових компаній супроводжується новими страховими продуктами та послугами. Медичне страхування є важливим для будь-якого суспільства, у тому числі і для нашої держави. В Україні медичне страхування є відносно новою послугою, тому перспективи його подальшого розвитку є особливо актуальними. Вітчизняний страховий ринок працює в умовах подолання наслідків фінансово-економічної кризи та необхідності реформування національної економіки. Застарілі та не вирішенні завдання в галузі охорони здоров'я та поява нових проблем призвели до відсталої матеріальної бази, низького рівня медичного обслуговування, суттєвого підвищення ціни лікарських препаратів і, як наслідок - стан здоров'я населення в Україні є вкрай незадовільним.

Для держави розвиток медичного страхування має стати спільною справою всіх суб'єктів цього ринку, починаючи від клієнта і страхової компанії і закінчуючи вищими рівнями державної влади. Правильне регулювання чиновниками медичного страхування, включаючи політику

оподаткування учасників інфраструктури, дасть можливість ринковим механізмам внести свої корективи на терені медицини [1, с. 248].

Для співіснування обов'язкового та добровільного медичного страхування (ДМС) держава повинна запровадити механізми, які б забезпечували реалізацію програм добровільного та обов'язкового медичного страхування.

На сучасному етапі в Україні обов'язкове медичне страхування поки що знаходиться на рівні проєктів, а добровільне медичне страхування активно розвивається, тому більш детально проаналізуємо його.

Незважаючи на збільшення попиту, частка ДМС в загальному обсязі бюджетного фінансування системи охорони здоров'я України складає всього 1,9%, в той час як в європейських державах вона коливається від 5% до 20%. Одночасно ДМС - єдина фактично діюча форма медичного страхування в Україні, яка не є доповненням до обов'язкового медичного страхування [2, с. 141].

Відомо, що добровільне медичне страхування може бути індивідуальним і колективним. Т. Говорушко визначає, що за індивідуального страхування страхувальниками, як правило, є окремі громадяни, які уклали договір зі страховиком про страхування себе або третьої особи (дітей, батьків, родичів) за рахунок власних грошових засобів. За колективного страхування страхувальником, як правило, є підприємство, установа, яка укладає договір зі страховиком про страхування своїх працівників або інших фізичних осіб (членів сімей працівників, пенсіонерів тощо) за рахунок їхніх грошових засобів [3, с. 126].

Страхові організації укладають угоди з профілактично-лікувальними закладами (незалежно від форм власності) про надання ними медичної допомоги застрахованим за певну плату, яку зобов'язується гарантувати страховик. Страховий поліс із добровільного медичного страхування обумовлює обсяг надання медичних послуг, можливість вибору умов отримання медичної допомоги тощо. Програми добровільного медичного страхування розширюють можливості та поліпшують умови надання профілактичної, лікувально-діагностичної та реабілітаційної допомоги.

Тарифи на медичні та інші послуги з добровільного медичного страхування встановлюються за згодою страховика і медичної установи, що обслуговує застрахованих. На сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки, необхідності її ринкових трансформацій, наслідків фінансово-економічної кризи, інфляційних процесів суттєво знизилась купівельна спроможність населення. Купівлю страхової послуги із добровільного медичного страхування може собі дозволити лише незначна частина населення України.

Послуги, які надають страхові компанії з медичного страхування, можна поділити на 4 основні категорії:

- програма "Поліклініка";
- програма "Стационар";
- програма "Невідкладна і швидка допомога";
- програма "Стоматологія".

Особливості договорів ДМС такі: виплати з ДМС не залежать від виплат за соціальним загальнодержавним страхуванням, соціальним забезпеченням та виплат з ДМС іншими страховиками; страхову виплату може отримувати не тільки застрахований, а й асистанські компанії; договори мають як мінімум тристоронній, а то й багатосторонній характер; дія договору не обмежується територіально місцезнаходженням страховика.

В Україні однією з перших страхових компаній, яка утворила асистанський центр, була державна акціонерна страхова компанія (ДАСК) "Укрмедстрах". Зараз цей центр став окремою компанією, яка має статус офісу кореспондента "EuropeAssistance" - лідера світового асистансу, може надавати весь спектр допомоги застрахованим особам на європейському рівні [4].

На вітчизняному ринку добровільного медичного страхування діють біля 80 страхових компаній, серед них "Оранта", "Укрнафгаз", "Провідна", "АСКА", "АВК", "РЗУ Україна", "Алькона" СК «Іллічівське» та ін. [5, с. 59].

Аналізуючи дану інформацію можна зробити висновок, що на сучасному етапі розвитку в Україні функціонує тільки система добровільного медичного страхування, яке не може задовольнити населення і не здійснює функцію соціального захисту. Відсутність законодавчої бази, низька купівельна спроможність населення України, необхідність суттєвого реформування вітчизняної економіки – це все негативні фактори, які впливають на розвиток медичного страхування в Україні. В Україні не створені сприятливі умови введення страхової медицини, що спричинено хронічними та новими невирішеними проблемами – неефективного управління медичною галуззю, а з іншого боку – незадовільним фінансовим забезпеченням страхової медицини.

Література:

1. Петрушка О. World experience of financial support of health care: lessons for Ukraine. *Науковий вісник Полісся*. Чернігів: ЧНТУ. 2016. №3(7). С.247–252.
2. Petrushka O. Innovative aspects of the health care system reform in Ukraine. International scientific-practical conference economic innovative potential of socio-economic systems: the challenges of the global world: conference proceedings. Lisbon. 2016. P.140–142.

3. Говорушко Т.А. Страхові послуги: навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури. 2005. 400 с.

4. Батищева Т. Страховой рынок - новые правила игры. URL: [http:// www.insur/kz/index](http://www.insur/kz/index) (дата звернення: 27.10.2018).

5. Страховий ринок України. *Інформаційно - аналітичний довідник*. К.: ПП «Поліграфічні послуги». 2016. 319 с.

Пірог Валерія Олександрівна

ст. гр. ФМНВ-21, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Горин В.П.

ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Із часів набуття Україною незалежності було розпочато процес формування та розвитку відповідної фінансової системи держави з однією із ключових ланок – місцевими фінансами. Досить тривалий час цьому питанню не приділялось належної уваги, тому саме у своєму розвитку та формуванні місцеві фінанси пройшли досить складний та тривалий шлях. Основу місцевих фінансів становлять місцеві бюджети, за допомогою яких органи місцевого самоврядування мають змогу забезпечити відповідний соціально-економічний розвиток регіону та рівень життя населення. Забезпечення відповідного формування та розвитку місцевих фінансів можливе лише в результаті проведення відповідного реформування системи оподаткування та створення нової інституційної моделі функціонування органів місцевого самоврядування, яка би сприяла їх ефективному функціонуванню та підвищила рівень самостійності відповідальності щодо формування, розподілу та використання місцевих фінансів.

Вважаємо за потрібне провести порівняльний аналіз практик здійснення бюджетної децентралізації у країнах, котрі характеризуються високим рівнем фіскальної автономії. Економіка цих країн є еталоном сталого розвитку на ґрунті бюджетної (фіскальної) децентралізації.

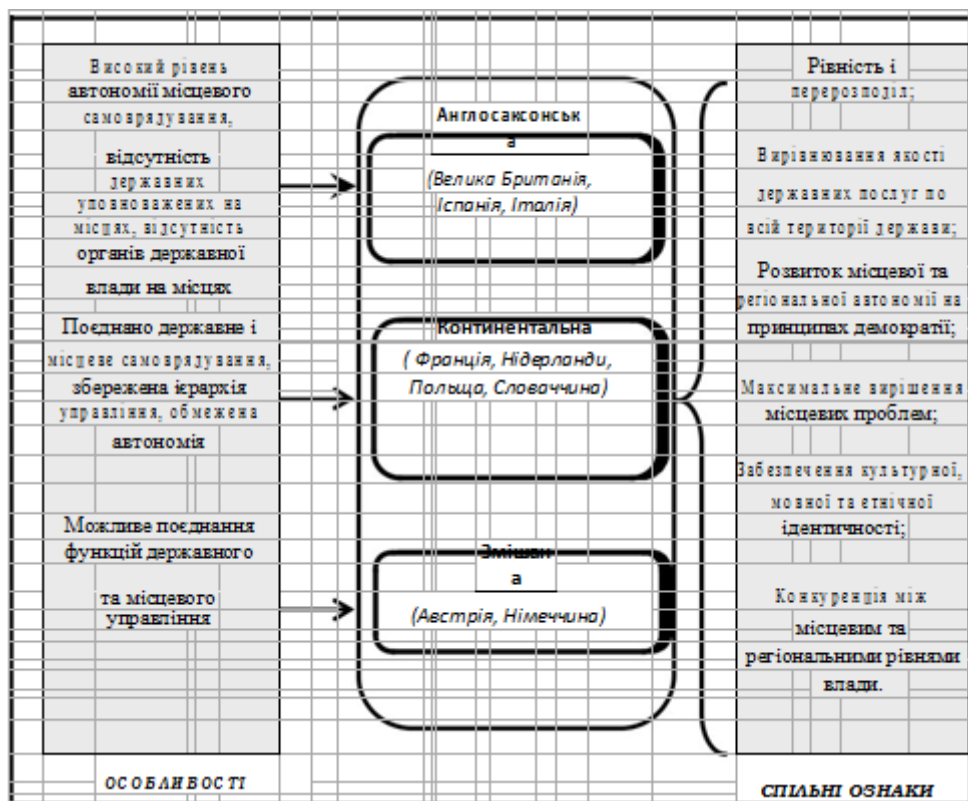
Науковці, зважаючи на обсяги делегованих повноважень та ступінь взаємодії з органами державної влади виділяють два підходи до організації місцевого самоврядування, а саме: автономії та децентралізації. Комбінуючи зазначені підходи можна визначити три моделі організації місцевого самоврядування, зокрема: англосаксонська (Велика Британія, Іспанія, Італія), континентальна (Франція, Польща, Словаччина, Болгарія), змішана (Німеччина, Австрія), котрі є заснованими на різних принципах.

Для англосаксонської моделі характерним є високий рівень місцевого самоврядування та контроль з боку мешканців. При цьому спостерігається повна відсутність органів державної влади на місцях.

Континентальна модель організації самоврядування характеризується поєднанням прямого державного управління та управління на місцях. Водночас автономія місцевих органів є обмеженою, контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування здійснюють спеціально призначені державою уповноважені.

При використанні змішаної моделі організації місцевого самоврядування спостерігається діяльність виборного органу, котрий може водночас бути і органом держадміністрації і муніципальним органом.

Незважаючи на існування якісно різних моделей місцевого самоврядування деякі науковці виділяють низку спільних ознак, котрі суттєво характеризують процес бюджетної європейської децентралізації (рис. 1).

Рис. 1. Моделі організації місцевого самоврядування у країнах Європи

У контексті нашого дослідження вважаємо за доцільне більш детально розглянути особливості кожної із зазначених вище моделей організації місцевого самоврядування. Слід зазначити, що у світі функціонує 20 країн з федеральним устроєм, серед яких тільки чотири належать до європейських (Австрія, Бельгія, Німеччина та Росія). В процесі

проведення бюджетної децентралізації у цих країнах використано два принципи, зокрема: принцип участі; принцип автономії.

Так принцип автономії чітко передбачає компетенцію федеральних органів, а все що перебуває за його межами – це компетенція субфедеральних органів. Як правило, до компетенцій федеральних органів належать: міжнародне співробітництво, оборона та митні розрахунки. А принцип участі простіший, зокрема він передбачає участь представників субфедеральних органів у законодавчих та виконавчих органах влади, в разі формування федеральної політики. При цьому бюджетна політика територій формується за принципом субсидіарності, тобто діяльність влади вищого рівня доповнюється діяльністю органів влади нижчого рівня.

Отже, усе вище викладене дозволяє зробити наступні висновки та узагальнення, а саме:

– упродовж останніх 20 років більшість європейських країн провели реформу фінансових відносин і при цьому водночас мали певні проблеми вдосконалення свого адміністративно-територіального устрою. У результаті реформ кожною країною обрано свій тип організації місцевих фінансів, в основі якого були закладені певні принципи (бюджетного федералізму чи/або бюджетного унітаризму);

– на даний момент часу, незважаючи на схожість поглядів європейських держав на інститут місцевого самоврядування, єдиної моделі його побудови в ЄС не існує;

– на сьогоднішній день не існує універсальної моделі бюджетної децентралізації, яка є придатною без змін до застосування в Україні, хоча б в силу того, що в нас одночасно відбуваються: реформа місцевого самоврядування, територіального устрою та державної регіональної політики, в той час як в аналізованих країнах це був послідовний процес. Практика проведення реформ децентралізації – неоднозначна, диференційована, залежить від багатьох чинників: державного устрою країни, особливостей розвитку національної економіки, структури бюджетної системи тощо;

– децентралізація бюджетної системи України, наразі, є незавершеною.

Література:

1. Волохова І.С. Використання міжнародних стандартів організації фінансового забезпечення місцевого самоврядування в Україні. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2006. Вип. 23 – С. 62–68.

2. Волохова І.С. До питання про доходи місцевих бюджетів. *Науковий вісник Одеського державного економічного університету*. 2006. № 10(30). С.23–32.

3. Волохова І.С. До питання про ознаки територіальних фінансів. *Стратегічні напрямки соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації*: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 18-20 квітня 2013 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2013. С. 65–67.

Попков Сергій Артемович
ст. гр. ФМНВ-21, ТНЕУ
Науковий керівник – д.е.н., професор Чорна Н.П.

ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ ЯК ІНСТРУМЕНТ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

В сучасних умовах розвитку країни особливої актуальності набуває питання макроекономічного регулювання. У свою чергу, макроекономічне регулювання в Україні здійснюється безпосередньо через державний бюджет.

Соціально-економічна система країни являє собою складне й динамічне утворення, яке охоплює безліч процесів виробництва, обміну, розподілу, перерозподілу та споживання матеріальних та інших благ. Тому, виникає необхідність досліджень в сферах виробництва, зайнятості, цін та зовнішньоекономічних відносин. В цих процесах між макропоказниками та державним бюджетом існують певні зв'язки, виявлення й аналіз яких необхідний для підвищення рівня якості управління соціально-економічним розвитком країни.

Дослідженню ролі державного бюджету як інструменту макроекономічного регулювання приділялася чимала увага в працях зарубіжних та вітчизняних вчених: Велфе В., Василика О., Гейця В., Єрохіна С., Новака А., Опаріна В., Орловської Н., Юрія С. та багато інших науковців. Але на сьогоднішній день, питання макроекономічного регулювання через бюджет потребує подальшого дослідження.

Бюджет держави завжди був важливим інструментом макроекономічного регулювання, який має вплив на розвиток економіки та соціальної сфери. Зв'язок бюджету з економікою країни носить взаємний характер.

Тобто, не тільки економічний стан країни, через сукупність макроекономічних показників, має вплив на державний бюджет, але і останній, в свою чергу, суттєво впливає на економічний розвиток держави.

Досліджуючи вплив макроекономічних показників на соціально-економічний розвиток, слід зазначити, що вони формуються під впливом

об'єктивних економічних закономірностей та являються зовнішнім фактором впливу.

Макроекономічні показники приймаються за основу для розробки проекту бюджету на відповідний фінансовий рік.

Взаємозв'язок між основними макроекономічними параметрами та бюджетними показниками відображається в наступних зв'язках: стабільність і динаміка основних макроекономічних показників, які залежать від ряду зовнішніх та внутрішніх факторів, впливає на формування дохідної частини бюджету (податкових й неподаткових надходжень). Так нестабільна макроекономічна ситуація в країні суттєво впливає на дохідну частину, оскільки формування, розподіл та перерозподіл ВВП є джерелом доданої вартості й основою для формування доходів бюджету держави.

Необхідно враховувати й зворотній зв'язок, який полягає в тому, щоб, відповідно, поєднати систему оподаткування з моделлю макроекономічного регулювання, орієнтуючись на соціально-економічне становище країни та принципи функціонування національної податкової системи.

Розмір видаткової частини змінюється під впливом різних макроекономічних параметрів, але найбільшого впливу завдає кон'юнктура, яка складається з надходженнями до бюджету. Отже, в залежності від доходів бюджету формується й видаткова частина.

Ми вважаємо, що в залежності від різноманітних структурних змін, державні видатки впливають на макропоказники. Наприклад, при збільшенні державних закупівель товарів та послуг, а саме через скорочення сукупного попиту та інвестицій, змінюється загальний їх випуск, й навпаки; збільшення державних інвестицій через вплив на доходи власників певних ресурсів впливає на ВВП. Тому, на наш погляд, необхідно врахувати те, що може бути присутній «ефект витіснення приватних інвестицій». Це зумовлено тим, що видатки бюджету можуть спричиняти державний дефіцит та борг, що зменшує приватні інвестиції й збільшує процентні ставки, а це в свою чергу зменшує ВВП.

З урахуванням спаду фізичного обсягу ВВП попередніх років, що був спричинений економічною кризою, ми прийшли до висновку, що Україна має істотні економічні можливості до збільшення ВВП за рахунок власних внутрішніх джерел без значних капіталовкладень і це супроводжується підвищенням внутрішнього попиту.

Збільшення ВВП в свою чергу дозволить у більш повному обсязі сформувати державний бюджет. Так, як державний бюджет є економічною категорією, то через бюджет безпосередньо здійснюються процеси розподілу та перерозподілу ВВП.

Стабільний соціально-економічний розвиток України передбачає не тільки збільшити розмір ВВП, а й покращення інших основних макроекономічних показників, що беруться за основу проекту бюджету країни на відповідний фінансовий рік, розбіжність в яких може спричинити невідповідності в запланованих бюджетних обсягах. Неправильність розрахунків макроекономічних показників призводить до збільшення або зменшення доходів, видатків та дефіциту. Вплив цих факторів на бюджет посилюється з кожним роком.

Література:

1. Конституція України: станом на 1.09.2018 року. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 27.10.2018).

2. Про Стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та першочергові заходи щодо її реалізації: Указ Президента України від 24 березня 2017 року № 212/2017 URL: <http://www.president.gov.ua> (дата звернення: 27.10.2018).

Проскуненко Вікторія Вячеславівна

ст. гр. ФМНВ-21, ТНЕУ

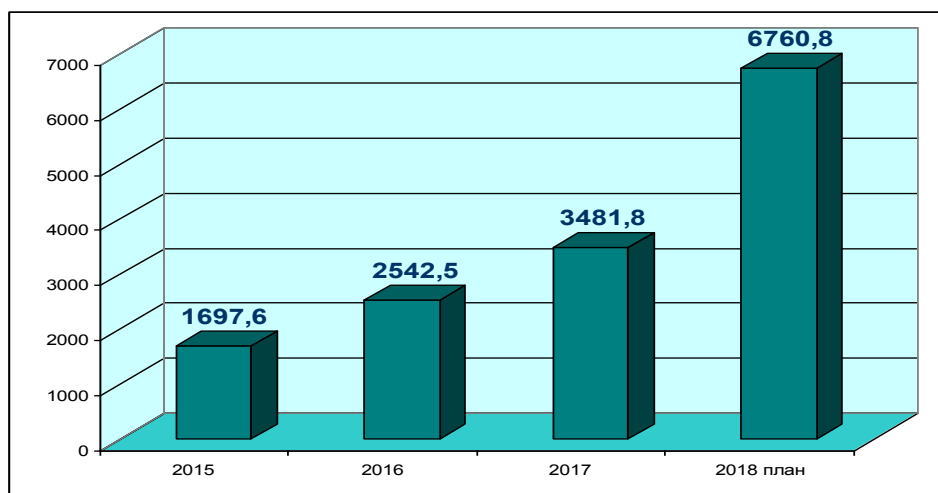
Науковий керівник – д.е.н., професор Чорна Н.П.

ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ ОТГ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ (НА МАТЕРІАЛАХ БЮДЖЕТУ УСТИЛУЗЬКОЇ МІСЬКОЇ ОТГ ТА ЗИМНІВСЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ ОТГ)

Аналіз виконання місцевих бюджетів Волинської області за 2015 – 2018 роки засвідчив, що, з моменту реалізації реформи бюджетної децентралізації, відбувається реальне зростання ресурсів місцевих бюджетів. Їх дохідна частина зросла майже в 2 рази (з 1697,6 млн. грн. у 2015 році до 3481,8 млн. грн. у 2017 році). Лише впродовж 2017 року до загального фонду місцевих бюджетів Волинської області мобілізовано 2754,3 млн. грн., що відповідало 106,7% планового показника (див. рис. 1) [2].

На сьогоднішній день Волинська область налічує 50 ОТГ. Відповідно до рішень ЦВК 25 жовтня 2015 року у Волинській області відбулися перші вибори голів та депутатів 5 ОТГ, які утворилися внаслідок об'єднання 22 місцевих рад (80 населених пунктів).

Одним з першопрохідців реформи децентралізації став Володимир-Волинський район, в якому 25 жовтня 2015 року відбулися перші вибори голів ОТГ і утворилися дві громади – Устилузька міська ОТГ та Зимнівська сільська ОТГ.

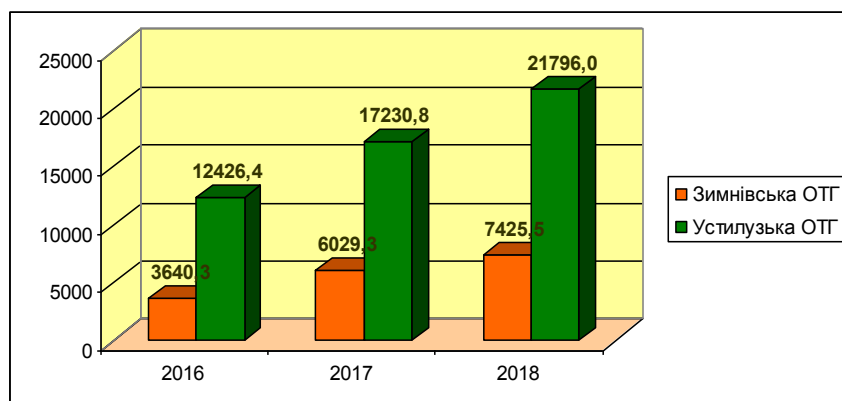
Рис. 1. Доходи загального фонду місцевих бюджетів Волинської області у 2015 – 2018 рр., млн. грн.

До складу Устилузької громади ввійшли 1 місто і 24 села – м.Устилуг, села: Зоря, Хотячів, Рогожани, Лудин, П'ятидні, Стенжаричі, Микитичі, Залужжя, Пархоменкове, Тростянка, Ворсин, Селіски, Дарницьке, Русів, Ізов, Амбуків, Рокитниця, Чорників, Хрипаличі, Кладнів, Коритниця, Новини, Заболоття, Турівка – загальною площею 413,7 км. кв. та чисельністю населення 8218 осіб [4]. Зимнівська громада утворена шляхом об'єднання Зимнівської, Бубнівської, Лютничівської, Селецької та Хмелівківської сільських рад Володимир-Волинського району. Загальна площа громади складає 175,0 км. кв. з чисельністю населення 7179 осіб [3].

Оцінку фінансової спроможності Устилузької та Зимнівської ОТГ проведено на підставі чотирьох основних показників, розроблених Групою експертів фінансового моніторингу Центрального офісу реформ при Мінрегіоні [11], які відображають: власні доходи на 1-го мешканця; рівень дотаційності бюджетів (питома вага базової/реверсної дотації у доходах); питому вагу видатків на утримання апарату управління у власних ресурсах ОТГ (без трансфертів з державного бюджету); капітальні видатки на 1-го мешканця.

Аналіз надходжень бюджетів Устилузької та Зимнівської ОТГ показав значний їх ріст протягом 2016–2018 років – в 2 рази (рис. 2).

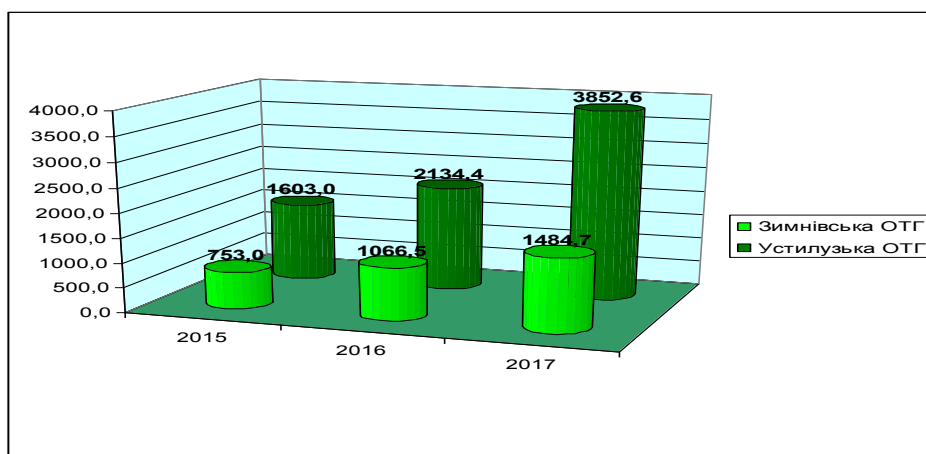
Подібне зростання спостерігається і в частині власних ресурсів, що, в свою чергу, пов'язано з розподілом податків та зборів за принципом передбаченим законом про об'єднання. Протягом 2016–2017 років їх обсяг у бюджеті Устилузької та Зимнівської ОТГ збільшився майже у 2 рази.

Рис. 2. Динаміка дохідної частини бюджетів Зимнівської та Устилузької ОТГ за 2016 – 2018 рр., тис. грн.

Основну частину власних доходів бюджетів громад займають податкові надходження. Особливо це можна помітити у 2016 році, коли до власних надходжень новостворених ОТГ почало надходити 60% ПДФО, який і став основним наповнювачем їх бюджетів.

З розрахунку на одного мешканця Устилузької ОТГ (рис. 3), показник власних доходів протягом 2015–2016 років зріс майже в півтора рази (на 531,4 грн.), а у 2017 році – вдвічі (на 1718,2 грн.). Щодо бюджету Зимнівської ОТГ (рис. 3), то обсяг власних доходів на 1-го мешканця зріс також в півтора рази у 2016 році (на 313,5 грн. на особу), та на 39,2% у 2017 році (на 418,2 грн. на особу).

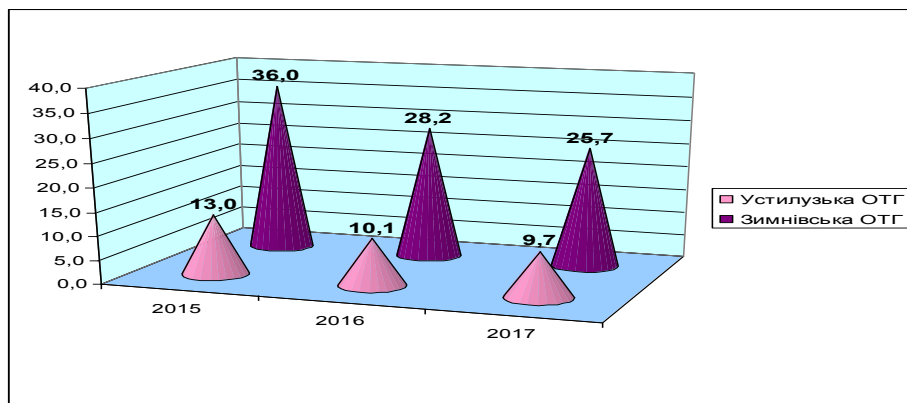

Рис. 3. Динаміка власних доходів бюджетів Устилузької та Зимнівської ОТГ в розрахунку на 1-го мешканця у 2015–2017 рр., грн. на ос.

Важливим показником, що характеризує стан фінансової спроможності громад є і рівень дотаційності бюджетів (питома вага базової/реверсної дотації у доходах).

Обсяг дотаційності (без врахування субвенцій) Зимнівської ОТГ (рис. 4) у 2015 році склав 13%. З переходом на прямі міжбюджетні

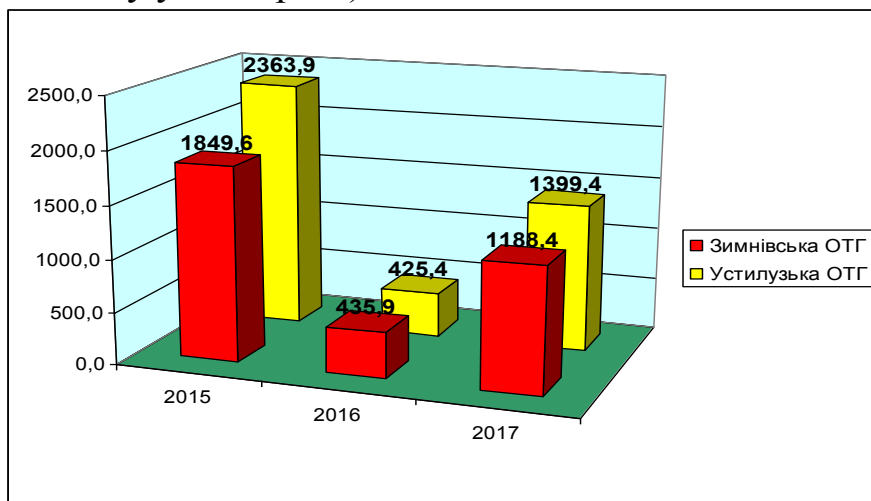
відносини у 2016 році показник зменшився на 2,9% і склав 10,1%, а станом на кінець 2017 року показник зменшився на 0,4% і склав 9,7%.

Рис. 4. Динаміка рівня дотаційності бюджетів Устилузької та Зимнівської ОТГ у 2015–2017 рр., %

Зменшення відсотка дотаційності можна спостерігати і у Устилузькій ОТГ (рис. 4). Тут цей показник за аналізований період знизився на 7,9% (з 36% у 2015 році) і у 2017 році склав 25,7%.

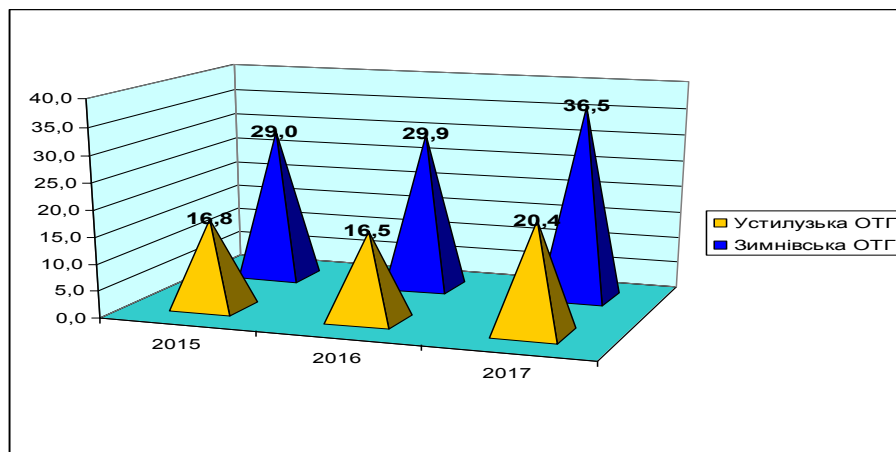
В розрахунку на 1-го мешканця (без субвенцій з держбюджету) (рис. 5) обсяг капітальних видатків в Устилузькій ОТГ протягом 2015–2016 років зменшився у 5,5 рази (з 2363,9 грн. на особу у 2015 році до 425,4 грн. на особу у 2016 році), а у 2017 році порівняно з 2016 роком – спостерігалось значне збільшення (з 425,4 грн. на особу у 2016 році до 1399,4 грн. на особу у 2017 році). Аналогічно в бюджеті Зимнівської ОТГ протягом 2015-2016 років відбулося зменшення – в 4 рази (з 1849,6 грн. на особу у 2015 році до 435,9 грн. на особу у 2016 році), а 2017 році відбулося значне збільшення (з 435,9 грн. на особу у 2016 році до 1188,4 грн. на особу у 2017 році).

Рис. 5. Динаміка капітальних видатків на 1-го мешканця бюджетів Устилузької та Зимнівської ОТГ у 2015 – 2017 рр., грн. на ос.

Важливе значення у аналізі фінансової спроможності ОТГ має оцінка видатків на утримання апарату управління у їх фінансових ресурсах (рис. 6).

У 2015 році частка даного виду видатків у бюджеті Устилузької ОТГ складала 16,8%, однак у 2016 році цей показник зменшився і склав 16,5%, а от показник 2017 року збільшився (на 3,9%) і склав 20,4%. Подібна ситуація спостерігається і щодо бюджету Зимнівської ОТГ - 29%, 29,9% та 36,5% відповідно.

Рис. 6. Динаміка питомої ваги видатків на утримання апарату управління у фінансових ресурсах Устилузької та Зимнівської ОТГ за 2015–2017 рр.,%

Отож, дослідивши фінансову спроможність Устилузької та Зимнівської ОТГ, можна з впевненістю сказати, що запровадження реформи місцевого самоврядування на Волині є так само успішним, як і по Україні загалом:

– після об'єднання громади мають достатній рівень фінансових можливостей для здійснення своїх повноважень та покращення рівня життя кожного жителя (за показником власних доходів на 1-го мешканця);

– посилилася незалежність громад у зв'язку із збільшенням питомої ваги власних надходжень в загальному обсязі доходів бюджетів (рівень дотаційності бюджетів зменшився);

– стрімкий розвиток інфраструктури населених пунктів громад, що пов'язано із тенденцією до збільшення обсягу капітальних видатків на 1-го мешканця;

– зменшилися затрати на утримання апарату управління, що вказує на поступове перетворення бюджетів «проїдання» в бюджети розвитку (питома вага видатків на утримання апарату управління у фінансових ресурсах бюджетів).

Література:

1. Департамент фінансів Волинської обласної державної адміністрації. URL: <http://www.finance.voladm.gov.ua/category/c-19-23/> (дата звернення: 15.10.2018).
2. Маркович Г. Особливості місцевих бюджетів на 2018 рік URL: <http://decentralization.gov.ua/news/7794> (дата звернення: 17.10.2018).
3. Офіційний сайт Зимнівської сільської об'єднаної територіальної громади. URL: <http://zymnivska.gromada.org.ua/> (дата звернення: 20.10.2018).
4. Офіційний сайт Устилузької міської об'єднаної територіальної громади. URL: <https://ustyluzka-gromada.gov.ua/> (дата звернення: 20.10.2018).

Прус Ігор Миколайович

ст. гр. ММЗМ-11, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Братко О.С.

СОЦІАЛЬНО – ЕКОНОМІЧНА НЕРІВНІСТЬ КРАЇН ЄС

XXI століття характеризується значними трансформаціями соціуму, що відбуваються під впливом швидкого поширення глобалізаційних процесів на економічний розвиток, все більше окреслюється тренд поглиблення соціально–економічної нерівності серед країн світу, так і всередині окремих країн. Як зазначалося в Доповіді Oxfam 2016 р., багатство найбіднішої половини населення світу знизилось на 1 млрд. дол. США з 2010 р., а саме на 38%, і це на тлі глобального зростання чисельності населення (майже на 400 млн. людей за цей період). Водночас статки найбагатших 62 млн. людей зросли більш ніж на половину, досягнувши 1,76 млрд. дол. Загострення проблем соціально–економічної нерівності породжує нові суперечності національних інтересів та загрожує соціальній стабільності глобального розвитку.

Теоретичні засади соціально–економічної нерівності, бідності, проблематика соціальної політики в геопросторі знайшли своє відображення у працях таких зарубіжних та вітчизняних учених: Дж. Александера, О. Бікли, М.Вебера, А. Гальчинського, К. Губіна, Н. Деєвої, І. Іващук, Н. Коваліско, Е. Лібанової, Д. Лук'яненка, З. Луцишин, Б. Мілоновича, С. Норта, Г. Спенсера, В. Чужикова, А.Філіпенка.

Однак, незважаючи на значний науковий доробок з зазначеної проблеми недостатнім є вирішення питань щодо визначення системних детермінант соціально–економічної нерівності, оцінки ролі інституцій в регулюванні зазначеного процесу.

Глобальна інтеграція країн у ХХІ ст. торкнулася практично всіх аспектів їхньої діяльності, змусивши їх змінювати стратегії свого розвитку в напрямку соціалізації.

Соціально–економічна нерівність існувала в різних формаціях, що обумовило необхідність її теоритичного обґрунтування та визначення напрямів регулювання. Так, аналіз праць фундаторів ідеї нерівності (К. Маркс, М. Вебер, Т. Парсонс та інші), а також їх послідовників показав, що всі дослідження базувалися в двох напрямках – функціоналістичному (К. Дюркгейм, К. Девіс, У. Мур) та конфліктологічному (Е. Райт, Е. Гіденс, Дж. Голтром). Систематизація зазначених підходів дала змогу трактувати соціально–економічну нерівність як об'єктивно існуючий процес, що виявляється у нерівності можливостей у доступі до основних соціальних благ.

З метою оцінки соціально–економічної нерівності країн Європейського Союзу доцільним є визначення системних детермінант зазначеного процесу. В якості такої детермінанти пропонується використання показника суспільного добробуту або якості життя населення, що включає соціальні, економічні та інноваційні індикатори. В свою чергу серед соціальних індикаторів доцільне використання показників, що характеризують здоров'я нації та рівень медичного обслуговування; рівень освіти та доступ до неї; умови праці в країні. Серед економічних – рівень доходів в країні та їх розподіл серед населення, майнові статки. Поява та розвиток інноваційної економіки актуалізує необхідність використання серед індикаторів суспільного добробуту інноваційних індикаторів, що визначаються рівнем покриття мережею Інтернет, рівнем зацнятості активного населення у високотехнологічних виробництвах, часткою ВВП, створеного на основі інноваційних технологій.

Запропонована система індикаторів дасть можливість комплексно оцінити стан соціально–економічної нерівності, з'ясувати її динаміку та визначити пріоритетні напрями регулювання.

Вирівнювання соціально–економічної нерівності здійснюється через інституційне регулювання. Аналіз структури інституцій, що приймають участь в регулюванні соціально–економічної диференціації в ЄС засвідчив наявність дворівневої системи–наднаціональні або інститути ЄС та національні або інститути ЄС та національні або інститути держав – членів. Регулювання на наднаціональному рівні здійснюється через формування єдиної соціальної моделі, що включає основні гуманістичні цінності, які визнають усі члени об'єднаної Європи та ряд нормативно – правових актів соціальної спрямованості (Хартія співтовариства 1989р., Хартія основних прав ЄС 2000р., договори, регламенти тощо). Основним фінансовим інструментом реалізації цілей ЄСМ є структурні фонди

(Європейський фонд регіонального розвитку, Європейський соціальний фонд, Фонд згуртування та Інструмент допомоги перед вступом), кошти які дали змогу ряду країн Східної Європи значно покращити соціальний добробут своїх громадян. В свою чергу держави-члени ЄС вибудовують свої власні моделі соціального розвитку шляхом їх трансформації в відповідності до ЄСМ. Результатом такого взаємопроникнення та розвитку інклюзивних інструментів а ЄС стало вирівнювання соціально–економічного стану країн та їх населення через створення спільного європейського ринку праці, зближення освітніх систем як на стадії дошкільної, середньої та вищої освіти.

Однак сьгоднішні процеси, що відбуваються в Європі, а саме міграційна криза Brexit, плани на подальше розширення ЄС вимагають прийняття наступних кроків для вирівнювання соціально–економічного стану.

Висновки. Оцінка стану та динаміки соціально – економічної нерівності обумовлює необхідність пошуку детермінант, що комплексно та об'єктивно дають можливість оцінити цей процес. В якості такої детермінанти може бути використано показник суспільного добробуту.

Важлива роль в вирівнюванні соціально–економічної нерівності належить відповідним інституціям, які в ЄС побудовані на основі принципу субсидіарності.

Міграційна криза, Brexit, нестабільність пошуку подальшого розвитку інституцій в напрямку вирівнювання соціально–економічного становища населення.

Література:

1. Айзинова И. Социальная политика стран Евросоюза: идеальные устремления и реальные вызовы. *Социальные аспекты*. 2013. №6. С. 49–65.
2. Герман Л. Т. Багатомірна бідність як детермінанта глобального економічного розвитку. *Економічний аналіз: зб. наук. праць*. Тернопіль: ВПЦ «Економічна думка». 2014. Том 17. № 3. С. 20–27.
3. Трауб-Мерц Р. Неравенство и выход из экономического кризиса. Неравенство доходов и экономический рост: стратегии выхода из кризиса / под. ред. А. Бузгалина, Р. Трауб-Мерца, М. Воейкова. М: Культурная революция. 2014. 406 с.
4. Шутаева О. О., Побірченко В. В. Моделі соціальної політики ЄС: основні напрями трансформації. *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского*. 2013. № 26. С. 164–182.

ПІДВИЩЕННЯ РОЛІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ

Впродовж останніх років економіка України зазнала багато вагомих змін і динамічних перетворень, які, в свою чергу, вплинули на усі сфери суспільного життя. Одні з відчутніших змін відбулися в системі органів місцевої влади. Їхня роль у в економічному і соціальному розвитку територій почала зростати, а населення в свою чергу стало більш активним у економіко-політичному житті своїх регіонів та більш впливовим на органи місцевої влади. Місцева влада, в свою чергу, постає перед проблемою відповідного фінансового забезпечення, яке необхідне для здійснення місцевих програм економічного розвитку. В даній ситуації виникає проблема обґрунтування економічного змісту фінансових ресурсів місцевих органів влади, визначення їх ролі в суспільному житті, удосконалення механізмів їхнього формування і використання.

З'являється соціальна потреба щодо перерозподілу бюджетних ресурсів між рівнями бюджетної системи для забезпечення фінансування гарантованого Конституцією країни рівня задоволення суспільних потреб мешканців різних регіонів України, зумовлена дією наступних факторів:

– фіскальна незбалансованість, яка виникає через статичний та динамічний дисбаланс. Статичний дисбаланс – це перевищення обсягу обов'язкових видатків місцевої влади над її закріпленими доходами. Динамічний дисбаланс – швидші темпи зростання розмірів видаткової частини місцевих бюджетів, ніж доходної [1, с.497];

– необхідність відшкодування видатків, пов'язаних з делегуванням повноважень вищого рівня влади нижчому, і навпаки;

– потреба у фінансовій допомозі при виникненні надзвичайних ситуацій в окремих регіонах країни;

– виконання інвестиційних проектів за рахунок бюджетних коштів [2, с.184-185].

Підтримуємо точку зору Кириленко О.П., яка вважає, що «для проведення ефективного фінансового вирівнювання необхідно повніше враховувати відмінності в соціально-економічному становищі окремих територій, специфіку природно-кліматичних умов, особливості історичного розвитку населених пунктів, ступінь їхньої урбанізації, місцеположення тощо»[3. с. 29].

Дослідження сутності місцевих бюджетів дає змогу виокремити в них окремі дві сфери, які слід розглядати в різних аспектах. Перша – місцеві бюджети як організаційна форма мобілізації фінансових ресурсів, які належать органам місцевого самоврядування. Друга – місцеві бюджети як система фінансових відносин, що викають у процесі формування і використання фондів фінансових ресурсів. Отже, роль місцевих бюджетів у соціально-економічному розвитку території полягає в наступному:

1. Зосередження фінансових ресурсів у місцевих бюджетах. Завдяки цьому органи місцевої влади мають фінансову базу для реалізації своїх повноважень і обов'язків.

2. Формування місцевих бюджетів створює всю необхідну фінансову базу для розвитку регіонів і водночас дає змогу на певний рівень самостійності при розпорядженні цими коштами. Цим самим забезпечується розвиток регіону, освітніх, культурних, медичних установ, житлового фонду і комунікацій місцевого значення та багато іншого.

3. Достатня кількість і концентрація фінансових ресурсів надає органам місцевої влади великі можливості, в тому числі й проявити свою фінансово-господарську самостійність, або створюватимасштабні проекти. Зокрема це може бути використано на такі цілі, як: створення нових або розвиток існуючих галузей промисловості, сільського господарства, вирішення стратегічних завдань, розвиток туризму і його інфраструктури, тощо.

4. Економічний і соціальний розвиток регіонів. За рахунок місцевих бюджетів здійснюється їхнє вирівнювання завдяки формуванню і реалізації регіональних програми економічного і соціального розвитку. Таким чином території можуть розвиватися планово, стабільно, цілеспрямовано.

5. Самостійність органів місцевої влади в розпорядженні бюджетними коштами дає можливість регулювати нормативи затрат на надання певних державних послуг в установах на місцевому рівні.

6. За допомогою акумульованих місцевих бюджетах ресурсів регулюються обсяги фінансування між поточними і капітальними затратами. Крім того стимулюється ефективне використання матеріальних і трудових ресурсів, що, в свою чергу, безпосередньо впливає на створення нових робочих місць та зниження безробіття в регіонах.

Роль і значення місцевих бюджетів в економічній системі держави безпосередньо зумовлені типом економічної системи, обраними цілями та пріоритетами суспільного розвитку. Для того, щоб перетворити місцеві бюджети у ефективний інструмент соціально-економічного розвитку, слід, на нашу думку, зробити наступне:

– збільшити рівень фінансової самостійності органів місцевої влади за рахунок закріплення додаткових дохідних джерел до місцевих бюджетів;

- вдосконалювати і розвивати порядок надання та використання субвенцій для реалізації усіх програм соціально-економічного розвитку регіонів;
- зменшити диспропорції у формуванні ресурсної бази місцевих бюджетів;
- чітко розмежувати повноваження державного і місцевих бюджетів у сферах державних та регіональних інтересів;
- розробляти і реалізовувати програми розвитку регіонів на середньо- та довгострокову перспективу.

Література:

1. Державні фінанси: Теорія і практика перехідного періоду в Центральній Європі / пер. з англ. К.: Основи, 1998. 542 с.
2. Васютинська Л.А., Слатвинська М.О., Дубовик О.Ю. Бюджетна система України: проблемні питання: монографія / за заг. ред. В.Г.Баранової. Одеса, «Атлант». 2013. 252 с.
3. Кириленко О.П. Державні фінанси в умовах формування демократичного суспільства. *Світ фінансів*. 2004. №1. С. 22–33.

Реднік Василь Іванович

ст. гр. Фзм-21, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Сидор І.П.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Постійне залучення до фінансових відносин та становлення домогосподарств як самостійної одиниці зумовлює необхідність посилення ролі домогосподарств у процесах, які пов'язані з формуванням власних коштів. Питання, що стосується формування доходів домогосподарств, є складними, водночас, надзвичайно актуальним в економічній та фінансовій науці. Під час переходу економіки України від командно-адміністративної до ринкової системи господарювання значно підвищилась увага науковців до визначення змісту поняття «доходи домашніх господарств». Вчені економічної науки у свої працях, досліджуючи поняття «доходи домогосподарств», використовують різні підходи у його визначенні, найпоширенішими серед них є такі:

- 1) макроекономічний (загальнотеоретичний) підхід;
- 2) мікроекономічний (більш конкретизований) підхід.

Макроекономічний або загальнотеоретичний підхід наголошує на визначальній ролі населення, яке виступає у ролі ключового суб'єкта економічної системи. Згідно макроекономічного підходу доходи

домогосподарств зображують систему економічних відносин, за допомогою якої новостворена вартість у суспільстві розподіляється між власниками факторів виробництва. Паралельно з цим, відбувається процес перерозподілу первинних доходів заради покращення кінцевого споживання благ і послуг у суспільстві.

Мікроекономічний або, як його ще називають, – більш конкретизований підхід, займається дослідженням процесів, пов'язаних з формуванням, розподілом, перерозподілом і використанням доходів домашніх господарств. В контексті розуміння цього підходу, виникає гостра необхідність у співставленні усіх надходжень домогосподарства з вартістю усіх активів, які йому належать [9, с.115].

Дж. Хікс у своїй праці «Цінність і капітал» виголосив декілька думок щодо розуміння поняття «доходи домогосподарств». Перша з них стверджує, що під доходом домогосподарства слід розуміти «максимальну кількість засобів, які можна витратити протягом деякого періоду часу за умови, що відповідно до наявних очікувань капітальна вартість (у грошовому виразі) майбутніх надходжень залишиться попередньою». Іншою думкою, Дж. Хікс наголошує на тому, що «доходом домашнього господарства є максимальна кількість засобів, які індивід може витратити протягом даного тижня і які він очікує витратити протягом кожного наступного тижня». В результаті, вчений дійшов до висновку про те, що дохід позицінується як невизначеність, а чіткого та конкретного його визначення немає [10, с.298].

На думку вітчизняних науковців С. Панчишина та М. Савлука, доходи населення – це система ресурсів, яка пов'язує собою і кошти, і натуральні надходження, які домашні господарства отримали за певний період. Згідно даного твердження, можна прийти до висновку про те, що науковці розглядаючи дану категорію акцентують увагу на формі, у якій виступають доходи домогосподарств, не зважаючи на такі фактори як майбутній час, а також соціально-психологічні аспекти індивіда [1, с.84].

Згодом С. Панчишин спільно з З. Ватаманюком більш конкретизували трактування сутності доходів домогосподарств. А саме, вони вказали на те, що доходом домашнього господарства є лише той обсяг грошових коштів і товарів, які отримали або виробили домогосподарства за окремий проміжок часу, як правило, за один рік. Дане визначення, на противагу від попереднього, детальніше показує період часу, однак, все ж таки в ньому ще не береться до уваги майбутній час [2, с.120].

На думку Г.А. Оганяна та інших науковців, доходами домашніх господарств є тільки обсяг грошових надходжень, які воно отримало протягом певного часу, переважно за рік. В кількісному вираженні доходи домогосподарств є «різницею між витратами праці й капіталу на виробництво певного товару і виручкою від його продажу». Таким чином,

характеризуючи сутність поняття «доходу домогосподарств» Г. Оганян не бере до уваги обсяг негрошових доходів, які є значною часткою у структурі доходів домашніх господарств, проте конкретно окреслює проміжок часу [7, с.312].

Інші науковці, при дослідженні сутності поняття «доходи домогосподарств» або акцентують увагу не лише на надходженнях, а й на витратах або окрім матеріальної сторони, враховують загальноемоційний стан індивіда, тобто зачіпають не тільки економічний аспект, але ще і соціальний. Підтвердженням цього є визначення вітчизняного науковця Т.І. Ленецької, який зазначає, що «доходи домогосподарств – це сукупність коштів і витрат у натуральному вираженні для підтримання фізичного, морального, економічного й інтелектуального стану людини» [5, с.92]. У даному твердженні вчений в загальноемоційний стан особи, що дає змогу глибше зрозуміти це поняття, через те, що людина є соціальним інівідумом, на спосіб життя якого значною мірою здійснює вплив рівень матеріального забезпечення, тобто рівень її доходів. Таким чином, розглядаючи категорію «дохід», вчений детально проаналізував економічний і соціальний аспекти цього поняття, тим самим, залишивши відкритим питання про важливість і необхідність останнього.

Дещо інше визначення сутності поняття «доходи домогосподарств» дає вітчизняний науковець С. Лозинська, яка наголошує, що термін «дохід» містить джерела доходу: доходи домогосподарств поєднують у собі усю величину нарахованих у грошовій та натуральній формі коштів (заробітна плата, прибуток та змішаний дохід, одержані доходи від власності, обсяг соціальних допомог та інших поточних трансфертів [6, с.106]. Основними недоліками такого трактування, на нашу думку те, що зарахування джерел доходів є безпідставним, оскільки не зрозумілим є те, які джерела зараховувати (основні чи неосновні), а також те, що їх кількість під впливом часу змінюється, що, в свою чергу, є причиною перерахування кожного окремого джерела, а отже і до нераціонального розподілу часу індивіда.

Не менш цікавим є розуміння сутності «доходів домогосподарств» через призму юридичного аспекту. О. Л. Савенко, займаючись дослідженням проблематики цих доходів, зазначає, що «доходи населення, як соціально-економічна категорія, характеризують стосунки в суспільстві з приводу присвоєння, споживання виробленого продукту [8, с.134].

Дана категорія відображає відносини між членами суспільства стосовно власної трудової активності, використання власності і соціальних трансфертів, які є в їх розпорядженні та розподілу створюваного продукту». Водночас з цим, дослідник визначає, що через обсяг доходів відтворюється кінцеве споживання і здійснюється оцінка

реального рівня виконання завдань з підвищення добробуту домогосподарств.

Професор Кізіма Т.О., досліджуючи питання доходів домогосподарств, звертає увагу на те, що «...доходи домогосподарства (людини, сім'ї) – це певна сума грошових доходів, отриманих з усіх можливих джерел, які представляють собою частину національного доходу країни, що надходить у розпорядження домогосподарства, в результаті розподілу та перерозподілу виробленого валового внутрішнього продукту, та призначена для задоволення матеріальних і духовних потреб членів домогосподарства» [3, с.36].

Домогосподарства мають можливість отримувати доходи у двох формах: у грошовій і натуральній.

Доходи у натуральній формі – це ресурси, отримані у вигляді:

- продукції, яка отримана в результаті особистого підсобного господарства;
- натуральної оплати праці;
- пільг та субсидій від держави, що надійшли у натуральній формі тощо.

Доходи у грошовій формі – це доходи, які одержує домогосподарство при здійсненні реалізації продукції, яка отримана у натуральній формі. Цей дохід набуває тоді вираження у грошовій формі і є рівним виручці від реалізації.

Унікальність домашнього господарства полягає у тому, що його доходи формуються у всіх сферах діяльності. Також особливим є і той факт, що доходи домогосподарства є частиною всіх доходів, що утворюються в економіці, тому в більшій частині випадків їх систематизують за джерелом отримання доходу [4, с.50].

Для детальнішого дослідження змістовності доходів домогосподарств, необхідно здійснити їх класифікацію за певними ознаками. Основним критерієм класифікації доходів домогосподарств, як вважають більшість науковців, є поділ за джерелами отримання доходів, відповідно до якої доходи домашніх господарств поділяються на:

- оплата праці найманих працівників;
- змішаний дохід (прибуток) роботодавців та самостійно зайнятих працівників;
- соціальні допомоги, інші поточні та капітальні трансферти;
- доходи від власності та інші фінансові надходження.

Такий підхід до систематизації доходів домашніх господарств дає можливість для визначення їх чіткої ролі та вагомості місця у розподілі доходів, які формуються в економіці. Розподіл доходів за вище згаданим критерієм зосереджує увагу на взаємозв'язок домогосподарства з іншими секторами економіки. Також він дає змогу для проведення регулятивних і

управлінських дій, як на рівні держави, так і на рівні окремого домашнього господарства.

Література:

1. Доходи та заощадження в перехідній економіці України / За ред. С.Панчишина та М.Савлука. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2003. 406 с.
2. Економічна теорія: макро- і мікроекономіка: навч. посіб. / За ред. З. Г. Ватаманюка та С.М. Панчишина. Київ: Альтернативи, 2001. 153 с.
3. Кізима Т.О. Доходи домашніх господарств: теоретична концептуалізація та пріоритети формування в сучасних умовах. *Формування ринкових відносин в Україні*: зб. наук. пр. 2010. № 2 (93). С. 34–37.
4. Коваль С. Л. Роль держави як суб'єкта забезпечення фінансової безпеки домогосподарств. *Управління фінансами держави, регіону, підприємства та домогосподарства: погляди науковців і практиків*: збірн. тез. доп. другої всеукр. інт.-конф. (Тернопіль, 11 квіт. 2016 р.). Тернопіль: Вектор, 2016. С. 50–54.
5. Ленецька Т. І. Економіка праці: Навч. посіб. Харків: Вид. ХНЕУ, 2006. 137 с.
6. Лозинська С. Значення доходів населення у формуванні економічного зростання. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. 2009. №14(649). С. 104-109.
7. Політична економія: Навч. посіб. За заг. ред. Г. А. Оганяна. Київ: МАУП, 2003. 520 с.
8. Савенко О.Л. Деякі аспекти вивчення доходів населення України в сучасних умовах. *Формування ринкових відносин в Україні*: зб. наук. праць. Київ: 2000. Вип. 9. С. 133–136.
9. Кізима Т. О., Карпишин Н. І., Сидор І. П. Фінанси домогосподарств: навч. посіб. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. 228 с.
10. Хикс Дж. Ричард. Стоимость и капитал. Москва: ИГ "Прогресс", 1993. 459 с.

Роговська Оксана Василівна

ст. гр. Фзм-21, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н. Русін В. М.

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМИ ФІНАНСАМИ

Ефективна система державних фінансів є одним із головних чинників динамічного розвитку економіки. Її збалансованість і раціональність управління бюджетними ресурсами дозволяють уряду успішно виконувати покладені на нього функції, формують сприятливе макроекономічне середовище для підприємницької діяльності та

інвестицій, а також забезпечують належну систему соціального захисту населення. Водночас дисбаланси та проблеми в системі державних фінансів спроможні формувати загрози для розвитку національної економіки [1].

Як показують результати наукових досліджень, забезпечення високих темпів економічного й соціального розвитку України потребує докорінних змін існуючих форм організації бюджетних відносин, методів мобілізації та використання бюджетних ресурсів на усіх стадіях бюджетного процесу [2, с. 20]. Незважаючи на ряд проведених реформ впродовж останніх років система управління державними фінансами в Україні характеризується багатьма невирішеними проблемами. Однак, без наявності чітко окресленого плану дій та заходів провести ефективні реформи в даній сфері досить складно. З метою побудови сучасної та ефективної системи управління державними фінансами, яка здатна надавати якісні державні послуги, ефективно акумулюючи ресурси та розподіляючи їх відповідно до пріоритетів розвитку держави у середньо- та довгостроковій перспективі Уряд розробив та затвердив «Стратегію реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки». У цьому нормативно-правовому акті коротко окреслено економічну ситуацію в Україні, охарактеризовано систему управління державними фінансами та оцінено досягнення від реалізації попередніх реформ на момент затвердження Стратегії.

Стратегія передбачає реалізацію завдань за 4 пріоритетними напрямками, а саме:

- дотримання загальної бюджетно-податкової дисципліни у середньостроковій перспективі;
- підвищення ефективності розподілу ресурсів на рівні формування державної політики;
- забезпечення ефективного виконання державного бюджету;
- підвищення рівня прозорості та підзвітності в управлінні державними фінансами [3].

Кожен із цих напрямів містить опис ситуації, мету, завдання, показники досягнення, а також опис ризиків, які можуть перешкодити досягненню визначених цілей реформування складових системи управління державними фінансами.

Для реалізації завдань Стратегії Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням 24.05.2017 р. затвердив «План заходів з реалізації Стратегії реформування системи управління державними фінансами України на 2017-2020 рр.» [4]. Цим планом для реалізації кожного завдання визначено заходи, строки виконання, відповідальних за виконання та індикатори виконання.

Впродовж 2017–2018 рр. уряд здійснив низку заходів щодо реалізації завдань стратегії на практиці, однак частина завдань не виконується у визначені планом заходів терміни. Саме тому, до стратегії внесено зміни та продовжено терміни реалізації окремих завдань, зокрема щодо запровадження середньострокового бюджетного планування та удосконалення програмно-цільового методу на місцевому рівні.

Вважаємо, що реалізувавши усі визначені завдання у «Стратегії реформування системи управління державними фінансами України на 2017-2020 рр.» в Україні буде значно вдосконалено систему управління державними фінансами, яка дасть змогу забезпечити стійкий економічний розвиток і ефективно надання населенню суспільних послуг належного рівня. Реалізація реформ у даній сфері створить підґрунтя для проведення реформ в інших сферах.

Література:

1. Молдован О. Стратегія реформування системи державних фінансів України: завдання, пріоритети, механізми: аналіт. доп. Київ: НІСД, 2014. 48 с.
2. Розвиток бюджетного процесу в умовах економічних перетворень: монографія / за ред. С. І. Юрія, В. Г. Дем'янишина. К.: Кондор-Видавництво, 2012. 376 с.
3. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017- 2020 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 лютого 2017 р. № 142-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-%D1%80#n9> (дата звернення 02.10.2018р.).
4. Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017- 2020 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 р. № 415-р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/415-2017> (дата звернення 02.10.2018р.).

Ропицький Володимир Ігорович

ст. гр. ФМ-12, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н. Квасниця О.В.

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Доходи домогосподарства виступають джерелами формування доходної частини бюджету домогосподарства і представляють собою частину національного доходу країни, що надходить у розпорядження домогосподарства, в результаті розподілу та перерозподілу вартості виробленого валового внутрішнього продукту, та призначена для задоволення матеріальних та духовних потреб членів даного утворення.

З точки зору макроекономічного підходу, доходи домогосподарств – це «сукупність економічних відносин, за допомогою яких знов створена в суспільстві вартість розподіляється між власниками чинників виробництва, а також здійснюється перерозподіл первинних доходів з метою оптимізації кінцевого споживання благ і послуг у межах суспільства», а з мікроекономічного — «сукупність надходжень впродовж певного часу зі всіх можливих джерел як у грошовій, так і негрошовій формах, що збільшують активи домашнього господарства і можуть бути спожиті ним без зменшення реальної вартості його майна» [1, с. 142].

Доходи можуть надходити до домогосподарства як у грошовій, так і у натуральній формі. До останніх можна віднести продукцію, отриману з особистого підсобного господарства, натуральну оплату праці, пільги та субсидії від держави, що надійшли у натуральній формі тощо. Однак, якщо домогосподарство здійснює реалізацію продукції, отриманої у натуральній формі, тоді дохід набуває грошової форми вираження та дорівнює виторгу від реалізації [2, с. 193].

Участь домогосподарств у суспільному виробництві в умовах ринкової економіки визначає існування різних форм та можливих джерел отримання доходу, що зумовлює певну складність у їх чіткому виокремленні та групуванні.

Специфічність домогосподарства полягає у тому, що його доходи утворюються у всіх сферах економічних відносин та, в тій чи іншій мірі, присутні у всіх видах доходів, що формуються в економіці. Тому в переважній більшості випадків доходи домогосподарств класифікують в залежності від джерела отримання доходу.

За методологією Державної служби статистики України залежно від основного джерела отримання доходів виділяють наступні види доходів домогосподарств [3]:

- оплата праці найманих працівників;
- змішаний дохід (прибуток) роботодавців та самостійно зайнятих працівників;
- соціальні допомоги, інші поточні та капітальні трансферти;
- доходи від власності та інші фінансові надходження.

Такий підхід до класифікації доходів домогосподарства дає змогу чіткого визначення ролі та місця домогосподарств у розподілі доходів, що утворюються в економіці. Поділ доходів за критерієм основного джерела доходу виступає певним віддзеркаленням взаємодії домогосподарства з іншими секторами економіки та дає можливість здійснення певних регулятивних та управлінських дій, як на рівні держави, так і на рівні окремого домогосподарства, зокрема щодо реалізації таких важливих складових державної фінансової політики як податкова, соціальна, інвестиційна тощо.

Доходи домогосподарств класифікують і за іншими критеріями [4, с. 316]:

1) за часовим критерієм:

- регулярні (оплата праці, орендна плата та інші);
- періодичні (авторські гонорари, доходи з цінних паперів і т. ін.);
- випадкові або разові.

2) в залежності від надійності надходження:

- гарантовані (державні пенсії, доходи від державних позик);
- умовно-гарантовані (оплата праці);
- негарантовані (гонорари, комісійні винагороди).

Використання даної класифікації є дещо ускладненим на рівні державного управління, адже запропоновані критерії поділу не є зорієнтованими на виявлення та відображення взаємодії між учасниками фінансових відносин, а дають змогу лише охарактеризувати отримані доходи по відношенню до конкретного домогосподарства та урахувати специфіку й особливості лише даного учасника. Від так, доцільність використання даного підходу є цілком виправданою лише при здійсненні управлінських дій на рівні окремого домогосподарства.

Домогосподарство в переважній більшості випадків орієнтується на регулярні та гарантовані (або умовно-гарантовані) доходи, що дають змогу здійснювати певне планування щодо можливості витрачання коштів. Натомість отримання випадкових доходів домогосподарством частіше за все є негарантованим. Проте такий дохід виступає додатковим ресурсом для забезпечення потреб членів домогосподарства, або ж може бути використаний як складова для збільшення існуючих заощаджень або витрат.

Крім того, для можливості оцінки динаміки доходів домогосподарств використовують такі показники, як [3]: «наявний доход населення», тобто максимальний обсяг грошових доходів, які призначені для використання домашніми господарствами на придбання споживчих товарів та оплату послуг, та «реальний наявний доход населення», під яким розуміють наявний дохід, скоригований на індекс споживчих цін. Однак, здійснення оцінювання динаміки доходів не розкриває змістовної складової формування доходів, зокрема джерел утворення.

Доходи домашні господарства використовують з метою споживання і нагромадження, для задоволення різноманітних потреб. Отриманий дохід домашні господарства розподіляють між поточним споживанням і зберіганням.

Отже, враховуючи, що доходи домогосподарства можуть утворюватись в різних секторах економіки та поєднують у собі різні складові національного доходу, доцільно вважати розгляд доходів

домогосподарств саме через ціну ресурсу, що використовується для отримання відповідного виду доходу.

Отримання доходів домогосподарством може бути не пов'язано безпосередньо з використанням належних домогосподарству ресурсів, однак є наслідком використання ресурсів, які належать іншому учаснику фінансових відносин, внаслідок чого домогосподарство отримує додаткові (залучені) фінансові ресурси у вигляді позики чи кредиту. Залучення позикових фінансових ресурсів відбувається під певні гарантії повернення, забезпечити які домогосподарство може за допомогою належних йому ресурсів, використавши які можна буде погасити отриману позику.

Певну частину доходів домогосподарство отримує не як плату за використання у виробництві ресурсів, що йому належать, а унаслідок перерозподілу виробленого національного доходу. Механізм перерозподілу реалізується за допомогою низки важелів державного втручання (податкової, цінової, бюджетної, соціальної політики тощо), що дає змогу домогосподарствам отримувати похідні доходи: пенсії, стипендії та інші форми соціальних виплат. До даної групи доцільно додати доходи, що є аналогічні державним трансфертам з огляду на їх односторонній рух, однак мають інше джерело походження. Прикладом таких доходів є надходження у якості допомоги від родичів, друзів, благодійних та місіонерських організацій.

До складу грошових доходів домогосподарств відносять доходи, отримані від зайнятості в неформальному секторі економіки. Найбільш типовими різновидами неформальної діяльності є вулична торгівля; послуги населенню з будівництва, ремонту, шиття; приватні послуги – прибирання, приготування їжі; приватні уроки; брокерська та посередницька діяльність тощо.

Література:

1. Кізима Т.О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та доміанти розвитку: монографія. К.: Знання, 2010. 431 с.
2. Свиридонов О. Ю. Финансы, денежное обращение, кредит. Ростов н/Д: Феникс, 2005. 288 с.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Г.Б. Поляк, Л. Д. Андросова, Т. А. Башкатова. Финансы. Денежное обращение. Кредит: учебник для вузов /под ред. проф. Г. Б. Поляка. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2006. 512 с.

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ БЮДЖЕТНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЇХ РОЛЬ У РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ

Загальновідомо, що процеси економічного зростання визначаються розмірами і структурою інвестицій, темпами їх освоєння. Інвестиційна діяльність є одним з ключових факторів суспільного розвитку, оскільки забезпечує відтворення робочої сили, оновлення основних фондів виробничої та невиробничої сфер і весь відтворювальний процес в економіці. Інтенсивність та ефективність інвестиційної діяльності – запорука сталого економічного розвитку.

Державне інвестування (наприклад, науки, освіти) забезпечує виробництво інноваційними продуктами, технологіями, машинами, механізмами, що здатні сформувати якісно нові конкурентні переваги національної економіки на світових ринках товарів, робіт і послуг. Витрачені на розширене відтворення інвестиційні ресурси через певний період часу ведуть до створення нових робочих місць, зростання ВВП, що за допомогою каналів розподілу сприятиме підвищенню життєвого рівня [1, с. 10].

Розбудова інфраструктурних об'єктів у рамках реалізації інвестиційних програм (проектів) у соціальній сфері або в галузевому зрізі – енергетика, зв'язок, транспорт, водопостачання тощо – має ключове значення для розвитку села, селища, міста, території, галузі економіки та країни в цілому. Інфраструктурні об'єкти справляють певний позитивний вплив на окремі галузі економіки, які забезпечують надання населенню якісних послуг та сприяють розширенню мережі бізнес-контактів [2, с. 49]. Сучасні комфортні умови життя, розвинута інфраструктура (як соціальна, так і виробнича) є лакмусовим папірцем для припливу інвестицій, які, у свою чергу, ведуть до пожвавлення економічної активності. Саме держава, направляючи бюджетні інвестиції на інвестиційні програми і проекти, бере активну участь у розбудові інфраструктурних об'єктів та соціально-економічному розвитку країни. Завдання держави – не тільки інвестувати, а й визначати ті цілі, які відповідатимуть суспільним інтересам.

Слід зазначити, що термін «бюджетні інвестиції» є досить поширеним та вживаним як в наукових джерелах, так і в бюджетній практиці. Із-за відсутності законодавчого визначення даного поняття в науковій

літературі має місце різне трактування даної економічної категорії, а її дослідження набуває все більшої актуальності.

Так, вчені О. П. Кириленко та Б. С. Малиняк акцентують увагу на тому, що тлумачення терміну «інвестицій» в бюджетній сфері має певні особливості, порівняно із визначенням його змісту стосовно умов реального сектору економіки. По-перше, бюджетні видатки не використовуються для придбання цінних паперів з метою їх перепродажу для отримання спекулятивної вигоди, бюджетним інвестиціям властиві ознаки довгострокових інвестицій. По-друге, враховуючи специфіку фінансової діяльності, яка не передбачає створення стабільних залишків оборотних фондів показники обсягу бюджетних інвестицій відображають вартість виготовлення або придбання тільки основних фондів та не враховують видатки на збільшення величини оборотних активів бюджетного сектору [3, с. 23].

На думку ряду вчених, бюджетними інвестиціями є видатки з державного та місцевих бюджетів, які спрямовуються на фінансування державних цільових програм економічного, науково-технічного, соціального розвитку, програми розвитку окремих регіонів, галузей економіки, фінансування інвестиційних проектів та придбання частки акцій чи прав участі в управлінні підприємством [4, с. 87].

Бюджетні інвестиції також трактують як вкладення бюджетних коштів у розвиток продуктивних сил, в об'єкти інтелектуальної власності, розвиток підприємств, удосконалення робочої сили тощо. При цьому створені за рахунок бюджетних інвестицій об'єкти виробничого та невиробничого призначення переходять у власність держави [5, с. 81].

Важливість даного економічного поняття полягає у тому, що через систему бюджетних інвестицій держава бере безпосередню участь в інвестиційних процесах. Виокремлення бюджетних інвестицій як особливого виду інвестицій зумовлено можливостями держави завдяки участі в інвестиційних процесах забезпечувати реалізацію національної стратегії соціально-економічного розвитку [6, с. 65].

Суспільне призначення бюджетних інвестицій виражається через їх функції, які проявляються у:

- формуванні та відновленні основних фондів, як економічної сфери діяльності, так і сфери надання суспільних послуг;
- перерозподілі інвестиційних ресурсів, через надання капітальних трансфертів населенню та суб'єктам господарювання;
- забезпеченні економічного зростання та стабілізації економічних процесів через державні інвестиції в пріоритетні галузі національної економіки;
- сприянні соціальному розвитку країни, регіонів та окремих територіальних громад [7, с. 207].

Основна мета бюджетних інвестицій полягає в інвестиційному забезпеченні розвитку реального сектору економіки та соціальної сфери. Відповідно, передбачається інвестування коштів в формування такої системи надання суспільних послуг, яка б забезпечувала високий рівень соціально-економічного розвитку, підвищувала б матеріальний добробут населення, забезпечувала б розвиток матеріально-технічної бази соціальної сфери, а також активізувала б інвестиційні процеси та сприяла б економічному зростанню в країні.

При цьому, як зазначає Т. Затонацька, враховуючи обмеженість державних коштів, виникає необхідність проведення на державному рівні кількісно обмеженого вибору пріоритетних напрямів щодо бюджетних інвестицій, а також підвищення ефективності їх використання [4, с. 88]. Проте, за останні роки не було запропоновано однозначного визначення пріоритетних напрямів щодо бюджетних інвестицій.

Серед основних напрямків сучасної бюджетної політики передбачено підвищення ефективності бюджетних інвестицій. В умовах низької динаміки приватних інвестицій зростання економіки можливо через збільшення обсягів і підвищення ефективності бюджетних інвестицій. Держава нарощує обсяг інвестиційних видатків, проте ці інвестиції не приносять очікуваних результатів для економіки, що обумовлено неефективністю вибору об'єктів фінансування – проектів, які створюють незначні позитивні зміни для господарського комплексу України, загальним несприятливим інвестиційним кліматом та значними корупційними втратами бюджетних коштів через поширену практику зловживань у даній сфері.

Отже, основним з інструментів економічного регулювання є бюджетні інвестиції. За їх допомогою здійснюються капітальні видатки на розвиток інфраструктури, на фінансову підтримку підприємств та організацій, реалізація інвестиційних проектів для забезпечення соціально-економічних програм розвитку країни. Також бюджетні інвестиції відіграють вирішальну роль для підтримки стабільності національної фінансової системи. Вони можуть здійснювати суттєвий вплив на стабілізацію і розвиток економіки за умови їх раціонального використання, навіть в умовах значного бюджетного дефіциту. Оптимальний розподіл державних капітальних вкладень за галузями економіки у поєднанні з виваженою податковою та інвестиційною політикою, розрахованою на довгостроковий період, заснований на використанні інформаційних ресурсів при прийнятті відповідних управлінських рішень, є одним із факторів стабілізації і розвитку національної фінансової системи та економічного простору загалом.

На нашу думку, досягнення позитивного результату інвестування бюджетних коштів можливе за умови дотримання основних вимог та правил інвестування, до яких слід віднести:

- формування достатніх бюджетних інвестиційних ресурсів для реалізації інвестиційних програм та проектів;
- підбір найбільш пріоритетних інвестиційних програм та проектів, які в майбутньому дадуть позитивний ефект;
- відбір на конкурсній основі виконавців інвестиційних проектів з врахуванням того, щоб за мінімальних витрат досягти максимального ефекту;
- використання інвестиційних коштів за призначенням;
- здійснення постійного державного контролю за формуванням та використанням бюджетних інвестиційних ресурсів;
- недопущення правопорушень в процесі фінансування інвестиційних програм та проектів.

Література:

1. Жернова Е. В. Регіональні ринки інвестиційних ресурсів: проблеми та перспективи: монографія. Сімферополь: Кримполіграфбумага, 2013. 140 с.
  2. Радіонов Ю. Д. Проблеми реалізації бюджетних інвестицій. *Економіка України*. 2015. № 2(639). С. 48–60.
  3. Кириленко О. П., Малиняк Б. С. Теорія і практика бюджетних інвестицій: монографія. Тернопіль: Економічна думка, 2007. 288 с.
  4. Затонацька Т. Г. Бюджетні інвестиції в реальний та людський капітал як інструмент впливу на соціально-економічний розвиток країни. *Наукові праці НДФІ*. 2008. № 1(42). С. 86–100.
- Рожко О. Бюджетні інвестиції та ефективність бюджетних програм. *Світ фінансів*. 2013. № 4. С. 80–88.
- Рожко О. Д. Інноваційно-інвестиційна спрямованість бюджетної політики України. *Фінанси України*. 2011. № 1. С. 64–73.
- Попель Л. А. Бюджетні інвестиції як складова інвестицій реального сектору економіки. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 2. Том 3. С. 205–209.

Самчук Іван Іванович

ст. гр. ФМ– 21, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Булавинець В. М.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ ОКРЕМИХ НАПРЯМІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ

Державне регулювання економічної діяльності в Україні здійснюється через видатки державного і місцевих бюджетів, які відображають показники присутності держави у реальному секторі економіки. Виконання державою своєї економічної функції передбачає бюджетне фінансування видатків на загальне управління економікою, на розвиток окремих галузей, на НДДКР, пов'язані з розв'язанням економічних питань, та на економічну діяльність, не віднесену до інших категорій, розробку і реалізацію загальної економічної політики тощо.

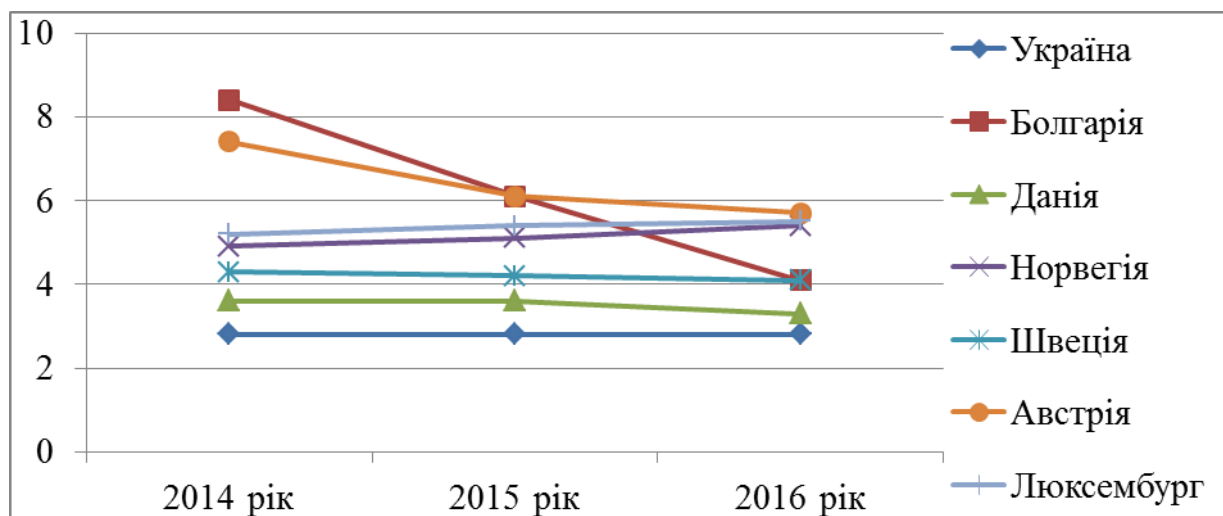
В Україні частка видатків бюджетів різних рівнів на економічну діяльність у ВВП перевищує середній рівень такого ж показника у розвинутих країнах, та у країнах – нових членах ЄС, і є нижчою від зазначеного показника лише в таких країнах, як: Чехія, Греція, Угорщина, Мальта, Словаччина (див. рис. 1).

Вітчизняний досвід засвідчує, що велика кількість проблем в економічній діяльності України виникає не через недостатню присутність у ній держави, а через неефективність державного регулювання економіки, та, насамперед, через неефективне використання бюджетних коштів, про яке яскраво свідчить структура видатків бюджетів різних рівнів на економічну діяльність, а також обсяг та структура бюджетних інвестицій в основний капітал.

Найбільшу підтримку зі сторони держави у формі бюджетного фінансування отримують ті галузі, які є пріоритетними. До них в Україні належать: транспорт, сільське господарство; лісове господарство та мисливство, рибне господарство; паливноенергетичний комплекс. На підтримку функціонування підприємств і організацій даних видів економічної діяльності, а також на їх розвиток спрямовується близько 80% бюджетних коштів, виділених державою на забезпечення економічної функції.

Розглянемо більш детально досвід країн Європейського союзу у фінансуванні певних галузей економіки. Найбільшу частку зведеного бюджету в європейській країнах, так як і в Україні, становлять видатки на розвиток транспорту. В середньому по всіх країнах Єврозони (28 країн) у 2015 році ці видатки становили 2,0% від ВВП або 4,2% усіх видатків, а в

Україні 1,3% та 3,9% відповідно. Серед Європейських країн цей показник був найвищим у Словаччині (5,1% ВВП), Угорщині (4,6% ВВП), Чехії (3,9% ВВП), Болгарії (3,7% ВВП).

Рис. 1. Частка видатків бюджету на економічну діяльність у ВВП України та зарубіжних країн за 2014 – 2016 рр. (у %)*

*Складено автором на основі даних Державної служби статистики України та Світового Банку

У здійсненні видатків на економічну діяльність, зокрема у частині видатків на розвиток транспорту Україна може використати досвід сусідньої Польщі. Адже Польща й Україна – дві постсоціалістичні держави, які мали однакові стартові позиції на початку трансформаційних перетворень, досить схожу структуру економіки та подібне вигідне геополітичне становище. Проте Польща, починаючи з 1990-х років, взяла курс на євроінтеграцію, що, на думку експертів, сприяло економічному зростанню і тим самим дозволило зменшити розрив у рівнях економічного розвитку Польщі та країн ЄС. Завдяки реформам, проведеним у процесі підготовки Польщі до вступу в ЄС, транспортна інфраструктура країни зазнала докорінних якісних, а також суттєвих кількісних змін. Досягти таких результатів Польщі не в останню чергу допомогли прямі дотації з бюджету ЄС на будівництво доріг. Крім прямих бюджетних дотацій, безпосередньою вигодою від вступу до ЄС можна вважати зростання реальних прямих іноземних інвестицій. Унаслідок цього, всі ланки транспортної інфраструктури запрацювали на повну потужність. Водночас фінансування проектів розвитку транспортної інфраструктури чітко регулюється системою стратегічних спрямувань Польщі, яка дуже тісно пов'язана з Європейськими стратегічними планами розвитку. Слід зазначити, що у всіх секторах транспортної інфраструктури простежується чітка послідовність прийняття відповідних програмних документів. Отже,

як досвід для України, можна використати три ключові реформи, які були свого часу успішно реалізовані Польщею:

По-перше, це стосується лібералізації економіки та зовнішньоекономічної діяльності, яка стимулювала розвиток підприємництва та нарощення його конкурентоспроможності. У цьому контексті Польща в період постсоціалістичних трансформацій провела низку важливих заходів, які заохочували створення підприємницьких структур в усіх сферах економіки. Поряд з іншим, це стосувалося і транспортно-логістичної інфраструктури. Тобто, господарюючі суб'єкти, які шукали можливості для отримання додаткового прибутку і мали для цього необхідні фінансові ресурси, могли безперешкодно вкладати їх в реалізацію відповідних інвестиційних проектів.

Другою важливою реформою, яка сприяла формуванню інституційного підґрунтя для модернізації транспортної інфраструктури Польщі в умовах наближення країни до ЄС, стала децентралізація влади і зміна адміністративно-територіального устрою. Це дозволило сформувати дієву систему місцевого самоврядування, яке отримало достатній обсяг фінансових та адміністративно-управлінських повноважень для реалізації покладених на нього завдань. Передусім це стосувалося підтримки на належному рівні усього комплексу транспортно-дорожньої інфраструктури у межах місцевих територіальних громад. Це дало змогу суттєво модернізувати та удосконалити дорожнє господарство, провести реконструкцію доріг місцевого значення, забезпечити формування локальних логістичних центрів та створення інших об'єктів, пов'язаних з модернізацією транспортної інфраструктури, за рахунок коштів місцевих бюджетів.

Третім напрямом реалізації польських реформ, які знайшли своє позитивне відображення в реформуванні транспортної інфраструктури держави, стала адаптація до вимог і стандартів ЄС у розбудові інститутів громадянського суспільства. Передусім це стосувалося формування мережі громадських організацій та інших недержавних інституцій, діяльність яких забезпечила ефективне використання інструментів фінансової підтримки ЄС для країн-претендентів на членство. За цими програмами Польщею було залучено значні суми коштів, спрямовані на розбудову різних ланок транспортної інфраструктури.

Наступним пріоритетним напрямом витрачання бюджетних коштів для України є фінансування сільського, лісового, рибного господарства та мисливства (0,3% від ВВП або 0,9% усіх видатків). В країнах Євросоюзу цей показник є порівняно меншим, адже у ЄС велика частина витрат на сільське господарство та рибальство потрапляє до компетенції ЄС. Середній показник за цими видатками становив у 2015 році 0,2% від ВВП або 0,5% усіх видатків. І хоч в Україні цей показник є вищим, проте його

не можна вважати достатнім, адже поки наша держава не є членом ЄС і не отримує фінансової допомоги на розвиток АПК, вона повинна забезпечити пріоритетність цієї галузі за рахунок державної підтримки у вигляді пільгових кредитів, пільгового оподаткування та інше.

Аналіз фінансової політики в аграрному виробництві розвинених країн Заходу показав, що конкретні заходи цієї політики можуть бути згруповані за цільовою ознакою. Основними з них є наступні:

1) підтримка доходів виробників, що включає: компенсаційні витрати, у тому числі пов'язані з дією природних рентоформуєчих факторів, відшкодування збитків, пов'язаних з реорганізацією виробництва;

2) цінове втручання, що припускає ряд засобів впливу на ринкові фактори: підтримка внутрішніх цін на сільськогосподарську продукцію, встановлення квот, податків на експорт і імпорт продовольчої продукції;

3) компенсація витрат, що включає заходи для субсидування виробників, які купують засоби виробництва: надання субсидій або пільгове оподаткування при придбанні добрив, кормів, ядохімікатів, субсидування виплат процентів за отриманими кредитами, виплат із страхування майна;

4) сприяння розвитку ринку, що передбачає державне фінансування, розробку та здійснення різних програм, витрати на збереження продукції, а також проведення транспортних робіт з перевезення продукції всіх ланок агропромислового виробництва;

5) сприяння розвитку виробничої структури, що припускає виділення бюджетних коштів на проведення заходів довгострокового характеру, які забезпечують ріст ефективності виробництва, субсидії на будівництво господарських приміщень, здійснення іригаційних проектів, рекультивацію земель, сприяння створенню фермерських об'єднань;

6) здійснення регіональних програм, тобто виділення коштів на здійснення державних програм розвитку виробництва. Дані заходи державної підтримки поширені в Канаді, ЄС, США та інших країнах;

7) макроекономічна політика, де представлені заходи державного регулювання сільського господарства, які не пов'язані безпосередньо з даною галуззю, але впливають на ефективність її функціонування – проведення пільгової податкової політики, підтримка національної валюти, зовнішньоторговельна діяльність.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

У сучасних умовах фінансової, соціальної і політичної нестабільності в Україні триває реформування вітчизняної пенсійної системи, якому приділяється чимало уваги. Адже пенсійне страхування займає важливе місце у соціально-економічному розвитку країни та безпосередньо впливає на рівень життя і добробут людей. Цей вид страхування є об'єктивною потребою сучасного суспільства, задовольнити яку в інший спосіб неможливо. Серед усіх видів соціального страхування саме пенсійне страхування має найбільше одержувачів виплат, що вимагає відповідних фінансових ресурсів[1, с.80]. При цьому забезпечення заробленого людиною за період трудової діяльності рівня соціальних благ шляхом перерозподілу їх у просторі і часі покладено на Пенсійний фонд України.

Основними складовими бюджету Пенсійного фонду є дохідна та видаткова частини бюджету. Доходи Пенсійного фонду мають цільове призначення і спрямовуються виключно на фінансування пенсійних виплат та інших виплат, які пов'язані із функціонуванням системи пенсійного забезпечення[2]. Зменшення надходжень до бюджету Пенсійного фонду почалося у 2014 році, це можна пояснити раптовою втратою контролю над частиною території країни, зниженням обсягів виробництва, звільненням працівників.

До структури сукупних доходів бюджету Пенсійного фонду України входять як власні, так і передані кошти. Власними є кошти, які поступили від сплати обов'язкових страхових платежів, добровільних внесків, фінансових санкцій і комерційної діяльності. Саме ці надходження складають основну частину доходів Пенсійного фонду України.

Передані кошти – це кошти, які передаються з Державного бюджету України, Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття та Фонду соціального страхування України.

Частка коштів Державного бюджету України у загальній структурі доходів Пенсійного фонду України в останній роки поступово зростає, що свідчить про перманентне збільшення навантаження на бюджетну систему країни. Кошти Державного бюджету України спрямовуються на виплату: пенсій, надбавок і підвищень до пенсій відповідно до державних

пенсійних програм; на пенсійне забезпечення військовослужбовців, осіб начальницького та рядового складу, суддів у відставці; на компенсацію втрат від застосування платниками фіксованого сільськогосподарського податку спеціальної ставки із сплати збору на обов'язкове державне пенсійне страхування. Окрім цього, кошти бюджету призначаються на покриття дефіциту бюджету Пенсійного фонду України. Для прикладу, у 2017 році планові асигнування Державного бюджету України становили 133,5 млрд. грн. (48,5% від загальної суми доходів)[3].

Таке перманентне збільшення коштів бюджету у загальній структурі доходів Пенсійного фонду України є неприйнятним явищем, оскільки в основі функціонування цього інституту повинен лежати виключно страховий принцип. Тому необхідно знайти альтернативний механізм подолання фінансових труднощів, побудований на раціональному поєднанні розподільчої і накопичувальної складових пенсійної системи[4, с.138].

Література:

1. Кириленко О., Петрушка О. Інституційні основи державного страхування в Україні. *Журнал європейської економіки*. 2013. Т.12. № 1. С. 79-95.
2. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 № 1058-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1058-15> (дата звернення 10.10.2018р.).
3. Звіт про роботу Пенсійного фонду України у 2017 році України URL:<http://www.pfu.gov.ua/pfu/doccatalog/ent?id=243697> (дата звернення 10.10.2018р.).
4. Петрушка О.В. Шляхи удосконалення практики мобілізації доходів Пенсійного фонду України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2016. Вип.16. С. 136–139.

Світлик Дмитро Олександрович

ст. гр. Фм-21, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Горин В. П.

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ПРОГРАМИ ЖИТЛОВИХ СУБСИДІЙ В УКРАЇНІ

Соціальний захист населення в сучасних умовах належить до провідних функціональних напрямів діяльності держави. Зважаючи на історичні традиції, менталітет населення, а також економічні передумови, провідним джерелом фінансування соціальних заходів в Україні залишаються кошти бюджетів усіх рівнів. З державного бюджету понад 9/10 сукупних видатків за напрямом соціального захисту надходять до

системи пенсійного забезпечення. Ці кошти використовують для фінансування доплат та підвищень до основного розміру пенсій; пенсій для осіб, яким виплати призначені за особливими програмами; покриття дефіциту коштів бюджету Пенсійного фонду України. Натомість, з місцевих бюджетів здійснюється фінансування цілого спектру програм і заходів соціального захисту, які охоплюють широкі верстви населення та призначені для приведення рівня життя громадян до визначених чинним законодавством соціальних стандартів, їх матеріального забезпечення у складних життєвих ситуаціях. З місцевих бюджетів забезпечують фінансування соціальних виплат малозабезпеченим сім'ям, сім'ям з дітьми, інвалідам, ветеранам війни і праці та іншим категоріям громадян. Вони являють собою вагоме джерело їхніх доходів, нерідко дають змогу забезпечити придбання благ і послуг, необхідних для фізіологічного виживання. В більшості, ці соціальні виплати здійснюються за рахунок відповідних субвенцій з державного бюджету.

Із впровадженням ринкового ціноутворення на енергоресурси і житлово-комунальні послуги одним із найбільш актуальних та затребуваних видів соціальних трансфертів для населення стали житлові субсидії. Не зважаючи на те, що Програма житлових субсидій для населення функціонує в Україні ще з 1995 року, однак у 2014 році вона отримала нового поштовху до розвитку, а обсяги її фінансування збільшились у десятки разів. Внаслідок цього, питання функціонального призначення цього виду соціальних трансфертів, алгоритму та принципів надання, їх ефективності щодо соціального захисту громадян знову набувають актуальності як предмет наукових досліджень.

Наукові дослідження теоретичних засад та практики функціонування програми житлових субсидій перебувають у зародковому стані та представлені поодинокими публікаціями. У науковому середовищі цей різновид соціальних трансфертів зазвичай розглядають у контексті дослідження соціального захисту загалом, без виокремлення специфічних ознак. В енциклопедичній літературі субсидію (лат. *subsidiium* – допомога, підтримка) трактують як допомогу від держави у грошовій чи натуральній формі, яку отримують місцеві бюджети, фізичні чи юридичні особи, інші країни [1, с. 390]. На думку А. Мащенко та І. Пивавар, житлова субсидія за сутністю являє собою соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям в Україні. Вона стала першою соціальною програмою ринкового типу і забезпечила адресну підтримку найменш захищених сімей і громадян в умовах поступового підвищення питомої ваги покриття населенням собівартості житлово-комунальних послуг і енергоносіїв [2, с. 179].

На думку П. Хіллса, житлові субсидії вкрай важливі з точки зору протидії бідності та попередження девіантної поведінки серед незаможних громадян. Він зазначав, що погані житлові умови породжують і

посилюють такі негативні явища дійсності як «хвороби, вандалізм, расову ненависть, розпад сімей...», тобто виступають не тільки наслідком, але й джерелом бідності [3, с. 13]. Таку позицію поділяє О. Непомнящий, який додає, що пов'язана із житлом бідність не тільки посилює і множить нерівності для окремої особи, але й негативно впливає на соціальні показники розвитку суспільства. Як зазначає вчений, житло та комфортні умови проживання є суспільним благом, і забезпечення ними суспільства необхідно розглядати як довгостроковий інтерес держави, який впливає на якість життя у країні, соціально-економічну стабільність, рівень злочинності та ін. [4, с. 75].

В Україні житлові субсидії мають безготівковий та адресний характер. Адресність цього різновиду допомоги полягає у тому, що її призначають тільки за зверненням власника чи наймача житла з урахуванням встановлених вимог до наявності доходів, майна, соціального статусу. Допомогу надають тільки у безготівковій формі шляхом часткового покриття за рахунок коштів місцевого бюджету платежів громадян за житлово-комунальні послуги. При цьому головним критерієм для призначення житлової субсидії є рівень доходів сім'ї та співвідношення цього показника із витратами на оплату житлово-комунальних послуг. Реципієнт отримує право на призначення житлової субсидії у випадку, якщо загальний обсяг витрат на комунальні зручності у відношенні із сукупним доходом родини перевищує визначену межу. Однак, субсидії надають тільки в межах соціальної норми площі житла та нормативів споживання комунальних послуг з урахуванням прожиткового мінімуму.

Приведення тарифів на природний газ та житлово-комунальні послуги до обґрунтованих розмірів, здійснене у 2014 році в рамках узгодження умов пільгового кредитування України з боку МВФ, викликало вибухове зростання кількості одержувачів житлових субсидій та відповідних видатків місцевих бюджетів. Лише у 2015 році видатки на фінансування житлових субсидій зросли в 6,5 разів до 14,1 млрд. грн., а в 2016 році – майже втричі до 40,3 млрд. грн. У 2017 році на функціонування програми житлових субсидій з місцевих бюджетів було направлено 67,1 млрд. грн., або в 1,6 рази більше попереднього року. Таким чином, за період 2015-2017 рр. на ці потреби з місцевих бюджетів було спрямовано понад 121,5 млрд. грн., що майже в 57 разів перевищує річний обсяг видатків на цю програму в 2014 році. Примітно, що у 2017 році приріст числа реципієнтів допомоги та видатків бюджету на їх надання спостерігався на фоні прискореного зростання номінальних доходів населення. Дещо подібні тенденції спостерігаємо і в 2018 році, коли за умов швидкого зростання доходів громадян видатки місцевих бюджетів на надання житлових субсидій визначені на рівні 66,4 млрд. грн., або майже 99% від рівня попереднього року. Більш того, фактичні видатки на ці потреби за 8

місяців 2018 року склали майже 53,8 млрд. грн., або 80% від річних призначень. Таким чином, можемо прогнозувати перевищення за підсумками року фактичних видатків на надання житлових субсидій над показниками 2017 року.

Парадоксальні тенденції щодо зростання кількості реципієнтів житлових субсидій на фоні зростання доходів населення пояснюються необґрунтовано високим показником помилки включення при визначенні права на призначення соціальної допомоги. З метою попередження суспільних збурень, уряд значно послабив вимоги до реципієнтів для призначення житлових субсидій у 2015 році. Внаслідок цього чисельність одержувачів субсидій різко зросла, а житлова субсидія перетворилась із інструмента захисту окремих категорій населення на універсальний інструмент соціального забезпечення, яким у 2015-2017 рр. було охоплено понад 2/3 домогосподарств країни. Порядок призначення субсидій містив багато можливостей для маніпуляцій даними, а також позбавлений стимулів до ощадного використання ресурсів. Поглиблює проблему надмірних видатків на програму житлових субсидій відсутність належної системи обліку постачання житлово-комунальних послуг (й досі значна частина житлового фонду не обладнана лічильниками), надмірні втрати при їх постачанні, а також непрозорість у формуванні тарифів на послуги.

Введення у дію з 2018 року нового порядку призначення житлових субсидій покликане частково вирішити проблему низького рівня адресності цього виду соціальних трансфертів, а також нарощування видатків бюджету на їх надання. Внаслідок встановлення жорстких вимог до потенційних заявників на отримання житлових субсидій щодо декларування реальних доходів та майна (наявності доходів від здачі нерухомості в оренду, працевлаштування за кордоном чи неофіційної зайнятості), здійснення вартісних покупок чи інших моментів, створено передумови, щоб житлові субсидії трансформувались з універсального в адресний інструмент відновлення соціальної справедливості та захисту окремих категорій споживачів житлово-комунальних послуг. Однак, діючий порядок призначення житлових субсидій все ж не позбавлений однієї вагомої вади – відсутності стимулів до економного споживання ресурсів. Для вирішення цієї проблеми економічною наукою напрацьовано рекомендації, серед яких найбільш дієвою є монетизація субсидій. Проведена у 2018 році так звана монетизація житлових субсидій не була такою за своєю сутністю, адже жодним чином не торкнулась споживачів послуг. На наше переконання, тільки у випадку проведення реальної монетизації, коли нараховані субсидії будуть надходити у розпорядження споживачів послуг, буде сформовано передумови для того, щоб стимулювати громадян до економного споживання ресурсів, а також прискорити модернізацію житлово-комунальної сфери.

Література:

1. Мочерний С. В., Ларіна Я. С., Устенко О. А. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т. Т.2. Львів: Світ, 2005. 563 с.
2. Мащенко М. А., І. В. Пивавар. Державне регулювання соціального захисту населення. *Інноваційна економіка*. 2013. № 2. С. 177–182.
3. Hills J. *Unravelling Housing Finance: Subsidies, Benefits, and Taxation*. Oxford: Oxford University Press, 2001. 234 p.
4. Непомнящий О. М. Житлові субсидії як важливий елемент житлової політики. *Теорія та практика державного управління*. 2012. Вип. 3. С. 72–80.

Середа Ігор Георгійович

ст. гр. ФМ-22, ТНЕУ

Науковий керівник – д.е.н., професор Кізіма Т.О.

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ОBOB'ЯЗКОВОЇ НАКОПИЧУВАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДЯН В УКРАЇНІ

З 1 січня 2017 р. в Україні набули чинності окремі положення закону «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [1], які передбачають введення накопичувальної пенсійної системи, суть котрої зводиться до того, що частина обов'язкових внесків до пенсійної системи (солідарний рівень недоотримуватиме частини пенсійних відрахувань, які спрямовуватимуться до другого рівня) має зберігатися у Накопичувальному Пенсійному фонді і обліковуватися на накопичувальних пенсійних рахунках громадян, котрі сплачуватимуть такі внески. Ці активи, з одного боку, мають інвестуватися в економіку України з метою отримання інвестиційного доходу і захисту їх від інфляційних процесів, а з іншого – будуть використані для сплати договорів страхування довічних пенсій, одноразових виплат членам сімей та спадкоємцям.

До участі у накопичувальній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування залучатимуться особи, котрим на час її впровадження (1 січня 2019 р.) не виповниться 35 років. При цьому передбачається можливість добровільної участі у цій системі для осіб віком від 36 до 55 років. Очікується, що із 16 мільйонів офіційно працюючих українців учасниками нової системи пенсійного забезпечення стануть 6 млн. громадян, що дасть можливість залучити в економіку близько 5 млрд. грн. для подальших інвестиційних вкладень [2].

Додатково до ЄСВ (22%) роботодавець платитиме в новий Накопичувальний Пенсійний фонд на особистий рахунок працівника 4%

від його заробітку у 2019 р., 5% – у 2020 р. Очікується, що до 2022 р. відсоток відрахувань до Накопичувального фонду повинен скласти близько 7% [2].

Утім, подробиць про те, як реально працюватиме накопичувальна система в Україні, зовсім мало, адже законопроекту юридично ще не існує, його лише планують розробляти.

Однак проектом передбачається, що в управлінні коштами майбутніх пенсіонерів братимуть участь чотири типи суб'єктів: недержавні пенсійні фонди, лайфові страхові компанії, банківські структури (українські та іноземні), а також інвестиційні фонди. Відтак маючи широкий вибір суб'єктів управління, громадяни, по-перше, зможуть самостійно обирати, хто управлятиме їхніми пенсійними коштами, а по-друге, матимуть змогу безперешкодно переходити, приміром, з одного НПФ або банку в інші. Проте свої заощадження вони отримають не раніше, ніж досягнуть пенсійного віку. При цьому виплати за накопичувальною системою будуть як довічними, так і одноразовими [3].

Проте для того, щоб у чиновників не було спокуси спрямовувати пенсійні кошти на інші потреби, участь держави у цьому процесі, на думку експертів, слід мінімізувати. Держава має бути лише регулятором, контролером, відповідати за те, щоб не було ніяких зловживань на ринку пенсійних коштів громадян, щоб все було чесно і прозоро, не допустити туди шахраїв, а також працювати в інтересах майбутніх пенсіонерів. Причому такі положення прописані в міжнародних стандартах, якими користуються розвинені країни світу (зокрема, Німеччина, Велика Британія, Австралія), де уже давно працюють аналоги другого накопичувального рівня [3].

Проте слід наголосити, що запровадження другого (накопичувального) рівня пенсійної системи, на наш погляд, має як певні переваги, так і недоліки.

Переваги полягають, по-перше, у тому, що накопичувальна система орієнтована насамперед на посилення зв'язку між обсягом сплачених внесків до цієї системи та пенсійними правами людини. Відтак обмежується роль державної солідарної системи, з одного боку, та зростає зацікавленість роботодавців і кожного працівника у створенні особистих пенсійних накопичень, які є їхньою власністю із правом успадкування, створюючи додаткову мотивацію до офіційного працевлаштування та легалізації доходів, з іншого. По-друге, перевагою введення накопичувальної системи є те, що воно може стати одним із важливих заходів, який здатен не лише підвищити рівень соціального захисту громадян, а й оздоровити фінансову ситуацію у вітчизняній пенсійній системі та вивести економіку на висхідну траєкторію сталого розвитку. По-третє, накопичувальна пенсійна система дасть можливість

акумулювати внутрішні довгострокові інвестиційні ресурси, які можна ефективно використати на розвиток економічної та соціальної інфраструктури, реального сектору економіки та виходу із кризи. По-четверте, будучи незалежною від демографічних чинників, вона надає можливість диференціювати розміри пенсії залежно від заробітної плати й ефективності використання пенсійних накопичень. І, по-п'яте, як свідчить досвід країн-членів ОЕСР, введення накопичувальної пенсійної системи може стати певним поштовхом для розвитку вітчизняних ринків капіталів, оскільки із появою великих інституційних інвесторів в особі пенсійних фондів другого рівня зросте попит на цінні папери, підвищиться рівень корпоративного управління та активізується конкуренція на ринку фінансових послуг [2].

До недоліків цієї системи слід віднести: по-перше, можливе знецінення пенсійних накопичень унаслідок інфляції; по-друге, ймовірний ризик, що компанії, які управлятимуть такими накопиченнями, робитимуть це недостатньо кваліфіковано, через що можуть втратити частину пенсійних коштів або задекларована ними дохідність не покриватиме інфляції [3].

Проте варто наголосити, що хоча забезпечення страхування коштів у накопичувальній системі від інфляції та девальвації національної валюти поки що не передбачено, однак фахівці переконані, що захистити грошові заощадження майбутніх пенсіонерів від згаданих ризиків можна буде. Для цього пропонується створити фонд на кшталт того, як працює Фонд гарантування вкладів фізичних осіб у банківській системі, а також взяти за приклад міжнародний досвід [3].

Важливо зазначити, що навіть якщо норма обов'язкової накопичувальної пенсії реально запрацює в Україні з 1 січня 2019 року, то громадяни відчують її перші результати не раніше ніж через 25 років (тобто не раніше 2044 року). Більше того, практично неможливо назвати приблизні суми майбутніх пенсійних накопичень, адже остаточного законопроекту ще немає, а тому невідомо, яка частина зарплати йтиме на накопичувальний рахунок.

На наш погляд, більш-менш об'єктивну картину того, як працює обов'язкова накопичувальна пенсія, можна прослідкувати на прикладі Естонії. У цій балтійській країні - членові ЄС - другий рівень пенсійної системи ввели відносно нещодавно, а саме у 2002 році. Він є обов'язковим для всіх, хто народився після 1983 року. Щодо осіб, які народилися раніше, зазначимо, що вони мають право самостійно вирішувати: приєднуватися їм до накопичувальної системи чи ні.

Загалом накопичувальна пенсія в Естонії ґрунтується на попередньому фінансуванні - працююча людина відраховує 2% зарплати на особистий рахунок в одному із спеціальних фондів. На додаток до 2%,

які людина вносить сама, держава, зі свого боку, вносить ще 4% за рахунок виплаченого роботодавцем соціального податку, який в Естонії становить 33% заробітної плати працівника з фонду оплати праці в якості соціального податку [3] (аналог нашого Єдиного соціального внеску, який в Україні становить 22%).

При цьому слід зазначити, що сформовані накопичення інвестуються в цінні папери (акції, облігації тощо), приносячи прибуток і, тим самим, захищаючи заощадження від можливої інфляції. Проте накопиченими коштами можна скористатися лише після виходу на пенсію. Водночас, якщо пенсіонеру, наприклад, вже призначили державну пенсію, однак він продовжує працювати, то за бажанням можна відкласти отримання виплат по накопичувальній пенсії, які не припиняться навіть у разі смерті пенсіонера. У такому випадку усі накопичені ним кошти переходять до спадкоємців, котрі самі вирішуватимуть, як отримати кошти: повну суму разово чи окремими частинами щомісячно.

Відтак можемо стверджувати, що упровадження другого рівня системи пенсійного забезпечення в Україні є об'єктивною необхідністю, проте воно потребує чітких економічних передумов, головними з яких є: по-перше, відновлення зростання ВВП на основі подолання кризи в реальному секторі економіки (скажімо, у 2017 р. Україна посіла 115-те місце серед 183-ох країн світу у рейтингу ВВП на одну особу – \$7 970); по-друге, детінізація ринку праці (близько 35% ВВП); по-третє, стабілізація курсу гривні (порівняно з 2010 р. курс долара США до гривні у 2017 р. зріс у 3,2 рази); по-четверте, зростання в країні розміру середньомісячної заробітної плати, який нижчий за мінімальний рівень оплати праці в більшості країн - членів ОЕСР; по-п'яте, збалансування бюджету ПФУ, який набуває наростаючої з кожним роком залежності від багатомільярдної державної фінансової підтримки (у 2015 р. – 31,8 млрд грн; у 2016 р. – 81,7 млрд грн; у 2017 р. – 56,1 млрд грн); по-шосте, нагромадження фінансових ресурсів для компенсації втрат ПФУ у зв'язку із перенаправленням частки ЄСВ до Накопичувального Пенсійного фонду; по-сьоме, реформування вітчизняного фінансового ринку, зокрема слабозвиненого фондового ринку, адже недостатність надійних фінансових інструментів на цих ринках не здатні продуктивно розмістити потік коштів системи накопичувального пенсійного забезпечення, гарантуючи при цьому індивідуальним інвесторам високу прибутковість і збереження накопичених пенсійних активів.

Література:

1. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 № 1058-IV (зі змінами і доповненнями). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1058-15> (дата звернення: 17.09.2018).

2. Офіційний сайт Пенсійного фонду України. URL: <http://www.pfu.gov.ua/pfu/control/uk/index> (дата звернення: 17.09.2018).

3. Ліскович М. Накопичувальні пенсії: що це таке і коли їх введуть? URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2321666-nakopichuvalni-pensii-so-ce-take-i-koli-ih-vvedut.htm> (дата звернення: 18.09.2018).

Сидор Тарас Ігорович

ст. гр. ФМ–22, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Булавинець В. М.

ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ: АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД

У сучасних умовах розвитку вітчизняної економіки домогосподарств, як економічних одиниць господарювання стає дедалі вагомішим суб'єктом фінансових відносин, взаємодіючи з державою, підприємствами і організаціями, а також інститутами фінансового ринку.

Одним із важливих напрямів функціонування домогосподарств як суб'єкта фінансових відносин є формування достатньої фінансової бази для можливості повноцінного розвитку кожного з членів домогосподарства – безпосередніх власників і носіїв людського капіталу. Основою фінансової бази домогосподарств є джерела формування фінансових ресурсів домашніх господарств.

Обсяг фінансових ресурсів домогосподарства, як і суб'єктів господарювання, в значній мірі залежить від результатів власної фінансово-господарської діяльності, які можуть бути позитивними, тоді формується дохід домогосподарства, або негативними, тоді у домогосподарства не вистачає фінансових ресурсів, що змушує їх звертатись до зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів.

Усі фінансові ресурси домогосподарств можна поділити на:

– власні фінансові ресурси – створені за рахунок особистої трудової та підприємницької діяльності (заробітна плата, стипендії, пенсії, дохід, прибуток), продукція особистого підсобного господарства, фінансової та інвестиційної діяльності (проценти, дивіденди, продаж цінних паперів та інше), доходи від власності (продажу рухомого і нерухомого майна);

– залучені фінансові ресурси – допомога від родичів, грошові перекази з-за кордону, соціальні допомоги та гарантії від держави, субсидії і інше;

– запозичені фінансові ресурси – кошти, отримані від фінансово-кредитних інституцій на фінансовому ринку (найбільш поширеними з них є банківські кредити).

Динаміка джерел формування фінансових ресурсів домогосподарств України у період 2013-2017 рр. представлена у таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка джерел формування фінансових ресурсів домогосподарств України у 2013-2017 рр. (млрд. грн.)*

Показники	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2017 р. до 2013 р.	
						абсолютний приріст, млрд. грн.	темп зростання, %
Фінансові ресурси, всього, в тому числі:	1742,2	1727,9	1910,6	2214,6	2650,0	907,8	152,1
– заробітна плата	630,7	615,0	677,0	898,3	1096,8	466,1	173,9
– прибуток та змішаний дохід	243,7	254,3	323,5	378,2	433,9	190,2	178,0
– доходи від власності	87,9	85,1	80,0	89,92	111,9	24,05	127,3
– соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти, з них:	586,3	562,3	655,3	699,3	871,3	285,0	148,6
– соціальні допомоги	323,1	311,3	342,5	337,7	393,3	70,2	121,7
– інші одержані поточні трансферти	58,4	55,0	79,6	91,0	101,5	43,1	173,8
– соціальні трансферти в натурі	204,8	195,9	236,6	270,5	376,5	171,7	183,8
– кредитні ресурси	193,5	211,2	174,8	163,3	174,2	- 19,3	- 0,90

* складено автором за даними джерел [1; 2]

Вона характеризується зростаючими показниками з 1742,2 млрд. грн. до 2650 млрд. грн., зростання доходів населення склало 1,5 раза або на 907,8 млрд. грн. Найбільшу частку у структурі доходів громадян України займає заробітна плата, питома вага якої за останніх 5 років (2013-2017) зросла на 3,6 відсоткових пункти (з 40,7% до 44,3%), хоча, у 2014-2015 рр. її частка зменшилася до 1%, що пов'язано із військовим конфліктом на Сході країни.

Абсолютні значення заробітної плати у період 2013-2017 рр. зросли з 630,7 млрд. грн. до 1096,8 млрд. грн., або у 1,7 раза. В основному, зростання заробітної плати обумовлено зростанням мінімальної заробітної плати, прожиткового мінімуму та інфляції, а не рахунок збільшення робочих місць.

Слід відмітити, що питома вага заробітної плати у структурі домогосподарств має регіональні відмінності. Так, більше як 55% усіх доходів займає заробітна плата домогосподарств у місті Києві. У 2017 р.

середньорічна заробітна плата домогосподарств у м. Києві становила 11135 грн., а в середньому по Україні – 7104 грн. Від 40% до 50% усіх доходів домогосподарств займає оплата праці у таких областях як: Дніпропетровська, Запорізька, Київська і Полтавська. Менше 30% – у Тернопільській, Івано-Франківській та Чернівецькій областях.

Не менш вагомим джерелом доходів громадян України є соціальні допомоги та одержані поточні трансферти, частка яких у 2016-2017 рр. становила 35,1–35,2% усіх доходів домогосподарств. Динаміка абсолютних показників цих надходжень зросла у 1,5 раза (з 586,3 млрд. грн. у 2013 р. до 871,3 млрд. грн. у 2017 р.). У даній групі надходжень громадян більше 45% займають соціальні допомоги окремим групам осіб, а більше 43% – соціальні трансферти. Абсолютний приріст соціальних допомог домогосподарствам у період 2013 – 2017 рр. становив 70,2 млрд. грн., тоді як обсяг наданих трансфертів в натурі – зріс на 171,7 млрд. грн. Така ситуація обумовлена збільшенням обсягу надання субсидій населенню у зв'язку із зростанням вартості комунальних послуг та цін на енергоносії.

Загалом, соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти, характеризується незначним перепадом величини питомої ваги у структурі доходів населення і знаходиться в межах 37,8% – 35,2%. Так, при зростанні абсолютних значень цих показників з 586,3 млрд. грн. у 2013 р. до 871,3 млрд. грн. у 2017 р., на 285 млрд. грн. питома вага цієї групи допомог скоротилася на 2,6 відсоткових пункти, що вказує на зростання обсягу доходів домогосподарств більш швидкими темпами, ніж обсягів надання соціальної допомоги та інших одержаних поточних трансфертів.

Присутні регіональні відмінності і у частці соціальних допомог та інших одержаних трансфертів у структурі доходів громадян. Так, понад 45% доходів домогосподарств припадає на соціальні допомоги у Чернівецькій, Тернопільській та Закарпатській областях, а найменша частка – менше 30% – у місті Києві.

Ще одним джерелом доходів домогосподарств є прибуток та змішаний дохід – це дохід, який одержується фізичними особами в результаті виробничої діяльності за винятком витрат, пов'язаних з її здійсненням. За аналізований період 2013-2017 рр. цей вид доходу домогосподарств зріс з 243,7 млрд. грн. до 433,9 млрд. грн., або на 190,2 млрд. грн., що складає 15,7% – 17,5% усіх доходів домогосподарств. У 2017 р. відсоткове значення даного показника скоротилося на 0,9 в.п., що є негативним моментом у структурі доходів домогосподарств України та вказує на пригнічення підприємницької діяльності громадян.

Скорочення частки доходів від власності і підприємницької діяльності та зростання державних соціальних допомог у структурі доходів

населення вказує на негативну тенденцію щодо матеріального утримання значної кількості громадян і їх залежності від рівня встановлених поточних трансфертів, зростання безробіття, тобто додаткове навантаження на централізовані фонди держави. Таким чином пригнічуються ринкові механізми регулювання соціально-економічних процесів і переслідується ідея «патерналізму» держави по відношенню до своїх громадян.

Вагомим фінансовим ресурсом домогосподарств є кредитні ресурси, надані фінансовими установами, здебільшого банками. Так, аналізуючи обсяги отриманих домогосподарствами кредитів у банківських установах слід відмітити, що за період 2013-2017 рр. вони мали строкатий характер, що здебільшого пояснюється економічною політикою банків щодо відсоткових ставок та зменшенням реальних доходів громадян.

Якщо до 2014 р. загальний обсяг кредитів, отриманих від банківських установ домогосподарствами зростає до 211,2 млрд. грн., то у 2016 р. їх обсяг склав 163,3 млрд. грн., що на 47,9 млрд. грн. менше. У 2017 р. обсяг наданих кредитів зріс на 10,9 млрд. грн. і становив 174,2 млрд. грн. Питома вага кредитних ресурсів у структурі фінансових ресурсів домогосподарств становить 6,57% у 2017 р., що на 4,53% менше, ніж у 2013 р. Серед усіх наданих кредитів домогосподарствам найбільшу частку становлять споживчі кредити – більше 70%. Для динаміки споживчих кредитів характерна така ж особливість як і за загальним обсягом отриманих кредитів домогосподарствами. Так, за аналізований період 2013-2016 рр. обсяг споживчих кредитів скоротився з 137,3 млрд. грн. до 101,5 млрд. грн., або на 35,8 млрд. грн.

У 2017 р. було прийнято Закон України «Про споживче кредитування», який передбачив суттєві зміни на користь споживача та зобов'язує фінансові установи висвітлювати перелік необхідної інформації щодо кредитування, зокрема реальну процентну ставку, заборону рекламу кредитів «під 0%» та кредитів без перевірки кредитоспроможності позичальника та стало можливим укладення договору в електронній формі з накладенням електронних цифрових підписів чи їхніх аналогів [3]. Відтак, обсяг споживчих кредитів у 2017 р. зріс на 20,5 млрд. грн.

За терміном укладених договорів зі споживчого кредитування 37% кредитів – це кредити від 1 до 5 років, 34,9% – кредити до 1 року і 28% – кредити більше 5 років.

У структурі кредитів, наданих домогосподарствам у 2017 р. більше 27% припадає на кредити, надані на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості. Динаміка обсягу цих кредитів у період 2013-2017 рр. вказує на максимальний обсяг їх надання у 2014 р., що становило 71,8 млрд. грн. Зростання обсягів таких кредитів пов'язано із

запровадженням нових державних програм щодо пільгового житлового будівництва для молоді та Програми енергоефективності щодо збереження в оселях українців тепла «теплі кредити», відповідно до яких громадянам пропонується відшкодування 20% вартості «утеплення» за рахунок бюджетних коштів. У наступних 2015-2017 рр. обсяг цих кредитів скоротився на 23,6 млрд. грн. і становив у 2017 р. 48,2 млрд. грн. Основними причинами скорочення обсягу кредитних ресурсів домогосподарств в останні роки є: зростання облікової ставки НБУ, рівень попиту на банківські продукти, платоспроможність домогосподарств та рівень інфляції.

Література:

1. Статистичний щорічник України. 2017 р. Державна служба статистики України. URL: www.ukr.stat.gov.ua (дата звернення: 21.09.2018).
2. Україна у цифрах у 2013 – 2017 рр. Державна служба статистики України. URL: www.ukr.stat.gov.ua (дата звернення: 22.09.2018).
3. Що передбачає новий Закон «Про споживче кредитування»? URL: <https://finpost.com.ua/news/3645> (дата звернення: 22.09.2018).

Сиротинський Микола Олегович

ст. гр. ФМНВ–21

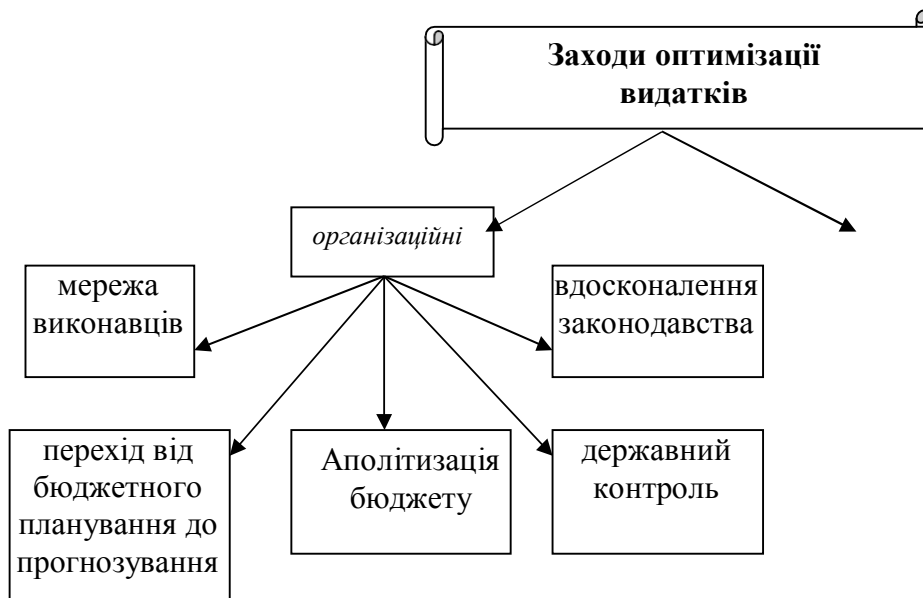
Науковий керівник – к.е.н., ст. викладач Самольотов П.В.

НАПРЯМКИ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Визначення оптимального обсягу державного сектору, а саме оптимальних обсягів державних видатків є досить важливим в економічній теорії та політиці. У кожній країні обсяг видатків залежить від історичних, соціальних та природних факторів. Завжди є доцільним питання зменшення чи збільшення державних видатків у кожній країні.

Дослідивши державний бюджет України за 2014-2017 роки, можна зробити висновок, що частка видатків постійно зменшується, а структура бюджету є неефективною та необдуманною. Як в Україні, так і будь-якій державі, питання зменшення державних видатків є досить актуальним.

Проаналізувавши роботи вітчизняних науковців з питань шляхів реформування та оптимізації державних витрат, ми дійшли висновку, що усі заходи можна поділити на організаційні та структурні (рис. 1.).

Рис. 1 Заходи оптимізації структури та складу державних видатків

Головне місце в процесі оптимізації займають структурні заходи, до яких можна віднести [2]:

1. Заходи у сфері економічної діяльності – збільшення видатків державним підприємствам для сприяння стабілізації. Першочергово фінансуються паливно-енергетичний комплекс, обробна промисловість та сільське господарство. Це обумовлено тим, що для паливно-енергетичного комплексу в Україні наявна велика кількість копалин, для сільського господарства сприятливі кліматичні умови і родючі землі, а для обробної промисловості – високоякісна сировина, яка спочатку експортується за кордон та після переробки повертається до України. Також приватизація державного майна дасть можливість зменшення навантаження на державний бюджет, адже продаж частки, що не перевищуватиме 49% дасть можливість державі здійснювати керівництво та повний контроль за діяльністю підприємства.

2. Заходи у соціальній сфері – збільшення видатків на соціальну сферу (зміни рівня мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму), також надавати переваги при проведенні спонсорства, благодійництва та меценатства, що полягає наданні відстрочки чи розстрочки сплати податків чи наданні податкових пільг, також підтримки культури, недержавних організацій. Для прикладу, у Європі надходження від продажу національно-культурного продукту становлять близько 30% державних надходжень [2].

3. Заходи у сфері управління – зменшення видатків на утримання органів державної влади, прокуратури.

Отже, зменшення видатків на управління дасть можливість збільшити фінансування соціальної сфери та економіки. Водночас, наведені вище заходи забезпечать оптимізацію видатків державного бюджету, але вони

не в змозі на сто відсотків забезпечити економне та раціональне витрачання державних коштів.

В Україні найбільш проблемною ланкою вважається соціальна сфера. Адже такі установи як школи, інтернати та лікарні не є прибутковими. Щоразу, коли постає питання про недофінансування соціальних зобов'язань, здійснюється або скорочення, або відміна конкретної соціальної програми. Та це не завжди коректно, адже затримка допомоги по безробіттю або заробітної плати бюджетних установ не є підставою для скорочення і недофінансування в майбутньому чи відмови від них взагалі. Тому певні соціальні зобов'язання варто розглядати як певні орієнтири, які будуть виконані лише при сприятливому економічному стані.

Разом з тим, враховуючи обмеженість бюджетних ресурсів, вирішити усі проблеми в соціальній сфері та економіці практично неможливо. Тому потрібно здійснювати вибір пріоритетних завдань, які потребують першочергової уваги. Тобто, у кожному як національному, так і регіональному проекті потрібно чітко сформулювати цілі та критерії досягнення. Запровадивши інноваційно-інвестиційну модель розвитку економіки, дасть можливість без ризику для економіки збільшити видатки на соціальне забезпечення. Адже більша частина соціальних видатків буде спрямовуватися на забезпечення економічного розвитку та оптимального відтворення людського капіталу [2].

Досягнути оптимального обсягу державних видатків можливо при наявності законодавчої бази, чинність якої не призводить до збільшення державних витрат. Прикладом служить прийнятий закон підвищення заробітної плати державним службовцям [2]. Такі закони повинні прийматися тільки при наявності відповідних коштів. Також одним із способів обмеження зростання видатків є встановлення часу дії державних програм. Тобто, прийняття нових програм має супроводжуватися одночасно із зазначенням дати її завершення. Водночас при обмежених бюджетних коштів вирішити всі проблеми соціального та економічного забезпечення неможливо. Потрібно в першу виділяти кошти, на ті заходи, які потребують першочергової уваги.

Використовуючи досвід розвинених країн, одним із джерел фінансування видатків є спонсорство та меценатство. Для України благодійність є новим явищем. Її можна розглядати як інвестування у соціальну сферу, а також як не комерційну діяльність (неприбуткову діяльність окремих осіб або цілих організацій).

Разом з тим головним моментом реформування видаткової частини державного бюджету є не тільки скорочення витрат, а й збільшення доходів. Перш за все збільшувати доходи не потрібно за допомогою адміністративного тиску, потрібно створити стимул для сплати податків. Потрібно скоротити податкові пільги, але щоб це не стало тягарем для

платників податків. Адже пільги при сплаті податків одного підприємства спричиняє високі податкові ставки для іншого, що змушує приховувати свої доходи. А одержання податкових пільг має в першу чергу залежати від виду діяльності та корисності і важливості для суспільства.

Разом з тим, потрібно створити відповідну систему формування державного бюджету, яка б могла зацікавити як органів влади, так і виробників збільшувати доходи та ефективно їх використовувати. Для цього потрібна податкова реформа, внаслідок якої буде встановлена нові ставки податку.

Водночас крім проблеми фінансування соціальних програм існує проблема фінансування державного боргу. Наявність боргу не вважається негативним явищем, адже багато високорозвинених країн мають державний борг. Та ці держави ведуть чіткий контроль державних позик та методів їх покриття. Для України характерне стрімке збільшення державного боргу без чіткого пошуку джерел його покриття. Це призводить до пришвидшення інфляційних процесів, нестабільності грошових потоків і як наслідок – дестабілізація економіки.

Тому Бюджетним кодексом України потрібно визначити такий регламент прийняття рішень, який зміг би забезпечити досягнення ефективних результатів. Відповідно до процесу бюджетного планування, то процес розгляду та затвердження бюджету потрібно поділити на два етапи, а не на один. Відповідно першим етапом буде затвердження головних параметрів бюджету – бюджетного дефіциту (у співвідношенні до ВВП та у абсолютному вираженні), доходів та витрат бюджету. Другим етапом буде затвердження витрат.

Зниження рівня виконання державного бюджету по видатках у більшості випадків пов'язано з процесом розподілу видатків серед розпорядників бюджетних коштів, а також неповним виконанням бюджетних програм [3]. Тому для оптимізації державних видатків можна провести наступні заходи:

1. Організація повного державного контролю в процесі використання бюджетних коштів. Виділяючи міжбюджетні трансферти регіонам, спочатку потрібно перевірити чи ефективно вона була використана у минулі роки. При неефективному використанні наданих трансфертів, недоцільно надавати регіону допомогу.

2. Бюджетний кодекс та Податковий мають бути між собою узгоджені для забезпечення видаткової частини державного бюджету та зменшити кількість змін до законів протягом бюджетного року до мінімуму. Адже держава повинна управляти державними коштами за допомогою ефективних методів регулювання та дієвих нормативно-правових актів.

3. За допомогою бюджетного прогнозування, відповідно до досвіту Швеції, Австрії, Австралії та США, держава зможе виявити ряд недоліків

у бюджетній політиці та варіанти їх усунення. Досвід високорозвинених країн надасть можливість розробити дієву бюджетну та фіскальну політику, що сприятиме оптимізації державних видатків [3].

Також, одним із варіантів реформування державних видатків є подальше проведення бюджетної децентралізації, що здійснюється в Україні з 2015 р.

Разом з тим, успіх французької децентралізації доводить, що економічного розвитку місцевого самоврядування можливо досягнути лише досягнувши консенсусу політичних лідерів та схвалення реформи громадянами. Децентралізовані рівні управління здобули більшу автономію і стали відповідальнішими за свої дії, а надання публічних послуг населенню стало ще ефективнішими [4]. Територіальні колективи мають право приймати рішення в межах компетенції вільно управляти виборними радами і володіти регламентарною владою. Однак, надання місцевим бюджетам додаткових повноважень не тільки не дало змоги для повноцінного фінансування власних видатків, але й додало додаткових зобов'язань, які раніше виконувала центральна влада. Відповідно в Італії існує адміністративна децентралізація, адже органи місцевого самоврядування повною мірою здійснює адміністративну децентралізацію в залежних від держави службах [5].

Таким чином, для оптимізації видатків державного бюджету необхідно застосувати: ефективність державного контролю під час фінансування державних видатків, узгодженість Податкового та Бюджетного кодексів та застосування бюджетного прогнозування, яке широко використовується у таких державах, як: США, Швеції, Австрії та Австралія.

Література:

1. Інформація щодо виконання Державного бюджету України за 2017 рік [Електронний ресурс]. URL: <http://www.ac-rada.gov.ua> (дата звернення: 11.10.2018).

2. Бюджетна система: [інтегр. навч. комплекс]. / за заг. ред. Л.О. Омелянович. Донецьк: ДонНУЕТ, 2008. 237 с.

3. Павлюк К. В. Видатки бюджетів на розвиток людського капіталу як чинник економічного зростання. *Фінанси України*. 2006. № 9. С. 30-46.

4. Кодацький В. Щодо питання поліпшення використання державних ресурсів. *Економіка України*. 2007. № 2. С.85-87.

5. Жибер Т. В. Удосконалення процесу бюджетування в Україні. *Фінанси України*. 2009. № 8. С. 76-81.

6. Телюк К. Формування та місце видатків державного бюджету в управлінні державними фінансами. *Регіональна економіка*. 2006. № 1. С. 135-140.

ПОДАТОК НА БАГАТСТВО: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

За останні роки декілька разів урядом України піднімалися питання оподаткування багатства, проте вони досі залишаються актуальними. Причина полягає в тому, що завдяки цьому податку держава могла б збільшити надходження до місцевих бюджетів і також це може бути одним з кроків до забезпечення соціальної справедливості. Ще у XVIII ст. був досить поширеним погляд, що оподаткування має бути головним фактором, який сприяє зменшенню нерівномірності і поліпшенню розподілу багатства. Проте в умовах жорстких політичних умов, наші урядовці на перше місце ставлять критерії, які не завжди працюють на практиці.

Податок на багатство в основному поширений в країнах «старої» Європи – Бельгії, Люксембурзі, Нідерландах, Норвегії, Франції, Швейцарії. Але також він є і в Аргентині, Домініканській Республіці, Індії, Ісландії, Іспанії, Колумбії, Коста-Ріці, Пакистані, Перу, Сальвадорі та Уругваї.

Ставка податку на багатство, як правило, не перевищує 2,5%. Податок стягується на регулярній основі раз на рік. Є приклади і вищих ставок. Зокрема, в кантонах Базель-Ланд і Базель-Штадт, Швейцарія, ставка становить 4,6% і 8,0% відповідно [1].

У світовій практиці базою оподаткування податку на багатство є різниця між сумарною вартістю активів, які належать платнику, та пов'язаними з ними зобов'язаннями.

Різні країни застосовують різні підходи до визначення бази оподаткування нерухомого майна, зокрема, оціночна вартість землі і будівель (Греція, Данія, Південна Корея, Норвегія), розрахункова величина орендної плати (Франція), кадастрова оцінка нерухомості (Іспанія, Мексика), площа першого поверху будівлі (Польща, Словенія, Чехія). Разом із тим, у Бельгії податку на нерухоме майно немає [2, с.24].

Платниками зазвичай виступають фізичні особи, хоча, щоб уникнути податкового планування і, звісно, для збільшення потенційної суми надходжень, у деяких країнах під сплату потрапляють і юридичні особи, як, наприклад, у Бельгії, Люксембурзі, Норвегії, Швейцарії. Але у випадку з юридичними особами виникає багато протиріч при визначенні об'єктів, які підлягають оподаткуванню.

Так, частим каменем спотикання є спроба податкових органів дати універсальне визначення активам, які не задіяні в бізнес-процесах і підлягають обкладенню податком, що часто грає не на користь держави. В Люксембурзі, наприклад, вчинили по-іншому. Вони визначили перелік так званих непрозорих компаній, з яких повинен стягуватися податок, а також виділили об'єкти, які не підлягають оподаткуванню. До останніх, зокрема, віднесли активи венчурних компаній та інвестиційних фондів.

У Франції до об'єктів солідарного податку на багатство належать страхові виплати особам старше 70 років за договорами страхування життя. Також у цій країні мінімальний поріг бази оподаткування становить € 800 000. У порівнянні з іншими країнами це найбільш лояльний показник [1].

У всіх країнах, крім Швейцарії, оподатковуються активи платника-резидента, незалежно від їх територіального розміщення. Багатство нерезидента, зареєстроване в країні, яка стягує такий податок, обкладається, як правило, на його вибір, з урахуванням умов угоди про уникнення подвійного оподаткування капіталу.

Прозорість моделі податку на багатство – основа його життєздатності. Важливу роль у цьому відіграє не тільки питання визначення активів, які підлягають оподаткуванню і вирахуванням із них зобов'язань, але і справедливої оцінки таких об'єктів.

Запровадження податку на багатство при прозорому і чесному декларуванні доходів принесе в казну держави мільйони гривень. У 2019–2021 роках Україна матиме значні потреби у фінансових ресурсах для погашення державного боргу та покриття дефіциту державного бюджету [3].

Перед введенням нового для України податку на багатство, насамперед, необхідно переглянути чинну систему податкового адміністрування та контролю. Другий елемент успішного введення цього податку – гарантована повнота і об'єктивність даних, якими володіє держава. І, нарешті, важливо тверезо оцінити економічний ефект: чи не будуть витрати на адміністрування перевищувати надходження від цього податку.

Література:

1. Forbes Ukraine. Податок на багатство: як розплачуються за свій добробут у різних країнах світу. URL: <http://forbes.net.ua/ opinions/1395955-podatok-na-bagatstvo-yak-rozplachuyutsya-za-svij-dobrobut -u-riznih-krayinah-svitu> (дата звернення: 25.09.2018).
2. Луніна І. О. Оподаткування багатства: міжнародний досвід та уроки для України. *Фінанси України*. 2013. № 2. С. 21-31.
3. Дані Державної фіскальної служби України. URL: <http://sfs.gov.ua> (дата звернення: 25.09.2018).

ПРЕФЕРЕНЦІЙНЕ ОПОДАТКУВАННЯ У СТИМУЛЮВАННІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

У сучасних умовах одним із найважливіших ринкових регуляторів соціально-економічних процесів в державі є податкова система. З економічної точки зору, податки, з одного боку є основним джерелом формування дохідної частини бюджету, а з іншого, – ефективним інструментом регулювання, що забезпечує економічне зростання в державі через активізацію інвестиційних процесів та інноваційної діяльності, стимулювання розвитку пріоритетних галузей економіки тощо. Посилення конкуренції в економічній сфері вимагає від держави дієвої податкової системи, яка б забезпечувала б наповнення бюджету і стимулювання розвитку економіки. Стабільний розвиток національної економіки значною мірою залежить і від наявного стимулюючого механізму податкового регулювання, зокрема через систему податкових пільг і преференцій

Загалом, преференція – це перевага, пільга, яка надається кому-небудь у користуванні чимось [1, 546]. Податкові преференції – це переваги у сфері оподаткування, які надаються конкретним територіям, певним видам діяльності, юридичним або фізичним особам для стимулювання господарської активності, соціального захисту, а також з метою легалізації тіньових грошових потоків [2, 108]. У поняття преференцій включають також відстрочення та розстрочення по сплаті податків, інвестиційні та цільові податкові кредити, а також спрощений порядок сплати податків. Тобто, податкова преференція передбачає переваги, в частині надання особливого податкового режиму, для окремих суб'єктів господарювання, що дозволяє їм протягом зазначеного часу не нести частину податкових зобов'язань (знизити податкове навантаження) з метою стимулювання певних видів діяльності.

Податкові преференції реалізуються через введення преференційного оподаткування. Преференційне оподаткування - це система преференційних заходів, що надають переваги в сфері оподаткування на основі повного або часткового звільнення платника від сплати податкового зобов'язання, повного або часткового звільнення об'єкта від оподаткування, зниження податкових ставок, використання нульової ставки та податкового кредиту, спрямованих на розвиток господарської діяльності, соціальний захист і поліпшення фінансового стану платників

податків [2, 108]. Засобом реалізації податкових преференцій і преференційного оподаткування є податкові пільги.

В сучасних умовах преференційне оподаткування має бути основним інструментом реалізації фіскальних інтересів держави, що пов'язані з акумулюванням коштів на користь держави для реалізації нею своїх функцій. За допомогою преференційного оподаткування держава може, з одного боку, коригувати потоки ринкового перетікання капіталу, а з іншого, — ініціювати необхідні соціально-економічні зміни шляхом формування фінансового забезпечення відповідних видатків бюджету. Тому воно має базуватися на теорії, яка пояснює механізми функціонування економіки і її зростання під впливом застосування перерозподільних важелів. При цьому, необхідно таким чином збалансувати інтереси всіх учасників перерозподільних відносин, щоб забезпечити максимальні податкові надходження при мінімальному негативному впливі фіску на економічну активність платників податків.

Система преференційного оподаткування однозначно повинна сприяти активізації діяльності суб'єктів господарювання через підтримку окремих категорій платників податків, сприяння збільшення темпів зростання національного виробництва, залучення вітчизняних та іноземних інвестицій. Це гарантувало б збільшення доходів і прибутку платників податків і, як наслідок збільшення доходної частини бюджетів. З поповненням ресурсної бази бюджету громадяни зможуть розраховувати на збільшення виплат з суспільних фондів споживання, що стане основним фактором соціального вирівнювання в суспільстві і становлення суспільного добробуту.

Оскільки надання податкових преференцій пов'язане із створенням тимчасових переваг окремим видам діяльності та окремим суб'єктам господарювання, то негативним аспектом преференційного оподаткування є те, що воно суперечить основним принципам податкової системи, зокрема принципу рівності усіх платників перед законом, недопущення проявів податкової дискримінації та принципу нейтральності оподаткування, який передбачає встановлення податків і зборів у спосіб, який не впливає на збільшення або зменшення конкурентоздатності податкоплатника.

Отже, забезпечення економічного зростання передбачає створення результативної та дієвої системи економічних стимулів, зокрема через систему податкових преференцій, ефективність якої залежить від правильності визначення пріоритетних напрямів їх застосування в контексті загальнодержавної стратегії вибору економічного інструментарію для вирішення поточних та стратегічних завдань соціально-економічного розвитку держави.

Література:

1. Словник української мови: в 11 т. / за ред. кол.: І.К. Білодід (гол.) та ін. АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні. Київ: Наукова думка, 1976. Т.7. 723 с.
2. Василевська Г. Практика застосування пільгових податкових преференцій в Україні. *Вісник ТНЕУ*. 2013. №1. С. 108–121.

Скобляк Петро Ігорович

ст. гр. Фзм– 21, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Шулюк Б.С.

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ У ФІНАНСУВАННІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: НОВОВВЕДЕННЯ 2018 РОКУ

Бюджетне фінансування галузі освіти стає все більш вагомим зважаючи на усвідомлення людей, що освіта – це основа розвитку особистості, нації та держави. Вона є визначальним чинником політичного, соціально-економічного, культурного та наукового розвитку суспільства. Освіта є тим стратегічним ресурсом, який може поліпшити добробут людей, зміцнити авторитет і конкурентоспроможність держави на міжнародній арені. Проте стан фінансування освіти в Україні залишається критичним. Кризи в економіці, дефіцит державного бюджету зумовлюють функціонування освіти за принципом обмеженості бюджетного фінансування.

Оскільки України обрала модель розвитку економіки, засновану на знаннях, то інвестиції у сферу освіти, беззаперечно, є інвестиціями в економіку країни загалом, а їх обсяг повинен динамічно зростати. Реалії ж економічної ситуації в Україні свідчать протилежне – сьогодні фінансування освіти здійснюється за «залишковим» принципом.

Фінансування системи освіти в Україні явно не відповідає сучасним вимогам. Проблемність наявної сьогодні ситуації в освіті полягає у відсутності цілісної, науково обґрунтованої програми фінансового забезпечення галузі. У результаті недоотримання фінансових ресурсів, застарілістю нормативно-правового забезпечення та механізмів залучення і використання позабюджетних коштів освітніх галузей не отримує необхідного розвитку [4].

Вища освіта в Україні фінансується за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів, а також коштів фізичних і юридичних осіб. Відповідно до положено Бюджетного кодексу України кошти місцевих бюджетів на фінансування вищої освіти розподілені таким чином [2]:

– з бюджетів міст обласного значення, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, фінансується вища освіта (на оплату послуг з підготовки фахівців, наукових та науково-педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах I — IV рівнів акредитації державної та комунальної власності відповідно до програм соціально-економічного розвитку регіонів);

– з обласних бюджетів фінансується вища освіта (на оплату послуг з підготовки фахівців, наукових та науково-педагогічних кадрів на умовах регіонального замовлення у вищих навчальних закладах комунальної власності, а також на умовах державного замовлення у вищих навчальних закладах державної власності за переліком, визначеним КМУ).

Проведений аналіз обсягу бюджетного фінансування вищої освіти в Україні за період 2013-2017 рр. показав, що за останні 5 років видатки зведеного бюджету на вищу освіту зросли на 8,8 млрд. грн. (з 30 млрд. грн. у 2013 р. до 38,8 млрд. грн. у 2017 р.), в тому числі видатки, які фінансуються за рахунок коштів державного бюджету – зросли на 7,5 млрд. грн., а місцевих бюджетів – на 1,2 млрд. грн. Питома вага видатків державного бюджету на вищу освіту значно переважає частку видатків місцевих бюджетів. Зокрема, за аналізований період 2013-2017 рр. цей показник коливався в межах 90 – 90,5%.

Видатки місцевих бюджетів на освітню галузь в Україні у період 2013-2017 рр. зазнавали поступового зростання з 74,5 млрд. грн. до 136,6 млрд. грн., або на 62 млрд. грн. У складі видатків місцевих бюджетів на освіту близько 4% складала видатки на фінансування вищої освіти. Динаміка обсягу фінансування вищої освіти за рахунок коштів місцевих бюджетів вказує на їх зростання з 2,9 млрд. грн. до 4,2 млрд. грн., або на 1,2 млрд. грн. [3].

Більше 84% цих видатків припадає на фінансування ВНЗ I-II рівнів акредитації, до яких відносяться технікуми, училища, коледжі. Динаміка абсолютних показників цих видатків за період, що аналізується, зріс з 2,5 млрд. грн. до 3,5 млрд. грн., або на 1 млрд. грн. Найбільший приріст обсягу фінансування цих ВНЗ відбувся у 2017 р. з внесенням змін до законодавчих актів, про які згадувалось раніше.

Що стосується обсягів бюджетного фінансування ВНЗ III-IV рівнів акредитації з місцевих бюджетів, то їх абсолютні показники мають тенденцію до зростання з 0,4 млрд. грн. до 0,6 млрд. грн., проте їх частка у структурі витрат місцевих бюджетів на вищу освіту займає не більше 15%.

Обсяги бюджетного фінансування ВНЗ III-IV рівнів акредитації пропонується визначити за формулою, яка має враховувати кількість студентів, співвідношення вартості освітніх послуг на різних спеціальностях та ступенях, бали ЗНО вступників, а також показники

якості освітньої та наукової діяльності ВНЗ. Конкретну формулу має визначити Кабінет Міністрів України. До сьогоднішнього дня робоча група при Міністерстві освіти за понад рік своєї роботи не запропонувала жодного варіанту формули, хоча ще на початку 2016 р. у міністерства був робочий варіант формули, який пройшов симуляції на реальних показниках попередніх років. Тоді ж, два роки тому, було цілком зрозуміло, що для подальшого вдосконалення формули в Україні бракує показників, адже система моніторингу якості вищої освіти по суті відсутня, а деякі дані, звичні для країн ЄС, просто не збираються. На превеликий жаль, за два роки МОН ніяк не просунулось із вирішенням цієї проблеми [1].

Слід відмітити, що у 2017 р. частка видатків місцевих бюджетів зросла до 10,87% (див. рис. 2.7). Зазначене супроводжується зміною підходів до джерел фінансування вищої освіти в Україні, а саме перенесення на місцевий рівень фінансування окремих закладів вищої освіти I-II рівнів акредитації. У 2018 р. даний процес продовжився. Так, згідно норм Закону України «Про Державний бюджет України на 2018 р.» в частині надання освітньої субвенції місцевим бюджетам зазначено, що вона підлягає розподілу відповідно до визначеної формули. Зокрема, це стосується ВНЗ I-II рівнів акредитації в межах здобуття повної загальної середньої освіти у коледжах, технікумах, училищах. Кінцевий варіант Бюджету-2018 супроводжується відповідними змінами до Бюджетного кодексу. Таким чином, обсяги освітньої субвенції місцевим бюджетам було збільшено на 452 млн. грн. Варто зазначити, що у пояснювальній записці бюджетного комітету ВР, яка супроводжувала проект бюджету у другому читанні, видатки на цю статтю було визначено у розмірі 892 млн. грн. Додатково дані освітні заклади отримують 100 млн. грн. у вигляді субвенції місцевим бюджетам на модернізацію та оновлення матеріально-технічної бази, і ще 120 млн. (стільки ж, скільки і минулого року) на ті спеціальності, які мають «загальнодержавне значення» [1].

Зазначимо, що зміни у джерелах фінансового забезпечення ВНЗ в Україні з 2018 р. передбачали:

- забезпечення передачі з державної до комунальної власності ВНЗ I–II рівнів акредитації державної власності, що мають статус окремих юридичних осіб;

- вжиття заходів щодо недопущення закриття чи репрофілювання протягом 2018–2021 рр. ВНЗ I–II рівнів акредитації державної власності, що мають статус окремих юридичних осіб. У додатку 10 до Закону України «Про Державний бюджет на 2018 р.» № 2246 наведено Перелік закладів освіти, які передаються на фінансове забезпечення з місцевих бюджетів, у якому в розрізі адміністративно-територіальних одиниць зазначено технікуми, коледжі, училища. Таким чином, зазначені в

Переліку № 10 заклади починаючи з 01.01.18 р. фінансуються з місцевих бюджетів.

– Міністерству освіти і науки України, Міністерству охорони здоров'я та Міністерству культури разом із ВНЗ I–II та III–IV рівнів акредитації слід було до 01.06.18 р. ухвалити рішення про доцільність входження закладів I–II рівня до складу ВНЗ III–IV рівнів акредитації державної власності як структурних підрозділів. Відмічено, що рішення щодо такого входження повинно ухвалюватися трудовими колективами цих закладів та їх засновниками, а потім у місячний строк затверджуватися Кабінетом Міністрів України.

– Міністерство освіти і науки України, Міністерство охорони здоров'я та Міністерство культури разом із ВНЗ III–IV рівнів акредитації державної власності без статусу окремих юридичних осіб повинні забезпечити особливий порядок здійснення видатків на оплату послуг з підготовки фахівців у ВНЗ I–II рівнів з 01.01.18 р., а тих, що увійшли до складу ВНЗ III–IV рівнів акредитації – з 01.09.18 р. Тобто такі видатки здійснюватимуться за рахунок та в межах коштів, передбачених у кошторисах ВНЗ III–IV рівнів акредитації державної власності.

– обласні ради, Київська міська рада, обласні та Київська міські державні адміністрації при формуванні, затвердженні та виконанні відповідних бюджетів мають забезпечити пріоритетне спрямування коштів на оплату послуг із підготовки фахівців у ВНЗ I–II рівнів акредитації державної власності, що мають статус окремих юридичних осіб, визначених у Переліку № 10.

– Урегулювання освітніх питань у частині фінансової діяльності закладів вищої освіти знайшли відображення в урядових рішеннях. Зокрема, Постановою КМУ від 11.01.18 р. № 23 визначено типи закладів та установ вищої освіти, у яких субвенція спрямовується на оплату праці з нарахуваннями педагогічних працівників державних закладів вищої освіти, визначених у Переліку № 10; комунальних закладів вищої освіти в частині забезпечення видатків на здобуття повної загальної середньої освіти, а саме на оплату праці з нарахуваннями викладачів, які викладають предмети за Держстандартом базової і повної загальної середньої освіти. Це означає, що оплата праці працівників згаданих навчальних закладів здійснюватиметься за рахунок освітньої субвенції. При цьому застосовується формула розподілу освітньої субвенції. Звертаємо увагу, що з 01.01.18 р., ця формула застосовується до визначених Переліком № 10 державних закладів вищої освіти та комунальних закладів вищої освіти, якщо йдеться про навчання учнів, студентів групи VI, до них належать учні, які здобувають повну загальну середню освіту в закладах професійної (професійно-технічної) освіти, та студенти, які навчаються за державним та регіональним замовленнями і здобувають повну загальну

середню освіту у визначених Переліком № 10 державних, а також у комунальних закладах вищої освіти [5].

Ще до сьогодні триває процес передачі місцевій владі майна ПТНЗ – поки що він затягується, оскільки подані уряду документи, необхідні для зміни власника, не відповідають визначеним вимогам. Зокрема, вони не гарантують, що майно навчальних закладів не буде передане у приватні руки.

Література:

1. Бюджет освіти і науки 2018: що прийняв парламент URL: <https://cedos.org.ua/uk/articles/biudzh-et-osvity-ta-nauky-2018-shcho-pryiniav-parlament> (дата звернення 15.10.2018 р.).

2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. *Відомості Верховної ради України*. 2010. № 50-51. 572 с.

3. Звіти про виконання Державного бюджету України у 2013-2017 рр., представлені Державною казначейською службою України. URL: <http://www.treasury.gov.ua> (дата звернення: 15.10.2018).

4. Семененко А. Фінансування ВНЗ у 2018 р. URL: <https://uteka.ua/ua/publication/budget-13-byudzh-et-byudzh-etnyj-process-planirovanie-primenenie-kekr-54-finansirovanie-vuzov-v-2018-godu> (дата звернення 15.10.2018 р.).

5. Станкус Т. Фінансове забезпечення закладів освіти під призмою нового Закону про освіту. URL: <https://goo.gl/QjVsRD> (дата звернення: 16.10.2018).

Слободян Віталій Іванович

ст. гр. Фзм-21, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Сидор І.П.

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Розгалужена система соціальних зобов'язань стала однією з перших ознак цивілізованого суспільства, невід'ємним його атрибутом. Соціальні витрати держави є одним із важливих факторів, який визначає рівень життя населення й добробут найменш забезпечених його верств. Сьогодні захищеними статтями видатків централізованих фондів розвинутих країн є переважно видатки соціального характеру. Оптимізація і поступове зростання цих видатків є пріоритетною політикою і нашої країни, що вказує на виняткову роль соціальної функції держави. Важливим моментом у реалізації соціальної функції держави повинно стати встановлення державних мінімальних стандартів, які мають зафіксувати

ту межу, нижче за яку показники обсягу та якості соціальних послуг і гарантій, що надаються державою населенню, не повинні опускатись.

У багатьох випадках, коли ставиться питання про недофінансування державних соціальних зобов'язань, розміри якого свідчать про невідповідність цих зобов'язань реальним фінансовим можливостям держави, точаться дискусії щодо необхідності згортання (скорочення) або відміни конкретних соціальних програм.

Основною складовою бюджетного фінансування соціальної сфери є соціальний захист населення, адже питома вага зазначених видатків у структурі видаткової частини державного і місцевих бюджетів України у 2017 р. становила 28,7%, а серед видатків на соціальну сферу – 54,2% [1]. Формування соціального захисту населення в Україні відбувається відповідно до європейської моделі домінування соціальних послуг та соціальної роботи, спрямованих на підтримку найбільш соціально вразливих категорій громадян, що опинилися у складних життєвих обставинах. При цьому запровадження пільг, соціальних та компенсаційних виплат виходить за рамки конституційних стандартів, оскільки перелік категорій одержувачів різних видів соціального захисту суттєво розширених. Це призводить до значного навантаження на Державний бюджет України, розмивання соціальної функції держави та втрат адресності соціального захисту, що певною мірою суперечить положенням Конституції України [2, с. 9].

Постатейний аналіз видатків державного і місцевих бюджетів України за останні роки дав можливість зробити висновок про те, що у структурі видатків державного бюджету на соціальний захист і соціальне забезпечення найбільшу частку займають видатки на соціальний захист пенсіонерів (94% у 2017 р., абсолютний приріст цього показника за останні три роки склав 2,2%), а у структурі місцевих бюджетів – видатки на соціальний захист сім'ї, дітей та молоді (63,1% у 2017 р., абсолютний приріст цього показника за останні три роки склав 4,5%) [1].

Необхідно відмітити, що в Україні при бюджетному фінансуванні за функцією «соціальний захист і соціальне забезпечення» не враховуються усі видатки державного і місцевих бюджетів за даним напрямом, адже багато з них у вигляді соціальних послуг населенню включаються до видатків бюджетів на житлово-комунальне господарство, освіту, охорону здоров'я та інші. Зважаючи на вище зазначене, обсяг бюджетного фінансування соціального захисту і соціального забезпечення населення є суттєво більшим.

Підсумовуючи, зазначимо, що бюджетне фінансування соціального захисту населення в Україні не позбавлене істотних недоліків, а тому в даному контексті на нашу думку необхідно здійснити ряд заходів, а саме:

– бюджетне фінансування соціального захисту населення повинно здійснюватись не хаотично, а відповідно до Державної програми соціально-економічного розвитку країни;

– вдосконалити порядок бюджетного планування та прогнозування видатків бюджетів різних рівнів на соціальний захист з метою наближення до реальних показників його фінансового забезпечення;

– необхідно переглянути набори продуктів харчування, непродовольчих товарів та послуг для основних соціально-демографічних груп населення, адже на їх основі визначається розмір прожиткового мінімуму, який повинен переглядатися кожні п'ять років. При цьому в затверджених нормах взагалі не враховані окремі життєво необхідні витрати, зокрема, на послуги охорони здоров'я, освіти, оздоровлення, що є переважно платними. У цьому контексті на сучасному етапі державотворення ключовими завданнями механізму бюджетного планування і прогнозування видатків на сферу соціально-культурних послуг має стати зниження соціальної нерівності, відновлення активної позитивної динаміки доходів громадян та якісне надання суспільних послуг.

– з метою якісного надання державою соціальних послуг населенню потрібно переглянути розрахунки видатків на соціальний захист на підставі нормативів бюджетного забезпечення, які не мають належного наукового обґрунтування;

– впровадження схем фінансування соціального захисту, які передбачають зв'язок між обсягами видатків та результатами надання суспільних послуг;

– скорочення переліку видів соціальних пільг в поєднанні з введенням обов'язкової перевірки доходів заявника при їхньому призначенні. Замінити пільги соціального призначення на систему адресних грошових допомог, що найбільше відповідає критерію соціальної справедливості та матиме позитивні економічні наслідки.

Література:

1. Звіти про виконання Державного і місцевих бюджетів України у період 2014–2017 рр., подані Державною казначейською службою України. URL: <http://www.treasury.gov.ua> (дата звернення 10.10.2018).

2. Лободіна З. Бюджетне фінансування соціального захисту в Україні. *Вісник THEU*. 2014. Вип. 3. С. 7–19.

ВИДАТКИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІЙ

Місцеві бюджети посідають важливе місце у реалізації загальнонаціональних цілей: поліпшення життя населення, зміцнення основ демократії, розвиток економіки, підвищення конкурентної спроможності України в глобальній системі. На сучасному етапі розвитку держави зосередження значних грошових коштів у місцевих бюджетах має відповідати завданням, які стоять перед органами місцевого самоврядування.

Місцеві бюджети забезпечують фінансування видатків, які безпосередньо пов'язані з вирішенням проблеми соціального та економічного розвитку територій. Реалізація повноважень органів місцевого самоврядування неможлива без відповідного забезпечення фінансовими ресурсами. Органи влади повинні мати у своєму розпорядженні необхідний обсяг фінансових ресурсів, достатній для управління економікою та соціальною сферою на відповідній території, адже згідно Європейської хартії про місцеве самоврядування забезпечення соціальних функцій держави частково повинно покладатися на інституції, найбільш близькі до громадян, тобто органи місцевого самоврядування, а тому частина видатків соціального спрямування також повинна делегуватися на місцевий рівень [1, с. 158].

На жаль, в Україні існує фінансова залежність місцевих бюджетів від державного бюджету, гостра нестача власних доходів. Недостатньо прозорим є перерозподіл фінансових ресурсів між державним та місцевими бюджетами, що, в свою чергу, позбавляє місцеві органи влади фінансової самостійності та ставить економічний та соціальний розвитку територій в залежність від вищестоящих органів [2].

Склад видатків місцевих бюджетів визначається, перш за все, їх рівнем у структурі бюджетної системи. Бюджетним кодексом України встановлено систематизований перелік видатків за кожним видом бюджетів. Крім того, специфіка здійснюваних видатків залежить від таких факторів, як ступінь соціально-економічного розвитку окремої адміністративно-територіальної одиниці, її участі у певних загальнодержавних чи регіональних програмах, сформованості інфраструктури тощо [1, с. 158].

Разом з тим, у сучасній економічній науці існують різні підходи до класифікації та складу видатків держави та органів місцевого самоврядування. У цілому система видатків повинна забезпечити надійне функціонування держави і сприяти економічному зростанню, що досягається за рахунок раціональної структури видатків [3, с. 81].

Так, А. О. Монаєнко А. О. запропонував класифікувати видатки органів місцевого самоврядування на: забезпечення економічної функції; забезпечення соціальної функції; забезпечення національної безпеки й охорони громадського порядку; забезпечення інших публічних функцій; розвиток освіти і науки; розвиток інших гуманітарних сфер. Така класифікація відображає безпосередній зв'язок різних публічно-владних функцій держави. Також вчений у відповідності до поділу бюджетів на загальний і спеціальний фонд запропонував розмежовувати видатки на такі, що пов'язані з фінансуванням діючих установ, навчальних закладів, соціальних програм та ті, які пов'язані з окремими спеціальними заходами і програмами [4, с. 70].

На думку В. Г. Дем'янишина, здійснюючи наукову класифікацію видатків за соціально-економічним змістом та суспільним призначенням доцільно виокремлювати п'ять груп: видатки на економіку; соціально-культурні заходи; соціальний захист населення; оборону; видатки на управління [5, с. 103]. Така класифікація видатків бюджету дасть змогу забезпечити ресурсами всі напрями суспільної діяльності держави (економічної, соціальної, оборонної та управлінської) і створити базу для розробки функціональної класифікації видатків.

На думку В. Федосова, В. Опаріна та Л. Сафонові, роль видатків бюджету обумовлюються їхнім суспільним призначенням, адже саме таке їх призначення найповніше відображає сутність і призначення бюджету [3, с. 77]. Економічна функція держави забезпечуються за рахунок видатків на економічну діяльність та науку, соціальна – видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення населення, соціальну сферу.

Видатки бюджету на економічну діяльність в Україні включають бюджетні кредити підприємствам, державні капітальні вкладення, державні субсидії й дотації, операційні витрати. Ці видатки спрямовують в галузі економіки, при цьому їм відводиться допоміжна і регулятивна роль у системі фінансового забезпечення економіки, основними формами якого є самофінансування і кредитування.

Видатки бюджету на соціальний захист – це державні субсидії і допомога окремим громадянам, які внаслідок об'єктивних, незалежних від них причин не можуть самостійно повною мірою забезпечити себе. Видатки на соціальне забезпечення пов'язані з державним забезпеченням тих громадян, що з об'єктивних причин не можуть утримувати себе

самостійно, наприклад інваліди від народження, самотні особи похилого віку тощо.

Видатки бюджету на соціальну сферу поділяються за галузевими ознаками: на освіту, охорону здоров'я, духовне і фізичне виховання. Нині бюджетні асигнування, відповідно до фінансової моделі, є головними у системі фінансового забезпечення соціальної сфери. Разом з тим, у ринкових умовах розвивається сфера платних послуг, яка засновується на сомофінансуванні і кредитуванні, а також спонсорство і меценатство, розглядаються напрями переходу до страхової медицини [3, с. 77].

Бюджетне законодавство України регламентує порядок здійснення видатків місцевих бюджетів та основні напрями їх використання. Місцеві ради самостійно визначають напрями використання та витрачання коштів місцевих бюджетів.

Місцеві бюджети займають важливу роль не лише в бюджетній системі, а також одне з центральних місць в економічній системі кожної держави, їх значення та роль безпосередньо зумовлені обраними цілями, типом економічної системи та пріоритетами суспільного розвитку [6, с. 274].

На нашу думку, для відображення ролі видатків місцевих бюджетів у забезпеченні соціально-економічного розвитку території доцільно поділити їх на такі основні групи:

1) видатки на економічну діяльність (розвиток житлово-комунального господарства, будівництва, сільського, лісового та рибного господарства, транспорту та інших послуг пов'язаних з економічною діяльністю);

2) видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення (надання соціальних пільг та допомог окремим верствам населення, інші соціальні заходи);

3) видатки на фінансування соціальної сфери (забезпечення функціонування закладів культури і мистецтва, освіти, охорони здоров'я, фізичної культури і спорту).

Отже, можна стверджувати що важливими складовими багатопланової ролі видатків місцевих бюджетів є те, що вони виступають: інструментом макроекономічного регулювання, важливим чинником економічного розвитку і фінансової стабільності, фінансовою базою місцевого самоврядування, важелем здійснення перерозподільних процесів, інструментом реалізації державної регіональної політики, основним важелем фінансового вирівнювання, планом формування і використання фінансових ресурсів територіальних утворень, головним джерелом фінансових ресурсів для утримання та розвитку місцевого господарства, вирішенням місцевих проблем, забезпеченням реалізації перспективних цілей національного розвитку та загальнодержавних програм, а також фінансування державних видатків, забезпеченням конституційних

гарантій, піднесенням рівня добробуту населення, вирішенням соціальних проблем [6, с. 274].

Таким чином, забезпечення оптимального перерозподілу фінансових ресурсів у країні передбачає поєднання заходів як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях. Здебільшого завданням центральної влади є встановлення критеріїв вилучення ресурсів з економіки та їх надання суб'єктам економічної діяльності. Проте безпосереднє надання соціальних трансфертів найчастіше здійснюється з місцевих бюджетів, рішення про що ухвалюють органи місцевого самоврядування. Зазначене дає підстави стверджувати, що місцеві бюджети відіграють важливу роль у забезпеченні перерозподілу фінансових ресурсів, що сприяє вирішенню важливих соціальних проблем розвитку адміністративно-територіальних одиниць .

Література:

1. Балацький Є. О. Бюджет міста у системі фінансів території: монографія. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. 302 с.
2. Ключевська М. В. Суть місцевих бюджетів та їх вплив на соціально-економічний розвиток регіону URL: http://zbirnuk.bukuniver.edu.ua/files/articles/ar_7/35.pdf
3. Федосов В., Опарін В., Сафонова Л. та ін. Бюджетний менеджмент: підручник / за заг ред. В. Федосова. Київ: КНЕУ, 2004. 864 с.
4. Монаєнко А. О. Правовий зміст видатків як складової частини фінансової системи. *Право України*. 2008. №9. С. 69–75.
5. Дем'янишин В. Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2008. 496 с.
6. Балацький Є. О. Місцеві бюджети як визначальна ланка місцевих фінансів. *Фінансово-банківські механізми державного управління економікою України*. ДВНЗ «УАБС НБУ». 2012. С. 268–277

Смаль Іван Андрійович

ст. гр. Фзм–21, ТНЕУ

Науковий керівник – д. е. н., професор Дем'янишин В. Г.

ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ УКРАЇНИ В ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ ДЕРЖАВИ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Розбалансована система державних фінансів сьогодні є однією із найбільш серйозних загроз для економічної безпеки України і одним із головних чинників стримування економічного розвитку та зростання рівня добробуту населення. Хронічні вертикальні та горизонтальні дисбаланси, високий рівень корупції, низька ефективність реалізації державних

функцій, що фінансуються з бюджетних фондів, фінансово слабкі регіони, неефективність витрачання бюджетних коштів – без подолання всіх цих негативних явищ розбудова в Україні соціальної, ринкової, інноваційної економіки видається неможливою [1, с. 189].

Сьогодні не викликає сумнівів той факт, що без наведення ладу в системі державних фінансів інші реформи в Україні приречені на невдачу. Власне, через це реформа різних складових системи державних фінансів називається серед пріоритетів економічної політики Президента України та Кабінету Міністрів України.

Досить перспективною в даному напрямі може стати реформа в системі доходів державного бюджету, пов'язана із забезпеченням виконання державою своїх функцій. Незважаючи на те, що постійні зміни редакції положень Бюджетного та Податкового кодексів України містять значний перелік неоднозначних новацій, вони утверджують інструменти для підвищення фіскальної ефективності податкової системи та збільшення доходів бюджетів усіх рівнів [2, с. 234].

В той же час, ефективність економічної політики визначається не лише тим, скільки коштів було мобілізовано до бюджету, а й тим, наскільки ефективно вони перерозподілені і освоєні. Через це бюджетна реформа є однією із найважливіших в контексті оздоровлення системи державних фінансів. Інформаційний ажітаж навколо податкової реформи, дещо затьмарив Бюджетний кодекс, що сформувало дефіцит ґрунтовних наукових оцінок новацій бюджетної системи, започатковані ще з 2011 року [9, с. 511].

Державний бюджет є одним з найважливіших інструментів впливу на соціально-економічний розвиток країни. Держава за допомогою бюджету здійснює перерозподіл валового внутрішнього продукту, впливає на результати господарської діяльності суб'єктів господарювання, забезпечує фінансування соціальних заходів і програм. В сучасних умовах інтеграційного розвитку економіки бюджет набуває особливого значення в контексті державного регулювання соціально-економічних процесів. В умовах фінансової нестабільності особливого значення набувають проблеми формування механізму державного регулювання, що пов'язано з перерозподілом фінансових ресурсів через бюджет.

Основне призначення державного бюджету – забезпечити розподіл та перерозподіл валового внутрішнього продукту між галузями та регіонами відповідно до фінансової стратегії і тактики економічного розвитку. Він виступає невід'ємною складовою ринкових взаємовідносин і вагомим інструментом реалізації державної фінансової політики. В економічній літературі існує багато трактувань щодо визначення бюджету [5, с. 260].

Згідно положень Бюджетного кодексу України «Бюджет – це план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення

завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду». За цим визначенням бюджет представляє собою фонд фінансових ресурсів, який перебуває у розпорядженні органів виконавчої влади певного рівня й використовується для виконання покладених на них функцій, передбачених Конституцією [3, с. 155].

На відміну від попереднього економіко-правового трактування бюджету, наступне визначення підкреслює його фінансову природу: «Бюджет – це план утворення й використання фінансових ресурсів держави та його складових територіальних одиниць, який забезпечує можливість виконання відповідними органами державної влади та місцевого самоврядування покладених на них функцій» [11, с. 13]. Близьким за змістом є визначення В. М. Федосова, який відмічає, що державний бюджет – це план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади, протягом бюджетного періоду [10, с. 236].

Найбільш узагальнюючий економіко-теоретичний зміст має розуміння бюджету як економічної категорії. Державний бюджет відображає грошові відносини, які виникають між державою, з одного боку, і підприємствами, організаціями, установами всіх форм власності і фізичними особами – з іншого, з приводу утворення централізованого фонду грошових коштів держави і його використання на розширене відтворення, підвищення рівня життя і задоволення інших суспільних потреб [12, с. 26].

Як економічна категорія бюджет відображає фінансові відносини щодо формування і використання централізованого фонду грошових ресурсів держави. За його допомогою створюються умови для реалізації соціальних програм, програм з охорони навколишнього середовища, стимулювання науково-технічного прогресу, вирішення структурних проблем, забезпечення оборонної та інших функцій. Відповідно, і ефективне функціонування господарського механізму неможливе без удосконалення бюджетних відносин, без послідовного проведення науково-обґрунтованої фінансової політики, без наявності ефективної системи управління бюджетним процесом [7, с. 79].

Бюджетні відносини виникають між державою й суб'єктами господарювання (юридичними і фізичними особами) в процесі мобілізації та використання грошових ресурсів, які необхідні для виконання функцій держави – економічної, соціальної, управлінської, оборонної та інших.

Сукупність грошових відносин держави з підприємствами, організаціями, населенням, а також між органами державної влади щодо створення та використання на суспільні потреби основного

централізованого фонду грошових коштів формує економічний зміст бюджетних відносин.

З огляду на вищевказане, можна зробити висновок, що бюджет представляє собою централізований фонд фінансових ресурсів держави, який формується з метою виконання державою своїх функцій.

Сутність бюджету розкривається через його функції. В економічній літературі вирізняють дві основні функції державного бюджету – розподільчу і контрольну. Реалізація розподільчої функції полягає в акумулюванні бюджетних надходжень з подальшим відповідним їх використанням. Контрольна функція передбачає, що суспільство через певні структури контролює і вирівнює бюджетний розподіл. Реалізація даної функції забезпечує контроль за бюджетними ресурсами [6, с. 335].

Розподільча і контрольна функції бюджету проявляються через суспільне призначення бюджетних відносин. Водночас, суспільне призначення бюджетних відносин полягає у:

- формуванні головного загальнодержавного фонду грошових ресурсів (у процесі реалізації цієї функції забезпечується концентрація фінансових ресурсів у бюджетній системі держави);

- використанні засобів загальнодержавного грошового фонду, що реалізується в процесі цільового використання бюджетних коштів;

- здійсненні контролю за рухом бюджетних ресурсів [4, с. 103].

Централізація засобів має важливе економічне і політичне значення, оскільки мобілізовані доходи є одним із основних інструментів втілення в життя державних програм. Це дає змогу маневрувати ресурсами, концентрувати їх на вирішальних ділянках економічного і соціального розвитку, здійснювати єдину економічну і фінансову політику на території країни.

При переході до ринкових відносин державний бюджет зберігає свою важливу роль. Проте, методи його впливу на суспільне виробництво і сферу соціальних відносин змінюються. Кошти державного бюджету передусім повинні направлятися на фінансування структурної перебудови економіки, комплексних цільових програм, зростання науково-технічного потенціалу, прискорення соціального розвитку і соціальний захист населення [8, с. 42].

Авторитет держави визначаються, насамперед, реальністю виконання конституційних зобов'язань, спроможністю дієво впливати на формування ВВП, справедливий його розподіл та перерозподіл з метою мобілізації необхідних фінансових ресурсів для надання благ і забезпечення належного рівня життя кожного громадянина і суспільства в цілому. Лауреат Нобелівської премії Дж. Б'юкенен відмічав, що для урядів усіх країн існує проблема дефіциту ресурсів і перш за все фінансових ресурсів держави. Визначені конституційні зобов'язання держави на етапі

трансформаційних змін не забезпечені повною мірою бюджетними ресурсами, що вимагає прозорого й ефективного державного регулювання їх розподілу та використання, реального приросту і відтворення. Таким чином, проблематика формування і відтворення доходів бюджету, створення більш дієвої та ефективної системи контролю за їх розподілом і використанням з метою реального виконання зобов'язань держави залишається важливою і актуальною з погляду як економічної теорії, так і фінансової практики [8, с. 81].

Водночас, реалії сьогодення з подолання наслідків світової фінансово-економічної кризи в Україні вимагають економічного оновлення та зміцнення державного бюджету як основного важеля ефективного розвитку господарства країни, що прагне до соціально орієнтованої економіки. Держава може виконувати притаманні їй функції лише за наявності відповідних фінансових ресурсів. Відповідно, розширення функцій держави потребує збільшення її доходів, і навпаки, для того щоб істотно зменшити потребу держави в коштах, необхідно переглянути функції, які вона виконує.

Література:

Буковинський С. До питання модернізації державного і місцевих бюджетів. *Світ фінансів*. 2012. № 2. С. 188-193.

Бюджетна політика у контексті стратегічного соціально-економічного розвитку України: У 6 т. / Редкол.: М. Я. Азаров (голова) та ін. Київ: НДФІ, 2004. Т. 6: Підвищення ефективності боргової політики держави / М. Я. Азаров, Ф. О. Ярошенко, О. І. Барановський та ін. 348 с.

Василик О.Д. Теорія фінансів: навч. посіб. Київ: НІОС, 2000. 416 с.

Глобальний економічний спад ставить складні задачі перед економічною політикою. *Перспективи розвитку мирової економіки*. 2009. 28 января. URL: <http://www.imf.org>

Горин В. П. Роль бюджету держави в умовах перехідної економіки. *Сталий розвиток економіки*. 2011. № 5. С. 259-266.

Дем'янишин В. Податковий механізм формування доходів бюджету: концептуальні засади теорії та напрями модернізації. *Світ фінансів*. 2017. Випуск 2 (17). С. 84-96.

Економіка України на шляху від депресії до зростання: джерела, важелі, інструменти / Я. А. Жаліло, Д. С. Покришка, Я. В. Белінська та ін. Київ: НІСД, 2010. 96 с.

Кудряшов В. П. Державні фінанси в період проведення реформ. *Фінанси України*. 2012. № 1. С. 41-57.

Лисяк Л. В. Розвиток бюджетної системи в умовах реалізації оновленого Бюджетного кодексу України. *Вісник ДДФА*. 2012. № 2. С. 80-83.

Семенов А. Г., Лапонова Т. В. Удосконалення управління доходами державного бюджету. *Вісник Запорізького національного університету*. 2011. №2. С. 243-247.

Чечетов М. В. Бюджетний менеджмент: навч. посіб. Ч. 1 Харків: ВД „ІНЖЕК”, 2004. 560 с.

Чугунов І. Я. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку: монографія. Київ: НІОС. 2003. 488 с.

Собчук Сергій Юрійович

ст. гр. Фзм-21, ТНЕУ

Науковий керівник – к. е.н., доцент Малиняк Б. С.

УДОСКОНАЛЕННЯ БЮДЖЕТНОГО ПЛАНУВАННЯ В УКРАЇНІ

В країні з ринковою економікою бюджету належить винятково велике значення в регулюванні соціально-економічних процесів. На бюджет покладено важливе завдання забезпечення потреб населення у суспільних благах, наданню найбільшій частині населення соціальних трансфертів, регулювання економічних процесів. Якість реалізації функцій бюджету залежить насамперед від того, наскільки адекватні методи застосовують у сфері управління бюджетом. Серед усіх складових цього процесу доцільно виокремити бюджетне планування, адже саме на стадії складання проекту бюджету є усі передумови для виявлення усіх наявних резервів мобілізації фінансових ресурсів до бюджету, а також недопущення неефективного витрачання обмежених бюджетних коштів.

Проведення в нашій країні важливих реформ, реалізація заходів щодо модернізації економіки та поліпшення рівня життя населення неодмінно передбачає реформування бюджетного планування. Адже, на відміну від інших сфер життєдіяльності людини та функціонування суб'єктів підприємництва, бюджетна сфера майже залишилася у незмінному вигляді з часу командно-адміністративної економіки. Таким чином існуюча модель бюджетного планування не відповідає сучасним потребам національної економіки та суспільним запитам.

Базовими принципами бюджетного планування є:

– принцип наукової обґрунтованості та об'єктивності – припускає техніко-економічну обґрунтованість бюджетних витрат, відображення в бюджетах реальних процесів економічного і соціального розвитку країни, збалансованість всіх фінансових, матеріальних і трудових ресурсів;

– принцип предметно-цільового спрямування коштів – передбачає планування напрямів витрачання фінансових ресурсів в предметно-цільовому розрізі, тобто визначення конкретного призначення фінансування;

– принцип гарантованого забезпечення в повному обсязі діючих зобов'язань у відповідності з цілями і очікуваними результатами державної політики;

– принцип гласності – припускає інформування всіх зацікавлених організацій та осіб про стан бюджетного процесу, про порядок, методи і прийоми формування видаткової частини бюджету;

– принцип економічного і раціонального витрачання фінансових ресурсів [1, с. 376-377].

У фінансовій науці розглядають низку методів бюджетного планування. Важлива роль при цьому належить методу екстраполяції, експертному методу, економіко-математичним методам. Велике значення для забезпечення належної ефективності бюджетних рішень належить програмно-цільовому методу бюджетного планування. Узагальненим методом при цьому є балансовий метод, суть якого полягає в обов'язковому збалансуванні доходів і витрат. Практика бюджетного планування в Україні свідчить про обмеженість методів бюджетного планування, що застосовуються на практиці. Сьогодні переважно застосовують метод екстраполяції та нормативний методи. Переважне застосування цих методів бюджетного планування негативно позначається на ефективності формування та використання коштів державного бюджету.

Практиці бюджетного планування в Україні притаманні певні недоліки. На нашу думку, найбільшими недоліками порядку планування доходів державного бюджету є застосування неточних розрахунків прогнозу економічного зростання в країні. Застосування оптимістичного сценарію розвитку макроекономічної динаміки в нашій державі часто призводить до недоодержання передбачених доходів у Законі України “Про Державний бюджет України”. Заплановані обсяги доходів Державного бюджету України протягом останніх років стрімко зростали. Встановлено наявність значних неточностей у прогнозуванні дохідної частини державного бюджету, що підтверджується значними відхиленнями фактичних показників доходів від запланованих.

Основні недоліки планування видаткової частини бюджету полягають у тому, що видатки бюджету не розглядаються як дієвий інструмент з чітко визначеними пріоритетами для досягнення визначених економічних і соціальних завдань розвитку країни. В основу планування видатків бюджету покладено фінансування потреб установ (насамперед на оплату праці працівників, комунальні послуги тощо), а не надання послуг та виконання роботи, які мають суспільну цінність. Така система не стимулює до реформування галузей [2, с. 30]. Органами влади не здійснюється системний контроль за раціональним та ефективним використанням коштів обласного бюджету. Слабкий інтерес до

проблематики ефективності витрачання коштів спостерігається також з боку депутатського корпусу обласної ради.

Удосконалення бюджетного планування в Україні передбачає ширше запровадження середньострокового бюджетного планування. Розвиток середньострокового бюджетного планування потребує тісного взаємозв'язку прогностичних і програмних документів, взятих за основу державної економічної та соціальної політики, формування довгострокового економічного й демографічного прогнозів та оцінки впливу визначених ними тенденцій на бюджетні показники.

Доцільно розробити концептуальні засади середньострокового бюджетного планування та визначені основні етапи переходу від річного до середньострокового планування державного бюджету. У процесі переходу на середньострокове бюджетне планування важливою є консолідація зусиль Мінфіну України, Мінекономрозвитку України, головних розпорядників бюджетних коштів та інших учасників бюджетного процесу для вжиття заходів щодо:

– встановлення більш тісного зв'язку між стратегічним плануванням діяльності головних розпорядників бюджетних коштів і середньостроковим бюджетним плануванням. Головні розпорядники бюджетних коштів мають суттєво підвищити якість планування своєї діяльності, прискорити процес оптимізації державних цільових програм і сконцентрувати бюджетні кошти на фінансуванні пріоритетних напрямів державної політики, реалізація яких дасть змогу забезпечити реформаційні зрушення у відповідних сферах і досягти максимальних результатів;

– використання переваг програмно-цільового методу щодо оцінки ефективності бюджетних програм у середньостроковій перспективі.

Метою поліпшення процесу планування бюджету є оптимізація обсягів і структури доходів і видатків державного бюджету, а також підвищення їхньої ефективності. Досягти поставленої мети здебільшого можна за допомогою ефективного використання програмно-цільового методу бюджетного планування. Врахування можливих ризиків застосування програмно-цільового методу в бюджетній сфері та вжиття заходів щодо їх мінімізації дасть змогу суттєво вдосконалити процес планування державних видатків.

Література:

1. Дзанкисова И. Х. Особенности планирования расходов бюджета в условиях реформирования бюджетного процесса. *Вестник Северо-Осетинского государственного университета им. К. Л. Хетагурова Общественные науки.* 2012. №1. С. 375–382.

2. Горин В., Малиняк Б., Письменный В., Тарас В., Чубатий В. Аналітична записка за результатами публічного звітування головних розпорядників коштів

обласного бюджету Тернопільської області за підсумками 2016 року.
Тернопіль: ФОП Осадца Ю.В., 2017. – 32 с.

Сохор Христина Романівна

ст. гр. ФМ-22, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н. Петрушка О. В.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЦЕНТРАЛІЗОВАНОЇ МОДЕЛІ ВИКОНАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ БЮДЖЕТІВ ОРГАНАМИ ДКСУ

Ефективно діюча платіжна система виконання бюджетів є необхідною передумовою та запорукою успішного функціонування всього господарського механізму держави. Як зазначають автори навчального посібника «Казначейська система виконання бюджету» В. Русін та В. Стоян однією з найважливіших ознак платіжної системи, що характеризує рівень її ефективності, є швидкість розрахунків. Оперативно діюча платіжна система сприяє зменшенню обсягів коштів у розрахунках, зводить до мінімуму затримки платежів. Платіжна система повинна бути також зручною у користуванні для всіх учасників угоди як при здійсненні операцій з готівковими коштами, так і при безготівкових розрахунках [1, с.93].

Впродовж останніх років органи Державної казначейської служби України значну увагу приділяють саме вдосконаленню технологічного процесу виконання бюджетів. У схваленій Урядом Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017–2020 роки одним із основних напрямів розвитку системи управління державними фінансами визначено забезпечення ефективного виконання бюджету [2]. Саме тому, з метою оптимізації процесу управління державними фінансами в органах казначейства пріоритетними напрямками діяльності Державної казначейської служби України на 2017–2018 роки було визначено запровадження централізованої моделі виконання дохідної частини бюджетів.

Казначейство розпочало реалізацію масштабного проекту централізації всіх дохідних рахунків держави на єдиному технологічному майданчику. Реалізація зазначеного проекту передбачала два підготовчі етапи:

I етап – розроблення та затвердження нормативно-правової бази;

II етап – забезпечення платіжної системи казначейства технологічною спроможністю реалізації проекту.

На I етапі внесено зміни до ряду наказів Міністерства фінансів України, а саме: №43 «Про затвердження Порядку казначейського обслуговування доходів та інших надходжень державного бюджету» від 29 січня 2013 року; №938 «Про затвердження Порядку казначейського обслуговування місцевих бюджетів» від 23 серпня 2012 року; №217 «Про затвердження Порядку відкриття аналітичних рахунків для обліку операцій в системі Державної казначейської служби України» від 27 грудня 2013 року [3; 4; 5]. В результаті суттєвих змін зазнав порядок відкриття аналітичних рахунків для обліку операцій по виконанню бюджетів в системі Державної казначейської служби України та змінився механізм їх функціонування. На II етапі вдосконалено серверне обладнання та доопрацьовано програмне забезпечення. Після реалізації цих підготовчих етапів тестові випробування відбулись на стенді Національного банку України.

Успішно проведені тестові випробування дали можливість 1 липня 2018 року рахунки для зарахування доходів до державного та місцевих бюджетів відкрити на балансі центрального апарату Державної казначейської служби України (МФО 899998) в розрізі кодів класифікації доходів бюджету та бюджетів. Із 2 липня 2018 року Казначейство переходить на повноцінне функціонування централізованої моделі обслуговування бюджетів за доходами. Перерозподілу зазнали і технологічні процеси в системі казначейства із їх централізацією у центральному апараті.

Впровадження централізованої моделі обслуговування бюджетів за доходами характеризується рядом переваг, а саме:

- забезпечено можливість у режимі реального часу слідкувати за станом державних фінансів, що дасть можливість ухвалювати оперативні управлінські рішення;
- зменшено кількість учасників системи електронних платежів Національного банку України від органів Казначейства з 27 до 2;
- оптимізовано процеси обліку та проходження платежів;
- зменшено витрати на підтримку територіальних майданчиків обробки інформації в територіальних органах казначейства;
- посилено захист інформації у внутрішній платіжній системі Казначейства.

Вважаємо, що досягнувши вище зазначених результатів органи Державної казначейської служби вдосконалили процес казначейського виконання бюджетів за доходами. Однак, в силу розвитку інформаційних технологій, Казначейство на повинно зупинятись на досягнутому.

Література:

1. Русін В., Стоян В. Казначейська система виконання бюджету: навч. посіб. Тернопіль: Астон. 2015. 271 с.

2. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 лютого 2017 р. № 142-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-%D1%80#n9>.

3. Про затвердження Порядку казначейського обслуговування доходів та інших надходжень державного бюджету: Наказ Міністерства фінансів України №43 від 29.01.2013 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0291-13>.

4. Про затвердження Порядку казначейського обслуговування місцевих бюджетів: Наказ Міністерства фінансів України №938 від 23.08.2012 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1569-12>.

5. Про затвердження Порядку відкриття аналітичних рахунків для обліку операцій в системі Державної казначейської служби України: Наказ Міністерства фінансів України № 217 від 27.05.2013 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/ru/v0217840-13>.

Стебельська Роксолана Орестівна
ст. гр. МЕВМАМ-11, THEU
Науковий керівник – к.ф.н., доцент Вергун Л. І.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗАСТОВУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГУ В МІЖНАРОДНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Останні роки розвитку людства та його технологічної діяльності характеризуються динамічним розвитком міжнародного онлайн-бізнесу. Використання нових технологій, залучення штучного інтелекту у процес аналізу великої кількості даних і добровільне внесення користувачами персональної інформації у соцмережі, геолокації, реєстрації на сайтах із допомогою тих самих соцмереж, допомагають корпораціям заробляти мільярди використовуючи інструменти інтернет-маркетингу. З кожним роком кількість користувачів зростає, що і обумовлює зосередження діяльності компаній на використанні нових інструментів маркетингу в глобальній мережі Інтернет.

За останні 2-3 роки інтернет-маркетинг помітно змінився на краще: остаточно помінялися пріоритети у джерелах трафіку; контекстна реклама пішла на задній план для більшості ніш, а таргінг в соцмережах набрав ще більше популярності. Для розсилок, прямої комунікації з клієнтами і навіть побудови воронки використовуються Telegram, Viber і Facebook Messenger. Онлайн-підприємці розраховують на клієнт-сервіс, намагаючись повністю задовольнити потреби реальних покупців. Ці теми жваво обговорювалися в травні минулого року на Лабораторії Онлайн

Бізнесу - найбільшому саміті з інтернет-маркетингу в Східній Європі. Підсумок наступних 8-ми місяців показав, що учасники заходу, що вчасно впровадили нові інструменти, залишилися у великому плюсі. Багато компаній в 2018 році активно використовують візуальний контент [1]. Але статистика говорить, що існує вид мультимедійного контенту, що сильно виділяється на тлі інших. Це прямі ефіри в соціальних мережах. Офіційна статистика Facebook показує, що в минулому році live-трансляції проглядалися приблизно в 2 рази більше, ніж звичайні відео. Сумарно вони зібрали в 10 разів більше коментарів, що свідчить про високу залученість глядачів [2]. Тенденція триває і в 2018-му. Компанія Buffer провела опитування серед маркетологів і підприємців на предмет прямих ефірів. Результати показали, що 80% з них планують використовувати відеоконтент в будь-якому форматі в наступні 12 місяців. 45% від цієї групи зроблять ставку саме на live-трансляції [2]. У 2017 році підвищилася популярність голосових помічників: Siri від Apple, Alexa від Amazon, Cortana від Microsoft і Google Assistant. Дані з Facebook IQ показують, що кількість запитів голосом в порівнянні з 2016-м сильно зросла: на 27% - в Канаді; 28% - в Німеччині; 46% - в США; 55% - в Індії [3]. Сайти з хорошою SEO-оптимізацією найближчим часом можуть втратити свої позиції. Причина - голосові запити будуються по-іншому. У просуванні бізнесу варто брати до уваги конкретне місце розташування цільової аудиторії. Популярність геолокацій пояснюється попереднім трендом. Дослідження компанії Meditative Labs показало, що 50% з усіх користувачів пошукових систем щодня шукають ресторани, салони краси та інші локальні заклади за допомогою Voice Search. А значить, прив'язку до конкретного місця розташування клієнта варто робити для будь-яких оголошень. Це максимально цільова реклама, яка з великою ймовірністю призведе до успішної операції. За даними Google, близько 20% користувачів, які шукають локальні заклади, доходять до етапу покупки [3].

Live-трансляції, голосовий пошук і геолокації - основні тренди онлайн-маркетингу в 2018 р. Але з упевненістю можна сказати, що вже скоро з'являться нові інструменти, які варто оперативно впровадити, щоб отримати хороші результати раніше конкурентів, витративши менше грошей.

Література:

1. DeMers, J. (2018). The Top 7 Online Marketing Trends That Will Dominate 2018. Forbes. URL: <https://www.forbes.com/sites/jaysondemers/2013/09/17/the-top-7-online-marketig-trends-that-will-dominate-2014/> [Accessed 19 Oct. 2018].
2. International Market Research. Marketing Instruments - International Market Research. URL: <http://www.international-market-research.com/international-market-research/marketing-instruments/> [Accessed 19 Oct. 2018].

3. Patel, D. (2018). 18 Marketing Trends to Watch in 2018. Entrepreneur. URL: <https://www.entrepreneur.com/article/305047> [Accessed 19 Oct. 2018].

Стромчинська Тетяна Вікторівна

ст. гр. Ф – 31, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Дем'янюк А.В.

СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Страховання життя – це вид страхування, яке проводиться на добровільній основі шляхом укладення договору між страховиком та страхувальником, який зобов'язує страховика здійснити страхову виплату у разі настання страхового випадку, а страхувальник зобов'язується вчасно платити страхові внески [2]. Страховики, які займаються страхуванням життя, не мають права займатися іншими видами страхування. Ця сфера поєднує в собі усі види страхування, які пов'язані із страховим захистом життя та здоров'я людини [4]. Страхові компанії України пропонують наступні програми страхування життя в сучасних умовах [1]:

1. Програми по накопиченню. Передбачає накопичення коштів до певного терміну.

2. Ризикові програми. Суть даної програми полягає у фінансовій допомозі, захисті застрахованої особи на випадок її смерті, хвороби та нещасного випадку із серйозними наслідками.

3. Інші, додаткові програми: страхування на випадок критичних захворювань, страхування на випадок госпіталізації, та інші.

За даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг на страховому ринку України, станом на II квартал 2018 року, діє 291 страхові компанії, з яких 31 займається страхуванням життя. Кількість укладених договорів становила 100041,8 тис. шт. Чисті страхові премії становили 16746,8 млн. грн., а чисті страхові виплати 5862,9 млн. грн. В порівнянні з попередніми роками, ситуація на ринку погіршилась. За останні 10 років, більше 100 страхових компаній покинуло вітчизняний ринок [3]. Негативні процеси на даному ринку спричинені як зовнішніми чинниками, такими як світова фінансова криза, так і внутрішніми.

Важливо виділити основні причини незадовільного стану розвитку страхового ринку в Україні: нестабільний економічний розвиток держави; високий рівень інфляції; недосконалість законодавства; низький рівень

страхової культури громадян та низький рівень їх платоспроможності; недостатній рівень державного нагляду за діяльністю компаній у сфері страхування життя; низькі темпи розвитку довгострокового страхування тощо.

З метою подолання проблем розвитку страхування життя у нашій країні, Українською федерацією убезпечення розроблена Стратегія розвитку страхового ринку України на 2011 – 2020 роки, яка спрямована на забезпечення прозорості та передбачуваності державної політики щодо страхового ринку. Реалізація Стратегії спрямована на покращення якості страхового ринку, зростання рівня впровадження нових, ефективних механізмів управління ризиками та забезпечення взаємодії між державою та страховим ринком [1].

Аналізуючи вищевикладене, доцільно зробити наступні висновки: на страховому ринку життя присутні проблеми, які не дозволяють йому ефективно функціонувати та розвиватись. Окремі проблеми є наслідком нестабільності вітчизняної економіки, а інші прямолінійно залежать від діяльності страховиків. Таким чином, основними перспективними напрямками розвитку страхування життя в Україні важливо виокремити наступні: забезпечення прозорості діяльності вітчизняних страховиків, підвищення рівня обізнаності громадян щодо страхування життя в контексті гарантії їх соціального захисту, законодавчо забезпечити підтримку розвитку довгострокових видів страхування.

Література:

1. Ткаченко Є. Ю., Яришко О. В. Сучасний стан та перспективи розвитку страхування в Україні. *Запорізька державна інженерна академія*. 2012. С. 144 – 148. URL: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_2_144.pdf?fbclid=IwAR0lqc59q02M2k-RkNdAQoob-HNDyiu_-OqzvDeXC4e5xUcqfuwEczy-bvM
2. Закон України «Про страхування» зі змінами і доповненнями. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>.
3. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України: зведена динаміка основних показників страхового ринку I та II кв. 2018р. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytok-strakhovoho-ryнку-Ukrainy.html>
4. Радецька О. О. Ринок страхування життя в Україні: проблеми та перспективи розвитку. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2009. № 6 Т.1. С. 222 – 224.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ

У фінансовій системі держави важлива роль належить бюджету, адже саме він характеризує рівень економічного розвитку країни, і завдяки правильному здійсненню бюджетного процесу забезпечується економічна і соціальна стабільність та належний життєвий рівень населення.

У сучасних економічних реаліях проблеми формування достатнього обсягу доходів бюджету і забезпечення ефективного їх використання набувають особливого значення. Недоліки законодавства, превалювання застарілих та неефективних підходів до організації бюджетних відносин з одночасним спадом в економіці ускладнюють наповнення бюджету.

Достатні за обсягами доходи Державного бюджету сприяють підвищенню ефективності соціально-економічного розвитку країни, що призводить у майбутньому до подальшої стабільності [1, с. 116]. Тому у сучасній Україні проблеми формування доходів бюджету і забезпечення ефективного їх використання набувають особливої уваги.

Незважаючи на те, що велика кількість науковців працюють у напрямку вдосконалення процесу формування дохідної частини державного бюджету, виявлення можливих резервів її збільшення, багато питань залишаються невирішеними, а саме: проблема щорічного невиконання бюджету; прийняття державного бюджету з дефіцитом; наявність порушень та недоліків у формуванні доходів державного бюджету, що викликані неналежним контролем за процесом формування дохідної частини бюджету; неефективна бюджетно-податкова політика [2, с. 42].

Ефективне формування дохідної частини державного бюджету можливе лише за наявності належної законодавчої та нормативної бази. Адже, дохідна база державного бюджету залежить від урахування у чинному законодавстві об'єктивних економічних законів та закономірностей розвитку суспільства, особливостей функціонування держави на певному етапі розвитку.

Важливим при формуванні доходів залишається оцінка рівня перерозподілу ВВП через державний бюджет, оптимізація співвідношення між різними видами надходжень, а також визначення пропорцій концентрації доходів державного бюджету за рахунок основних бюджетоутворюючих податків.

До основних проблем формування доходів Державного бюджету належать:

- неефективна податкова політика, що викликає ухилення від сплати податків та диспропорції у розподілі податкового навантаження;
- зменшення обсягів виробництва національних підприємств та зменшення їх кількості, що супроводжуються скороченням робочих місць через нестабільну ситуацію в країні та високий рівень інфляції;
- високий рівень адміністративного тиску, який виявляється при стягненні адміністративних зборів та платежів;
- нестабільність національної валюти та відтік іноземних інвестицій, що призводить до скорочень на підприємствах, зменшення обсягів їх виробництва або взагалі їх закриття;
- зменшення доходів від власності та підприємницької діяльності до державного бюджету, причиною якого стала відсутність коштів, що перераховуються до бюджету НБУ;
- зменшення надходженням адміністративних зборів і платежів [3, с. 557].

Також, негативний вплив на формування доходів державного бюджету справляє ведення війни на Сході України та втрата територій від анексії АР Крим.

Задля підвищення обсягу доходів Державного бюджету України необхідно, перш за все, удосконалити чинну систему оподаткування, вносити певні зміни у порядок справляння податків, залучати іноземний капітал. Наша держава повинна формувати бюджетну політику так, щоб досягнути скорочення бюджетного дефіциту.

Для відчутного збільшення абсолютного обсягу надходжень до бюджету потрібно запроваджувати стратегічне бюджетне планування, серед основних напрямків якого можна виділити: зростання інвестицій в реальний сектор економіки, підвищення конкурентоспроможності економіки держави, модернізацію базових галузей економіки держави тощо.

Література:

1. Степанова В. О. Основні напрями формування доходів державного бюджету України. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2016. №3 (35). С. 116–120.
2. Кир'язова Т. О. Доходи державного бюджету України: проблеми формування та можливі джерела збільшення. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 2/2. С. 40–44.
3. Слободянюк Н. О. Проблемні питання формування дохідної частини бюджету: сучасні реалії. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 15. С. 554–558.

ПЛАНУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ НА ЛОКАЛЬНОМУ РІВНІ

Ситуація, яка нині склалася в політичній, економічній та соціальній сферах української держави, вимагає нових підходів до розв'язання проблем, породжених трансформаційними процесами. У системі заходів, спрямованих на успішне розв'язання економічних і соціальних завдань адміністративно-територіальних формувань чільне місце займає бюджетне планування. Його роль у бюджетному процесі на локальному рівні є досить важливою, оскільки від правильного визначення планових показників місцевого бюджету залежить якість його виконання.

Бюджетне планування включає такі стадії бюджетного процесу, як складання проектів бюджетів, їх розгляд і затвердження. У сучасній науковій літературі бюджетне планування розглядається з різних сторін, що іноді породжує дискусію стосовно визначення даного поняття, його характеристики та сфери застосування. Даний термін дуже часто тлумачать як:

- науково обґрунтований процес визначення джерел доходів бюджету;
- комплекс організаційно-технічних, методичних і методологічних заходів із визначення доходів;
- процес формування показників бюджетного змісту;
- централізований розподіл та перерозподіл валового внутрішнього продукту.

Для глибшого розуміння сутності поняття «бюджетне планування» доцільно проаналізувати підходи провідних українських науковців до його трактування. Такі вчені, як Василик О.Д., Павлюк К.В. стверджують, що бюджетне планування – це науково обґрунтований процес визначення джерел створення і напрямів використання бюджетних ресурсів в економіці держави з метою забезпечення стабільного економічного й соціального розвитку [1, с. 367].

Юрій С.І., Стоян В.І., Мац М.Й. вважають, що бюджетне планування – це централізований розподіл та перерозподіл валового внутрішнього продукту і національного доходу по всіх ланках бюджетної системи та видах фінансових планів на підставі Державної програми економічного і соціального розвитку держави [2, с. 119].

Трактування даного поняття Ю.В. Пасічником дещо відрізняється від думки попередніх науковців. Він вважає, що це процес формування

показників бюджетного змісту державними законодавчими та виконавчими органами певного рівня на конкретний період часу [3, с. 564].

Значна кількість науковців, серед яких Г. Коробко та Н. Жолобнюк розглядають бюджетне планування як науково обґрунтований процес визначення джерел створення і напрямів використання бюджетних ресурсів в економіці держави з метою забезпечення стабільного економічного й соціального розвитку [4]. Однак, як вважають І. Лютий та Л. Савич, окрім дослідження самого процесу формування і напрямів використання бюджетних ресурсів, значна увага має приділятися все ж таки методиці, методології, ефективності та оцінці використання бюджетних ресурсів. Зокрема, позиція зазначених авторів у даному випадку збігається із думкою Л. Сафонові про те, що бюджетне планування – це комплекс заходів, оскільки сам процес планування включає в себе такі елементи, як дослідження і методологію певних явищ.

Таким чином, на основі вищезазначених підходів, бюджетне планування можна охарактеризувати як науково обґрунтований процес встановлення обсягів і джерел формування та напрямів використання централізованого фонду грошових коштів держави.

За змістом бюджетне планування є особливою сферою фінансової діяльності держави, що пов'язана з обґрунтуванням певних управлінських рішень у сфері економіки стосовно фінансового забезпечення держави, тобто специфічною сферою управління. За формою бюджетне планування – це процес складання, розгляду і затвердження основного фінансового плану держави.

Щодо призначення бюджетного планування, то його можна розглядати як:

- забезпечення збалансованості фінансових ресурсів держави, які акумулюються через бюджет із метою найоптимальнішого поєднання можливих доходів держави та фінансування;

- визначення реальних джерел доходів бюджету виходячи із фіскальних цілей Уряду (державного регулювання перерозподілу доходів фізичних та юридичних осіб із метою встановлення більш рівномірного податкового навантаження або просто збільшення надходжень до бюджету);

- визначення пріоритетів у видатковій політиці бюджету, враховуючи цілі, встановлені основними програмними документами Уряду, у тому числі затвердженими державними програмами розвитку певної галузі економіки, регіону тощо, на основі яких формуються бюджети усіх рівнів;

- здійснення ефективного управління державним боргом, що полягає у своєчасному виконанні державою своїх боргових зобов'язань та

залученні на фінансування бюджету запозичень з оптимальними умовами їх подальшого обслуговування і погашення;

- установа середньострокових фіскальних і бюджетних цілей з метою досягнення ефективності бюджетної політики та передбачуваності соціально-економічних наслідків її проведення;

- забезпечення реалізації єдиної фінансової політики на всіх рівнях державної влади, єдиних форм і методів усієї бюджетної роботи [5, с. 78].

Ефективність організації бюджетного планування залежить від вмілого застосування науково обґрунтованих принципів, а саме:

- комплексного підходу до основних параметрів економічного і соціального розвитку у відповідності з наявними бюджетними можливостями;

- органічного зв'язку бюджетного планування з системою державних та регіональних програмних документів економічного і соціального розвитку;

- демократизації бюджетних відносин;

- створення оптимальних зв'язків між державним та місцевими бюджетами;

- пріоритетності бюджетного планування в системі фінансового планування;

- наукової обґрунтованості прогнозних розрахунків;

- застосування єдиної методології здійснення бюджетних розрахунків;

- раціонального визначення джерел бюджетних ресурсів;

- створення резервів для забезпечення безперервності бюджетного процесу [6].

Кінцевим результатом процесу бюджетного планування є бюджетні показники державного і місцевих бюджетів та прийняті рішення з урахуванням усіх змін, що відбулися або очікуються у бюджетній сфері.

Планування місцевих бюджетів здійснюється у відповідності до засад і положень чинного законодавства, зокрема, на основі використання формульних розрахунків щодо визначення обсягів їх доходів та застосування нормативних методів у плануванні їхніх видатків. При складанні бюджетів використовуються різні методи бюджетного планування: нормативний, коефіцієнтів, балансовий, предметно-цільовий, екстраполяції, програмування або математичного моделювання, економіко-математичні, аналітичний, розрахунковий (метод прямого рахунку), економічного аналізу, та найбільш прогресивний – програмно-цільовий. Однак, як показує практика, застосування програмно-цільового методу щодо планування місцевих бюджетів не сприяє встановленню безпосереднього зв'язку між виділенням бюджетних коштів та результатами їхнього використання на локальному рівні. Недостатньо обґрунтованими є результативні показники бюджетних програм, більшість

з яких неможливо застосовувати на практиці. Також, не завжди дотримується логічна послідовність застосування програмно-цільового методу, що призводить до невиконання бюджетних програм.

Отже, рівень бюджетного планування залежить від: чіткого формулювання мети і завдань, які ставить перед собою держава; достовірності тієї інформації, яка використовується в бюджетному плануванні; методів, які застосовуються у бюджетному плануванні. А недооцінка його ролі у бюджетному процесі, як правило, призводить до негативних наслідків, таких як посилення податкового тиску, зниження рівня економічної активності та скорочення надходжень до бюджетів різних рівнів, а також – до неефективного та безконтрольного використання бюджетних коштів.

Література:

1. Василик О. Д., Павлюк К. В. Державні фінанси України: підруч. Київ: Центр навчальної літератури, 2003. 608 с.
2. Юрій С. І., Стоян В. І., Мац М. Й. Казначейська система: підруч.: Тернопіль: Економічна думка, 2002. 394.
3. Пасічник Ю. В. Бюджетна система України: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: Знання, 2008. 670 с.
4. Коробко Г. О., Жолобнюк Н. В. Використання зарубіжного досвіду бюджетного планування в Україні. URL: http://www.rusnauka.com/11_EISN_2010/Economics/64534.do
5. Жибер Т. В. Удосконалення процесу бюджетування в Україні. *Фінанси України*. 2009. № 8. С. 76-81.
6. Савчук С. В. Теоретичні підходи до планування місцевих бюджетів. *Світ фінансів*. 2013. № 2. С. 93-103.

Троян Оксана Йосипівна

ст. гр. Фзм-21, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Горин В. П.

ДО ПИТАННЯ ПРО СУТНІСТЬ І МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ

Бюджету належить провідне місце у системі регулювання економіки, створенні сприятливого фінансового середовища для швидкого розвитку економіки та забезпеченні макроекономічної рівноваги. Централізація коштів у ньому має важливе економічне і політичне значення, дає змогу маневрувати фінансовими ресурсами держави, зосереджувати їх на важливих напрямках економічного й соціального розвитку. Таким чином, бюджет є невід'ємною частиною ринкових відносин і важливим

інструментом здійснення фінансової політики держави. Однак, використання бюджету для виконання конституційно визначених повноважень і зобов'язань держави вимагає забезпечення стабільності та реальності формування його доходів. Саме від послідовності й прогнозованості політики у сфері доходів бюджету значною мірою залежать можливості держави щодо фінансування суспільних благ і послуг та досягнення на цій основі соціально-економічного розвитку країни. Зважаючи на це, наукові дослідження з проблематики формування дохідної частини бюджету є актуальними і потребують уваги вчених.

Питання теорії та практики формування доходів бюджету держави доволі широко висвітлені у науковій літературі і представлені працями класиків економічної науки В. Петті, А. Пігу, А. Сміта, А. Тюрго, а також сучасних вчених С. Булгакової, В. Дем'янишина, О. Кириленко, І. Луніної, Ц. Огня та інших. При цьому, якщо у перші роки незалежності країни спостерігався сплеск уваги наукової спільноти до вивчення теоретичних засад доходів бюджету, то в сучасний період публікації такого плану мають поодинокий характер. Між тим, в умовах динамічного макроекономічного середовища, появи нових загроз та ризиків його дестабілізації, принципи та методи формування доходів бюджету держави вимагають постійної уваги.

Ознайомлення з науковими поглядами й теоретичними узагальненнями вітчизняних економістів вказало на відсутність узгодженого єдиного підходу до трактування сутності доходів бюджету. Як зазначає В. Дем'янин, «більшість науковців зосереджують свою увагу на прагматичних питаннях наповнення бюджетів, не вдаючись до глибокого дослідження їхньої сутності, принципів ...внаслідок чого не можливо дати якісну оцінку сформованій у державі системі доходів» [1, с. 68]. Багатоаспектність доходів бюджету як складного явища економічної дійсності пояснює наявність у наукових джерелах численних підходів до трактування їх сутності. В економічному словнику за редакцією О. Архипова вони трактуються як доходи, які формуються на податковій і неподатковій основі, а також з безкоштовних перерахувань у відповідності до бюджетно-податкового законодавства і централізуються до бюджетів різних рівнів [2]. У Бюджетному кодексі України доходи бюджету визначаються як усі податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством [3]. Наведені дефініції поверхово характеризують сутність доходів бюджету, наголошуючи тільки на методах їхнього формування.

Частина науковців характеризує зміст доходів бюджету у взаємозв'язку із функціями держави. О. Длугопольський визначає доходи бюджету як частину доходів державного сектору економіки. Останні, на його думку, являють собою фіскальні (від лат. *fiskalis* – державна казна)

надходження, які акумулюються в державному бюджеті та інших фондах грошових ресурсів, підпорядкованих державі, з метою їх подальшого використання для реалізації державою своїх функцій [4, с. 222-223]. О. Західна, Л. Петик, О. Щур-Живко характеризують доходи бюджету як фінансову базу функціонування держави. Відтак політична, економічна та соціальна діяльність держави передбачає державні доходи як об'єктивну необхідність та закономірну реальність [5, с. 714]. М. Карлін характеризуючи доходи бюджету, визначає їх як «...сукупність грошових надходжень до централізованого фонду фінансових ресурсів держави, які використовуються нею для виконання її основних завдань і функцій» [6, с. 28].

На думку І. Чугунова та О. Зварича, розглядати доходи бюджету лише як фінансову основу для виконання державою своїх функцій недоречно, адже їх функціональне призначення значно ширше. Завдяки доходам держава здійснює перерозподіл фінансових ресурсів у суспільстві на користь тих чи інших груп населення, галузей та територій, а тому їх доцільно характеризувати як один із важливих елементів фінансового регулювання економічного розвитку. Доходи бюджету визначають напрями використання накопичень, які утворились в результаті господарювання, регулюють попит, виробництво та споживання [7, с. 3].

Проте, більшість науковців характеризують доходи бюджету з погляду економічної категорії. Так, автори підручника «Фінанси» визначають доходи бюджету як частину централізованих фінансових ресурсів держави, які виражають економічні відносини ...у процесі формування фондів грошових коштів, надходять у розпорядження органів державної влади та управління і потрібні для виконання державою відповідних функцій [8, с. 159]. Поділяючи такий підхід, Ю. Касперович додає, що сучасна теорія державних фінансів розглядає доходи бюджету, які формуються переважно за рахунок платників податків, є своєрідною платою за послуги, які надає держава [9, с. 254].

За методикою Міжнародного валютного фонду, доходи являють собою збільшення чистої вартості активів внаслідок здійснення операцій. Основними джерелами сектору державного управління при цьому визначені: податки на інші обов'язкові трансферти; доходи від власності, отримувані у зв'язку із володінням активами; продаж товарів та послуг; добровільні трансферти від інших інституційних одиниць [10, с. 57].

На наш погляд, найбільш вдалою з точки зору розкриття сутності доходів бюджету є дефініція, запропонована В. Дем'янишином. Наголошуючи на багатоаспектності цього об'єктивного економічного явища, вчений трактує його комплексно за сутністю, змістом, формою прояву. При цьому він зазначає, що за змістом доходи бюджету являють собою конкретний обсяг бюджетних коштів, нагромаджений в загальному

і спеціальному фондах, а за формою – суму бюджетних коштів, мобілізовану державою ...в обсягах, необхідних їй для виконання своїх конституційних повноважень і функцій [1, с. 71].

Формування доходів бюджету на практиці не можливе без використання відповідної методології та фінансового інструментарію. Зауважимо, що на відміну від трактування сутності доходів бюджету, яке характеризується наявністю багатьох підходів, погляди науковців на методи їхнього формування практично збігаються. Більшість теоретиків і практиків погоджуються, що у процесі мобілізації доходів держава використовує як загальні методи, властиві усім суб'єктам фінансових відносин (доходи від продуктивної діяльності, від майна і державних угідь, запозичення), так і специфічні, властиві тільки їй (податковий та емісійний) [11, с. 104; 8, с. 158-159].

Таким чином, дискусійний характер трактування сучасною фінансовою наукою сутності доходів бюджету пояснюється, на наш погляд, складністю та багатоаспектністю цього об'єктивного економічного явища. Однак, у питанні методів формування цих доходів можна спостерігати однаковість поглядів вчених. Узагальнення наукових підходів до формулювання дефініції доходів бюджету дає нам підстави висловити власну позицію. Під доходами бюджету, на наш погляд, доцільно розуміти грошові кошти, які за допомогою загальних та специфічних методів акумулюються в основному централізованому фонді держави, надходять у розпорядження органів державної влади й управління і використовуються ними для виконання їхніх конституційно визначених завдань і функцій.

Література:

1. Дем'янишин В. Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України: Монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2008. 496 с.
2. Словарь экономический / Буздалов И. Н. и др.; под ред. А. И. Архипова. Москва: ТК Велби Проспект, 2004. 624 с. URL: <http://docs.cntd.ru/document/451210768> (дата звернення 10.10.2018)
3. Бюджетний кодекс України: Закон від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення 10.10.2018)
4. Длугопольський О. В. Теорія економіки державного сектора: Навчальний посібник. Київ: ВД Професіонал, 2007. 592 с.
5. Західна О., Петик Л., Щур-Живко О. Аналіз доходів та видатків Державного бюджету України. *Молодий вчений*. 2018. № 2 (54). С. 714-718.
6. Державні фінанси в транзитивній економіці: навч. посіб. / Карлін М. І. та ін.; за заг. ред. М. І. Карліна. Київ: Кондор, 2003. 220 с.
7. Чугунов І., Зварич О. Доходи бюджету як складова системи бюджетного регулювання. *Наукові праці НДФІ*. 2007. Вип. 1 (38). С. 3-13.
8. Фінанси: Підручник / За ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. Київ: Знання, 2008. 611 с.

9. Касперович Ю. Доходи бюджету в умовах трансформаційних зрушень системи фінансово-економічного регулювання. *Економічний аналіз*. 2012. Вип. 10. Ч. 2. С. 254-259.

10. Manual on government finance statistics / International Monetary Fund. Statistics Dept. II, 2001. 230 p. URL: <http://www.imf.org>. (дата звернення 10.10.2018)

11. Кравчук Н. Я., Горин В. П., Ясеновська Т. Б. Фінанси: Навчально-методичний посібник. Тернопіль: Економічна думка, 2008. 432 с.

Феделеш Михайло Михайлович

ст. гр. ФК-31, ВП НУБіП України «Мукачівський аграрний коледж»

Науковий керівник – к.е.н. викладач Грубінка І.І.

ВАЖЛИВІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ ЗДІЙСНЕННЯ КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Для розбудови ефективної економіки кожна країна повинна максимально ефективно і раціонально використовувати свої ресурси. Одним з основних ресурсів нашої країни є земля, відповідно АПК України маючи в своєму розпорядженні такий ресурс має стати однією з провідних галузей народногосподарського комплексу України. Тому актуальним стає питання кредитного забезпечення цього комплексу, особливо з врахуванням сучасних умов, коли джерела фінансових ресурсів є обмеженими. Крім того АПК має величезне значення в контексті продовольчої безпеки держави і світової продовольчої кризи на тлі постійного збільшення світового населення. Слід відзначити, що зараз потреби сільськогосподарських підприємств в позикових коштів не задовольняються в повних обсягах, це пов'язано з одного боку із низьким рівнем фінансового стану більшості аграрних підприємств, високим рівнем їх дебіторської заборгованості. З іншої сторони потенційні кредитори – банки зараз відчують гострий брак фінансових ресурсів і мають проблеми з власною ліквідністю, тому їхні можливості кредитування є обмеженими.

Ми безперечно дотримуємось думки тих науковців і вчених [1, 2, 3], що стоять на позиціях того, що для розкриття цього потенціалу галузь АПК потребує особливого підходу з боку держави:

– цей підхід стосується перш за все фінансово-кредитної, податкової, бюджетної і цінової політики держави в цій галузі;

– особливу увагу, ми хочемо звернути перш за все на фінансово-кредитну політику і важелі впливу на основі неї на ефективну діяльність сільськогосподарських підприємств.

Ми схилиємось до думки, що криза незважаючи на всі її негативні наслідки має одну з головних позитивних ознак – можливість проведення «глибоких» структурних реформ в економіці за короткий проміжок часу. Оскільки разом з кризою приходить усвідомлення того, що зміни потрібні і відповідно опір їм буде значно меншим ніж в часи життя на «широку ногу». Крім цього правильно проведені зміни дають можливість:

– внести зміни до державних заходів фінансової підтримки аграрних підприємств. Можливо ліквідувати деякі програми і зробити оптимізацію інших, зокрема, в контексті підтримки великих виробників, фінансовий стан яких дозволяє обходитись без грошової підтримки держави;

– здійснювати зміни в кредитній підтримці агропромислових підприємств, беручи до уваги при виділенні кредитних коштів показники ефективності їх використання;

– перейти від прямої державної підтримки кредитного забезпечення господарств через компенсаційний механізм до гарантування, що дозволить здійснити суттєву економію бюджетних коштів.

Отже, кредитне забезпечення аграрних підприємств є важливим аспектом їх ефективної діяльності, регулювання якого з боку держави повинно враховувати ефективність використання кредитних ресурсів.

Література:

1. Непран А.В. Роль кредиту в прискоренні нагромадження процесів нагромадження капіталів в сільському господарстві. *Журнал Економіка АПК*. 2010. №11. С. 74-79.

2. Колотуха С., Коваленко І. Розвиток земельних відносин та їх фінансове забезпечення в аграрному секторі економіки. *Банківська справа*. 2012. № 2. С. 19-27.

3. Дем'яненко М.Я. Проблемні питання державної політики фінансової підтримки сільського господарства. *Економіка АПК*. 2011. №7. С. 68-75.

Шалапай (Ірха) Лілія Володимирівна

ст. гр. Фзм-21, ТНЕУ

Науковий керівник – д.е.н., професор Кізима Т.О.

ПОДАТКОВА СОЦІАЛЬНА ПІЛЬГА ПО ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ: СТРУКТУРНО-АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

Соціально-регулюючий механізм оподаткування доходів фізичних осіб в Україні реалізується, насамперед, через диференціацію ставок і пільг, а також функціонування податкової соціальної пільги. Відтак,

зважаючи на значне розшарування українського суспільства на сучасному етапі його розвитку, надзвичайно актуальним є питання удосконалення діючого механізму застосування податкової соціальної пільги з метою забезпечення реалізації принципу соціальної справедливості. Проте слід зазначити, що в Україні проблема соціальної несправедливості стосовно цього податку все ще залишається невирішеною, що, безумовно, негативно впливає на доходи громадян, рівень життя населення та забезпечення соціальних стандартів.

Насамперед відмітимо, що податкова соціальна пільга (ПСП) застосовується до доходу, нарахованого на користь платника податку упродовж звітного податкового місяця, у вигляді заробітної плати та інших прирівняних до неї виплат, компенсацій та винагород. ПСП застосовують також до відпускних та лікарняних. Проте ПСП не можна застосовувати до:

- доходів платника податку, інших ніж заробітна плата;
- заробітної плати, яку платник податку отримує протягом звітного податкового місяця одночасно з доходами, що виплачуються з бюджету, у вигляді стипендії, грошового чи майнового (речового) забезпечення учнів, студентів, ординаторів, ад'ютантів, військовослужбовців;
- доходу самозайнятої особи від провадження нею підприємницької діяльності, а також іншої незалежної професійної діяльності.

Безумовно, наявність податкової соціальної пільги певною мірою зменшує податковий тиск на малозабезпечені верстви населення. Однак, на наш погляд, в сучасних умовах вона не забезпечує виконання одного з пріоритетних у світовій практиці принципів соціальної і фіскальної політики, згідно з яким рівень доходу, що покриває базові потреби громадянина, звільняється від оподаткування. Адже ПСП застосовується до доходу, розмір якого не перевищує суми, котра дорівнює розміру місячного прожиткового мінімуму, діючого для працездатної особи станом на 1 січня звітного податкового року, помноженого на 1,4 й округленого до найближчих 10 грн. [1].

Так, при розмірі прожиткового мінімуму для працездатної особи станом на 01.01.2018 року у сумі 1762 грн. граничний дохід для застосування ПСП у 2018 році становить:

$$1762 \text{ грн.} \times 1,4 = 2470 \text{ грн.}$$

Однак розмір мінімальної зарплати з 01.01.2018 року в Україні складає 3723 грн. А згідно чинного законодавства менше цієї величини не може нараховуватися зарплата працівникові за виконану місячну норму праці. Відтак можемо стверджувати, що ПСП не буде застосовуватися до доходів переважної більшості працівників, адже розмір їхньої заробітної плати має бути вищим за 3723 грн., а граничний дохід для застосування ПСП на 2018 рік- 2470 грн.

Також потрібно зазначити, що згідно чинного законодавства розмір загальної ПСП на 2018 рік становить 50% розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи (у розрахунку на місяць), встановленого законом на 1 січня звітного податкового року (пп. 169.1.1 ПКУ):

$$1762 \text{ грн.} \times 50\% = 881 \text{ грн.}$$

Відтак загальною ПСП зможуть скористатися лише працівники, які працюють на умовах неповного робочого дня (і то не завжди). Скажімо, якщо працівник працює *на 0,6 ставки*, то гарантований мінімальний розмір його зарплати становить:

$$3723 \text{ грн.} \times 0,6 = 2233,80 \text{ грн.}$$

Тобто, він матиме право на загальну ПСП, оскільки обмежень стосовно графіку та умов роботи працівників норми Податкового кодексу України не містять. Він визначає тільки граничний розмір заробітної плати, отримуваний від одного роботодавця, який надає право на застосування ПСП, а саме: він не може перевищувати у 2018 році 2470 грн. (пп. 169.4.1 ПКУ).

До того ж, за певних обставин (відпустки без збереження заробітної плати, відпустки по догляду за дитиною до трьох років, прогули тощо), коли працівник не відпрацював місячної норми робочого часу, зарплата за місяць теж може бути менше за 2470 грн., і, відповідно, такий працівник матиме право на загальну ПСП.

Також є окремі категорії осіб, які за певних умов матимуть право на ПСП у 2018 році навіть при такому збільшенні мінімальної зарплати. Йдеться про застосування ПСП на дітей, що передбачено абз. 2 пп. 169.4.1 ПКУ. Згідно із цією нормою, граничний розмір доходу, який дає право на отримання ПСП одному з батьків у випадку та в розмірі, передбаченими пп. 169.1.2 ПКУ та пп. «а» і «б» пп. 169.1.3 ПКУ, визначається як добуток граничного розміру доходу для застосування ПСП і відповідної кількості дітей (у 2018 році — це 2470 грн. $\times$ кількість дітей).

Тобто, за наявності в працівника 2-х і більше дітей до 18-ти років граничний розмір доходу для застосування ПСП зростає кратно кількості дітей і на 2018 рік становитиме:

– якщо двоє дітей — 4940 грн. (2470 грн. $\times$ 2);

– якщо троє дітей — 7410 грн. (2470 грн. $\times$ 3).

У таблиці 1 відображено граничний розмір доходу для застосування ПСП та її розмір для працівників, які мають дітей, у 2018 році. Більше того, як стверджують фахівці, вплив ПСП на доходи низько дохідних верств населення не завжди є адекватним та справедливим. Так, різниця у доході платника податку в 1 грн. збільшує вилучення, а відтак зменшує доходи платника на 6,4% [2, с. 639].

**Розмір податкової соціальної пільги для працівників,
які мають дітей у 2018 р.***

Категорія платника податків	Граничний розмір доходу, який надає право на отримання ПСП, грн.	Розмір ПСП, %	Розмір ПСП, грн	Підстава
Особа, яка утримує двох і більше дітей віком до 18 років	Для одного з батьків — 2470,00 х кількість дітей віком до 18 років; для другого з батьків — 2470,00	100	881,00 <i>х кількість дітей віком до 18 років</i>	пп. 169.1.2 ПКУ
Одинокa мати (батько), вдова (вдівець) чи опікун, піклувальник, які мають дитину (дітей) до 18 років		150	1321,50 <i>х кількість дітей віком до 18 років</i>	пп. «а» пп. 169.1.3 ПКУ
Особа, яка утримує дитину-інваліда (дітей-інвалідів) віком до 18 років		150	1321,50 <i>х кількість дітей-інвалідів віком до 18 років</i>	пп. «б» пп. 169.1.3 ПКУ

* складено за матеріалами [1]

А якщо дохід платника дорівнює прожитковому мінімуму, то ефективна ставка вилучень до бюджету та військовий збір складають 10,5% [2, с. 639-640]. А це означає, що для таких осіб їхні доходи після оподаткування будуть меншими законодавчо встановленого прожиткового мінімуму майже на 11%. Відтак нескладно порахувати, як це відобразиться на родинях з дітьми та іншими непрацездатними особами. Також держава не вбачає необхідності надання пільг в оподаткуванні, якщо платник виховує лише одну дитину віком до 18 років, що також є порушенням принципу справедливості оподаткування.

Звичайно, ми свідомі того, що підвищення рівня неоподатковуваних доходів призведе до суттєвого зниження податкових надходжень. Однак, на наш погляд, компенсувати надходження до бюджетів можна за рахунок виведення значної частини доходів з «тіні», а також посиленням контролю за діяльністю фірм, що працюють з офшорами.

До того ж, у вітчизняній практиці через поширення приховування доходів від оподаткування значна частина податкових соціальних пільг надається тим платникам, які насправді її не потребують, оскільки вони отримують порівняно високі доходи, котрі, як правило, приховуються від оподаткування.

Відтак, зважаючи на викладене вище, вважаємо, що в Україні доцільно було б податкову соціальну пільгу замінити на звільнення від

оподаткування частини заробітної плати, за рахунок якої фінансуються витрати на забезпечення найнеобхідніших потреб (транспортні послуги, харчування, придбання товарів першої необхідності тощо). Також беручи до уваги загалом низький рівень доходів більшості наших співвітчизників, вважаємо за доцільне при оподаткуванні доходів фізичних осіб застосовувати прогресивну шкалу оподаткування.

Таким чином, в Україні доходи малозабезпечених верств населення після оподаткування ПДФО, навіть за умови використання податкової соціальної пільги, не завжди відповідають прожитковому рівню. Відтак держава не здатна гарантувати своїм громадянам належного рівня життя, вилучаючи частину їхніх доходів, необхідних для задоволення найнагальніших потреб.

Література:

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI (із змінами і доповненнями). URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 11.10.2018).

2. Штефан Л.Б., Ткач Д.О. Регулююча роль податкових пільг при оподаткуванні доходів фізичних осіб. *Економіка і суспільство*. 2016. Вип. 2. С. 638-641.

Шуклінов Роман Анатолійович

аспірант кафедри податків та фіскальної політики, ТНЕУ

Науковий керівник – д.е.н., доцент Сидорович О. Ю.

НАПРЯМКИ ФІСКАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ РИНКУ ЕЛЕКТРОМОБІЛІВ В УКРАЇНІ

Теоретичні дослідження основних напрямків розвитку світової економіки та структурні зміни в ній свідчать про домінування концепції сталого економічного розвитку. Ця концепція включає в себе три основних складових: економічну, соціальну, екологічну. Крім цього в науковій практиці виокремлюють четверту складову: інституційну [1; с. 73]. Концепція передбачає стале довгострокове економічне зростання, що тісно пов'язане з ефективною соціальною та екологічною політикою.

В Україні концепцію сталого розвитку взято за основу при визначенні вектору розвитку національної економіки, внаслідок чого у 2015 році згідно Указу Президента України схвалено «Стратегію сталого розвитку «Україна 2020» (далі Стратегія). Стратегія включає в себе 4 вектори (вектор розвитку, вектор безпеки, вектор відповідальності, вектор

гордості) та 162 реформ та програм розвитку держави [2]. Так, «Вектор розвитку» передбачає забезпечення стійкого економічного зростання, з врахуванням екологічних та соціальних цілей Стратегії.

Досвід Японії, Німеччини, США, Південної Кореї свідчать про важливість автомобільної промисловості при формуванні валового національного доходу країни, а також про необхідність застосування інструментів фіскального регулювання економіки. Світова стратегія розвитку автомобільного ринку спрямована на максимізацію частки електромобілів у структурі ринку автомобілів. Таким чином, розвиток ринку електромобілів в Україні може позитивно вплинути на реалізацію Стратегії. Однак, при розробці національного плану розвитку ринку електромобілів необхідно враховувати низку факторів. А саме: вектори розвитку Стратегії, попередній досвід національної підтримки автомобільної промисловості в Україні, тенденції розвитку національного та світового ринків автомобілів. Беручи до уваги вище перелічені фактори впливу необхідно провести детальний аналіз напрямків застосування фіскальних інструментів розвитку ринку електромобілів.

В залежності від впливу фіскальних інструментів на попит чи пропозицію продукції в науковій практиці прийнято виділяти стимулювання попиту та стимулювання пропозиції на ринку електромобілів.

Стимулювання пропозиції: фінансова підтримка, інформаційна підтримка.

Фінансова підтримка [3, с. 4]:

- фінансування загальних та спеціальних досліджень;
- субсидювання витрат підприємств;
- податкові преференції;
- фінансування освіти та підготовки фахівців;
- фінансова підтримка формування статутного капіталу.

Світовий досвід розвитку ринку електромобілів свідчить про наявність даного важелю фіскального регулювання в усіх провідних країнах-виробниках (Німеччина, США, Південна Корея, Китай та інші.) Однак, напрямки фінансування залежать від ряду факторів. Насамперед це кон'юнктура світового ринку, рівень розвитку національної економіки, безпосередньо автомобільної промисловості та наявність державної форми власності у машинобудівній та суміжних галузях промисловості, рівень розвитку паливно-енергетичного комплексу в країні та інші. Так, в Китаї на початку 2000 року розвиток електромобілів та акумуляторів до них було обрано головним вектором розвитку індустрії. Відсутність, на даний період власних розробок технологій виробництва електромобілів зумовила Уряд Китаю здійснювати, насамперед, фінансування загальних та спеціальних досліджень. Поряд з цим, програма розвитку

електромобілів в Китаї включала в себе широкий обсяг інструментів фіскального регулювання. Таких як, субсидіювання, податкові пільги і т.д. Інформаційна підтримка [3; с.4]:

- забезпечення умов для обміну інформацією між розробниками;
- створення асоціацій, організацій виробників електромобілів для координації зусиль.

З метою координації діяльності між розробниками, скорочення витрат на розробку продукції та швидшого досягнення стратегічних цілей урядів світу та автовиробників інструменти фіскального регулювання спрямовуються на інформаційну підтримку розвитку ринку. Прикладом такої підтримки може слугувати досвід Німеччини. Так, у 2009 році засновано «Національну платформу електромобілів» (нім «Nationale Plattform Elektromobilität») 03.10.2010 [4]. Це організація метою діяльності якої є координація спільних дій державного та приватного секторів та надання практичних рекомендацій сформованих на основі статистичних даних з метою реалізації програми розвитку ринку електромобілів Німеччини до 2020 року.

Інструменти стимулювання попиту: регулюючі норми, заходи стимулювання попиту. Регулюючі норми: встановлення норм та стандартів експлуатації та використання автомобільної техніки. Заходи стимулювання попиту [3; с.5]:

- стимулювання попиту на інноваційну автомобільну продукцію серед населення;

- стимулювання попиту на інноваційну продукцію серед підприємств усіх форм власності.

Стимулювання попиту серед населення з боку держави здійснюється шляхом застосування наступних заходів фіскального регулювання: надання субсидій для населення при купівлі електромобіля, кредитування, лізинг.

Стимулювання попиту на продукцію серед підприємств може здійснюватися шляхом надання державних кредитів на закупівлю інноваційних транспортних засобів, державних закупівель.

Ринок електромобілів це складний соціально-економічний механізм, який включає в себе розробку, виробництво, реалізацію, експлуатацію електромобілів. Фіскальне регулювання розвитку ринку з позиції формування доданої вартості на інноваційний продукт включає наступні етапи формування доданої вартості електромобіля [4]:

- сировина; матеріали; постачання та переробка сировини та матеріалів;

- компоненти готового виробу; утилізація; підготовка працівників; виробничі потужності;

- готова продукція; організація збуту;

- електроенергія; мережа транспортування;
- інфраструктура: мережа електрозаправних станцій, підготовка кваліфікованого персоналу
- модель управління підприємством;

Впровадження електромобілів на ринок складний процес, що потребує вирішення низки проблем, які зумовлені специфікою галузі електромобілебудування та цілями Стратегії. Оскільки, соціальний та екологічний ефект можливо досягнути лише за умови використання альтернативних джерел енергії.

В Україні в продовж останніх років вжито ряд заходів в фіскальній політиці спрямованих на зростання попиту електромобілів, що працюють виключно від енергії електродвигуна. Однак для досягнення цілей Стратегії сталого розвитку «Україна 2020» шляхом розвитку внутрішнього ринку електромобілів необхідно розробити комплексний план дій, що базуватиметься на чотирьох векторах Стратегії та узгоджена з реформами та програмами Стратегії. В першу чергу необхідно реалізувати реформи в податковій системі. А саме необхідно вирішити наступні проблеми: нечіткість пріоритетів економічної докторини країни, неузгодженість окремих елементів в податковій політиці, домінування фіскальних орієнтирів можуть унеможливити ефективну реалізацію Стратегії [5; с. 23].

Проаналізовані напрямки фіскального регулювання ринку електромобілів з позиції попиту та пропозиції на інноваційну продукцію автомобільної промисловості та формування доданої вартості доводять складність механізму фіскального регулювання ринку електромобілів та потребують детального аналізу з метою визначення придатності та доцільності їх застосування в Україні.

Література:

1. Карінцева О.І. Структура національної економіки в контексті концепції сталого розвитку. *Economics*. 2018. № 35. С.72.

2. Про Стратегію сталого розвитку «Україна- 2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (дата звернення:20.10.2018)

3. Suggested Citation: Fan, Cheng; Reiß, Thomas; Thielmann, Axel (2014): "Challenge-led"-Innovation in China: Das Beispiel Elektromobilität, Fraunhofer ISI Discussion Papers Innovation Systems and Policy Analysis, No. 44, Fraunhofer ISI, Karlsruhe. URL: <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:0011-n-3092511> (дата звернення 25.10.2018)

4. Nationale Plattform Elektromobilität. URL: <http://nationale-plattform-elektromobilitaet.de/en/background/the-vision-for-2020/#tabs> (дата звернення: 26.10.2018)

5. Сидорович О.Ю. Роль податкових елементів фіскального механізму в досягненні завдань сталого економічного розвитку. *Схід*. 2017. № 4. С.23.

Якимчук Михайло Юрійович
ст. гр. МЕВМБм-11, ТНЕУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Баглей Р.Р.

ІНВЕСТИЦІЇ НА МІЖНАРОДНИХ РИНКАХ

У сучасних умовах світове господарство являє собою глобальну систему, що поєднує національні економіки, здатні діяти як єдине ціле. Особливо складним механізмом світової економічної системи виступає міжнародний інвестиційний ринок, на якому відбувається формування та перерозподіл фінансових ресурсів між різними країнами.

Міжнародний інвестиційний ринок – це регулятор сукупності економічних відносин, що виникають між продавцем інвестиційних ресурсів та їхнім покупцем, – резидентами різних країн Він відрізняється від інших ринків специфічним характером свого товару, яким виступають міжнародні інвестиції.

На ринку об'єктів реального інвестування реалізуються реальні інвестиції, тобто ті економічні ресурси, які спрямовуються на збільшення реального капіталу суспільства, на розширення або модернізацію виробництва. У світовій практиці обсяг таких інвестицій розглядається як один із найважливіших показників процвітання національної економіки, як фактор макроекономічної стабілізації країни.

Розрізняють чисті реальні інвестиції, спрямовані на збільшення основного капіталу та утворення нових основних та частини оборотних фондів виробничого та невиробничого призначення, та валові реальні інвестиції, які включають чисті реальні інвестиції та величину одноразових витрат, які забезпечують просте відтворення.

Ринок об'єктів реального інвестування включає ринок прямих іноземних інвестицій, на якому реалізується, як правило, довгострокове капіталовкладення в іноземні підприємства з метою отримання прибутків та безпосереднього впливу на господарську діяльність підприємства. Прямі іноземні інвестиції забезпечують надходження до країни нових технологічних, економічних, управлінських та маркетингових знань, підвищуючи рівень зайнятості населення та сприяючи загальному економічному розвитку. До прямих інвестицій належать первинні вкладення та реінвестицій. Крім того, прямі інвестиції включають усі

внутрішньокорпоративні перекази капіталу у формі кредитів і позик між прямим інвестором і філіями, дочірніми та асоційованими компаніями.

Розвиток фінансового ринку викликав потребу в розширенні кількості фінансових інструментів, що призвело до посилення процесу сек'юритизації, тобто випереджального зростання операцій з цінними паперами, порівняно з операціями з традиційними грошовими інструментами. Фінансовий ринок може бути представлений у складі чотирьох секторів, до яких відносяться домогосподарства, комерційні фірми, державний сектор та фінансові посередники. Більша частина капіталу домашніх господарств формується за рахунок власних засобів. Саме тут виникає основний надлишок коштів, що спрямовується на фінансування комерційних фірм, держави та розміщується у фінансових інститутах (інвестиційні фонди, банки). Досить вагомим та важливим сектором фінансового ринку є держава. Вона виступає найбільшим позичальником та кредитором. Для того щоб потрапити на іноземні ринки, вітчизняні емітенти повинні випустити депозитарні розписки на свої акції, що є досить витратним і тривалим процесом. Саме тому багато компаній реєструють в офшорних зонах дочірні структури і вже після цього виходять на ринок акцій. Це також дозволяє уникнути труднощів, пов'язаних з недостатнім розвитком у вітчизняній країні правового поля щодо захисту прав інвесторів.

Серед європейських торговельних майданчиків усього чотири готові прийняти емітентів країн СНД – Лондонська фондова біржа, Люксембурзька фондова біржа, ДойчеБорз (Франкфурт) та Берлінська фондова біржа. Перші три мають спеціально створені майданчики, на які допускаються емітенти, що не відповідають вимогам біржі для проходження нормального лістингу. Існування офшорних зон під юрисдикцією цих країн дозволяє емітентам відкрити компанії, що сприяють проникненню депозитарних розписок на західні ринки. Такі майданчики отримали назву “паралельні ринки”. Вони мають досить обмежені можливості, оскільки попит на них формується, як правило, за домовленістю між андеррайтерам та учасниками торгів. Використовуючи зазначену схему офшорів, нещодавно на Лондонській фондовій біржі було вперше розміщено акції української компанії (UkrproductGroup). Розглядаючи міжнародний інвестиційний ринок, необхідно визначити, що стимулює потоки міжнародних інвестицій і які фактори є визначальними в рішенні інвестувати в ту чи іншу країну. Пояснення руху міжнародних інвестиційних потоків надають теорії міжнародних інвестицій, які слід розглядати у зв'язку з іншими теоріями міжнародних відносин.

У разі виходу на іноземний ринок для виробництва тієї ж продукції, що виробляється на внутрішньому ринку, мають місце горизонтальні іноземні інвестиції. Вертикальні іноземні інвестиції виникають, коли

компанія спрямовує свій капітал в іншу країну для виробництва та продажу нового виду продукції або для виробництва напівфабрикатів, призначених для подальшої переробки на внутрішньому ринку.

Досягнення бажаного рівня інвестицій може бути обмежене дефіцитом іноземної валюти. Дуже часто з метою інвестування країни змушені купувати на іноземних ринках обладнання та інші засоби виробництва, які вони не можуть виробляти на внутрішньому ринку, тобто країна потребує на певний обсяг імпорту. За умов відсутності іноземних кредитів країна може досягти потрібного рівня імпорту лише через розширення експорту. Тому, якщо існує дефіцит іноземної валюти, який заважає досягненню бажаного рівня інвестицій. Дефіцит іноземної валюти можна подолати за допомогою іноземних позик.

Західна Європа залишається найбільш привабливим регіоном для іноземних інвестицій, успішно конкуруючи з Китаєм та Сполученими Штатами Америки. Її рейтинг у світовій шкалі привабливості складає 63%. Другим найбільшим лідером є Китай, потенціал та зростання якого приваблює багатьох іноземних інвесторів. Рейтинг привабливості Китаю досяг 52%, випереджаючи рейтинги Канади та США (45%) [9]. На Центральну та Східну Європу припадає 31% міжнародних інвестицій. Завдяки конкурентоспроможній вартості робочої сили, Польщі та Угорщині надається значна перевага, порівняно з Німеччиною, Великобританією та Францією. Інвестиційна привабливість України на міжнародному інвестиційному ринку дещо покращилася (про що свідчать міжнародні рейтинги), але головними перепонами в отриманні широкого доступу до міжнародних капіталів залишається недовіра до українського законодавства, високий ступінь національних ризиків та недосконалість податкової системи.

Література:

1. Антонов В. Б. Теоретичне підґрунтя класифікації іноземних інвестицій *Науковий вісник НЛТУ України*. 2010. № 20.14. С. 290–299.
2. Anderson, J., & Wincoop, E. (2012). Gravity with gravitas: A solution to the border puzzle. *Journal of American Economic Review*, 93(1):170-19.
3. Міністерство закордонних справ України: офіційний сайт. <http://www.mfa.gov.ua>. (дата доступу 10.10.2018)

МІЖНАРОДНА ТОРГІВЛЯ ТА ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ КРАЇН ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

Протягом багатьох століть світова торгівля є найважливішою формою зовнішньоекономічної взаємодії між державами і залишається головним фактором розвитку національних економік і світової економіки в цілому.

Будь-які зрушення в обсягах і структурі світової торгівлі, кривих відносного попиту та пропозиції можуть викликати суттєві зміни параметрів економічного зростання країн, які беруть участь у світовій торгівлі, а також призводити до перерозподілу доходів між цими країнами. У цьому зв'язку питання оцінки стану та динаміки розвитку показників світової торгівлі є досить актуальними. Адже саме такий аналіз повинен бути одним з головних орієнтирів при розробці не тільки зовнішньоекономічної політики, але й економічної політики держави в цілому.

На сучасному етапі надзвичайна динамічність зовнішньої торгівлі зумовлена розвитком спеціалізації та кооперування виробництва в міжнародному масштабі, скасуванням багатьох обмежень у міжнародній торгівлі, високими темпами розвитку нових індустріальних країн. У світовій торгівлі панівні позиції займають розвинуті країни, на частку яких припадає 2/3 обсягу експорту і така ж частка імпорту. Відповідно близько 1/3 світових експорту та імпорту припадає на країни, що розвиваються, і країни з перехідною економікою. Німеччина, США, Японія, Франція, Великобританія, Італія, Канада, Нідерланди, Бельгія є найбільшими експортерами світу [1].

Незважаючи на існуючі геополітичні ризики, Західна Європа продовжує активно залучати інвесторів з усього світу. У 2016 році в Європі за рахунок прямих іноземних інвестицій було реалізовано 5845 проектів, що на 15% більше порівняно з попереднім роком. – Великобританія, Німеччина та Франція залучили більше половини обсягу інвестицій в Європі в 2016 році. – 56% світових інвесторів вважають, що європейська економіка відновить стійке зростання через 5 років [2].

Західна Європа — один з найбільших регіонів міжнародної торгівлі. Питома вага їх торгівлі у світовій перевищує їх частку у виробництві. Оскільки більша частина країн західноєвропейського регіону це країни-члени Європейського союзу, необхідно враховувати, що основна частина зовнішньоторговельного обороту (до 2/3) країн Західної Європи припадає на торгівлю в межах ЄС [3].

Щодо рівня «відкритості» економіки, вимірюваний експортною та імпоротною квотами, значно вище, ніж в інших центрах світового господарства. Однак, західноєвропейські країни в цілому залежать від зовнішнього світу, за рахунок якого їм доводиться задовольняти 45% своїх енергетичних потреб і найнеобхідніших сировинних ресурсів. Експортна квота в середньому становить близько 25% [1].

Найбільш конкурентоспроможним у Західній Європі є експортне виробництво ФРН. На країну припадає приблизно 14% експорту промислово розвинених країн і 25% експорту регіону. Другою у розвитку зовнішньої торгівлі західноєвропейського регіону є Франція. Вона утримує провідні позиції за обсягом сільськогосподарського експорту (поступаючись лише США) та вивезення зброї. А частка малих країн у загальному експорті Західної Європи значно перевищує їхню питому вагу у промисловому виробництві [4].

Також, Західна Європа посідає провідне місце у світі з експорту сільськогосподарської продукції, що складає 13% обсягу світового експорту. Серед статей імпорту цього регіону важливе значення мають мінеральна сировина та напівфабрикати, ряд сільськогосподарських товарів тощо [3].

Західна Європа випереджує інші індустриально розвинені країни за показниками зовнішньоторговельного обороту на душу населення. У зовнішній торгівлі західноєвропейських країн велику роль відіграють іноземні ТНК. На закордонні, переважно американські компанії припадає в окремих галузях до 30% експорту готових виробів.

Західноєвропейські компанії прагнуть повніше використовувати місткість ринків країн, що розвиваються, для просування свого експорту товарів у цей регіон. Важливо зазначити, що зростає питома вага вивезення машин та обладнання. Особливе місце у структурі експорту провідних західноєвропейських країн займають поставки зброї [1].

Ключовими факторами розвитку економіки європейських країн стануть впровадження технологій та інновацій, а також зниження шкідливого впливу на навколишнє середовище. Однією з найбільш сильних сторін європейської економіки інвестори вважають телекомунікаційну, транспортну і логістичну інфраструктуру, високий рівень професійних навичок населення та стабільне політичне, правове і регуляторне середовище.

Література:

1. Мельник Т. Міжнародна торгівля товарами в умовах глобальної конкуренції: монографія. Київ: КНТЕУ, 2007. 396 с.
2. Прямі іноземні інвестиції в Європу. URL: <https://finpost.com.ua/news/3334> (дата звернення 11.10.2018)
3. Західна Європа у системі світових зовнішньоекономічних зв'язків. URL: <http://buklib.net/books/30486/> (дата звернення 11.10.2018)

4. Антонюк Л. Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації: монографія. Київ: КНЕУ, 2004. 275 с.

Ямелинець Андрій Ігорович, Оленюк Ольга Андріївна

ст. гр. Ф – 41, ТНЕУ

Науковий керівник: к. е. н., доцент Гупаловська М. Б.

ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

Актуальність даної теми полягає у тому, що розвиток та здійснення державного фінансового контролю (ДФК) в Україні відбувається досить повільно, зазнаючи певних перешкод у зв'язку із впливом багатьох змін, економічних тенденцій й наслідків соціально-економічної кризи в Україні, яка відбувалася протягом 2014-2016 рр., що і зумовлює необхідність у вирішенні важливого питання – удосконалення ДФК.

Дослідження стану ДФК в Україні засвідчує про наявність окремих проблем у вітчизняній системі органів ДФК.

Ми підтримуємо думку І. А. Ангеліни, що такими проблемами є: переважання наступного контролю, не надання значущості внутрішньому контролю, велика кількість порушень у сфері використання бюджетних коштів та інші [1].

Також, цікава ідея подається А. І. Бондаренко, який стверджує про відсутність в Україні єдиної концепції здійснення ДФК. Він вважає, що координація діяльності не може бути здійснена без виокремлення єдиного підходу та мети в контрольних органах [2].

На нашу думку, відсутність єдиної концепції ДФК пов'язане із відсутністю єдиного підходу до трактування сутності ДФК, що чинить негативний вплив на діяльність органів контролю автономно і в загальному на систему здійснення контролю.

Також, незважаючи на тривалий історичний досвід розвитку контролю, слід зазначити, що в Україні система фінансового контролю сформувалася на фундаменті командно-адміністративного устрою, де державний контроль функціонував тільки у формі ревізії, тобто діяв принцип – «виявити і покарати» [3].

Основними органами, що здійснюють ДФК в Україні є: Державна аудиторська служба України та Рахункова Палата України. У 2017 році ДАСУ було виявлено фінансових порушень, що призвели до втрат фінансових і матеріальних ресурсів на суму 2,281 млрд. грн.[4], РПУ – на суму 23 млрд. грн. [5]. У відсотковому співвідношенні до видатків

зведеного бюджету України це становить – 1,95%. Цей показник свідчить про значне незаконне, неефективне та нецільове використання бюджетних коштів.

Отже, провівши дане дослідження, ми виявили ряд вищезазначених проблем і можемо запропонувати наступні шляхи їх вирішення:

– виокремлення єдиного підходу до трактування сутності державного фінансового контролю та єдиної концепції в розрізі всієї вітчизняної практики;

– чітке розмежування функцій між органами контролю;

– створення ефективної системи попереднього контролю, здійснення профілактичних заходів щодо недопущення правопорушень;

Література:

1. Ангеліна І. А. Система органів державного фінансового контролю і нагляду України: проблеми формування. *Economic annals* – XXI, 2013, С.11-12 (1).

2. Бондаренко А. І. Напрями вдосконалення координації діяльності органів державного фінансового контролю URL: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/index> (дата звернення: 18.10.2018)

3. Гупаловська М. Б. Державний фінансовий аудит: проблеми і перспективи. *Методологічні проблеми фінансової теорії і практики в умовах проведення системних реформ*: матер. загальноунівер. наук. конф. проф. - викл. складу

URL:<http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/12626/1/Збірник%20викладацької%20конференції%20ТНЕУ%20-%202013-023-026.pdf>

4. Державна аудиторська служба України URL: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/index> (дата звернення: 18.10.2018)

5. Звіт Рахункової палати за 2017 рік URL: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16755497/Zvit_RP_2017.pdf?subportal=main (дата звернення: 18.10.2018)

Ящишин Дмитро Ігорович

ст. гр. МЕВМБм –11, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н., ст. викладач Бригадир В. О.

РОЗШИРЕННЯ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ ТА ЄС: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У сучасному все більш багатополлярному світі питання зовнішньої економіки не може бути проігнороване. Тому важливо визнати та зрозуміти зміни, що відбуваються в світовій економіці, тим самим

розробляючи відповідну політику, яка забезпечить глобальну стабільність та економічне процвітання. Постійне економічне зростання дедалі більше залежить від вільної участі в економічних обмінах та інших міжнародних заходах [1, с.1-2].

Сучасна світова економіка характеризується інтенсифікацією процесів міжнародної інтеграції. Протягом 1948-1994 рр. світовою спільнотою було підписано 123 регіональні торговельні угоди, засновані на створенні економічних асоціацій, з певною координацією національної політики, а починаючи з 1995 р. – більше 300. Скоординований розвиток форм міжнародної економічної інтеграції гарантує найбільш повне та раціональне використання економічного потенціалу країн-учасниць та більш швидкий темп їх розвитку [3]. Процеси та тенденції світової практики підтверджують, що переговорний процес у зонах митного союзу та преференційних угодах, чи інших регіональних економічних угод набагато швидший і простіший, ніж, наприклад, угоди в СОТ, оскільки він включає менше учасників.

Розвиток торгівлі між країнами породжує певну взаємозалежність між ними, що в свою чергу стабілізує зовнішньополітичну ситуацію (це значно знижує шанси та можливість розриву зовнішньоекономічних відносин, політичної блокади, війни, тощо). Проте, зовнішньоекономічна політика спрямована не лише на торгівлю товарами та послугами, але й на покращення самого виробництва, залучення провідних спеціалістів, використання новітніх технологій задля модернізації виробничих потужностей, тощо. Обмін технологіями, спеціалістами, науковцями дозволяє реалізувати інтелектуальний потенціал країни на світовому ринку, стимулює загальний розвиток, впровадження новітніх технологій і підходів до менеджменту в сфері управління економікою держави [2].

Після підписання Маастрихтського договору держави-члени досягли значного прогресу в економічному розвитку: бюджетний баланс суттєво покращився, особливо в Італії та Греції, покращився торговий баланс в Бельгії, Данії, Фінляндії, Франції, Греції, Ірландії, Італії, Швеції та Великобританії. У всіх країнах спостерігалось значне збільшення ВВП на душу населення, за винятком Італії та Швеції (зміни в цих країнах були незначними). Перед підписанням Маастрихтського договору та після його введення в Данії було зафіксовано найвищий ВВП на душу населення. Усі країни, крім Австрії та Німеччини, демонстрували зростання реального ВВП після Маастрихтського договору в порівнянні з періодом до підписанням. Майже в усіх країнах ЄС інфляція знизилася, за винятком Нідерландів (не велике зростання інфляції). У всіх країнах ЄС рівень економічного ризику значно покращився, за винятком Німеччини та Нідерландів (у даних країнах цей показник погіршився після підписання Маастрихтського договору) [3].

Щодо соціально-економічних змін, то 8 країн виявили поліпшення, а у 7 країнах суттєвих змін соціально-економічної сфери після Маастрихтського договору не відбулось. Мали місце лише кілька незначних змін у сферах військового, правового регулювання. Бельгія та Італія стали свідками ескалації релігійних конфліктів у центрі своєї країни. У всіх країнах, крім Австрії, Німеччини та Нідерландів можна було спостерігати покращення рангу комплексних ризиків [3]. Загалом після підписання Маастрихтського договору відбулися суттєві зміни в економічних та соціально-економічних секторах країн-учасниць, тому співпраця України з ЄС може бути позитивною [1]. Коли фірма виходить на зовнішні ринки, досягнувши певних успіхів у реалізації продукції на внутрішньому ринку, для здійснення експортної діяльності часто можуть використовуватися ті ж спеціалісти і схеми роботи, що застосовувалися у діяльності в межах своєї країни. Наприклад, за організацію експорту можуть відповідати працівники відділу збуту. Мірою розширення обсягів зарубіжної діяльності фірма відчуває потребу в підвищенні кваліфікації своїх кадрів, і тому може додатково наймати спеціалістів з експортної документації, фінансування міжнародної торгівлі та ін. Часто таких спеціалістів шукають серед працівників міжнародних банків, транспортних компаній, компаній з управління експортом, тощо [1]. Економічна інтеграція знижує або усуває митні збори, що, в свою чергу, призводить до дешевшого імпорту продукції для споживачів. Таким чином, зростає купівельна спроможність споживачів, а разом з цим – активність на ринку. Громадськість може почати купувати більше імпортованих товарів або витратити колишні митні витрати на інші товари чи послуги [2].

Позитивними ефектами співпраці України з ЄС можуть бути:

1. Збільшення спеціалізації у виробництві товарів, в яких українські підприємства мають порівняльні переваги;
2. Збільшення розміру ринку, що призведе до зниження середніх витрат, і, як наслідок, до збільшення загального обсягу національного виробництва товарів та послуг;
3. Більш ефективне використання ресурсів;
4. Посилення конкуренції призведе до модернізації виробництва та залучення новітніх технологій;
5. Споживачі отримуватимуть більш різноманітний асортимент товарів і послуг за більш низькими цінами;
6. Можливість отримувати експортні надходження у твердій валюті.

У той же час Україна може зіткнутись з негативними наслідками розширеної співпраці [2]:

1. Компанії, виробники та споживачі стануть більш вразливими до економічних факторів;

2. Можлива поява несприятливих умов для торгівлі у деяких галузях (в більшості випадків доходи від експорту значно нижчі, ніж імпорт через високу додану вартість імпорту, що в кінцевому підсумку призводить до високого рівня державного боргу);

3. Відкриття нових підприємств та виробничих потужностей може призвести до забруднення атмосфери та навколишнього середовища.

4. Ліквідація певної частини малого та середнього бізнесу у деяких секторах економіки.

У сучасних умовах участь України у процесі глобальної інтеграції є особливо важливою, тому що виключно власними силами нам важко гарантувати успішний соціально-економічний розвиток нашої країни. Особлива геополітична ситуація в прикордонних регіонах України та їх позиція в процесах європейської інтеграції та міжнародної діяльності привертають увагу та підвищують важливість цих напрямків. Маючи великий потенціал для залучення іноземних інвестицій, створення нових робочих місць, зміцнення транскордонної торгівлі з метою побудови етнічних та культурних зв'язків сусідніх регіонів наша держава може гарантувати собі стабільний розвиток з збереженням повної незалежності, без передання певних функцій уряду наднаціональним органам та структурам. Впровадження правильної політики щодо міжрегіональної інтеграції відіграє ключову роль у розвитку України.

Література:

Взаємодія України та європейських держав у контексті Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Аналітична доповідь. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1311/> (дата звернення 12.10.2018)

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: наслідки, завдання та перспективи. Аналітична записка. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1500/> (дата звернення 12.10.2018)

How the Maastricht Treaty has changed Europe. URL: <https://www.eurotopics.net/en/174077/how-the-maastricht-treaty-has-changed> (дата звернення 12.10.2018)

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Факультет фінансів
Кафедра фінансів ім. С.І. Юрія

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІНАНСОВОЇ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

**Збірник матеріалів П'ятої заочно-дистанційної наукової
конференції студентів і молодих вчених**

м. Тернопіль, 5-6 листопада 2018 р.

Підписано до друку 6.11.2018.
Формат 60x 84/16. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсетний 70 г/м². Друк електрографічний.
Умов.-друк. арк. 17,32. Обл.-вид. арк. 16,63.
Тираж 100 примірників. Замовлення № 11/18/2-17.

Видавець та виготувач:
ФОП Осадца Ю.В
м. Тернопіль, вул. Винниченка, 9/7
тел. (0352) 40-08-12, (0352) 40-00-63, (097) 988-53-23

[п р і н т • к о п і • ц е н т р]

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої
справи до державного
реєстру видавців, виготівників і
розповсюджувачів видавничої продукції
серія ТР № 46 від 07 березня 2013 р.*